SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Dette værk er downloadet fra Slægtsforskernes Bibliotek

Slægtsforskernes Bibliotek drives af foreningen Danske Slægtsforskere. Det er et privat special-bibliotek med værker, der er en del af vores fælles kulturarv omfattende slægts-, lokal- og personalhistorie.

Støt Slægtsforskernes Bibliotek – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://www.dsshop.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug. Videre publicering og distribution uden for husstanden er ulovlig.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://bibliotek.dis-danmark.dk

Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

VI HUSKER • 1

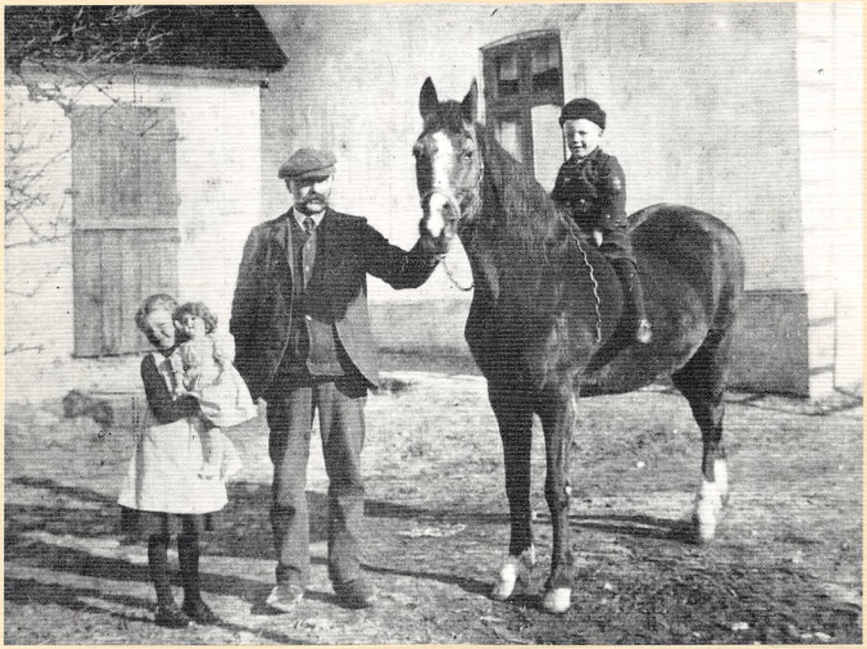

Paa Besøg hos Farfar i 1916

Årbog 1990 • Frederiksborg Amts Historiske Samfund

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Indhold

Forord ..... s. 4

Sv. Jørgensen
Hakkedreng på Fredensborg slot og meget mere ..... s. 5

Erik Jørgen Valdemar Appel-Nielsen
Et erindringsbillede af barndom og ungdom i Helsingør ..... s. 33

Hans V. Hansen
Frugtavl og brandsprøjte i Asminderød ..... s. 51

Carl Johan Bruun Andersen
Hvor gode var "de gode gamle dage" ..... s. 63

Carsten Jacobsen
Min morfars hus ..... s. 69

Ulla Jacobsen
Barndomsminder fra halvtredserne ..... s. 73

Bente Egholm Johannessen
Barndomsminder fra et "svundet" Helsingør ..... s. 79

Kathrine Amalie Jørgensen
Skolen i Knardrup 1903 til 1922 ..... s. 85

Grethe Kjærbyr
Barndomsminder fra Birkerød ..... s. 91

Doris Larsen
En halvtredser fra Halsnæs ..... s. 103

Mogens Larsen
En købmandsdrengs erindringer i Hillerød 1928 til 1932 ..... s. 111

Tove Merete Larsen
Min barndoms dage ..... s. 117

Karl Nielsen
Fra tiden under første verdenskrig i Alsønderup ..... s. 119

Aksel Sørensen
Dengang jeg var snekaster ..... s. 123

Egon Sørensen
Hverdage i Hillerød 1950-54 ..... s. 127

Ellen V. Valtelen
Erindringer fra årets gang i Farum omkring 1915 ..... s. 139

Foreningsmeddelelser fra
Frederiksborg Amts Historiske Samfund ..... s. 143

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Forord

Årbog 1990 fra Frederiksborg Historiske Samfund er under titlen "Vi husker ..." præget af de mange bidrag, som indkom efter at Samfundet og Wiibroe bryggeri A/S i fællesskab udskrev konkurrencen "Fortæl din historie" i anledning af bryggeriets 150 års jubilæum. I år udgives de 3 præmietageres bidrag og 13 andre og det er hensigten at lade også årbogen 1991 bringe yderligere et udvalg. Bidragene er udvalgt således, at de stort set dækker hele Frederiksborg Amt.

Til udgivelsen i år er ydet støtte fra Frederiksborg Amtsråd, Wiibroe Bryggeri A/S og Unibank. For denne støtte skal udtales en varm tak.

Redaktionen er foretaget af cand.mag. Henrik A. Bengtsen, museumsinspektør Flemming Beyer, museumsformidler Poul Korse og fhv. stadsbibliotekar Erik Buch Vestergaard.

Helsingør, oktober 1990

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Hakkedreng på Fredensborg slot - og meget mere

af Sv. Jørgensen

"Hakkedreng på Fredensborg slot - og meget mere" har jeg kaldt min historie. Ja, noget skulle historien jo hedde. Med dette "meget mere" har jeg tænkt mig at beskrive, hvordan livet formede sig for de børn, der voksede op på Fredensborg slot og i omliggende huse i årene 1920 til 1935 - om arbejde, skole, pligter og fritid.

Mange store begivenheder har fundet sted på Fredensborg slot, siden det blev bygget i årene 1720-24. Den begivenhed, der har haft den aller største betydning for mig, men som til gengæld er gået ubemærket hen for de fleste andre, fandt sted den 18. januar 1919.

Det var denne dag, der var ildebrand på Jernbanehotellet i Fredensborg, og det var denne dag, min far med møje og besvær på cykel måtte kæmpe sig gennem Jernbanegade forbi brandkøretøjer, brandmænd og tilskuere for at komme til Asminderød for at tilkalde jordemoder fru Larsen i anledning af min forventede ankomst til denne vidunderlige verden. Med andre ord - det var den dag, jeg blev født - den største begivenhed for mig, for uden denne havde jeg jo aldrig kommet til at opleve senere større begivenheder.

Jeg blev født på Fredensborg slot, hvor min far var slotsvægter, og hvor mine forældre boede i tjenestebolig i det første hus til højre inden for jerngitteret - vægterboligen.

Jeg blev født som nr. 8 ud af en børneflok på ni, men min ældste søster døde som ganske lille, så vi var kun otte børn, der voksede op og fik en voksentilværelse.

Det var ikke ualmindeligt med børnerige familier den gang, så vi var mange børn, der voksede op på og omkring Fredensborg slot. Havemand i slotshaven Israel Andersen, der boede i det røde hus i Skipperalleen havde 11 børn - tømrer i slotshaven Frederiksen havde 6 børn - tømrer Olsen havde 4 børn og bådebygger Andersen havde 2 børn. Sidstnævnte 3 familier boede i det grå hus i Skipperalleen, og på Kejserens Vej boede maler Schwalpe, der havde 5 børn. Der var legekammerater i alle aldre.

Vi savnede hverken børnehaver eller fritidshjem og ej heller voksne til at lære os at lege. Den ydre slotsplads var en herlig legeplads, hvor børn på alle alderstrin legede sammen, hvilket var en nødvendighed, idet næsten alle de ældre børn havde nogle yngre søskende, som de skulle passe, og som de så måtte tage med i legen.

For de læsere, der har læst min historie "Min fars barndom, liv og virke" vil det stå klart, at jeg i modsætning til min far har haft en god barndom - ja, man må vel sige en lykkelig barndom.

Den værste tildragelse, der er sket mig i min barndom, har jeg aldrig haft erindring om, men eftervirkningerne husker jeg.

Jeg har vel været fyldt to år, da min far skulle se efter mig, medens mor var beskæftiget i køkkenet. Der var god varme i kakkelovnen, og far sad og læste avis. Ja, sådan har jeg fået det forklaret - måske har han været faldet lidt i søvn.

Jeg var begyndt at skrige, men far tog sig ikke af det, idet han troede, at jeg bare legede, men da

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

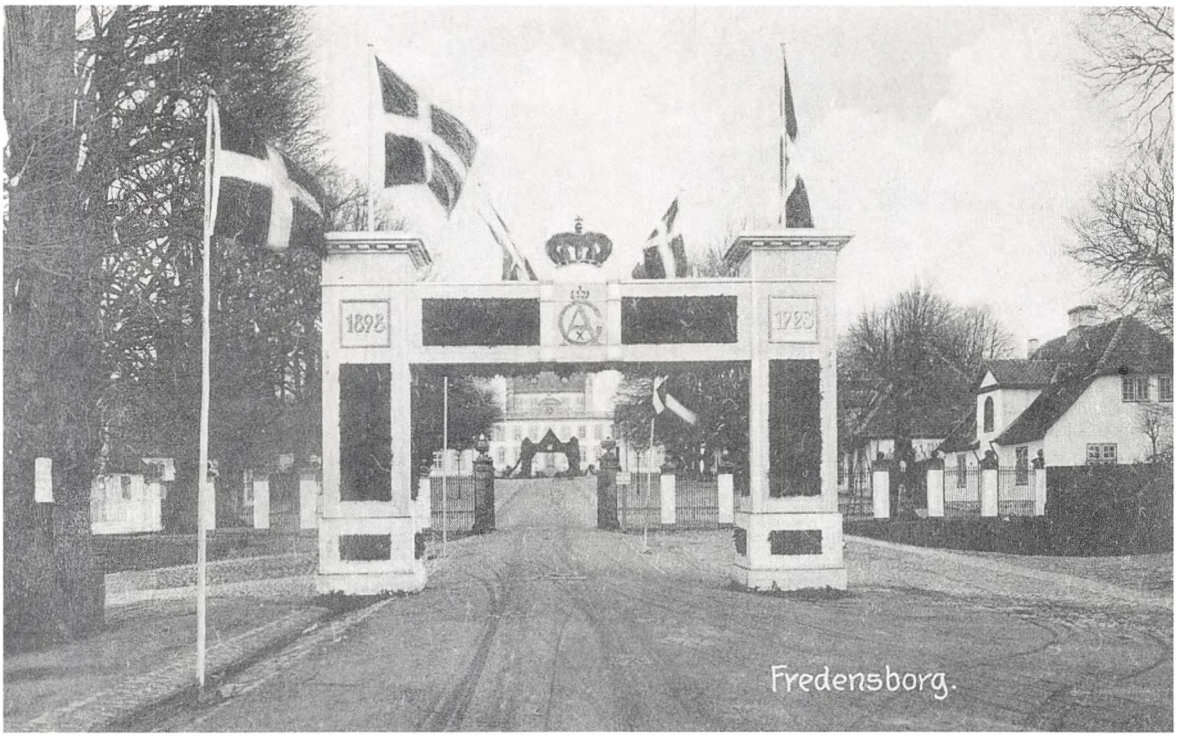

Portal ved Fredensborg slot i anledning af kong Chr. d. X's og dronning Alexandrines sølvbryllup i 1923. Til højre ses forfatterens barndomshjem, vægterboligen. (Alle fotos i artiklen fra Fredensborg-Humlebæk lok. hist. arkiv).

skrigene var vedholdende, og han skulle se, hvad der var på færde, så han, at jeg stod og omklamrede kakkelovnen. Da han fjernede mig fra kakkelovnen, blev kødet fra begge mine håndflader siddende fast på kakkelovnen.

Episoden har jeg aldrig kunnet huske, at jeg har oplevet, men jeg husker, at jeg i lang tid gik med forbindinger om hænderne, og at jeg ikke var så glad, når disse forbindinger skulle skiftes. Indtil jeg vel var ca. 7-8 år havde jeg med mellemrum de forfærdeligste mareridt om natten, hvor jeg i drømme så et forfærdeligt ansigt med en stor mund og tungen ud af munden. Jeg skreg hver gang i vilden sky, så min mor måtte stå op for at vække mig og få mig bragt til ro. Først nogle år efter at disse mareridt var holdt op, blev jeg opmærksom på, at det uhyre, som jeg havde drømt om, og som havde givet mig mareridt, sad som ornament på en af lågerne til den kakkelovn, som jeg havde brændt mig på. Nu snart 70 år efter har jeg tydelige ar i hænderne efter forbrændingerne.

Nå, tiden læger alle sår, og mine blev også lægt, så forbindingerne kunne tages af hænderne. Jeg legede alene i haven til vægterboligen, når mine ældre søskende var i skole, og når de kom hjem fra skole, tog de sig af mig og tog mig med ud på slotspladsen, hvor jeg så godt, som jeg nu kunne, fik lov til at deltage i deres lege, når det drejede sig om sanglege og lignende. Men mere voldsomme lege såsom langbold og rundbold, måtte jeg nøjes med at se på.

Slotspladsen inden for jerngitteret var jo en dejlig legeplads, hvor der, når de kongelige ikke boede på slottet så at sige ingen kørende trafik fandt sted. Ingen af slotsfunktionærerne havde biler eller hestekøretøjer, og det var kun ganske få, der havde cykler.

Et skilt ved jerngitterporten forkyndte, at al indkørsel var forbudt, og at cykler ikke måtte

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

medtages af uvedkommende, og dette skilt blev fuldt ud respekteret. Om sommeren kom der jo mange turister til Fredensborg slot, og en mand, som vi kaldte onkel Amerika - hvorfor han kaldtes sådan, ved jeg ikke - havde oprettet cykelparkering uden for gitterporten, og hos ham hensatte de cyklende turister så deres cykler mod betaling, og desuden solgte han postkort, som han havde i et skur, der var på størrelse med et gammeldags karlekammerklædeskab, og som var forsynet med hjul, så han kunne køre det frem, når han om morgenen åbnede sin forretning og kunne køre det væk, når han lukkede. Når han ikke benyttede kiosken, stod den parkeret i gården til vægterboligen. På et skilt forkyndte han, at han kunne tale engelsk - måske deraf navnet onkel Amerika. Det var jo ikke så mange, der kunne tale udenlands, som man sagde den gang.

Store turistbiler - jeg tror de største af dem kunne medtage 18-20 personer - bragte mange turister til Fredensborg slot, og her var det især "Edelskovs Turistfart" man lagde mærke til. Fra en lille gul kioskbygning i hjørnet af Gallinas have solgte fru grosserer Jensen og hendes døtre is og chokolade, og selvfølgelig havde en kanonfotograf også stade på pladsen ved gitterporten. Jo, der var nok at se på for os børn, der voksede op på eller omkring slottet. Morsomt var det at se, når der kom motorcykler, og især når de igen skulle starte efter besøg på slottet. Mange af disse motorcyklister var jo iført særlige vindtætte dragter med gamachebukser, skindhjælm - briller og handsker, så man skulle tro, at det var noget besværligt tøj at bevæge sig i. De fleste af motorcyklerne var endnu ikke blevet forsynet med kickstart, så de skulle løbes i gang, og det var ikke altid, at det lykkedes første gang, men så måtte de jo prøve igen. Som oftest skete starten på den måde, at manden løb med motorcyklen, og når den så satte i gang, sprang han på i farten, hvorefter han koblede fra, så han holdt stille, medens kæresten, konen eller madammen kom løbende for at indtage sin plads på bagsædet, og så først da gik det der udaf.

Når klokken var ca. 17.00, var de fleste turister draget af sted, og så holdt børnene deres indtog på slotspladsen, hvor der om sommeren kunne samles en snes børn eller flere, der legede til solnedgang. Ingen børn færdedes den gang ude efter solnedgang. Det var pigerne, der var de dominerende, og kun mindre drenge deltog i legen. Større drenge legede jo ikke med piger, men henlagde deres lege til skoven i slotshaven eller andre steder.

Blandt disse piger var selvfølgelig mine søstre - Poula og Kristine, marketenderens døtre Hjørdis og Elsa - vægter Nicolaisens datter Edith - maler Schwalpes døtre Karen og Gunni - Israel Andersens døtre Magda og Rigmor - tømrer Frederiksens Karen - tømrer Olsens Gudrun, Marie og Betty og Ole skomagers Agnes.

Ja, der kom foruden disse piger også andre, der deltog i legen, men de nævnte piger var ligesom den faste kærne, der mødtes på slotspladsen. I disse lege deltog jeg, til jeg vel var 7-8 år, men var altid lige velkommen. Jeg var for lille til at deltage i legen, sagde pigerne, men Kristine og Poula havde fået besked på, at de skulle tage sig af mig, så de blev nødsaget til at lade mig deltage.

Min første legekammerat - Kaj - var søn af murer Petersen og boede i huset bag villa Gallina i Slotsgade. Jeg har vel været ca. 5 år, da vi mødtes første gang, og Kaj var ca. et halvt år yngre. Hvordan vi første gang kom i kontakt med hinanden, er jeg ikke klar over.

Jeg var endnu ikke blevet så modig, at jeg alene turde bevæge mig helt uden for jerngitteret til slotspladsen, så når jeg ville i kontakt med Kaj, og det ville jeg jo hver dag, når jeg blev sluppet ud for at lege, stillede jeg mig op ved jerngitteret og råbte for fuld hals: "Kaj kommer du ud og lege"? Når Kaj så var ude at lege i deres have, kunne han høre mig og svarede så igen. Jeg blev så stående ved jerngitteret, indtil jeg så Kaj komme gennem lågen ud i Slotsgade, og så gik vi hinanden i møde langsomt og forsigtigt. Hvis Kaj var kommet først ud, var det ham der råbte: "Svend kommer du ud at lege"?

Jeg følte, at jeg nogle gange kunne råbe i timevis på Kaj, og det kunne da også ske, at min mor hentede mig ind og forklarede mig, at Kaj

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

nok ikke var ude, så det kunne ikke nytte noget, at jeg stod der og råbte, men der gik altid lang tid før jeg opgav at få kontakt med Kaj.

Efterhånden blev vi mere modige, så vi turde opsøge hinanden på bopælene, og i et par år, indtil vi begyndte at gå i skole, var vi uadskillige legekammerater og havde faktisk ikke andre jævnaldrende drenge at lege med. Der var ikke ret mange dage, hvor vi ikke var sammen.

Marketenderen på slottet - Peter Christensen - havde fået øldepot for "Stjerneøl", og han var en rar mand, der næsten aldrig sagde nej, når vi spurgte, om vi måtte køre med ham. Ofte kørte vi med ham på skift, men tit skete det, at vi begge to kørte med ham, og så kunne det ske, at vi lå bag på lastvognsladet under presenningen og kikkede ud, medens vi diskuterede, hvor vi nu befandt os - det var gerne på turene til København efter øl.

Det var jo altid spændende for drenge som os at komme op at køre, og vi fandt snart ud af, at vi også kunne køre med mælkemanden, der med hestekøretøj bragte mælk rundt i byen. Han kunne kun have en af os med ad gangen, så det var så den af os, der spurgte først, der kom med.

Mælkeejner var en rar mand, men havde en svaghed for bajere. Vi var ikke store nok til, at vi selv kunne kravle op på vognen, så Mælkeejner løftede os op på kuskesædet, og så blev vi siddende der, til mælketuren var slut, - eller til vi selv bad om at komme af. Jeg kom gerne med på mælkevognen, når Ejner leverede mælk til os, og det første sted, hvor han herefter skulle levere mælk, var til slottets marketenderi, og hvis Ejner - hvad der kunne ske - skulle have mere end een bajer der, kunne ventetiden godt blive lidt lang. De næste lange ventetider indtraf, når vi skulle levere mælk til "Lille Kro" og krostuen på hotel "Prinsen" i Slotsgade, for begge steder skulle Ejner i hvert fald have een bajer, så det skete ofte, at man blev godt gennemfrossen, men hvad gjorde man ikke i den alder for blot at få en køretur.

Mælkeejner var, hvad man den gang kaldte en gammel ungkarl, der boede hos sine forældre, der havde mælkeforsyningen i Jernbanegade.

Det var under køreturen med Mælkeejner, jeg første gang - uden at jeg dog faktisk vidste, hvad det drejede sig om - kom til at opleve et mindre drama om ulykkeligt kærlighedsforhold.

"Tuthaven" på slottet. Karl Fragtmand forrest i billedet. Mælkeejner lige bagved.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Vi kom kørende ad Hillerødvejen fra Jernbanegade i retning mod Slotsgade, da Karl Fragtmand kørende på cykel indhentede os. Han var meget vred og greb fat i mælkevognen, så Ejner standsede mælkevognen. De råbte højt og sagde en hel masse til hinanden, og det endte med, at Mælkeejner med pisken slog ud efter Karl Fragtmand og gav derefter hesten et rap, så vi kørte afsted i en susende fart. Jeg spurgte Ejner, der faktisk var lidt oprevet, hvorfor manden var gal, men Ejnar svarede bare: "Han er tosset, det skal du ikke tage dig af".

Da vi om aftenen sad og spiste, fortalte jeg ved bordet om min oplevelse under mælketuren, men både far og mor sagde: "Det taler vi ikke om - det skal du bare holde mund med, det kommer ingen ved". Jeg forstod stadig intet som helst, før der var gået lang tid efter, da jeg hørte, at Karl Fragtmands Trine havde forladt Karl og nu skulle giftes med Mælkeejner. Jeg gættede så på, at det nok var derfor, at Karl Fragtmand og Mælkeejner havde været uvenner den dag, da jeg var med på mælkeruten, og så kunne jeg også godt forstå, at sådan noget skulle man ikke tale om.

Kaj og jeg skulle i skole

Ja, det skulle man jo normalt, når man fyldte syv år, eller rettere i det år, man fyldte syv år. Kajs forældre var yngre end mine forældre og derfor lidt mere moderne indstillet, så Kaj var altid mere fikst klædt, end jeg var. Selv når jeg havde fået nyt tøj, følte jeg mig ufiks og kluntet, idet mit tøj altid blev købt for stort - man skulle jo kunne vokse i det. Mit tøj passede mig aldrig, før det var slidt op. Det værste vr, at jeg altid på hverdage skulle gå med spidsnæsede træsko, mens Kaj gik i kapsko. Kaj blev pænt klippet hos frisør, mens jeg blev skaldeklippet af min far. Alt dette betød ikke ret meget for mig, inden jeg skulle i skole og kun havde Kaj som legekammerat, idet Kaj syntes aldrig at bemærke de særheder, der var ved mig, som jeg selv følte. Det værste var de spidsnæsede træsko. Når jeg løb og legede, kunne det ikke undgås, at jeg "slog ankelskank", som man kaldte det, hvilket vil sige, at træskospidserne ramte ind i anklerne, så strømperne klistrede sig fast i det blodige kød, og hver aften, når man skulle have strømperne af, måtte de blødes op med lunkent vand for at få dem fri af sårene.

Da jeg nu skulle i skole, tænkte jeg, at det ville blive anderledes, men det blev det ikke.Kun den første skoledag var det anderledes. Mor fulgte mig til skole - jeg havde mit nye tøj på, og jeg havde støvler på fødderne, men det blev hverdag igen, og så kom de spidsnæsede træsko atter på fødderne, og skaldeklippet var jeg jo stadigvæk.

Med skolegangen fulgte, at kredsen af legekammerater nu blev udvidet. Det viste sig nu, at vi var fire drenge, der boede tæt op ad hverandre, der om til at gå i klasse sammen. Det var tømrer Olesens Oscar, der boede i "Det grå Hus" i Skipperalleen, og Israel Andersens Helge, der boede i "Det røde Hus" i Skipperalleen plus Kaj og mig.

Voksne mennesker havde på den tid en forkærlighed for, at fortælle børn, der skulle i skole, at nu skulle de i skole og have nogle øretæver - eller nu skulle man have af spanskrøret - eller så skulle man sidde efter, og så kunne de nogle gange udmale de frygteligste ting om, hvordan det ville være at komme i skole. Aldrig hørte man nogen rosende ord om skolen. Jeg må sige, at mine forældre aldrig har givet mig noget skræmmebillede af skolen, og mine ældre søskende har da nok talt om nogle skolelærere, som de ikke kunne liste og om den røde slaveanstalt, men dog aldrig på en måde, så jeg var blevet skræmt.

Det viste sig da også, at jeg lige fra starten blev glad for at gå i skole.

Skolegangen foregik i Fredensborg Kommune- og Realskole i Asminderødgade (nu Benediktevej), hvor en ny skolebygning var opført ved siden af den skolebygning, der var i forvejen, men var endnu ikke færdig. Skolen var kakkelovnsfyret, men centralvarme var under udførelse i den nye bygning.

Vi fire drenge startede jo så i første klasse med frk. Lillelund som klasselærerinde. Jeg husker ikke, hvor mange elever vi var i klassen, men mon ikke vi har været 25-30 elever - piger og drenge i samme klasse.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Frk. Lillelund var en lidt ældre dame - ikke ret høj og lidt korpulent. Hun var meget mild og venlig uden at sætte noget af sin autoritet til, og hun havde ingen som helst besvær med at holde disciplin i klassen. Hun stod for danskundervisningen som hovedfag, men underviste også i andre discipliner. Hun lærte os takt og tone i skolen - om god opførsel uden at man følte, at der blev tale om kadaverdisciplin, og alt sammen på en god og venlig måde.

Det første år, vi gik i skole, havde vi altid frk Lillelund i den første time. Vi lærte, at når klokken ringede, skulle vi stille op klassevis to og to uden for den skolebygning, hvor vores klasseværelse var, og vi måtte først gå ind, når den lærer, der havde gårdvagt ved opråb tilkendegav, at vi måtte gå ind. Overtøjet skulle vi hænge på knagerækken i gangen uden for klasseværelset, og træskoene skulle vi stille på gulvet under vores tøj. Når vi kom ind i klassen, skulle vi stille os ved vor skolepult, og vi måtte ikke sætte os, før læreren eller lærerinden havde sagt, at vi måtte. Ingen vovede at komme ind i klassen under timen uden først at have banket på, og denne regel blev overholdt af alle fra øverst til lavest på skolen.

Blev der banket på døren til klasseværelset, og lærerinden havde budt: "Kom ind", og det viste sig at være en voksen person, skulle vi ufortøvet rejse os op og stille os ved siden af skolepulten, og først når der var blevet sagt: "Sid ned", måtte vi sætte os.

Det med at rejse sig op, når nogen kom ind i klassen, skulle altid ske kvikt og hurtigt, for - som frk. Lillelund sagde - selvom vi måske var lidt trætte og uoplagte, skulle ingen fremmede bemærke dette. Alle skulle få det indtryk, at børnene i denne klasse alle var meget raske og kvikke - for det var vi jo i virkeligheden. Ja, når frk. Lillelund sagde sådan, så syntes vi det da også selv.

Første time hver skoledag startede med, at frk. Lillelund greb violinen og spillede, medens vi stående ved vor skolepult sang "Morgenstund har guld i mund".

En anden lærerinde i 1. klasse var frk. Bro, som vi havde i regning og i gymnastik. Frk. Bro var en forholdsvis ung lærerinde, der var lidt mere alvorsfuld og måske derfor virkede lidt mere streng, men alligevel venlig, retfærdig og meget afholdt.

De første år var hver skoledag på kun 3-4 timer, hvilket jo ikke var særligt belastende. Mødetiderne var derimod lidt belastende - i hvert fald for de fleste mødre - tror jeg, for der var ikke ens mødetid to dage i træk. Mødetiderne varierede fra f.eks. kl. 09.00-12.00 en dag og en anden dag fra kl. 12.00-15.00 og andre variationer ind imellem, og det irriterede mødrene meget. Jeg tror, at vi børn var lige glade.

I de første to klasser havde vi kun disse to lærerinder, men senere som skoletimernes antal øgedes i de højere klasser, deltog der også flere lærere i undervisningen i de enkelte klasser.

Medens jeg, inden jeg kom i skole, var lidt utilfreds med mig selv, når jeg sammenlignede mig med Kaj - jeg tænker her på min påklædning - mine spidsnæsede træsko og dette, at jeg var skaldeklippet, så trådte dette lidt i baggrunden, da jeg kom i skole, idet jeg nu så, at jeg ikke var ene om at gå i spidsnæsede træsko. Marius Kragh fra Endrup gik også i spidsnæsede træsko, og Helge Israel Andersen var både skaldeklippet og gik med spidsnæsede træsko, og drengene fra drengehjemmet "Skovholmgård" gik alle med spidsnæsede træsko, så jeg var slet ikke så aparte, som jeg havde troet, inden jeg kom i skole.

I Fredensborg Kommune- og Realskole var 7 folkeskoleklasser og fire realskoleklasser. Delingen fra folkeskolen skete med udgang af 5. klasse.

De retningslinier, der blev givet i første klasse med hensyn til opførsel og disciplin, blev opretholdt og gennemlevet hele skoletiden igennem.

Jeg ville ikke udpensle alt, hvad der skete i hele min skoletid, idet dette vel i store træk ikke er anderledes end, hvad der sker i skolerne i dag. Så jeg vil begrænse mig til at berette om de foreteelser, som jeg kunne tænke mig ikke finder sted i skolerne i dag.

Jeg vil tro, at i de grundliggende fag som dansk, regning og geometri lærte vi lige så meget

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fredensborg Kommune- og Realskole i Asminderødgade, nu Benediktevej 7.

på syv år i Fredensborg Kommune- og Realskole, som børnene i dag lærer på ni år i skolerne. Pensummet i fysik, historie og geografi er selvfølgelig anderledes i dag, og fremmedsprog lærtes overhovedet ikke den gang i folkeskolen. Vi havde gode lærere, og det var sjældent, at korporlig revselse fandt sted. Selv har jeg kun fået tildelt een lussing, og den var fuldt berettiget, men derom senere.

Jeg gik vel i anden klasse, da jeg fik lov til at lægge de spidsnæsede træsko på hylden - i hvert fald til skolebrug. Far havde købt nogle meget dyre støvler i Brugsen til min søster Karla og mig, og da der var gået nogen tid, fik jeg lov til at bruge dem, når jeg gik i skole, for de skulle jo da slides, inden jeg voksede fra dem.

Der blev grædt mange tårer, inden jeg fik lov at beholde min hårpragt. Far klippede mig stadig, indtil jeg blev konfirmeret, og jeg var aldrig glad, når denne proces skulle foregå, idet det ofte var særdeles pinefuldt, fordi far ikke gav sig tid til at lade maskinen klippe, men førte den frem gennem håret så hurtigt, at noget af håret faktisk blev revet af. Som tidligere nævnt blev jeg maskinklippet - skaldeklippet - over hele hovedet, men efter et par års skolegang, fik jeg dog overtalt ham til at lade mig beholde noget af min hårpragt, så jeg kunne rede håret i frisure.

Jeg glemmer ikke, at en dag efter skoletid, da min far var i færd med at klippe mig, kom Helge Israel Andersen for at spørge, om jeg kom ud at lege. Jeg græd som sædvanligt og bad så mindeligt om at blive fri for at blive klippet skaldet. Helge, der stod og kikkede på sagde: "Ja, det er rigtigt Jørgensen- klip ham bare skaldet, så kan læreren ikke trække ham i håret". Far roste ham og sagde, at han var en fornuftig dreng, og skaldeklippet blev jeg.

Jeg kunne have kvalt den unge den dag - han var selv klippet skaldet.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Skolesvømningen indledtes fra og med 4. klasse, og det foregik i en almindelig gymnastiktime. Vor gymnastiklærer Th. Gilberg målte temperaturen i Esrum Sø, og når vandets temperatur kom op på 12 gr. C, kunne skolebadningen begynde. Skolens badehus var på det åbne stykke mellem Skipperhuset og sejlklubbens havn. Ved siden af skolens badehus var to kommunale badehuse, der var tilgængeligt for offentligheden - et til herrer og et til damer.

Når der blev ringet ud til forestående gymnastiktime, stillede vi straks op to og to. Når alle var kommet på plads kommanderede lærer Gilberg - løb! Derefter gik det i løb hele vejen de to kilometer ned til Esrum Sø med lærer Gilberg cyklende ved siden af os. Når vi kom ned til skolens badehus, blev vi beordret tøjet af. De af drengene, der ikke kunne svømme fik udleveret en cylinderformet blikdunk, der var fremstillet af blikkenslager Poulsen. Dunken var forsynet med remme, så man kunne spænde remmen foran på maven, så man havde dunken på ryggen. Alle skulle så springe i vandet for enden af broen, hvor vanddybden var ca. to meter - og det enten de kunne svømme eller ej. Den dreng, der ikke kunne svømme, ville blive båret oppe af blikdunken. Med denne blikdunk på rykken, skulle man så ved hjælp af svømmetag arbejde sig ind, hvor

Lærerpersonalet. Fra venstre siddende: Overlærer Marinus Sørensen, skolens leder, frk. Agnes Bro, Hans Dall. Stående fra venstre: Hr. Høgsted, frk. Lillelund, elfr., C.C. Christensen, M. Christiansen, Alfred Romose, Th. Gilberg.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

man kunne bunde, og hvor man kunne kravle op ad trappen til broen, så man igen kunne løbe ud af broen til en ny tur.

Jeg havde badet i Esrum Sø sammen med mine to ældre søstre Poula og Kristine fra jeg vel var 6-7 år og havde herunder lært mig selv at svømme. Da skolebadningen begyndte, kunne jeg svømme brystsvømning, rygsvømning og crawl, ligesom jeg kunne dykke og springe på hovedet i vandet, så jeg havde ikke brug for disse svømmedunke. Lærer Gilberg behøvede heller ikke at skynde på mig for at få mig til at springe i vandet, og det samme gjaldt vel for knap halvdelen af klassens drenge, der havde de samme færdigheder som mig.

De af drengene, der ikke kunne svømme - eller ikke svømmede bedre end, at det var nødvendigt at bruge svømmedunk, havde lærer Gilberg besvær med. De var mere betænkelige ved at springe i vandet for enden af broen, hvor de ikke kunne bunde, så der skulle skyndes på dem hele tiden, men efterhånden blev de mere fortrolige med forholdene, og de fleste af dem fik da også lært at svømme.

Slemt var det for dem, der havde vandskræk, og sådanne to drenge havde vi i den klasse, hvor jeg gik. De var længe om at få tøjet af, og de var længe om at få spændt dunken på ryggen. De gik ikke ud på broen, før de blev gennet der ud af lærer Gilberg. Når de kom ud for enden af broen, blev de stående og gav plads for de drenge, der i en uendelighed blev ved med at springe i vandet, svømme ind, kravle op og løbe ud for at springe i pøny.

Til sidst tog lærer Gilberg drengene i armen og kastede dem i vandet. Lærer Gilberg havde en lang bambusstang, der var forsynet med et stykke tovværk, der ligesom dannede en bøjle for enden af stangen. Denne stang blev så stukket ned til svømmerne, og meningen var så, at de, der havde lidt svært ved at bevæge sig ind, hvor de kunne bunde, kunne gribe fat i tovværksbøjlen, hvorefter lærer Gilberg ligesom trak dem mod land, medens de så skulle gøre svømmetag med benene. Når lærer Gilberg stak stangen ned til de to, der havde vandskræk, gik det altid - eller næsten altid galt. De hylede og skreg i vilden sky og forsøgte at kravle op ad stangen, så det var svært for læreren at få dem rystet af. Jeg må med skam melde, at de fleste af os drenge - og dem hørte jeg desværre med til - morede os kosteligt over denne forestilling, der gentog sig ved hver svømmetime.

Den ene af drengene klagede til sin fader, der mødte op og gemte sig bag en busk i nærheden af badehuset for at overvære hvad der skete. På en eller anden måde havde alle i klassen fået at vide, at den pgl. drengs fader var der, så vi var spændt på, hvad der ville ske. Vi så da også, at pgls. fader efter svømmetimen talte med lærer Gilberg, men derudover skete der intet, og svømmetimerne fortsatte uændret som hidtil. Jeg kunne forestille mig, at lærer Gilberg har fået overbevist den pgl. fader om, at den eneste måde, sønnen kunne lære at svømme på, var, at han kom ud i vandet - på andre måder kan man ikke lære at svømme.

Den anden dreng, der havde vandskræk, overvandt dette og blev efterhånden den værste vandhund, som tænkes kan.

Efter svømmetimen skulle vi løbe tilbage til skolen, hvor vi skulle være, inden det ringede ind til næste time.

Kunne det tænkes, at man i dag ville behandle børn på denne måde?

De fleste af os drenge - eller rettere, jeg tror alle undtagen de to drenge, der havde vandskræk, glædede os til disse svømmetimer, og vi fandt dengang intet forkert derved, men alligevel!

Skolelærer - en slotsorganist Th. Gilberg underviste i min klasse i sang, tegning,naturhistorie og gymnastik. Han var såvel i skolen som uden for skolen en person, der var helt noget for sig selv. Han var elsket og forgudet af alle børnene undtagen af dem, der ikke kunne lide gymnastik og svømning, og så var det nok kun i denne sammenhæng, de ikke kunne lide ham. Han havde aftjent sin værnepligt ved livgarden, og overalt hvor han færdedes, var han rank som en garderofficer, og det uanset, om han var gående, eller om han sad på en cykel. På hovedet havde han altid en stor rundpuldet hat og til kravetøjet bar han en stor sort kunstnersløjfe. Om sommeren var

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

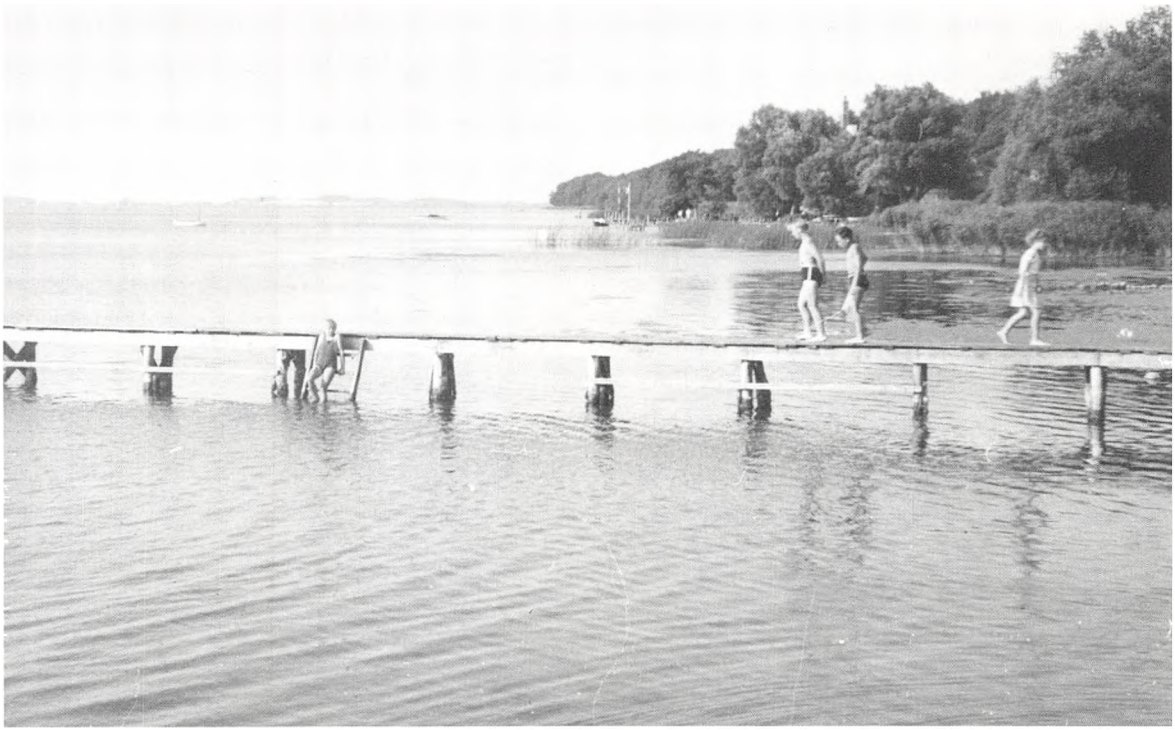

Skolebadning i Esrom sø.

han iført en grå garbadinefrakke og om vinteren en sort frakke med plyskrave i nakken. Ja, det er selvfølgelig udendørspåklædningen, jeg her har beskrevet, men sådan så man ham altid, og selv om vinteren, når han svingede sig på skøjter på Esrum Sø, manglede den sorte frakke, den rundpuldede hat og kunstnersløjfen ikke. Han var en dygtig skøjteløber.

Naturhistorietimerne blev om sommeren ofte praktiseret ved, at han tog os med i skoven, hvor han forklarede os om naturens forunderligheder, og han var altid meget interessant og underholdende at høre på.

Jeg har tidligere nævnt, at jeg i skolen kun har fået en lussing, og den ene lussing fik jeg af lærer Th. Gilberg. I en gymnastiktime, hvor vi troede, vi skulle spille fodbold, blev vi sat i gang med at spille håndbold, som på det tidspunkt af os drenge blev anset for at være et tøsespil. Jeg bandede og skældte ud ude på banen, så det kunne høres langt væk, og selvfølgelig også af lærer Gilberg, der kaldte mig til sig. Da jeg var inden for hans rækkevidde sagde han: "Nå, fatter, hvad var det du sagde - hvad var det du sagde", og i det samme svingede han hånden til en lussing, men jeg trak hovedet tilbage, så han strejfede min næse - jeg mærkede det knap nok, men min næse, der havde let ved at komme til at bløde, sprang op og blødte. Jeg kunne godt se, at lærer Gilberg var lidt ked af, at jeg nu blødte, og han kommanderede nu: "Hovedet tilbage fatter - bare hovedet tilbage fatter, så skal du se, så standser blødningen snart", og det gjorde den, snart efter kunne jeg igen løbe ud på fodboldbanen og deltage i håndboldspillet, men nu uden højlydte kommentarer.

Jeg var straks på det rene med, at jeg havde fortjent at få en over nakken, og jeg bar på intet tidspunkt nag til lærer Gilberg af den grund.

Nu ikke mere om skolen foreløbig - nu til hakkedrengene.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Hakkedrengene på Fredensborg slot

var kendt længe før, jeg blev født. Det var drenge, der før og efter skoletid arbejdede på Fredensborg slot, hvor deres arbejde hovedsagelig bestod i at holde stenbrobelægningen fri for græs og ukrudt. Disse drenge var i alderen fra ni til fjorten år, og det var kun i sommerhalvåret, der var brug for disse drenge. Der var stor udskiftning mellem disse drenge, idet det som nævnt kun var sommerbeskæftigelse, og det skete jo så, at drengene inden næste forår havde fået anden beskæftigelse i budpladser eller lign., hvor de kunne være hele året - andre fandt bedre betalt arbejde og forlod pladsen midt i sæsonen. De, der forlod pladsen på den måde, blev altid spurgt om at skaffe en anden dreng i stedet for, og det var ikke svært, idet der altid var nogen, der gerne ville være hakkedreng.

Jeg var 10 år, da jeg begyndte som hakkedreng på slottet sammen med 3 andre skoledrenge. Foruden os fire skoledrenge var også en dreng, der var konfirmeret. Han havde været hakkedreng i nogle år forinden, men fik nu lov til at fortsætte efter konfirmationen på heldagsbeskæftigelse. Denne dreng - Erik Olsen eller "Oser", som vi kaldte ham, fik udbetalt 9,00 kr. om ugen - 48 timers arbejdsuge, og vi fire drenge, som gik i skole, fik udbetalt 4,50 kr. om ugen. Hvor mange timer vores arbejdsuge var på, var der ingen kontrol med.

Vi begyndte klokken syv om morgenen og arbejdede til en halv time, før vi skulle i skole. Efter skoletid mødte vi så igen og arbejdede til kl. 16.30. Jeg tror ikke, at nogen holdt kontrol med, hvor lang vor arbejdstid var, men når jeg nu tænker tilbage, så var det jo faktisk sådan, at de yngste havde den længste arbejdstid på slottet, for det var jo de yngste, der havde den korteste skoledag.

Ansættelse som hakkedreng skete ved henvendelse til slottets gårdskarl, ja, således var stillingsbetegnelsen for den tjenestemand, der stod for renholdelsen af slottets udvendige omgivelser, der ikke var underlagt slotsgartneren. Denne gårdskarl hed Hans Peter Andersen og boede i tjenestebolig dør og dør med mine forældre i vægterboligen. I daglig tale kaldtes han H. P. eller Hans-Peter, men af os hakkedrenge fik han tillagt mange forskellige navne - drenge er jo i den retning meget påhitsomme. Hans Peter Andersen var alene om at renholde pladser, gange og veje omkring slottet, og kun om sommeren havde han hjælp, og denne hjælp var altså os hakkedrenge, som han satte i arbejde og havde opsyn med.

Vi fik udleveret et hakkejern, med hvilket vi kunne hakke det græs og ukrudt op, som groede mellem brostenene i den toppede brostensbelægning, som i stor udstrækning var udlagt omkring veje og gange omkring slottet.

Det største område af toppede brosten fandtes jo på hver side af vejen fra gitterporten og til jernkæderne ved den indre slotsgård, og der var vi jo så beskæftiget en stor del af tiden, men der var jo stenbro næsten overalt omkring slottet, og der var jo så nogen steder, hvor vi var mere glade for at arbejde end andre steder. Vi var f.eks. meget glade, når vi blev sat til at hakke på stenbroen foran "Den Røde Længe". Her boede afdøde slotsassistent Rasmussens enke, og fru Rasmussen var en meget rar dame, der altid bød os på sodavand - eller på kaffe og kage. Et andet sted, hvor vi også var glade for at blive sat til at hakke, var på stenbroen bag kavellerbygningen (der hvor dronning Ingrid nu bor). Vor glæde ved at blive sat til at arbejde der skyldtes, at der var vi helt usete af alle, så der kunne vi bedre pjække, men for bedre at hindre os i at spilde tiden med snak, satte Hans Peter Andersen os til at begynde i hver sin ende af bygningen,og når han så syntes, at vi var kommet for tæt på hinanden, satte han den ene af os til at arbejde et andet sted, og så kunne den tilbageblevne gøre arbejdet færdigt. Det var jo ikke sådan, at vi fik lov at arbejde alle sammen i samme område, men det skete dog, når der skulle hakkes på stenbroen mellem jerngitteret og jernlænkerne til den indre slotsgård, ellers blev vi sat til at arbejde sammen to og to på en strækning, men blev fordelt således, at vi som regel ikke kunne snakke sammen.

Hans Peter Andersen var meget ihærdig, når han skulle holde øje med, om vi nu også bestilte

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

noget hele tiden. Når vi arbejdede på det åbne stykke mellem jerngitteret og den indre slotsgård, havde han ingen problemer med os. Vi kunne jo her ses af alle - også af de mange turister, der skulle se slottet, så der var vi nødsaget til at arbejde hele tiden uden at pjække. Andre mere afsides steder kunne vi jo godt finde på at hvile os lidt - rette ryggen og få en snak. Vi tænkte ikke altid på, at man i nogen afstand kunne høre, om vi arbejdede eller ikke, for når vi arbejdede med hakken, kunne det ikke undgås, at den ramte brostenene, så der under arbejdet hele tiden hørtes denne klikkende lyd. Andersen færdedes altid i hvide gummisko, så man kunne aldrig høre, når han kom. Når han så kom for at inspicere os, og han ikke kunne høre den klikkende lyd fra hakkerne, listede han sig ind på os - kunne snige sig frem bag en busk, hæk eller husmur, og vi var klar over, at han af og til havde stået skjult og afluret os. Når han så trådte frem, skal jeg love for at vi fik gang i hakkerne, medens Hans Peter Andersen bandede og svovlede alle ulykker ned over os, hvis vi ikke passede vort arbejde. Hans måde at inspicere os på, gjorde at han havde fået mange forskellige øgenavne - mange af dem var hentede i indianerfortællingerne, der blev ivrigt læst den gang af os drenge. Det var navne som - Snigende ulv - Ørnenæse eller Ørneøje, og det sidste af disse navne var, hvad der mest blev brugt, når vi indbyrdes omtalte ham.

Hans Peter Andersen blev af de fleste drenge opfattet som en modbydelig og ondskabsfuld stodder på grund af den måde han inspicerede os på, og på grund af de overhalinger vi fik, når vi pjækkede, men ondskabsfuld tror jeg ikke, han var. Sandheden er nærmere den, at det var blevet en sport for ham, når han kunne snige sig ind på os og afsløre os, når vi pjækkede, og alle hans kraftudtryk var nok ikke så slemt ment, som sagt.

Vi var jo heller ikke nemme at styre og meget opfindsomme, når vi ville have noget gennemført. Når vi f.eks. ville have en ny riskost at feje med, når ukrudtet, som vi havde hakket op, skulle fejes sammen, kunne det ske, at Hans Peter Andersen sagde, at den gamle kost godt kunne slides lidt mere, men nye koste fejer som bekendt bedst, og så fandt vi på en udvej. Når vi hentede kosten næste dag i redskabsskuret, og Hans Peter Andersen ikke var i sigte, fik kosten en omgang af hækkesaksen, der også var i redskabsskuret, og næste gang vi bad om at få kosten udskiftet, kunne Hans Peter Andersen jo selv se, at den nu var helt nedslidt, men han kunne så af og til sige: "Jeg kan Dævlen brodere mig ikke forstå, hvordan I kan nedslide en kost så hurtigt - den var jo ikke så slem i går". Han rystede så lidt på hovedet, medens han udleverede en ny kost.

Hakkerne blev jo slidt under arbejdet, og så skulle de jo slibes på en slibesten, der stod inde i gården bag telegrafbygningen, hvor også redskabsskuret var. Det skulle vi være to om - den ene skulle trække slibestenen, og den anden skulle holde hakkejernet på stenen. Det var en kærkommen afbrydelse i arbejdet, og når vi syntes, at vi trængte til en sådan afbrydelse, og hakken ikke var nedslidt nok til, at det berettigede den til at blive slebet, hamrede vi hakken ned mod brostenen, så spidsen blev helt rund, og så måtte den jo slibes. Det nummer var Hans Peter Andersen blevet klar over, og når han fandt, at det gik lidt tit på med, at hakken skulle slibes, sagde han: "I ødelægger Dævlen brodere mig hakken med vilje, det er jo ukrudtet I skal hakke op og ikke stenene", men han kunne ikke stille meget op med denne foreteelse.

I de to år, jeg var hakkedreng på slottet, skete der flere udskiftninger mellem drengene, men jeg husker, at jeg arbejdede sammen med Kaj Petersen, Oskar Olesen, Erik Frederiksen og Helge og Peter Israel Andersen - samt måske et par andre også.

Jeg vil nu slutte min beretning om hakkedrengene med en episode, der fik Hans Peter Andersen til næsten at tabe mælet, men dog kun et lille øjeblik, til han fik vejret igen.

Vi mødte kl. 07.00 om morgenen i gården bag telegrafbygningen, hvor vi ventede på, at Hans Peter Andersen skulle komme og låse redskabsskuret op og udlevere os hakkerne. Om gården var et tæt brædde plankeværk - 180 cm - med ligeledes tæt låge. Jeg husker ikke, om Erik Oser var mødt, men vi fire skoledrenge - brødrene

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Helge og Peter Israel Andersen, og så vidt jeg husker, var Kaj Petersen den fjerde - men det er jeg nu ikke sikker på. Medens vi stod der, skulle en af os tisse, og pludselig skulle vi alle tisse. Peter fandt nu på, at vi skulle se, hvem der kunne tisse længst og højest. Vi skulle så stå et stykke fra den lukkede låge, og strålen skulle rettes mod lågen, og nu drejede det sig om, hvem der kunne ramme højest oppe på den 180 cm høje låge. Jeg havde afgivet min stråle, men jeg husker ikke i hvilken rækkefølge, vi skulle vise vor præstation, eller om vi faktisk blev færdig med konkurrencen, for da det var Peters tur, rettede han en kraftig stråle højt op på lågen, der nu i det samme blev åbnet af Hans Peter Andersen, der jo så fik en strålende modtagelse. Andersen trådte et skridt tilbage, og Peter fik travlt med at rette strålen et andet sted hen.

Røde Længe, Fredensborg slot.

Det var som om Andersen fuldkommen tabte vejret og blev rød i hovedet. Det var imidlertid kun et øjeblik, hvor han var mundlam, så skal jeg love for, at der blev talt med store bogstaver. Peter var jo ulykkelig og blev ved at sige: "Jamen, Andersen, vi skulle jo bare tisse om kap - vi skulle bare tisse om kap Andersen", men Andersen var nu ikke så let at formilde, så han svarede: "Jeg skal Dævlen brodere mig lære dig at tisse om kap - kan du så se at få fat i hakken og komme ud at bestille noget".

Ja, så begyndte en ny arbejdsdag, og nu vil jeg så ikke fortælle mere om hakkedrengene udover, at ordningen med hakkedrenge på slottet ophørte omkring 1933-34, da ukrudtbekæmpelsesmidlerne rigtigt kom frem, og derefter blev hakkedrengene overflødige.

Hjemlige pligter

var jeg ikke særlig belastet af. Jeg skulle sørge for, at der var brænde i brændekassen ved komfuret og jeg skulle hugge optændingsbrænde af grantræ, og når vi havde fået brænde hjem i løbet af vinteren, skulle jeg hjælpe til med at save og flække brændet. Derudover skulle jeg hente varer i Brugsen.

Efter at jeg var kommet i skole og havde fået flere legekammerater blandt drengene, legede jeg ikke så meget med pigerne på slotspladsen som før nævnt, ligesom legene nu havde ændret karakter.

Inspireret af livgardens eksercits på slottets ridebane legede vi nu soldater, efterlignede garderne så vi kunne alle kommandoer og følte til sidst, at vi eksercerede lige så godt som garden. Vi fulgte tit garden på deres marchture, når det skete i omegnen, og officererne var flinke til at fortælle os, når vi hellere skulle blive hjemme, fordi det nu var en lang marchtur, der var tilrettelagt. Alle officererne var som sagt flinke, men særligt husker jeg premierløjtnant Henningsen, premierløjtnant Freisleben og kaptajnløjtnant Lüttichau. Vi fremstillede selv geværer og sabler.

Hele slotshaven brugte vi, når vi samledes i flokke for at lege røvere og soldater - eller indianere, og der byggede vi også huler og løvhytter.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Der var mange bær i slotshaven, og når der var sæson for det, var det en sport at finde de første jordbær, blåbær og hindbær, ligesom det også var en sport at få plukket flest bær, men i øvrigt skiftede vore lege med årstiden og selvfølgelig også med alderen. Indtil man fik en cykel at køre på, var det meget yndet at løbe med trillehjul - et billigt legetøj, idet vi hos cykelsmeden hentede et gammelt cykelhjul eller fælgen fra et sådant, at så kunne man løbe hele byen rundt med dette hjul, som man drev frem ved at slå på det med en kæp. Selv arvede jeg min søsters gamle damecykel, da jeg var 8 år, og så var det jo ikke interessant mere at løbe med trillehjul. Jeg fik lært mig selv at cykle ned ad vejen fra den indre slotsgård og til gitterlågen. Jeg kunne hverken nå sadel eller styr, men det gik alligevel glimrende, da jeg først lærte at holde balancen, medens jeg stående på pedalerne kunne træde disse rundt. Styringen foregik ved, at jeg holdt om styret med underhåndsgreb, men sådan var der den gang mange børn, der startede deres første cykelture.

Om sommeren tilbragte jeg det meste af tiden ved Esrum Sø, hvor jeg svømmede og solbadede, og af og til sejlede jeg ud med fisker August Hansens søn Thorkild - kaldet "Knold", der var et par år ældre end jeg, og som lærte mig at ro. Fiskerens jolle, som vi sejlede i, hed "Fidusen" og var rigget til også at sejle med sejl.

Da jeg var en halv snes år, fik far hos bådebygger Laurits Andersen bygget en rojolle, og nu blev det så den, jeg boltrede mig i, og der var altid kammerater, der ville med ud at sejle.

Som niårig blev jeg meldt ind i Fredensborg Boldklub, hvor naboens søn - Kaj Andersen - var træner for drengene, og der spillede jeg så fodbold, til jeg som 15-årig blev meldt ind i Fredensborg Roklub, der blev dannet af Thøger Wilstrup i 1933.

Fredensborg Boldklub havde fodboldbane ved Kastanievej, hvor Idrætshallen og stadion nu er. Den gang havde vi kun en fodboldbane, der var ganske god, når man sammenlignede med andre klubber af samme størrelse. Omklædningsrummet - et træskur - var også efter datidens forhold udmærket. Der var indlagt vand med en stander uden for skuret, så vi kunne få en tår vand, når vi var tørstige, men snart blev der lagt vand ind, så vi kunne få et koldt brusebad.

Træningen skete to gange om ugen på fodboldbanen og havde en varighed af een time, der var lagt inden seniorenes træningstid, så der var ingen mulighed for ekstra træningstid. De voksne spillere var som regel mødt, inden vi var færdige med træningen, og så snart tiden var omme, blev vi jaget ud af banen. Man var selvfølgelig utålmodig efter at komme på hold, men det varede et par år, inden jeg blev fast på 2. junior-holdet og deltog i turneringskampene. Da det skete, var jeg optaget af at spille fodbold hver søndag. Alle idrætsarrangementer var jo den gang lagt om søndagen - den eneste dag man havde tid til noget sådant, idet lørdagen jo var almindelig arbejdsdag med en arbejdstid til kl. 17.00 for de fleste alm. arbejdere og håndværkere samt kontorfolk, medens andre - handelens folk arbejdede til kl. 20.00 eller kl. 21.00.

Det blev vel til 5-6 kampe i forårsturneringen og det samme i efterårsturneringen. Midt i sommeren, når der var en pause i turneringskampene, kunne det ske, at vi skulle spille pokalkampe ved forskellige stævnearrangementer.

Det var i begyndelsen kun et seniorhold, der spillede i B-rækken. Formand for klubben far skrædder Marius Nielsen, der var en solid back på holdet, men som hurtigt, efter at jeg var blevet medlem trak sig tilbage fra aktivt fodboldspil. Andre bærende kræfter på holdet, som jeg husker, var blikkenslageren Helmer Petersen og smeden Eilif, der spillede backs, og som ikke let lod sig passere, og på venstre wing var den lynhurtige frisør Albert Hansen, der senere blev træner for drengene, og som i øvrigt også senere skulle blive min arbejdsgiver i nogle år.

Efter i nogle år at have ligget blandt topholdene i B-rækken lykkedes det endeligt for holdet at spille sig op i A-rækken. Holdet klarede sig godt i A-rækken, men nu blev man i klubben så optimistiske, at man mente, at man nu kunne danne to seniorhold, og så blev der meldt et hold til i B-rækken. Selvom man havde regnet og talt på fingre og havde fundet ud af, at der skulle være

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

rigeligt med spillere til to hold, viste det sig, at B-holdet kom til at mangle spillere. Når der eksempelvis var afbud fra spillere på A-holdet, blev spillerne fra B-holdet trukket op på A-holdet, og så kunne de ikke før efter to spilledage trækkes tilbage på B-holdet.

Transporten til udekampe måtte vi selv betale, og derfor skete transporten for juniorenes vedkommende som regel på cykel. Seniorene lod sig altid transportere med fragtmand Husum, der satte bænke på ladet af sin fragtvogn, der var overdækket med presenning, der var altid fyldt op i vognen, selvom nogle af spillerne selv kørte på motorcykel - det gjorde bl.a. Helmer Petersen og Eilif Andersen.

Når der manglede spillere på B-holdet, blev de største af juniorspillerne trukket op på B-holdet. For juniorspillerne var der ingen restriktioner, idet der ingen regel var, som forbød dem at spille på juniorholdet, selvom de samme dag havde spillet på seniorhold - her var det alderen, der gjorde sig gældende. Selv spillede jeg som 14-årig flere kampe på B-holdet, og Jørgen Brandt, der var en glimrende målmand, var som 14-årig næsten ved at blive fast målmand på B-holdet.

Jeg mindes endnu, da jeg en søndag formiddag skulle spille turneringskamp på 1. juniorholdet i Hellebæk. Jeg tror, at kampen skulle spilles kl. 10.00, så vi var startet på cykel i god tid fra Fredensborg for at være i Hellebæk til kampen skulle begynde. Vi havde ingen ledere med, idet vi nu var blevet store nok til at klare os selv, hvilket heller ikke voldte problemer. Da vi var samlet i Fredensborg for at starte mod Hellebæk, var der en leder til stede for at se, om holdet nu også var fuldtalligt og for at give os gode råd med på vejen. De tre største på holdet - hvilket i dette tilfælde ville sige - Preben Ågesen, Jørgen Brandt og jeg fik besked på, at så snart kampen var forbi i Hellebæk, skulle vi ufortøvet - vi behøvede ikke at klæde om - cykle til Nivå, hvor vi skulle spille på B-holdet. Vi var selvfølgelig stolte over, at vi kunne bruges på B-holdet og sagde ikke nej, så vi stillede op på B-holdet kl. 14.00 og kunne så efter denne kamp cykle til Fredensborg. Nivåspillerne - mest teglværksarbejdere - havde ord for at spille meget kraftbetonet - deres spil var i mine øjne råt og brutalt, og der vistes ingen hensyn over for os tre drenge. Jeg gik tidligt i seng den søndag - blev mæt af fodbold og meldte mig ind i Fredensborg Roklub året efter.

Gymnastik

var en af mine andre store interesser, og ni år gammel begyndte jeg at gøre gymnastik om vinteren i Frederiksborg Amts Skytte- og Gymnastikforening. Vi var med til gymnastik alle os drenge ved Fredensborg slot. Leder af gymnastikken var gårdejer Nicolaisen, der var blevet uddannet som delingsfører på Ollerup Gymnastikhøjskole under Niels Bukh. Det var jo ikke idrætsgymnastik, så vi havde ingen øvelse i ringe, reck og barre, men satsede meget - foruden stående øvelser på springøvelser på madras og øvelser med redskaber som hest, buk og plint.

Det store højdepunkt var, hvert år, når vintersæsonens gymnastik sluttede, og vi ved en stor opvisning på hotel "Store Kro" - senere på hotel "Prinsen" - skulle vise, hvad vi havde lært i løbet af vinteren. Vi øvede meget flittigt med henblik på denne opvisning, og i skolens gymnastiktimer fik vi bygget videre på vores gymnastiske færdigheder, idet vi i skolelærer Gilberg havde en meget dygtig gymnastiklærer, der altid var lydhør, når vi bad om tilladelse til at øve en eller anden disciplin, som vi havde lært i gymnastikforeningen.

Jeg deltog i gymnastik i Frederiksborg Amts Skytte- og Gymnastikforening til jeg forlod Frederiksborg amt i 1936, men det var ikke helt uden omkostninger for mig.

Da jeg som 12-årig var færdig med at gå i 5. klasse, skulle der tages stilling til, om man skulle i realskole, eller om man skulle fortsætte i folkeskoleklasserne.

Da jeg fulgte rimeligt godt med i skolen - lå i den bedste trediedel af klassen, og jeg i øvrigt var glad for at gå i skole, besluttede mine forældre i samråd med min klasselærer M. Christiansen, at jeg skulle begynde i realklasserne.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

I folkeskoleklasserne blev der altid spurgt, når man rykkede op i næste klasse, om man havde de bøger, der skulle bruges i denne klasse, eller om man skulle låne bøgerne på skolen. Jeg hørte altid med til dem, der skulle låne.

Da jeg rykkede op i 1. realklasse, blev der givet besked på, hvilke bøger der skulle bruges i denne klasse. Det kunne vi så skrive ned, og så skulle vi selv købe bøgerne, og det var jo ikke så billigt. Jeg har stadig nogle af mine skolebøger fra den gang, hvor prisen er anført i det ene hjørne. "TH Sundorph FYSIK FOR SEMINARIER OG REALSKOLER" - PRIS 6,50 KRONER. Ja, det var mange penge den gang, hvor en arbejdsmand vel tjente 0,80 kr. i timen.

At gøre gymnastik kostede for hele vintersæsonen 3,00 kroner, hvilket vel må siges at være billigt.

I og med at jeg begyndte i realklassen, var det slut med at være hakkedreng og dermed også slut med at tjene lommepenge. Ugepenge eller lommepenge var der aldrig nogen af mine søskende, der havde fået udbetalt, så det fik jeg selvfølgelig heller ikke, hvilket der jo ikke var noget at sige til, men da vi om efteråret nåede den tid, hvor der skulle meldes til for gymnastikken, og jeg omtalte for mine forældre, at det nu var tiden for tilmelding og bad om de tre kroner, som det kostede, sagde min far, at det kunne der ikke blive tale om. Nu havde jeg fået lov til at gå i realskole, og det kostede mange penge til bøger, så nu måtte jeg være glad for det, og så kunne der ikke også blive råd til, at jeg gik til gymnastik.

Det var lidt mærkeligt. De fleste af mine skolekammerater i realklassen var blevet tilskyndet af deres forældre til det - andre var presset til det af forældrene, men jeg havde allernådigst fået lov, så jeg måtte jo være lykkelig. Det var jeg da også, men jeg var ked af, at jeg ikke måtte gå til gymnastik. Det var nu fjerde sæson for mit vedkommende, og gymnastik var for mig et og alt.

Ja, jeg var så ked af det, at jeg i flere dage græd og tiggede min far om at få lov til at gå til gymnastik. Det endte med, at han til sidst gav efter, idet han sagde: "Godt, så kan du gå til gymnastik, men du får ingen cykel til din konfirmation, når jeg nu også skal betale for, at du går til gymnastik".

For at forstå denne trussel skal man vide, at mine forældre til 5 af mine ældre søskende i konfirmationsgave havde givet et ur og en cykel. Til min søster Grethe, der var den 6. af mine søskende havde de givet et ur og en symaskine, idet Grethe på grund af invaliditet ikke kunne cykle.

Den næste, der skulle konfirmeres var så mig, og nu skulle jeg altså ingen ny cykel have til konfirmationen, hvis jeg ville gå til gymnastik.

Jeg tror, at det kom lidt bag på min far, da jeg sagde, at jeg var lige glad med at få en ny cykel til konfirmationen, hvis blot jeg fik lov til at gå til gymnastik, men han holdt sit ord, og jeg fik lov til at gå til gymnastik.

Det kom til gengæld ikke bag på mig, at min far, da vi kom til min konfirmation, også her holdt sit ord. Jeg fik - ene af alle mine søskende - ingen cykel i konfirmationsgave, hvilket jeg heller ikke havde ventet.

Da jeg begyndte i realskolen, havde jeg aldrig drømt om, at det for mig ville være forbundet med omkostninger som dette, at min far ville forbyde mig at gå til gymnastik, så allerede nu begyndte jeg så småt at fortryde, at jeg var begyndt i realskolen, men dog ikke mere end, at jeg rykkede op i 2. realklasse og fortsatte endnu et år.

I løbet af det næste år skete det for tit - ja, det syntes jeg da - at der var dette eller hint som jeg ikke kunne, fordi jeg havde fået lov til at gå i realskolen. Jeg besluttede derfor i løbet af dette år, at jeg ville forlade skolen efter konfirmationen fra 2. realklasse, og det gjorde jeg så. Mine karakterer var også i løbet af dette år dalet betydeligt, fordi jeg ikke rigtigt fulgte med i skolen.

Frisørfaget

var noget jeg ikke havde skænket en tanke hidtil, men allerede inden jeg gik ud af skolen, havde jeg aftalt med barbermester Albert Hansen, der var træner for drengene i Fredensborg Boldklub, at jeg efter konfirmationen, og når jeg havde forladt skolen, skulle begynde hos ham som indsæber. Jeg havde indtil da aldrig nogen sinde

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

været i en frisørsalon, idet jeg altid var blevet klippet af min far. Lønnen var 6 kr. om ugen. Af disse 6 kr. skulle jeg betale det halve for kost og logi hjemme, for - som min far sagde - man skal vide, at det koster noget at leve.

Da der var gået et halvt år i frisørsalonen, kunne far fortælle mig, at han havde talt med snedker Chr. Olsen, der havde Fredensborg Ligkistefabrik, og at jeg kunne begynde der som arbejdsdreng til 10 kr. om ugen, og hvis ikke jeg kunne få det i frisørsalonen, måtte jeg ikke arbejde der mere, men skulle så begynde på ligkistefabrikken. Derefter startede jeg som arbejdsdreng på ligkistefabrikken.

Fredensborg Ligkistefabrik

var, da jeg begyndte der som arbejdsdreng, noget af et familieforetagende.

Snedkermester Chr. Olsen, der var en dygtig møbelsnedker, var startet som sådan i Fredensborg og havde leveret alle møblerne til mine forældres hjem, da de blev gift. Nu fabrikerede han udelukkende ligkister, som blev leveret til forretninger såvel på hele Sjælland som nogle steder på Fyn og mange til København.

Vi var 3-4 arbejdsdrenge på fabrikken, hvor vi blev sat til at arbejde, hvor der i øjeblikket var brug for os. Den yngste af drengene skulle en halv time før arbejdstids ophør begynde at feje gulvet og rydde op i værkstedet, hvor kisterne samledes. Det meste af arbejdet bestod i at lime kistebunde og sider sammen. Vi skulle sætte lim i blød - fylde lim i limpotterne og tænde op i limovnen, så limen hele tiden var varm til brug.

Dette foregik i samleværkstedet i stueetagen. Til andre tider blev vi sat til at hjælpe i maskinkælderen, og til andre tider blev vi sat til arbejde på malerloftet. Den eneste faglærte snedker der var på fabrikken, var mester Olsen selv. Den ældste af Olsens sønner - Erik - stod for maskinkælderen, men om han var uddannet maskinsnedker, eller om det var noget, han senere havde tillært sig, ved jeg ikke. Den næstældste søn - Poul Werner - stod for malerloftet, hvor kisterne blev malet, men var, så vidt jeg ved, uddannet inden for manufakturbranchen. Den yngste af sønnerne - Knud - var ugift og uddannet som guldsmed, og han stod for samleværkstedet.

Arbejdsklimaet på fabrikken var ualmindeligt rart og behageligt. Mester Olsen selv var et meget roligt gemyt med evner til at forklare, hvordan dette eller hint skulle udføres, og hvordan man skulle opføre sig.

Skulle der irettesættes, skete det altid i en stille og rolig formanende tone. Jeg har aldrig hørt ham egentlig skælde ud eller bruge ukvemsord. Både Eriks kone - Else - og Poul Werners kone - Gudrun - arbejdede også på fabrikken med støbning af gibsornamenter, og efter at Knud var blevet gift med statsminister Knud Christensens datter, arbejdede også hun for firmaet ved at sy lærred om det tovværk, der brugtes til stropper til kisterne.

Fabrikken påtog sig også begravelsesforretninger af enhver art. Var nogen død i Fredensborg og omegn, og der var bestilt kiste på fabrikken, var det de yngste af os arbejdsdrenge der, efter at mester havde fortalt hvilken kiste, der skulle benyttes, hentede kisten på magasinet og lavede den klar til brug efter de efterladtes ønske. Nogle skulle fores med asfaltpapir, medens der i andre skulle isættes zinkkiste. De skulle alle forsynes med maskinhøvlspåner og fint træuld, men nogle skulle polstres, og andre skulle blot forsynes med liglagen. Når vi var færdige med at lave en kiste til, sagde vi det til mester Olsen, som så lige kontrollerede, at alt var, som det skulle være. Mester hang aldrig over os under arbejdet, men lod os arbejde selvstændigt, og det var en dejlig fornemmelse, at han stolede på, at alt blev gjort, som det skulle. Med til arbejdet hørte så, at kisten skulle bringes ud, og afdøde skulle lægges i kiste, og til dette var også to af de yngste drenge på fabrikken med. Når vi om formiddagen havde fået besked på, at vi skulle gøre en kiste i stand, fik vi som regel også at vide, hvem der var død, og så var vi jo spændt på, hvem af os der skulle med ud og lægge i kiste - som vi sagde. Det var nemlig meget eftertragtet, idet det som regel gav et par ekstra fritimer. Inden vi gik hjem for at holde middag, fik vi af mester besked på, at

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fredensborg Ligkistefabrik Snedkermester Chr. Olsen med hat i forgrunden.

vi skulle møde i vort pæne tøj efter middag. Så var det jo bare om at komme hjem i en fart og få spist, blive vasket og iført konfirmationstøjet - mørkeblåt habit, manchetskjorte med stift kravebryst og stive manchetter og tilhørende sort butterfly eller sort slips.

Når vi så mødte efter middag, blev kisten sat på en tohjulet trækvogn, hvorpå også blev anbragt et par sorte skamler, der kunne samles med nogle sortmalede brædder til en katafalk, som kisten kunne anbringes på. Kisten blev dækket med et sort klæde, og så skubbede vi to drenge afsted med kisten, medens mester Olsen iført stiv hat og jaket med stribede benklæder fulgte ved siden af sammen med en af sønnerne - enten Knud eller Poul Werner.

Når vi så ankom til adressen, fik mester Olsen anvist værelset eller rummet, hvor kisten med den afdøde skulle stå. Skamler og brædder samledes til en katafalk, hvor det sorte tæppe bredtes ud over, og efter at den afdøde var anbragt i kisten, blev denne så sat på katafalken. På sin stille og noble facon tilkendegav mester Olsen for os, hvordan vi skulle forholde os. Man skulle vise

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

respekt for de døde. Kom man ind i et rum, hvor en afdød befandt sig, tog man sit hovedtøj af - dette i ærbødighed for døden, og ikke bare fordi pårørende var tilstede. Tobaksrygning i et rum, hvor der befandt sig en afdød, ville være uhørt. Vi havde ikke været ude til sådanne forretninger mange gange, før mester Olsen ved sin egen adfærd havde gjort os helt fortrolig med, hvordan vi skulle forholde os.

I de to år jeg som arbejdsdreng arbejdede på ligkistefabrikken, har jeg sammen med mester Olsen bragt mange kister ud og lagt mange mennesker i kiste, uden at det blev rutine, og uden at jeg - takket være mester Olsen - mistede ærbødigheden for afdøde, og jeg har hele mit liv igennem, når jeg er kommet til i forskellige anledninger at skulle indfinde mig eller opholde mig, hvor der var døde tilstede at have mester Olsens etiske holdning for øje.

En gang så jeg mester Olsen blive rigtig vred,fordi der efter hans mening ikke blev udvist tilbørlig ærbødighed for afdøde.

En kroejer - ældre frøken var død og lagt i kiste, der var leveret af en landtømrer. Da afdødes papirer blev åbnet, viste det sig, at hun havde ytret ønske om at blive anbragt i en zinkkiste, hvilket på grund af størrelse og facon ikke kunne ske i den af tømreren leverede kiste. Fredensborg Ligkistefabrik fik nu til opgave at levere kiste med zinkkiste og starte for overflytning af afdøde.

Jeg, der da havde arbejdet på fabrikken i et par år, fik sammen med en anden dreng af mester Olsen instruks om at lave kisten til, og som sædvanlig skulle vi møde i det pæne tøj efter middag. Sammen med mester Olsen kørte vi nu med trækvognen, hvor kisten var anbragt, mod kroen. Denne gang havde mester Olsen taget to af sønnerne med - vel fordi afdøde var kendt som en meget kraftig dame, og vel også fordi mester havde forudset, at det kunne volde vanskeligheder med overflytningen fra en kiste til en anden.

Kisten med afdøde var anbragt i "Marinestuen" - en mindre sal, der lå lidt afsides i kroen, hvor vi nu blev vist ind. Der var ingen andre end os fra ligkistefabrikken tilstede, så ingen kunne tage anstød, hvis vi skulle komme til at sige eller gøre noget overlagt. Det var om sommeren og ret så varmt, og afdøde havde jo i nogle dage været anbragt i kisten, så da vi havde anbragt kisten og overflytningen af afdøde skulle ske, bredte der sig en helt forfærdelig stank af liglugt, så vi måtte trække os lidt tilbage for ligesom at samle kræfter til at overvinde os selv, inden vi udførte vor opgave.

Sønnerne Knud og Poul Werner mente vel nok, at de, da der ikke var andre end os fra ligkistefabrikken tilstede, kunne tillade sig at tænde en cigaret for at afbøde noget på den forfærdeligt lugt, og det gjorde de så uden at sige noget til mester Olsen, og uden at han straks blev opmærksom på deres forehavende.

Da mester Olsen så dem stå der med cigaretten, blev han meget vred. Ikke sådan at han begyndte at råbe op, for det gjorde mester aldrig, men han vrissede: "Kan I så se at få slukket de cigaretter, hvor kan I finde på at ryge her". Knud og Poul Werners indvendinger om, at der jo ikke var andre end os tilstede, samt deres henvisning til den forfærdelige lugt, faldt helt til jorden. Den afdøde var tilstede, og det var overfor afdøde, der skulle udvises respekt og ærbødighed, og det var ikke overfor andre.

Mester Olsen tog nu en lille flaske med kamfer op af lommen, og vi fik nu noget kamfer på vat, som vi kunne snuse til. Under overflytningen kunne det ikke undgås, at afdøde bukkedes lidt sammen, og derved løb noget vædske fra afdødes mund udover en af mine hænder. Opgaven blev udført, og vi blev budt på kaffe på kroen.

I dag ville man vel ved en sådan opgave være iført gummihandsker, men det var vi ikke den gang, så vi vaskede og skrubbede vore hænder, inden vi gik til kaffebordet meget grundigt, men uagtet dette, kunne jeg tydeligt fornemme liglugten fra den hånd, som ligvædsken fra afdødes mund var løbet udover, så hver gang jeg løftede kaffekoppen med den hånd, måtte jeg sætte den igen og derefter benytte den anden hånd.

Ja, som tidligere skrevet var ligkistefabrikken en god arbejdsplads. Sønnerne på fabrikken kunne hele tiden finde på nye ideer om, hvordan det

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

te eller hint skulle udføres - eller hvordan dette eller hint kunne forbedres. Mester Olsen lyttede - afviste meget, prøvede noget og noget blev godtaget.

En af deres gode ideer gik ud på, at man skulle holde fyraften om lørdagen kl. 12.00, for sådan gjorde man i England. Det kunne sagtens lade sig gøre uden at spilde arbejdstid, idet man jo bare kunne møde kl. 06.30 i stedet for kl. 07.00. Dette blev straks godkendt af mester, der var morgenmand, og som hver morgen startede en spadseretur kl. 06.00 gennem slotshaven.

Dette blev så indført straks efter at jeg var tiltrådt på fabrikken i 1934. Det var noget der taltes om i Fredensborg.

Da barbermester Albert Hansen hørte, at jeg holdt fyraften kl. 12.00 om lørdagen, tilbød han mig, at jeg igen kunne begynde som medhjælper i hans salon, og jeg skulle så have 3 kroner for at arbejde der fra kl. 14.00 og til lukketid. Lukketiden var officielt for frisørsaloner kl. 21.00, men jeg vidste jo godt, at kl. på de store dage godt kunne blive 23.00 - eller mere, men 3 kr. var jo det halve af, hvad jeg tidligere havde fået for en hel uges arbejde i salonen, så jeg slog til.

Jeg begyndte igen i frisørsalonen

og fandt mig godt tilpas der. Efter aftale skulle jeg betale det halve af min løn og ligkistefabrikken for kost og logi der hjemme, men hvad jeg tjente i frisørsalonen, kunne jeg helt og holdent selv beholde.

Frisørsalonens kundekreds var mest arbejdsmænd, håndværkssvende og chauffører - mange af kunderne var medlemmer fra Fredensborg Boldklub, og disse indfandt sig fortrinsvis i løbet af ugen, når de havde tid, men nogen var nødsaget til at komme lørdag aften.

Den største del af kunderne om lørdagen var dog unge landmænd, der kom cyklende til byen for at handle. Alle forretninger havde jo den gang åbent til kl. 20.00 lørdag, og der var den gang mange karle på gårdene. Mange af disse kom cyklende ad Helsingørvej mod byen, og da vor salon lå på Helsingørvej ved Tinghusvej, var det nærliggende, at de søgte ind hos os.

Barbermester Albert Hansen var en ung mand - kun et par og tyve år gammel, og han kunne tale med alle mennesker - kunne fornemme, hvad kunderne ville tale om - kunne underholde og fortælle historie, når han kunne mærke, at det var noget, kunderne kunne lide at høre, og det var noget, der passede disse unge landmænd sådan at blive underholdt, når de ugen igennem kun havde haft bonden og kreaturene at underholde sig med. Det var altid gode kunder, og de fleste skulle både barberes, klippes og have hårvask og fønbølgning, og når det var en af disse unge landmænd, der sad i stolen for at blive klippet, spurgte Hansen altid om de var forsynet med brillantine, tandpasta, kamme eller hårcreme, samtidig med, at han anbefalede sine varer på bedste måde.

Der var dengang altid bal på Asminderød Kro lørdag aften, og Hansen undlod aldrig at komme med bemærkning om, hvorvidt de skulle til bal på kroen, for hvis det var tilfældet, var det måske klogt at forsyne sig med en pakke kondomer - man ved jo aldrig, hvad der kan ske, og de unge fyre ville gerne ligesom give udtryk for, at de så absolut ventede et lille eventyr, og så blev der også solgt en pakke kondomer med 3 stk. for en krone. Jo, det var gode kunder, der besøgte forretningen disse lørdag aftener.

Prisen for en klipning var 1,00 kr. og for en barbering 0,30 kr. - en hårvask kostede 0,75 kr. og som regel skulle alle kunder, der kom om lørdagen have denne behandling, og dertil kom så alle de varer af forskellig art, der kunne afsættes til de unge, der kom ind fra landet.

Alle klipninger og barberinger blev udført af barbermester Hansen selv, medens jeg udførte indsæbning før barbering og udførte efterbehandling efter barberingen - gav sprit, creme og pudder. Jeg foretog hårvask og gav fønbølgning efter hårvask, og det var kun, når jeg var beskæftiget, eller han ikke selv havde klipning eller barbering at udføre, at han beskæftigede sig med nogen af disse rutiner.

Man kunne den gang ikke bestille tid hos barberne. Kunderne blev behandlet i den rækkefølge, de indfandt sig i forretningen, og ventetiden kunne til tider være lang - især om lørdagen.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Hos os begyndte den store tilstrømning ved 16-17 tiden, og der kunne så godt sidde op til 4-5 kunder hele tiden til klokken 21.00. Ja, til tider sad der mange flere. Barbermester Hansen sagde, at han kunne udføre en almindelig klipning på 12 minutter og en barbering på 5 minutter, når der var sæbet ordentligt ind. Han var meget dygtig til at jonglere rundt med kunderne, så han holdt mig beskæftiget hele tiden, hvilket meget lod sig gøre om lørdagen, hvor næsten alle skulle have vasket hår og fønbølges.

Fra den tid, hvor jeg var i salonen hele ugen, vidste jeg, at det var rigtigt, når han sagde, at det var om lørdagen, han skulle hente fortjenesten, for det var ikke mange kunder, der kom de øvrige dage i ugen. Jeg havde madpakke med, når jeg mødte i salonen kl. 14.00, men det skete ofte, at jeg havde den med hjem igen, idet jeg ikke havde haft tid til at spise maden. Dette skulle jo ske lejlighedsvis, når der var en pause, og altid blev maden spist i flere omgange.

Jeg var ualmindelig glad for arbejdet og atmosfæren i salonen, men det kom aldrig på tale, at jeg skulle ansættes som lærling. Jeg tror ikke, at barber Hansen var interesseret i et lærlingeforhold. Selv levede jeg i et par år i nu'et uden at tænke på fremtiden, og det befandt jeg mig glimrende ved. Når tanken om at komme i lære som frisør strejfede mig, skubbede jeg det fra mig, idet jeg var lidt bange for, at det ville være utilfredsstillende ikke at have brug for sin fysiske styrke, hvilket jeg i rigt mål havde brug for under arbejdet på ligkistefabrikken. Jeg fandt mig således godt tilpas ved kombinationen af disse to arbejdspladser. Der var oplevelser at hente begge steder af forskellig art, så jeg kedede mig ikke.

En dag sagde barbermester Hansen, at han havde fået en henvendelse fra sin gamle læremester i Hillerød - barbermester Holstebro - der havde bedt ham om at skaffe ham en barbersvend til pinselørdag, der sædvanligvis var en stor dag, men det var helt umuligt, idet der ikke var nogen svende at opdrive for en enkelt dag og med kort varsel. Han havde sagt til Holstebro, at hvis jeg ellers ville, kunne han låne mig pinselørdag, idet han ville have ligeså meget gavn af mig som af en svend, hvis han ellers brugte mig rigtigt. Barbermester Hansen var ked af at skulle undvære mig pinselørdag, men følte, at han stod i taknemmelighedsgæld til sin gamle mester, der havde hjulpet ham økonomisk, da han startede forretning. Nu var spørgsmålet - ville jeg rejse til Hillerød for at hjælpe Holstebro pinselørdag. Jeg skulle have 5 kroner og rejsen betalt. Det ville jeg, og det gjorde jeg.

Jeg kendte ikke i forvejen barbermester Holstebro, men han var en flink mand og tog vel imod mig, og jeg faldt hurtigt til i forretningen. Kundekredsen i denne frisørsalon var en lidt anden, idet det her mest var ældre kunder - forretningsfolk og håndværksmestre.

Da den sidste kunde havde forladt forretningen omkring kl. 22-tiden, følte jeg selv, at jeg nogenlunde havde udfyldt en svends plads, idet jeg havde været i funktion hele tiden, og havde han haft en svend i stedet for mig, vr der jo ikke blevet udført mere arbejde, men lønudgiften havde været en anden.

Barbermester Holstebro må også have været tilfreds, for han spurgte straks, om jeg ville gå i lære hos ham. Jeg ville få 5 kroner om ugen det første år, hvilket var 1 krone mere end, hvad lønnen for en førsteårs elev var, så alene det var jo fint. Eleverne skulle selv holde sig med værktøj og kitler, men han ville forære mig værktøj og holde mig med kitler. Så det var jo et tilbud, som man ikke kunne sige nej til, hvis man ellers ville være frisør. Jeg takkede ja, men måtte jo så forklare, at jeg først skulle spørge min far.

Jeg var noget betænkelig. Ingen af mine brødre havde fået lov til at komme i lære. Min 10 år ældre bror Hans ville være købmand, men måtte ikke komme i lære med den begrundelse, at lønnen kun var 2 kroner om ugen, og der var ingen grund til at arbejde gratis. Man kunne alligevel ikke lære at handle, for enten havde man talent for handel og behøvede derfor intet at lære. Far kendte mange handelsmænd, der havde tjent sig ligefrem rige, uden at de havde stået i lære, og han kendte mange, der havde stået i lære, men som ingen talent havde, og som nu arbejdede som arbejdsmænd.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Min 9 år ældre broder måtte ikke komme i lære som smed, fordi lønnen var for lille.

Begge mine brødre blev straks efter, at de var blevet konfirmeret, sendt på landet for at tjen.

Nu skulle jeg spørge, om jeg måtte komme i lære - jeg som allernådigst havde fået lov at gå i realskole, men som forlod skolen fra 2. realklasse, da jeg var 14 år. Hvad ville far nu sige til det?

Ja, svaret blev, at jeg skulle forlange 10 kroner om ugen, og så skulle jeg have frie kitler og frit værktøj, ellers skulle jeg ikke i lære.

Det var urealistisk, at jeg ikke ville gøre mig selv til grin ved at fremkomme med et sådant krav, så jeg sagde til barbermester Holstebro, at min far ikke ønskede, at jeg skulle lære, og derved blev det, men jeg, som hidtil havde været ganske godt tilfreds med tilværelsen, som den var, fik nu et og andet at tænke over.

Fredensborg var jo den gang en lille by, hvor alle kendte alle, og alle vidste alt om alle. I mit indtil nu 16-årige liv var der sket meget i byen. Fredensborg slot var jo rammen om mange festlige begivenheder - bl.a. kong Christian den X's sølvbryllup som den største, men der var jo så mange fester på slottet, så for mig, der boede på slottet, var det nærmest blevet hverdagsmad.

Mere spændende var det af og til, hvad der skete ude i byen.

Spændende var det i mine første skoleår, da politi og toldere fandt smuglersprit, som i dunke var gravet ned i et bed med porrer i gartner Vonges gartneri i Slotsgade, og fire af Fredensborgs beboere blev anholdt af politiet. Ja, det var noget der taltes om, og tænk sig - de var kommet til at sidde i fængsel i 8 dage, fordi de havde været med til at smugle sprit.

Fredensborg roklub.

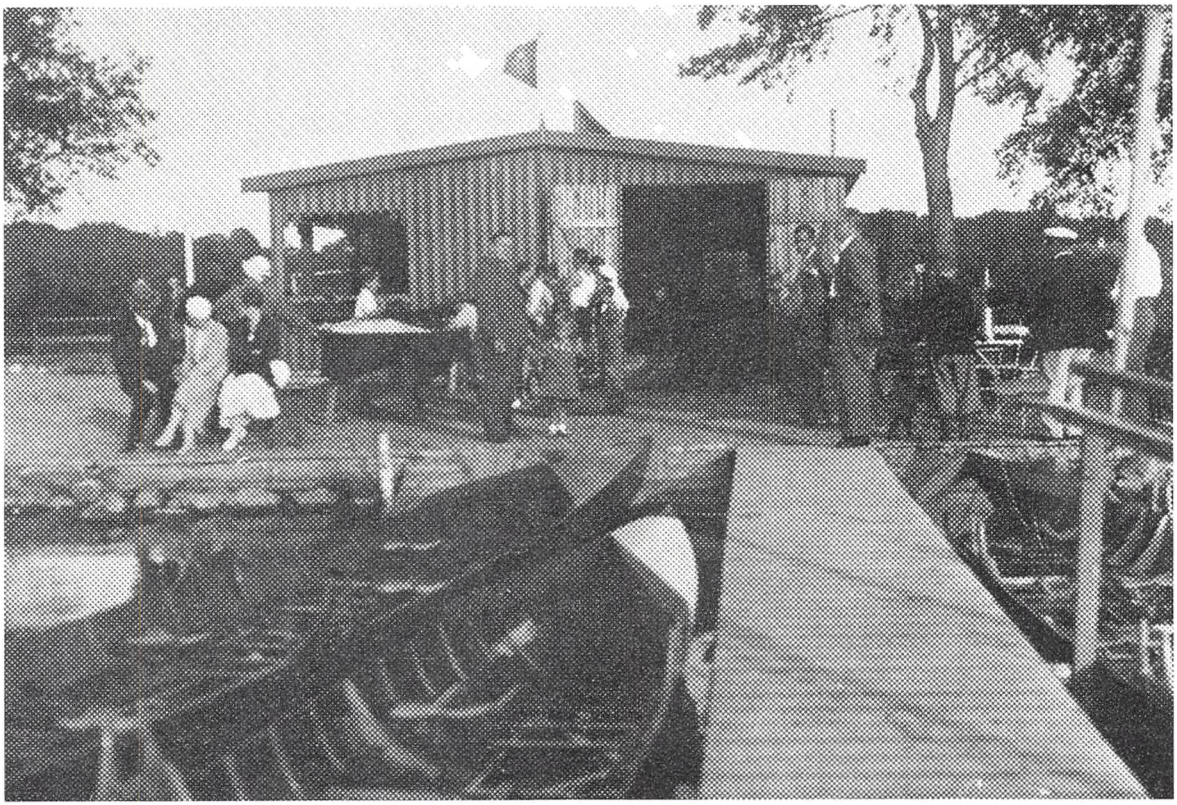

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Spændende var det også, da slottets maskinmester Christensens Karen skulle giftes. Hun ar 15 år, da hun efter sine forældres tilladelse indsendte ansøgning om tilladelse til indgåelse af ægteskab, uagtet hun ikke havde opnået den lovpligtige alder.

En dansk-amerikaner var kommet til Fredensborg på besøg hos noget familie, og det forlød, at hans formål med besøget har i Danmark var, at han skulle finde sig en dansk hustru, der kunne rejse med til Amerika. Opholdet skulle vare i 3 måneder. Det forlød også, at han først havde friet til maskinmester Christensens ældste datter - den dengang 18-årige Manna, men frieriet blev afslået. Om disse forlydender var rigtige, ved jeg ikke, men hvad rigtigt var, ved jeg, at da han friede til den 15-årige Karen, sagde hun ja, og hun nåede lige at fylde 16 år, inden hun blev gift. Den gamle pastor Moltke, der blev bedt om at forrette vielsen, sagde ved den lejlighed til hende: "Jamen Karen, jeg har jo lige konfirmeret dig." Karen rejste straks efter vielsen til Amerika med sin mand. Hun havde fået at vide af sin mand, at hun ikke ville komme til Danmark de første 10 år - rejsen var jo dengang dyr.

Ja, det var jo en glædelig begivenhed med dette bryllup, der, såvidt huskes, fandt sted omkring 1930.

En skandale, der fandt sted på Fredensborg slot, var, da min fars kollega - slotsvægter Nicolaisen - medens mine forældre holdt sommerferie på Lolland i 1933 - blev afsløret - taget på fersk gerning under tyveri fra pengekassen i marketenderiet på Fredensborg slot. Tyveriet foregik om natten og blev afsløret af slotsassistent Knudsen og marketender Peter Christensen.

Straks næste dags formiddag var det kendt i byen og blev fortalt af en kunde i frisørsalonen, hvor jeg arbejdede. Navnet på den vægter, der var blevet afsløret som tyveknægt, blev ikke nævnt. Ja, det var mærkeligt, for selvom jeg jo vidste, at det ikke kunne være min far, der var blevet afsløret som tyveknægt, blev jeg helt rød om ørene og meget flov. Nicolaisen blev straks afskediget - politianmeldelse fandt ikke sted, men afskedigelsen var i sig selv også straf nok. Han døde få år efter, og han havde da efter afskedigelsen levet en kummerlig tilværelse.

Man kan vel sige, at det både var en skandale og en tragedie.

En tragedie var det, da maskinmester Christensens søn Alexander - bror til føromtalte Karen - i 1935 i en alder af 18 år på grund af ulykkelig kærlighed kastede sig foran Nordbanetoget og blev dræbt. Det skete kort efter, at jeg i 1935 var blevet tilbudt læreplads hos barbermester Holstebro. Alexander var dengang i lære hos isenkræmmer Hundahl.

Mange af de store piger, der legede på slotspladsen, da jeg begyndte at gå i skole, var rejst fra byen - ja, nogle var endog blevet gift.

Så at sige alle de drenge, som jeg var vokset op sammen med, og som boede omkring slottet var kommet i håndværkerlære, og nogle af dem ville være udlært om et par år.

Skolekammeraterne fra realskolen havde jeg ingen kontakt med. Hvad skulle jeg nu? Medens jeg gik i skole, havde tanken strejfet mig, at det kunne være morsomt at komme lidt rundt i verden, og det kunne man, hvis man valgte at blive sømand - man kunne jo så på et tidspunkt læse til styrmand, men det var der jo ikke tradition for i min familie, og skibsfart kendte jeg jo ikke meget til, så det var indtil nu kun blevet ved den tanke, som jeg havde i skole, men nu dukkede tanken op igen.

Den bedste ven og kammerat, som jeg havde på det tidspunkt var en pige. Det var bådebygger Laurits Andersens datter Ditte. Hun var et par år yngre end jeg og havde det sidste år, hun gik i skole lektiehjælp af mig - især med regning. Det foregik enten i hendes hjem eller i mit hjem i vægterboligen. Nu havde hun forladt skolen og havde ikke brug for lektiehjælp, men jeg tror, at hun var blevet lige så glad for at snakke med mig, som jeg var for at snakke med hende. Vi gik lange ture sammen om aftenen - vi løb på skøjter på Esrum sø, og vi cyklede ture sammen - Vi havde det i det hele taget godt i hinandens selskab.

Hjemme var jeg måske lidt vanskelig - måske uligevægtig. Far begyndte at tale om, at det var på tide, at jeg flyttede væk hjemmefra, og at jeg

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

nok havde godt af at komme på landet hos bønderne. Ud at tjene hos bønderne ville jeg ikke under nogen omstændigheder. Jeg erindrede, hvordan mine brødre havde lugtet af svinestald og kostald, når de kom hjem, og jeg husker også, at min mor tit spurgte dem, om de nu havde vasket sig ordentligt, for de lugtede jo af stald, og de bedyrede altid, at det havde de, men de boede jo bag svinestalden eller kostalden, og lugten fra stalden hang i tøjet.

Jeg vidste jo også fra frisørsalonen, hvor vi havde mange unge landmænd som kunder, at disse lugtede i udstrakt grad af stald, og det uagtet de var blevet barberet og havde fået sprit, creme og pudder - samt var blevet barberet og havde fået sprit - samt var blevet klippet og havde fået vasket hår i fyrchampoo m.v. - alligevel fornemmede jeg den meget stærke staldlugt, når jeg hjalp dem overtøjet på efter endt behandling. I øvrigt interesserede landbruget mig overhovedet ikke.

Da min fars snak om, at jeg skulle ud at tjene bønder blev mere realitetsbetonet, og jeg begyndte at frygte, at han ville gøre alvor af sine trusler - nemlig at fæste mig hos en eller anden bonde, sagde jeg rent ud til ham, at det ville jeg ikke under nogen omstændigheder. Da han gjorde klart, at det var noget, han bestemte, og jeg lige så klart svarede, at det var det jo nok, men jeg ville stikke af fra pladsen lige så tit, han ville bringe mig i plads på en bondegård - ja så kunne jeg godt se, at det begyndte at snerpe.

Tanken om at komme ud at sejle meldte sig igen - men hvordan - der var jo ingen skibsfart i Esrum sø.

I den tid var jeg meget sammen med Ditte, og det var en lise for sindet at snakke med hende. Vi talte om alt muligt og herunder også, om mine planer med hensyn til at fare til søs.

Som før nævnt travede vi mange ture, og nogle af disse traveture gik til Grønholt for at blive spået hos graverens kone Mine. Hun var kendt som en god spåkone, der spåede ved at lægge en stjerne, men hun kunne også spå ved hjælp af kaffegrums. Der var gået mode i at blive spået hos Mine blandt de unge mennesker. Ingen troede på hendes spådomme - ja, sådan sagde de fleste - men hun var sjov at komme hos - ligesom lidt mystisk.

Snakken gik blandt de unge mennesker på, at det var forbudt for hende at spå for penge, og derfor sagde hun altid, at det var gratis, når man spurgte, hvad spåningen kostede. Hun lagde imidlertid altid en avis på bordet, og så var det meningen, at man uset af hende, skulle lægge 50 øre for at blive spået ind under avisen. Hvis man ikke gjorde det, ville hun bare ikke spå næste gang, man kom. Dette havde Ditte og jeg hørt om, så vi lagde hver 50 øre.

Mine var en lille tyk, trivelig kone med små plirrende øjne. Hendes alder var vel mellem 60-70 år. Når hun havde hørt vort ærinde, blev vi inviteret ind i stuen, hvor vi blev budt plads ved et rundt bord. Hun sagde så, at vi vel skulle have lagt en stjerne, og da vi havde bekræftet dette, skulle hun jo så finde kortene, og det gik der lidt tid med. Der var også et eller andet hun lige var nødsaget til at ordne i køkkenet, før hun kunne spå, og hele tiden snakkede hun og spurgte om alt muligt. Endelig var hun klar til at spå , og ganske rigtigt - som vi jo havde fortalt - lagde hun lige som tilfældigt en avis på bordet. Der blev lagt en stjerne for hver af os, og vi lagde jo så hver 50 øre under avisen og sagde farvel. Mine havde jo fortalt os mange ting om fremtiden - men hvad husker jeg ikke udover, at fremtiden så lys ud for os begge. Dog en ting husker jeg, at hun spåede mig, og det var, at jeg ville komme ud på lange rejser over stort vand.

Vi talte og fjantede hele vejen hjem over besøget hos Mine og blev enige om, at det havde været meget sjovt, og det skulle vi prøve igen. Særligt morede vi os over, at hun havde sagt, at jeg skulle ud på en lang rejse over stort vand, for vi var klar over, at hun, medens hun gik og sysle-de, før hun havde tid til at spå os, havde frittet os ud om det ene og andet, og vi var nok kommet til at røbe, at jeg agtede at drage til søs.

Ja, sådan gik vinteren - eller noget af den - i 1935/36.

Samværet mellem Ditte og mig forløb uden, at der på noget tidspunkt blev tale om noget in-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

timt forhold - eller blev talt om noget kærlighedsforhold, men jeg tror, at Ditte følte, at hun i mig havde en meget god ven og kammerat, på samme måde som jeg var glad for hende som ven og kammerat.

I begyndelsen af 1936 annonceredes efter elever til skoleskibet Georg Stage. Jeg sagde til min far, at jeg ville indgive ansøgning om at komme med som elev. Jeg ville søge friplads, men fik jeg ikke friplads, ville jeg selv betale for togtet - jeg havde penge i sparekassen.

Min far var indforstået, så jeg søgte, men fik afslag, idet der var overtegnet for 1936. Jeg kunne komme i betragtning året efter, men man gjorde opmærksom på, at jeg til marts kunne begynde på Sømandshøjskolen i Svendborg, der blev drevet af Indre Missions Sømandsmission, idet der dér var ledige pladser. Friplads kunne jeg ikke få, så jeg måtte betale 80 kroner for 3 måneders ophold. Man ville så fra skolens side sørge for, at jeg fik hyre efter de tre måneder. Jeg kontaktede højskolen og blev indtegnet som elev. Jeg sagde farvel til Ditte og til Fredensborg, og der skulle nu gå næsten to år, før jeg igen så Fredensborg.

Efter højskoleopholdet blev jeg straks forhyret med sejlskibet-motorgaleasen "Vesta" af Svendborg, hvor jeg afløste den nu nok så kendte skibsreder Jørgen Jensen fra Svendborg som jungmand. Det var hans far, der ejede skibet. Det blev halvandet år med "Vesta", hvorefter skipperen anbefalede mig at blive forhyret med et større skib - hos ham kunne jeg ikke lære mere, og efter hans anbefaling blev jeg så forhyret med tremastskonnerten "Johanne" af Svendborg, hvor skipperen også hed Jensen.

Graver Hans og Mine, spåkonen.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Om bord på dette skib kom jeg under lossearbejde i England til skade - knuste min højre storetå - fik foden lagt i gips og kom i den tilstand tilbage til Fredensborg 1. juledag 1938. Jeg havde humpet rundt i en måned på gipsfoden - det havde jeg af lægen i England fået at vide, at jeg måtte, men nu sagde lægerne på sygehuset i Svendborg, at røntgenundersøgelsen havde vist, at lægebehandlingen i England havde været elendig - tåen skulle have været sprættet op, så splinterne kunne have været samlet - nu kunne det ikke gøres, så nu skulle jeg sidde med foden i fuldkommen ro, indtil tåen var groet sammen. Knoglen var i seks stykker med splinter gående ud i inderste og yderste led, så der var fare for, at foden kunne blive stiv. Jeg blev forskrækket og rettede mig nu helt og holdent efter lægernes påbud, og sad nu der i Fredensborg hos mine forældre med foden hvilende på en stol uden at turde træde på foden. Det var jo lidt trist.

Nu viste Ditte sig som en frelsende engel ved at komme og besøge mig.

Ditte var blevet forlovet med en slagtersvend fra Hillerød, og jeg havde indledt bekendtskab med min svigerindes yngre søster, som jeg tidligere på året havde truffet, da jeg under anløb til Københavns havn tidligere på året havde besøgt min broder og svigerinde, men det berørte ikke Dittes og mit venskab.

Ditte kom troligt og besøgte mig, når hun havde lejlighed til det. Ja, sådan sagde jeg med benet på en stol i knap tre måneder, og fem gange måtte jeg i Taxa til Hillerød Sygehus til røntgenundersøgelse - hver gang med den nedslående besked som resultat, at bruddet endnu ikke var groet sammen, og at jeg stadig ikke kunne blive fri for gipsbandagen. Den sidste gang var beskeden, at nu manglede der ikke så meget. Det var vel sidst i marts 1939, men efter en uges tid, da min pige fra København var på besøg, havde jeg mistet tålmodigheden og fjernede selv gipsen - blokkede min sko ud med et kosteskaft, hvorefter jeg gik til bal på Asminderød Kro sammen med pigen Edith. Det blev et smerteligt lørdagsbal uden dans for mit vedkommende. Jeg sad stille på en stol med ulidelige smerter i foden.

Efter nogle dage kunne jeg have sko på, uden at det voldte mig smerter, og inden udgangen af marts stod jeg igen i barbermester Albert Hansens frisørsalon som medhjælper. Han ville give mig tyve kroner om ugen for at hjælpe til i salonen, men var indforstået med, at det kun ville blive for en kort tid.

Jeg mødte til ekstraordinær session i København og blev udskrevet som befaren til flåden med bemærkning om, at jeg kunne regne med at blive indkaldt.

Ditte og jeg genoptog vore traveture om aftenen, og turen gik også til Mine i Grønholt for at blive spået. Atmosfæren var den sædvanlige hos Mine - den samme syslen og udspørgen, og avisen kom da også frem på bordet, inden stjernen blev lagt. Mine fortalte os om fremtiden med de sædvanlige tvetydigheder. Hun røbede ikke, at hun kunne huske mig fra de andre gange, vi havde været hos hende - nu var det jo længe siden, men hun fortalte da, at jeg skulle på lange rejser over stort vand, men derudover fortalte hun, at jeg inden ret længe - måske om et par år - måske før, skulle komme til at bære uniform, så vidt hun kunne se, ville jeg komme til at bære blanke knapper.

Ja, vi morede os godt på vejen hjem fra Mine over besøget, for vi huskede jo nu, at hun var kommet med bemærkning om, at hun i avisen havde set, at der skulle være session, og så skulle jeg vel også møde, men jeg havde jo været på session, fik hun jo så at vide, og vi blev enige om, at det var en fidus, hun brugte hos alle unge mænd i min alder, for der var så chance for, at det gik i opfyldelse - det med de blanke knapper, for så skulle man jo ind som soldat.

Ja, Ditte og jeg havde igen nogle rare måneder sammen med godt kammeratskab og med gode traveture og mangen en god snak. Vi kunne godt under vore traveture holde hinanden i hånden, men det var også den mest intime berøring, vi var med hinanden.

Vi har aldrig været til bal eller på restaurant sammen, men måske nok en tur i biografen sammen. Vort samvær foregik under traveture eller gensidig i hinandens hjem hos vore forældre.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

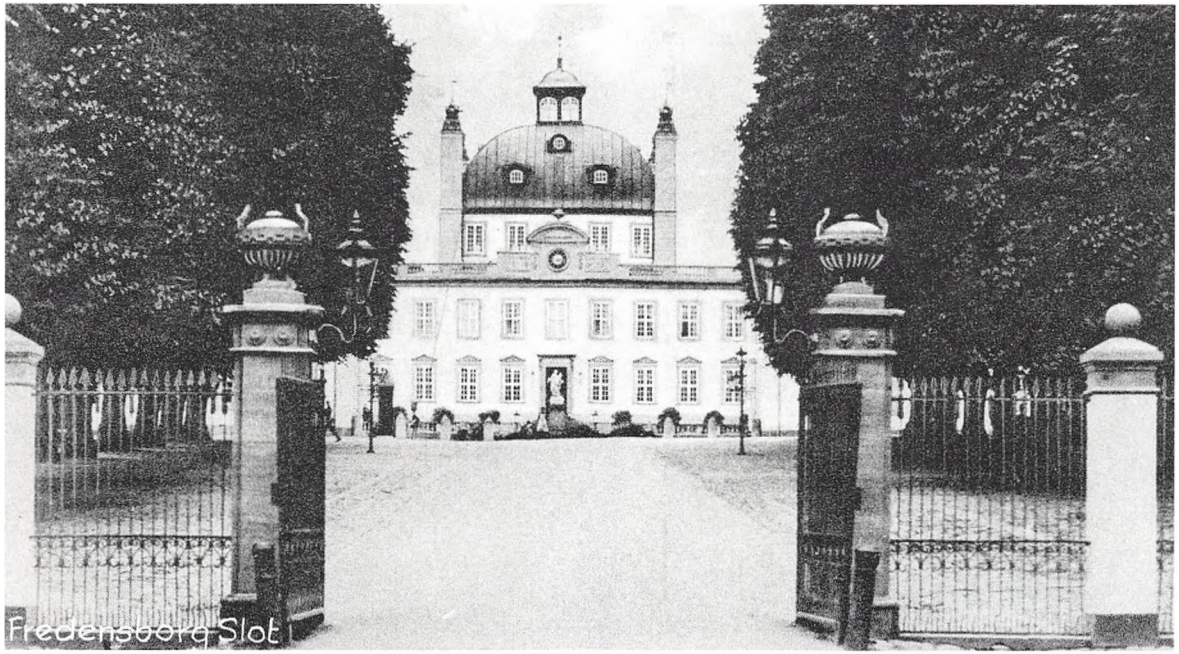

Fredensborg slot.

Det var et mærkeligt forhold - måske et kærlighedsforhold som ingen af os ville give udtryk for, for ikke at ødelægge det gode venskab og kammeratskab, der var os imellem.

I begyndelsen af maj 1939 kom der brev fra kaptajn Jensen om, at tremastskonnerten "Johanne" igen skulle stikke til søs, så hvis jeg ville med, måtte jeg rejse til Svendborg straks.

Jeg sagde farvel i frisørsalonen, til mine forældre og til Ditte, som jeg ikke senere har set. Hun blev gift og bosatte sig i Hillerød med sin slagtersvend.

Nu gik der nogle år, hvor jeg kun lejlighedsvis kom til Fredensborg. Da jeg nu var ude af Frederiksborg amt, skal jeg intet berette fra den tid udover, at krigen kom, "Johanne" lagde op, og jeg kom med en firmastskonnert "Gerda", med hvilken jeg krydsede Nordsøen til England - passerede Skagen sammen med det første danske skib, der torpederes i Nordsøen af tyskerne - senere blev det til mange - og nogle gik ned med mand og mus, ja, det var der jo mange der gjorde. Jeg kom fra sejlskibe til dampskibe og blev på et sådant torpederet ud for Rotterdam i Nordsøen - skib og mandskab bjergedes i havn.

I 1943 om efteråret kom jeg til Fredensborg, og mødte sagfører Chr. Lindes dejlige og smukke husbestyrinde. Ja, jeg havde da set hende før, når jeg lejlighedsvis mellem sejladserne havde været i Fredensborg, og hun kom spadserende sammen med sagfører Linde og hunden "Basta", men ved sådanne lejligheder knejste hun jo altid stolt med nakken og sit rødgyldne hår stående i et fyldigt brus bagud, og hendes blik gik langt forbi en simpel sømand som mig. Nu mødte jeg hende så i Fredensborg Roklub sammen med fælles venner, og hun må jo så have fundet ud af, at der godt kunne været noget ved en simpel sømand. Med andre ord, vi blev forelskede i hinanden - jeg sagde farvel til søen - vi giftede os i 1944 og sagfører Lindes husbestyrinde - frøken Andersen - blev til Astrid Zillo Jørgensen. Vi fik sammen to dejlige børn og tre dejlige børnebørn, og nu kan de jo så fortsætte historien med en beretning om, hvordan det er gået deres forældre senere i livet og om deres egen barndom.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Nu blot et lille digt, som jeg har fundet frem i min hjernekiste. Ja, en sådan har vi jo alle, det er blot indholdet, der er forskelligt.

Af alle skønne piger
jeg så i fremmed havn
er Astrid dog den dejligste,
nu er hun i min favn.
Men der hvor hun befandt sig
var ingen hav og sø,
dog sejlede vi lidt omkring
i båd på Esrum sø.
Nu er vi blevet gamle,
om føje år vi dø,
men inden går vi hånd i hånd
en tur ved Esrum sø.

Med dette slutter jeg min historie og sender en hilsen til gamle legekammerater, der boede på og omkring Fredensborg slot - en hilsen til skolekammerater fra Fredensborg Kommune- og Realskole - en hilsen til sportskammerater fra såvel Fredensborg Boldklub - Fredensborg Roklub og Frederiksborg amts Skytte- og Gymnastikforening.

Til Ditte en hilsen med tak for mange, mange gode timers samvær under traveture til Grønholt - cykelture og skøjteture på Esrum sø, som jeg med glæde tænker tilbage på.

Svend Jørgensen, 1919-1990. Skolegang i Fredensborg, i barberlære, snedkerlære hos ligkistesnedker Chr. Olsen, Fredensborg. Til søs under krigen, torpederet 1943. Politiassistent i Helsingør til 1979.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Et Erindringsbillede af barndom og ungdom i Helsingør

af Erik Jørgen Valdemar Appel-Nielsen

Man hører så tit, at alle kan skrive en bog om deres levnedsløb. Om det vil lykkes for mig, vil det efterfølgende bekræfte eller afkræfte.

Jeg blev født i 1906 i Helsingør, og jeg kan så passende kalde det følgende for "En helsingørdrengs erindringer".

Det tidligste, jeg kan huske, var min ældste brors hjemkomst fra København, hvor han som 6-årig havde været til behandling hos en læge, og da han er fire år ældre end jeg, må jeg altså have været omkring to år.

Helsingør var fra min tidligste barndom præget af de mange soldater fra den store garnison på Kronborg. Byen var ligesom endestation for hele to jernbaner: De Danske Statsbaner, der kørte mellem Helsingør og København og Hornbækbanen, der senere blev forlænget til Gilleleje. Helsingør var derfor også hjemsted for mange jernbanefunktionærer, og da lønnen inden for etaten var meget beskeden, benyttede de fleste jernbanemænd uniformen også i deres fritid, så byen prægedes ikke alene af militæruniformer, men også af jernbanens uniformer.

Der var jo også skibsværftet, der var byens største arbejdsplads, og hvis fabriksfløjte kunne høres over hele byen, og også mange små virksomheder drog nytte af samme fløjte.

Jeg blev født i en lille lejlighed på fjerde sal i den store ejendom først på Stengade, som er kendt under navnet "Svingelporten". Min far var togbetjent ved DSB og kørte både på Nord- og Kystbanen. Mor var hjemmegående som de fleste hustruer på den tid. Hun kedede sig heller ikke, da vi efterhånden blev ni søskende, hvoraf jeg var nr. tre.

Eftersom familien voksede kunne det godt komme til at knibe lidt med pengene, men mor var meget dygtig med sine hænder, og hun hjalp på økonomien ved at sy alt vores tøj og strikke vores strømper, som hun bagefter stoppede, da det jo ofte hændte, at vi faldt og slog hul på knæene, og det var meget flovt at have hul på strømpen. Det så fattigt ud, og fattige måtte vi ikke se ud, for far var ansat i statens tjeneste, og det var "fint". Far var også flittig: I sin fritid indrammede han billeder for venner og bekendte. Han gik ud på listefabrikken og købte guldlister, som han derefter samlede til meget smukke rammer. Jeg ejer stadig flere af disse rammer, og jeg beundrer, hvor dygtigt de er udført med de beskedne stykker værktøj, som han rådede over.

Det var de to idealer vi børn skulle leve op til, og det ville blive svært.

Fra mit andet til mit femte år er det et flimmer af små begivenheder. Nogle mener jeg at kunne huske, andre er mig nok blevet fortalt. F.eks. kan jeg huske en mindre jordrystelse. Nogle vil nok ryste på hovedet, men jeg har fået bekræftet det af ældre mennesker, der har oplevet det samme, det må være omkring 1908 eller 09.

En af de tidligste oplevelser, som jeg husker ret tydelig, var min fem års fødselsdag. Da skete der nemlig et mirakel for mig, den dag fik jeg en stor gyngehest. En rigtig udstoppet en med føl-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

eller kalveskind, og ikke en af den slags af træ, som man kan købe i dag.

Her er forhistorien, som jeg selvfølgelig har fået fortalt. I min tidlige barndom var biler jo ikke hverdagsoplevelser. Al transport foregik med hestespand. Derfor legede vi drenge med heste, som nutidens drenge leger med biler. Mine heste var af træ, og træets årer gik på tværs af hesten, så hovederne brækkede let af, hvis man var lidt hårdhændet ved dem.

En dag fik mine forældre besøg af en ældre togfører, hvis sønner var blevet voksne. Han så, jeg sad og legede med de små hovedløse heste. Han sagde, at det da var nogle sølle heste, jeg havde. Han havde en gyngehest hjemme på loftet, som hans drenge var vokset fra. Den kunne min far købe for fem kroner. Men på trods af, at fem kroner dengang var mange penge at ofre på legetøj, så slog min far til, og resultatet blev så den flotte gave på min fem års fødselsdag. At jeg fik krampegråd, da det gik op for mig, at hesten var min, ligger uden for min erindring. Men jeg kan tydeligt huske, at den stod inde i stuen.

I mine brødres, tvillingernes, fødsel var jeg også temmelig stærkt involveret. Jeg mener at kunne huske, at jeg legede nede i gården, og en af mine kammerater kom hen og fortalte mig, at storken havde været oppe hos os med nogle små børn. Jeg løb op med det samme, og ganske rigtigt: Oppe i sengen hos min mor lå to små drenge. Dette er min version, men begivenhederne omkring fødslen var noget mere dramatiske.

Jeg var oppe i lejligheden. Jeg sad på potten, da min mor begyndte at få veer. Hun ville så sende mig op til fru Larsen, som boede ovenpå. Men her begyndte problemerne. Mor lå i sengen og havde det svært, og jeg ikke mindre, for jeg stod med bukserne nede om benene. Dem trak jeg jo op, men hver gang jeg rakte op efter håndtaget, gled bukserne ned igen. Det så altså temmelig håbløst ud for os begge to. Men tvillingerne kom da til verden på en eller anden måde, og da de blev lidt større, havde jeg dobbeltspand, når vi legede hest, til de andre drenges store misundelse. Det korrekte hændelsesforløb har nok været, at jordemoderen er kommet, og jeg er blevet sendt ned i gården, og på den måde har jeg fået kendskab til familieforøgelsen af min lille legekammerat.

Alle drenge skal jo kunne fløjte. Jeg lærte det da også, men det var på min fars opfordring. Historien er den, at jeg havde en meget god ven, der hed Friis. Han havde et lille husmandssted lidt uden for byen i nærheden af en stor gård, der hedder Margrethehøj. Hvordan jeg fik møvet mig ind på ham, husker jeg ikke. Men jeg satte meget stor pris på dette bekendskab. Jeg fik udvidet min horisont betydeligt. Jeg kørte nemlig rundt med ham til Helsingørs forskellige hoteller og restauranter med mælk, æg og grøntsager, som han avlede på sin lille gård. Ude på denne gård havde han foruden en masse høns den lille hest, som vi kørte rundt med, et par køer og nogle grise.

En dag, da jeg gik ude på marken, skete der noget meget mærkeligt. Pludselig tabte en af køerne en lille kalv ned på jorden. Jeg blev naturligvis meget forskrækket og løb alt, hvad jeg kunne, op til gården og fortalte om fænomenet. Den lille blev transporteret op til gården på en vogn, hvorefter den blev installeret her sammen med sin mor. Og da den stod der, smeltede mit lille barnehjerte. Den skulle blive min, koste hvad det ville. Jeg fik også forkøbsret til den for det formidable beløb af 35 øre, et beløb, som manden bestemt ikke regnede med, at jeg kunne stille på benene. Men der tog han fejl. Jeg var nemlig ikke længe om at mobilisere alle ejendommens søde koner, og jeg arrangerede det sådan, at jeg fik valuta kurant i stedet for puddersukkermadder som betaling for forskellige tjenesteydelser.

Af 1- og 2-øre mønter fik jeg efterhånden skrabet beløbet sammen og var parat til at indlemme min lille ven i familien. Men nu begyndte nye forhindringer. Jeg skulle skaffe bånd til tøjring af kalven. For det gik jo ikke, at den gik rundt i stuerne og klattede. Jeg måtte altså igen rundt til alle veninderne i huset foruden diverse handlende. Således blev dette problem snart løst. Jeg fik samlet sejlgarnsstumper, så jeg kunne binde kalven.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Nu kom min far ind i billedet. Det var han vist fra begyndelsen, men uden for min synsvidde: Hvordan kunne jeg underrette ham, når jeg kom med kalven nede i porten. Han fandt nu hurtigt på råd: Jeg skulle fløjte. På den måde fik jeg lært at fløjte. Den hindring kom jeg altså også over, men alle disse forberedelser tog tid, og kalven var efterhånden så stor, at den ikke mere var så nuttet, og min virketrang har vel taget en anden retning. Jeg fik ikke varige skår i min sjæl over skuffelsen.

Tiden gik, og jeg fejrede min seks års fødselsdag; ganske vist ikke så overdådigt som den forrige, men jeg kan da huske, at jeg fik en appelsin helt for mig selv, og det var jo ikke så dårligt, og så fik man lov at vælge middagsmad. På den tid var sødsuppe og pandekager lige sagen. Desuden var man midtpunkt hele dagen, og der blev sagt til lykke, og alle var så rare.

Det var også på denne tid, at jeg gjorde min debut på arbejdsmarkedet. Jeg fik mit første egentlige job til en ugeløn på 25 øre. Om jeg selv rendte ind i det, eller jeg blev anbefalet af andre, husker jeg ikke. Men at jeg var kommet fra asken og i ilden, blev jeg hurtig klar over. Arbejdet bestod nemlig i at bære to spande koks nede fra kælderen til anden sal hver dag og male kaffe på en af de gammeldags kaffemøller af den slags, man sad med på skødet. Begge arbejder var lige ubehagelige. Det var ikke så meget vægten af koksene som, at den mørke kælder var fuld af spøgelser, hvilket de lokalkendte hurtigt fik mig

Svingelporten på hjørnet af Stengade og Klostergade 1910. (Helsingør Bymuseum).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

indviet i. Kaffemøllen var også et ubehageligt apparat at holde på skødet, og det tog også lang tid inden, der var kaffe nok til en dags forbrug. Det var en "grim" plads, og jeg forsøgte da også ind imellem at skulke. Men den gik ikke. Det var bare af sted og passe arbejdet, når man fik sin gode betaling for det!

Men alting får jo en ende, og det gjorde dette også, jeg fik tilbud på en plads som mælkedreng hos den mælkemand, der kom til os med mælk. Min ældre broder var hos ham i forvejen, og mælkemanden var en vældig rar mand, så betænkningstiden var ikke lang.

Det var et raskt liv i al slags vejr. Lønnen husker jeg ikke, men jeg fik en del drikkepenge, som jeg selv måtte beholde, så med den åbnedes vejen ud til den store verden. Jobbet som mælkedreng kunne til tider godt være en lidt barsk affære, især om vinteren. Ladet på mælkevognen var en stor kasse, hvori der var huller, hvorfra aftapningshaner fra de forskellige mælkejunger stak ud. Når det var frostvejr, kunne disse haner godt fryse til. Så måtte vi mange gange tø dem op med vore bare hænder, for det hjalp ikke, hvis man havde vanter på.

Der var kun én fridag om året for mælkemændene. Det var 1. juledag, så den dag så vi naturligvis hen til med stor forventning, men den gik i regelen alt for hurtigt, og bagefter gik alt efter den gamle melodi.

Om søndagen kunne der opstå problemer. Kunderne skulle have deres mælk, men vi måtte ikke vise os på gaden efter kl. 10, hvor det blev kirketid. Så måtte vi have øjnene med os, hvis der viste sig en politibetjent i farvandet. Så måtte vi hurtigt dreje ned ad en sidegade, ellers kunne mælkemanden godt risikere at få en bøde for at forstyrre kirkefreden.

Hvordan kunne jeg være mælkedreng, når jeg gik i skole? Jo, de første år gik jeg i skole om eftermiddagen, altså mælkedreng fra kl. 6-12 og i skole fra kl. 1 til 4. Da jeg så fik skolegang om morgenen, var det slut med mælkeriet. Så måtte jeg finde et andet job, for det gik jo ikke, at sådan en stor dreng gik der hjemme og drev den af.

Nu skal det ikke forstås sådan, at jeg blev

Min far og mor ved deres sølvbryllup 1923.

særlig udnyttet. Det var helt almindeligt, at drengene havde et arbejde af en eller anden art, så de kunne hjælpe en lille smule med økonomisk. De fleste almindelige mennesker havde tit en lidt anstrengt økonomi.

Skolen havde ikke mine forældres store interesse. Det var bare en pligt, der skulle gøres, så godt man kunne. Begge mine forældre var fra landet og havde vist nok ikke haft den rare gamle skolemester, men lærere af den lidt mere barske slags, så deres minder om skolen var vist ikke så rosenrøde.

Min egen skoletid mindes jeg med glæde. Jeg synes, at lærerne i de fleste tilfælde var flinke, når vi passede vores ting. Vores klasselærer var f.eks. et usædvanligt varmt og godt menneske, der i sin fritid syede og strikkede forskellige beklædningsgenstande, som hun diskret gav til de

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

dårligst stillede børn. Brugen af spanskrør som straf var meget sjælden, og blev det brugt, var det kun for meget grove forseelser. Jeg har kun fået et rap én gang, og det var, fordi jeg havde kaldt en dreng for "Reserve-Jesus"; det var fuldstændigt ubevidst. Jeg satte slet ikke udtrykket i forbindelse med Jesus. Det var kun, fordi nogle store drenge råbte det, at jeg fulgte trop. Forseelsen var særlig stor, fordi jeg var FDF'er, og fordi læreren, der ellers var venligheden selv, var formand i KFUM. Rappet gjorde forbandet ondt, men en af årsagerne var nok den, at klø var ukendt hjemme hos os. Jeg kan ikke huske, at mine forældre har slået os med spanskrør eller lignende. Det højeste var det, man kan kalde en refleksslussing. Den faldt prompte, så vi var aldrig i tvivl om, hvorfor den faldt. Det værste, synes jeg, var, når far eller mor ikke ville tale til os. Det var for mig en hård straf. Noget meget slemt var, hvis andre beboere klagede over os. Så var det bare om at komme hjem og fortælle, at man var kommet til at slå en rude itu eller lignende. Så kunne far sige, at drengen selv havde fortalt det, og at sagen ville blive bragt i orden. Selvfølgelig var han ked af det. Det var jo en ekstra udgift, men som han sagde, vi gjorde det jo ikke med vilje.

Med den opdragelse, vi søskende har fået, kan det gøre mig rasende, hvis jeg hører, at et barn bliver slået.

Da mine forældre var fra landet, var det en helt naturlig ting, at vi havde et lille stykke jord, hvor vi dyrkede grøntsager til eget forbrug. Gulerødder havde min far altid stående i kælderen i små tønder med vådt sand, så de kunne holde sig friske, og han så gerne, at vi spiste af dem hver dag. Ikke for vitaminernes skyld, for de var ikke opfundet den gang, men "de gav blod", så man kunne få røde kinder. Det med de røde kinder var sådan en slags statussymbol. Derfor var det også strengt forbudt at ryge tobak. Det fortyndede nemlig blodet, så man blev blegnæbbet. Nu var vi sådanne artige drenge, der ikke drømte om, at omgå forbudet. Jo, såmænd gjorde vi så. Vi var såmænd ikke bedre end de andre små labaner, vi omgikkes. Man kunne dengang købe fem russiske cigaretter for fem øre og tre stykker blokchokolade for 1 øre. Så gik vi ned til havnen eller ind på "das" og røg. Så spiste vi chokoladen bagefter, for at de derhjemme ikke skulle kunne lugte, at vi havde røget.

Tro nu ikke, at det var anstrengende arbejde alt, hvad vi lavede. Vi havde skam også tid til at lege. Jeg var for eksempel sammen med en halv snes drenge, der havde fået en gammel redningsbåd af en af de gamle lodser. Den var utæt som et sold, men vi tætnede den med opsprættede konservesdåser, så den blev tæt og - godkendt af havnemesteren, hvis søn også var medlem af havnesjakket, som vi blev kaldt.

Vi var selvfølgelig alle sammen vordende sømænd. Ingen tvivl om det, og vi gebærdede os også som befarne matroser med skrævende ben og en skedekniv i bæltet.

Vi havde megen glæde af den gamle båd, og den blev da også sejlet med ansvarsbevidsthed. Men på trods af dette skete der alligevel engang et uheld. Vi havde været ude at pilke torsk og var på vej ind. Jeg ved ikke, hvordan det skete, men lige i indsejlingen til havnen kæntrede båden, og vi faldt alle sammen i vandet.

Det var nu ikke den helt store katastrofe, for vi var alle udmærkede svømmere, men uheldet var, at færgen var for indadgående, så situationen var temmelig prekær. Færgen slog fuld kraft bak, så vi slap heldigt fra det bortset fra, at havnemesteren stod inde på anløbsbroen og bød os velkommen med et par raske øretæver, efterhånden som vi kom i land. Men det må siges at være billigt sluppet.

I min drengetid skete det ofte, at der kom store sejlskibe ind til havnen. Så sværmede vi nede på havnen og var ivrige efter at få lov til at klatre i riggen anført af skibets egne skibsdrenge. Det var nogle skrappe gutter, der kunne fortælle nogle drabelige historier om knivkampe og slagsmål ude i de fremmede havne, og vi Helsingør-drenge slugte det hele råt og var meget imponerede.

Jeg var nu efterhånden blevet en halv snes år og gik i skole om formiddagen, og min næste plads var et eftermiddagsjob på en af de pænere restauranter, hvor jeg var en slags altmuligmand.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Jeg fik pladsen efter en kammerat, der skulle konfirmeres. Han anbefalede den varmt og fortalte bl.a., at han havde fået et sæt matrostøj i julegave, så min beslutning var hurtigt truffet, og jeg begyndte på et meget afvekslende job. Arbejdstiden var fra kl. 3 til 6, og i den tid skulle jeg feje gade og vande træer på fortovsrestauranten, bære brændsel op til alle kakkelovne og pudse spisebestik, der jo ikke var rustfri dengang. Til pudsningen brugte man en champagneprop, som man dyppede i vand og derefter i noget, man kaldte knivpulver. Og så brugte man for resten knofedt. Desuden indebar jobbet, at jeg skulle gå tur med værtens hund, Rolf. Det var jeg nu glad for. Rolf var en sort puddel, der som andre pudler var meget lærenem. Jeg lærte den mange forskellige kunster, men den fik vist også flere sukkerknalder, end den havde godt af. Til gengæld optrådte den med glæde, når vi legede cirkus. Den kunne gå på bagbenene, og den spiste først belønningen, sukkerknalden, når man sagde, den var "dansk", og det var dengang særdeles aktuelt. Det var midt under første verdenskrig, og tysk var ikke velset, og hunden skulle selvfølgelig ikke reagere, hvis man sagde, at det var "tysk".

Hvis jeg havde tid, skulle jeg også vaske glas op, og det hændte også, at jeg fik lov til at servere, men tjeneren skulle selv kræve pengene op, for han skulle jo leve af drikkepengene.

Under første verdenskrig havde svenskerne det meget svært med fødevarer, og da der i restauranten kom mange svenskere, som jeg efterhånden kom til at kende, var vi et par drenge, der hjalp dem med at smugle madvarer ind på færgen. Det foregik på den måde, at vi fik varerne overrakt, og vi ventede, medens svenskerne gik gennem tolden. Så løb vi rundt om toldstedet, og da færgen lå tæt op ad Søndre mole, var det let for os at række pakkerne over til mændene på færgen. For denne lille vennetjeneste vankede der som regel en tokrone. Der var en vis risiko forbundet med aktionen. Ikke, at vi fik bøder eller kom i fængsel, men at en toldbetjent fik fat i os. Så vankede der et par på kassen.

De fleste toldbetjente kendte godt vores forehavende og så gennem fingre med det, men der var nogle enkelte, der var særlig emsige. Dem måtte vi altså passe på, men vi var dem som regel for hurtige, og efterhånden blev vi nogle rigtige små gullaschbaroner.

Pengene afleverede jeg hjemme, for der var faktisk god brug for dem, for min fars løn haltede langt bagefter. Priserne steg meget hurtigt, og det var først mod krigens slutning eller måske lige efter, at alle jernbanefunktionærerne deponerede deres ansættelsesbreve, således at de, der sad på pengekassen, blev til at tale med. Men da havde mine forældre haft et par svære år.

Efter den såkaldte "strejke" bedredes mine forældres økonomi væsentligt, så hverdagen blev mere tålelig, men der var lang vej endnu, før økonomien var god.

Under krigen blev der oprettet skolebespisning for den dårligst stillede del af børnene. De fik udleveret et lille blikskilt, som gav dem adgang til et måltid mad, der bestod af en skål vandgrød om dagen de fem dage i ugen, men om lørdagen stod menuen på frikadeller, og duften af denne herreret trængte ind i de fjerneste kroge af skolen og fik tænderne til at løbe i vand på os stakkels fyre, der ikke havde adgang til Lukullus tempel. Det var også en af de ting, jeg undrede mig over: Fordi min far var statstjenestemand, var deltagelse i sådanne arrangementer utænkelige på trods af, at min far havde mindre i løn end mange af de "trængende". Men noget andet var, at far ikke ville drømme om at ansøge om sådan noget. Han skulle sandelig nok selv sørge for sine unger, og det gjorde han så. Vi har aldrig sultet i mit barndomshjem.

Som jeg tidligere har fortalt, havde mine forældre også en lille kolonihave et lille stykke vej uden for byen i nærheden af gården "Belvedere". Der dyrkede vi grøntsager, men vi havde også nogle høns. De skulle lukkes ud og fodres hver morgen og lukkes ind om aftenen. Turen kom naturligvis også til mig. Det skulle jo ske inden skoletid, så det kunne godt være en skrap tur, særlig om vinteren, når det blev mørkt. Der var noget specielt ved den tur: Man skulle igennem en lille skov eller måske nærmere et krat, men derinde, sagdes det, gik en lille, hvid spøgelses-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hest. Den havde røde sokker, og det hed sig, at så højt som de røde sokker nåede, skulle blodet stå over jorden på dommens dag!

Baggrunden for sådanne skrøner var, at flere inden for vores bekendtskabskreds var vokset op på landet, og de holdt meget af at sidde om aftenen, når de var sammen, og diske op med den slags historier. Vi børn sad med stive ører og slugte alt råt med det resultat, at vi var hunderædde, når vi skulle ud i mørket. Historien om den hvide hest i Belvedere-krattet troede jeg fuldt og fast på. Jeg skal love for, at der var fart på gennem den lille skov.

Arbejdet på restauranten gik sin rolige gang, og julen nærmede sig og dermed forventningen om en flot julegave. Jeg havde passet arbejdet, som jeg skulle, så den side skulle være i orden. Kokkepigen, som jeg var lidt forelsket i - lidt gedulgt - forstår sig, fortalte mig, at der var en stor pakke til mig. Det kunne umuligt være andet end en matrosdragt. Jeg glædede mig meget.

Juleaften hjemme var altid en stor begivenhed. Ikke på grund af gaverne, for som regel var der kun én til hver. Men den stemning, der var over julen dengang, oplever man nok kun som barn. Men denne juleaften og den store gave. Her blev jeg nødt til at bryde en tradition. Det føltes næsten som helligbrøde.Værtsparret havde inviteret mig til juleaften, og jeg blev nødt til at melde fra hjemme. Det blev også nødtvungent bevilget, men man forstod mig.

Juleaften oprandt og blev fejret i "privaten" med alt, hvad dertil hørte: Juletræ og gåsesteg. Og så kom det store øjeblik, da gaverne blev uddelt. Nu skete det utrolige. Det var ikke en matrosdragt. Det var en sportsskjorte fra det forrige århundrede og et par ridebenklæder. Det var en mundering, som jeg ikke kunne vise mig i på gaden uden at blive uhjælpeligt til grin. Det var en frygtelig skuffelse for mig.Værtsparret blev meget fornærmet, da jeg bad om at få lov til at gå. Men jeg skyndte mig hjem og græd min skuffelse ud hos min søde mor, der udmærket forstod mig.

Efter denne famøse juleaften var der ingen af parterne, der havde glæde af samarbejdet, så jeg sagde min plads op med udgangen af januar.

De nu nedrevne huse i Munkegade, hvor vi boede, da jeg var 9 år. Til venstre Stürups tømmerhandel, hvis heste vi vandede om sommeren.

Den nye plads, jeg fik, var på et vaskeri. Det var, om jeg må sige, et dårligt bytte! Mit arbejde bestod i at bringe vasketøj ud i byen. Nu var betingelsen, at jeg skulle kunne køre på cykel, men da jeg aldrig havde ejet sådan en maskine, mestrede jeg ikke denne kunst, men jeg lovede at lære det hurtigt. Jeg fik lov til at låne vaskeriets cykel, og min store bror gik i gang med at lære mig kunsten. Det var temmelig strengt for ham, men efter et par søndages undervisning fik jeg lært at tæmme dyret. Da jeg først havde lært at køre, åbnede der sig en ny mulighed i tilværelsen. Hvor var det vidunderligt at flyve med vinden, og hvor jeg nød det.

Ved tiltrædelsen af pladsen var aftalen, at jeg skulle bringe det *finere* vasketøj i byen på cykel, men den aftale brød vaskeriet næsten med det

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

samme. Sagen var, at der under krigen var mangel på koks til vaskeriet. Derfor skulle kusken, der ellers bragte storvasken ud i byen, i stedet køre i skoven efter brænde. Resultatet var, at jeg måtte udbringe både finvask og den tunge storvask på en trækvogn, og det kunne godt være strengt, da fruen næsten aldrig kunne få læsset nok på vognen. Min ugeløn var 5 kr., hvilket var en ret normal løn for en dreng i min alder, men man forlangte af mig et stykke arbejde, der langt oversteg mine kræfter. Jeg var jo kun en halv snes år. Når jeg bragte vasketøj ud, havde jeg altid regningen med, og jeg inkasserede pengene. Når det var fyraften afregnede jeg med fruen, og det kunne sommetider blive sent. Kun én gang i løbet af det års tid, jeg var der, stemte regnskabet ikke. Der manglede 10 kr. Det var en lørdag aften temmelig sent. Jeg var meget ked af det. Det værste for mig var, at jeg kunne mærke, at kællingen troede, at jeg var uærlig. Desuden var det hele to ugelønninger, der var gået tabt. Jeg kan huske, at jeg stod på trappen og bad til Gud om, at han ville hjælpe mig, men han har nok ment, at det var for lille et beløb, for jeg hørte ikke fra ham, og jeg måtte afbetale hele beløbet med en krone om ugen. Ja, sådan kunne de såkaldte "fine" behandle de små.

Endelig en dag ramlede det med et brag. Det var juleaftensdag, og jeg skulle som sædvanligt ud med et vældigt læs nyvasket tøj, men denne gang havde den emsige dame alligevel fået læsset for meget på vognen. Da jeg kørte ned ad bakken mod Stengade, tog vognen magten fra mig. Den vippede mig op, og alt vasketøjet faldt ned i snepløret. Det var en forfærdelig redelighed. Jeg anede ikke mine levende råd. At gå tilbage med alle de snavsede pakker vovede jeg ikke.

Der kom imidlertid en mand, jeg kendte. Han ejede et ismejeri, og han tog mig med hjem til forretningen og lagde nyt papir om alle pakkerne, og de kom til at se helt anstændige ud. Men der var jo en hel del vasketøj, der ikke var så flot, og der kom en del klager. Jeg måtte gå til bekendelse og fortælle, hvad der var sket. Der blev stor opstandelse, og der kom en masse bebrejdelser fra fruen, men jeg skal love for, at hun blev tam, da episoden kom i avisen. Der var nemlig en kendt slagtermester fra byen, der havde overværet det skete, og han skrev en længere artikel. Den begyndte så vidt, jeg husker: "Spadserende, der kom gående på Stengade juleaftensdag, så et sørgeligt syn. En lille dreng er blevet groft udnyttet af sin principal, der er en kendt borger herfra byen—-" og sådan videre i den stil. Jeg skal ærligt indrømme, at jeg solede mig en hel del i denne avisomtale, og at jeg syntes, at det havde været synd for mig. Men min far blev meget vred på mig, fordi jeg ikke havde fortalt noget hjemme. Hvad måtte folk ikke tro om forældre, der tolererede en sådan behandling af deres barn. Far gik da også hen på vaskeriet og sagde fruen "nogle borgerlige ord", og samtidig løste han mig fra pladsen.

Trods alle disse trængsler var der dog ét gode, jeg havde fri om søndagen. Det havde jeg ikke prøvet før. Nu kunne jeg få et længe næret ønske opfyldt. Jeg kunne blive medlem af FDF. Jeg var efterhånden blevet 11 år. Det skulle man være for at blive medlem. Nu var jeg mellem de hvidblusede drenge, der marcherede op gennem byen med fuld musik. Hvor var jeg stolt!

I Frivilligt Drenge Forbund havde jeg nogle dejlige år. Der var et udmærket kammeratskab, og lederne forstod at få det bedste ud af os. Vi var på mange dejlige ture, hvor vi overnattede i telte.

Den bedste af turene, jeg var med på, var den til Bornholm. Den varede i fjorten dage. Tænk, den kunne gøres for 12 kr. Når den kunne gøres så billigt, var det fordi, vi blev indkvarteret til spisning hos private. Musikkorpset holdt koncerter forskellige steder på øen mod betaling af entré. Hele turen foregik på gå-ben hele øen rundt. Det eneste sted, vi ikke fik set, var Åkirkeby. Jeg tør nok antyde, at vi fik rørt pusselankerne. Vi overnattede, som vi plejede på ture, i vores medbragte telte.

Hvis vejret blev for dårligt, fik vi lov til at overnatte i lader. For det kunne godt være en klam fidus at ligge i telt, når det regnede.

Musikkorpset var et udmærket drengeorkester, som var et vældigt aktiv. Det gjorde sig godt, når vi marcherede gennem byerne.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Jeg blev også medlem af orkestret. Da tubaen blev ledig, fik jeg den. Men jeg drev det ikke rigtigt til noget, for det kneb for mig at få lov til at øve mig derhjemme. Øvelser i at spille skalaer hver dag er jo heller ikke det mest spændende. Da min far havde skiftende tjenestetider ved jernbanen, skulle han tit sove om dagen. Det endte med, at jeg måtte opgive at lære at spille på tuba. I stedet fik jeg lov til at slå bækkener, de runde messingplader, der siger TJEM. Det lyder så nemt, men man skal passe takten, og det er ikke så ligetil. Derefter fik jeg overladt stortrommen. Det var sjovt! Endelig var jeg rigtig med i orkestret. Det med bækkenerne regnede man ikke rigtig for noget.

Opdelingen i grader inden for korpset havde en vis betydning. På uniformstrøjen bar vi FDF-skjoldet på venstre ærme, og for hvert år man havde været medlem fik man en blå vinkel, en sparre på ærmet. Efter det fjerde år fik man et skjold med snirkler omkring, et såkaldt "præmiemærke". Det var også en slags befalingsmandstegn. For at erhverve det måtte man aflægge forskellige prøver. Jeg var ganske stolt, når jeg kom hjem og præsenterede et nyt gradstegn. Jeg var stadig medlem af FDF, da der blev indført gradsbetegnelsen "væbner". Væbnere fik grå uniformer ligesom de svenske "scouter". De var mere praktiske end de hvide bluser, når vi færdedes i naturen. Da vi vendte hjem fra den store bornholmertur, så vi således temmelig misserable ud på trods af, at vi havde vasket bluserne den sidste dag. "Hvor ser du dog ud min dreng", udbrød min mor, da hun tog imod mig på stationen. Der var nu heller ikke mange hvide pletter på blusen.

På arbejdsfronten gik det videre. Efter vaskeriet fik jeg plads i en cigarfabrik. Det var alle tiders job. Mit arbejde bestod i, at jeg gik i byen med tobaksvarer til tobaksforretningerne. Jeg kørte rundt med en lille legevogn. Når der ikke var noget at køre med, skulle jeg tørre støv af på kontoret og ellers bare være til disposition. Ventetiden gik med at læse den tids kulørte litteratur, f.eks. Nat Pinkerton eller Coopers "Læderstrømpe". På den måde fik jeg også lidt spænding ind i tilværelsen.

En dag, da jeg var i byen med varer og kom forbi Industriforeningens Kælderstue, en restaurant, stod overtjeneren i døren og trak frisk luft. Da han fik øje på mig, kaldte han på mig, og han tilbød mig et job som glasvasker til en løn af 12 kr. om ugen. Det var en meget fin løn, men det var også fra kl. 19 til 24, og det var lidt halvsent at komme i seng. Nu havde jeg to pladser: På cigarfabrikken fra kl. 3 til 6 og på restauranten om aftenen. Men jeg slog straks til og håbede, at det nok gik. Men det gjorde det nu ikke i ret lang tid. Det kunne jeg ikke klare fysisk, og da jeg fik en anmærkning i karakterbogen om dårlig opmærksomhed, måtte jeg indrømme, at det hændte, at jeg fik en lille lur af og til i timerne. Jeg opgav eftermiddagsarbejdet, og jeg kunne få en god lur inden aftenarbejdet, og så gik det fint. Senere fik jeg et ekstrajob med at sætte stole op på bordene ved lukketid. Det fik jeg en krone for pr. aften, og i kammeraternes øjne hørte jeg nu til Helsingørs overklasse. De ekstra penge, jeg tjente hermed, gjorde at jeg selv kunne være med til at betale til mit konfirmationstøj.

Alt dette, jeg her har omtalt, om forskelligt arbejde, jeg har haft, kan måske få nogle til at tænke: "Hvor det stakkels barn dog har måttet slide i det. Han har jo næsten ingen barndom haft". Men jeg synes tværtimod, at jeg har haft en dejlig barndom. Jeg har haft et dejligt barndomshjem og nogle søde forældre og nogle dejlige søskende. At have arbejde fra barnsben var helt normalt. Der var ingen store drenge, der fik lov til at gå der hjemme og drive den af. Fædrenes lønninger var af en sådan størrelse, at drengenes små penge kunne være et velkomment for ikke at sige nødvendigt tilskud til den hjemlige husholdning. For man afleverede da pengene der hjemme! Hvad der så kunne falde af med hensyn til drikkepenge, beholdt man selv til legetøj og slik. Disse fornødenheder var prismæssigt tilpasset, hvad vi havde råd til at betale.

Der var på den tid ligesom nu både gode og dårlige arbejdspladser. Når en dreng kom ud for en dårlig arbejdsgiver, og forældrene ikke reagerede, var det simpelthen, fordi forældrene intet vidste. Man løb nemlig ikke hjem og sladrede,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hvis noget gik én imod, og det er der vel visse arbejdsgivere, der har profiteret af. Dem var der imidlertid ikke ret mange af. De havde altid svært ved at få bydrenge. Det sørgede vi selv for. For vi lod "Jungletrommen" gå.

En dreng, der ikke gad bestille noget, så man ned på! Ligesom den mand, der drak sin løn op og ikke hjalp sin familie. Han var en skidt fyr.

Lektielæsning kunne godt være et problem. For selvom lærerne vidste, at vi havde mange forskellige gøremål, lempede de ikke på kravene om det udenadlærte salmevers og de andre hjemmeopgaver. Man skulle kunne sine lektier, ellers vankede der svedetime, og det var meget uheldigt, for så kom man for sent til bypladsen, og så blev man skældt ud dér. Vi klarede alligevel alle sammen både byplads og skole, og vi fik lært at læse, regne og skrive. Desuden fik vi ved alle vores gøremål lært at stikke fingeren i jorden og lugte, hvor man er.

Det har været til gavn senere i livet. - Nu da beretningen er nået til konfirmationsalderen, og jeg har fortalt om oplevelser i arbejde og leg, kunne jeg tænke mig at gå tilbage i tiden og berette om min skoletid på godt og ondt, mest på godt, vil jeg anføre.

Jeg begyndte ret moderne med at gå i børnehaveklasse. Det hed ganske vist pogeklasse dengang. Men vi gik ligesom nu ét år her før den egentlige skolegang i første klasse.

Vi lærte at læse og skrive, og vi havde også et fag, der hed iagttagelse, husker jeg. Det bestod i, at vi skulle lægge mærke til vore omgivelser, f.eks.. en lygtepæls højde i forhold til os selv, antal trappetrin til første sal. Det var meget interessant, og det kom der mange udmærkede resultater ud af.

Det var under faget skrivning, at jeg røg ind i nogle af livets barske realiteter. Min private skønhedssans krævede af mig, at jeg malede øjnene i e-er og l-er til. Jeg blev tituleret "ham maleren". Hvad en maler var for noget, vidste jeg ikke, men at det var noget alvorligt, blev jeg klar over, da jeg blev straffet meget alvorligt. Jeg blev

Skolen i Helsingør. (Helsingør Bymuseum).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

sat i skammekrogen. Jeg græd gudsjammerlidt, og da jeg ikke havde noget lommetørklæde, blev det et værre søle. På den måde stoppede man spirende genier.

Den første salme vi lærte i pogeklassen, var "Nu titte til hinanden de fagre blomster små". Den holdt jeg meget af, hvorimod den næste "Du Herre Krist" ikke sagde mig så meget. Det var måske fordi sproget i den er lidt kunstigt.

Foruden vores klasselærerinde frøken Petersen, som var meget streng - hende med skammekrogen - havde vi en lærer Frederiksen, som jeg holdt meget af. Han var så venlig og så sjov. Han kunne lave ansigter og sige ligesom mange dyr. Hr. Frederiksen havde jeg i flere år, men han døde desværre som ung af den spanske syge.

Her er en lille historie, der netop handler om hr. Frederiksen: Nogle år efter, at jeg havde forladt skolen, gik min yngste bror i pogeklassen. Han var lige begyndt i skolen, og han var meget bekymret for, hvordan vores mor havde det, når han ikke kunne passe hende. Derfor smuttede han hjem, når han kunne se sit snit til det for at se efter om alt var i orden på hjemmefronten. Dette hændte engang, da jeg var hjemme, og jeg fik til opgave at bringe ham tilbage til skolen. Her traf jeg en af mine gamle lærere. Vi kom i snak om gamle dage, og han inviterede mig ind på lærerværelset til en kop kaffe. Mit blik faldt på en sprællemand, der hang på væggen. Jeg spurgte læreren, om han kendte historien bag sprællemanden. Det gjorde han ikke, men han fortalte, at den havde hængt der i mange år, og nye lærere havde undret sig over dens tilstedeværelse.

Men jeg kendte historien: Det var i første eller anden klasse. Vi havde hr. Frederiksen i geografi. Mine tanker var imidlertid på vandring ud af vinduet, og jeg hørte ikke, at læreren henvendte sig til mig. Jeg blev vakt ved, at Harry, min sidekammerat, hviskede til mig: "Spegesild". Dette svar vakte vild jubel i klassen, men hr. Frederiksen blev vred og gav mig en lussing. Jeg blev naturligvis noget forbløffet, men bagefter fandt jeg det berettiget. Hans spørgsmål skulle have været noget om, hvilke frugter, der voksede på et vist træ. Mit svar havde lydt lidt for friskt, og lussingen var kvitteringen. Da jeg i det følgende frikvarter sad i skolegården og spiste min mad, kom jeg til at se hen til bænken lige uden for skoleindgangen. Der sad hr. Frederiksen og så eftertænksom ud. Jeg fik den tanke, at det nok var fordi, han havde slået mig, og han nu var ked af det. Jeg gik hen til ham og sagde, at han ikke skulle være bekymret mere, for jeg havde fortjent den lussing, jeg havde fået. Den oplysning så ud til at gøre ham i vældig godt humør. Han rejste sig og gik hen til nogle andre lærere. Han har sikkert fortalt dem, hvad jeg havde sagt, for de lo alle sammen, og dette tog jeg selvfølgelig som udtryk for en glædelig afslutning på det lille intermezzo.

Om eftermiddagen gik jeg hjem og lavede en sprællemand til ham.

Min gamle lærer sagde, at han ville lade sprællemandshistorien gå videre. Gad vide om den lille sprællemand hænger på lærerværelset endnu.

Efter et år i pogeklassen rykkede jeg op i første klasse, og skolen begyndte for alvor med mange forskellige fag. Historie med udenadslære af fædrelandssange. Bibelshistorie med salmevers. Regning og den lille tabel og senere den store tabel. Jeg har altid haft svært ved at lære vers udenad, men når de først er lært, har jeg kunnet huske dem i lang tid. Jeg kan således huske mange af salmeversene og fædrelandssangene endnu - mere end tres år efter.

Samtidig med, at vi rykkede op i første klasse, fik vi nu en egentlig klasselærer. Det var frøken Anna Christensen, et meget fint menneske og en stor børneven. Hun må også have været dygtig, for jeg mindes ikke, at der var nogle af mine klassekammerater, der blev oversiddere, altså måtte gå en klasse om. Det var noget, der på den tid var meget nedværdigende.

Frøken Christensen var sønderjyde, og vi blev grundigt sat ind i sønderjyske forhold, der jo var meget aktuelle på det tidspunkt, ved slutningen af første verdenskrig. Vi var klar over, at tyskerne ville tabe krigen, så Danmark havde mulighed for at få Sønderjylland tilbage.

Hun kunne godt lide, at jeg læste digte op. Det kunne jeg også selv, bare digtene ikke var

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

sørgelige. Men der var ét, som hun holdt særligt meget af. Det var Kaalunds "Den døende vildand". Jeg ville så nødigt læse netop dette digt, men der var ingen "kære mor", så vi græd begge to pligtskyldigt. Hun syntes, det var så sødt, men jeg syntes, at det var så pinligt.

Julen gjorde hun særligt meget ud af. Den startede 1. december med, at vi sang julesalmer og fik fortalt juleeventyr hele første time, hvor vi havde julelys tændt foran på pulten. Da det jo er mørkt om morgenen på denne årstid, var det meget hyggeligt, husker jeg. Som nævnt, syede og strikkede hun små gaver til nogle af de dårligst stillede børn.

Vi havde frk. Christensen i religion, dansk og regning. Hvor rar og venlig frk. Christensen end kunne være, så kunne hun også blive frygtelig vred, hvis der skete noget i klassen, som var forkert. Så rejste hun sig med megen larm, ilede ned til den formastelige og tildelte ham eller hende en knaldende lussing. Jeg kan ikke huske, om jeg har fået en vinge, som hun kaldte det.

Jeg synes også, at vi havde alle tiders lærer i historie og geografi, måske nok så meget, fordi fagene interesserede mig, men også fordi han havde sådan en morsom måde at undervise på. Hans timer gik som en leg.

I gymnastik havde vi en lærer, som havde været officer. Når han kommanderede, var det med appél, og der var fart over feltet i gymnastiktimerne. Vi blev nogle skrappe drenge efterhånden, både til gymnastik og svømning. Han var streng på en god måde, og vi drenge så op til ham med ærefrygt. Så gik han stærkt ind for os. Han kunne godt selv tvære os ud, men andre måtte sandelig ikke sætte en finger på "hans drenge".

For nu at komme fra højderne ned på jorden, må jeg indrømme, at jeg inden for kemi og fysik er næsten blank, og det tror jeg, at jeg må give den lærer, vi havde i disse fag en del af skylden for. Jeg tror, at han greb undervisningen helt forkert an. Hans kvalifikationer tør jeg ikke drage i tvivl, men han fyldte mig med rædsel fra timens begyndelse til dens slutning. Læreren startede nemlig med, at han tog spanskrøret frem og hamrede det hårdt ned i katederet, så det klang i klasseværelset. Samtidig råbte han, at han nu gerne ville se den, der ikke kunne sine lektier. Resultatet blev, at jeg fuldstændig gik i baglås. Jeg tror ikke, at han nogen sinde slog os, men jeg var fuldstændig paralyseret af hans gebærder og var lykkelig, når jeg blev kostet ned på plads med prædikatet"dum, doven og dorsk".

Lykkelig var han, når vi havde hjulet, som laver gnidningselektricitet, fremme. Han stillede os op på rad, og vi måtte efter tur hen og røre ved apparatet, som gav os et elektrisk stød. Så jublede han af fryd og havde det dejligt. Den interesse, man kunne have haft for undervisningen, fik han pillet ud af mig, og jeg har aldrig siden beskæftiget mig med de to fag.

Jeg havde også denne lærer i træsløjd, og selv om jeg holdt meget af at arbejde i træ, blev jeg aldrig noget geni på dette felt i hans øjne. Til gengæld arbejdede jeg meget med træ i min fritid, hvor jeg skar med løvsav efter tegninger, der dengang var i "Familiejournalen".

Bagefter kan man jo nok more sig over, at jeg blev sat i snedkerlære, og at jeg senere i livet fik den glæde at få lov til at undervise i sløjd i Københavns Kommunes Aftenskole. Det ville nok have fået ham til at spærre øjnene op.

Mit bedste skolefag har jeg gemt til sidst. Det var tegning. Det var det fag, jeg allerbedst kunne lide. Vi havde nemlig en meget inspirerende tegnelærerinde. Hun lod mig tegne portrætter efter gipsmodeller - og ikke de traditionelle trekanter og firkanter. Jeg endte med at få rent UG i slutningen af min skoletid. Hun ville gerne skaffe mig ind på kunstakademiet, men dette kunne min far ikke klare økonomisk med de mange børn. Det gik jo heller ikke an at gøre forskel på os søskende.

Det gjorde nu heller ikke så meget i mine øjne dengang, for min hu stod til havet. Jeg ville gerne ud at sejle, men mine forældre mente imidlertid, at jeg først skulle have en uddannelse i land. Jeg kunne altid tage ud at sejle bagefter.

Min far skaffede mig en læreplads hos et par unge snedkermestre, og jeg måtte meget mod min vilje lægge roret om. Snedkeriet var jo trods alt ikke det værste, når det ikke kunne være an-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

det. Hvis jeg skal være helt ærlig, har jeg aldrig været ked af, at jeg kom i snedkerlære. Min hobby er stadig at tegne, male og arbejde i træ.

Skolen var på min tid ret fremskridtsvenlig. F.eks. gik drenge og piger sammen i klasserne, som de nu også gør det i dag. Vi havde et udmærket kammeratskab drenge og piger imellem, og den lede ting som mobning er, mindes jeg ikke at have oplevet i min skoletid. Lærerne havde da også gode midler til at luge den slags ukrudt ud.

De sociale forskelle var dengang langt mere mærkbare end nu. I min skoletid mærkede jeg det først rigtigt, da vi skulle rykke op i femte klasse. Da blev de, der skulle have en højere uddannelse, skilt fra, og da var det tydeligt, at det kun var de velhavendes børn, der havde evner til det. Det var meget sjældent i hvert tilfælde, at et arbejderbarn blev fundet egnet. Hvis et arbejderbarn var enormt dygtig, kom spørgsmålet, om forældrene havde råd til, at barnet kunne læse videre. Jeg kom selv til at føle en forskelsbehandling, da jeg gerne ville gå til "udvidet undervisning", hvor man lærte sprogene tysk og engelsk. Det kunne ikke lade sig gøre, at jeg deltog. Det undrede mig, da jeg var nr. 7 i klassen, mens en klassekammerat, der var nr. 19, men søn af en større forretningsdrivende, kunne komme i latinskolen, som var den tids gymnasium. Jeg kan ikke huske, at jeg var særlig bitter. Sådan var det bare, og man var vant til at acceptere det.

Nu har jeg fortalt om lærerne. Men hvordan gik det med alle mine skolekammerater både drenge og piger? Vi gik nu i femte klasse, og de såkaldt fine var skilt fra, hvem var så tilbage? Vi var en blandet folk. Børn af tjenestemænd, håndværkere, arbejdsmænd og dem, der var på nederste trin af den økonomiske og sociale rangstige, børn af enlige mødre, der gik ud og gjorde rent for folk til en elendig betaling. De var faktisk fattige. Pigerne led nok mest under de fattige kår, medens drengene med deres små barkede næver var i stand til at skaffe sig den respekt, som penge ikke kunne skaffe dem. Vi havde alle vores eget lille særpræg. Der var ham, der var dygtigst til gymnastik, den stærkeste dreng i klassen, som det gjaldt om at holde sig gode venner med.

Pigerne havde også deres særpræg. Der var hende den generte med det fine forklæde. Der var hende, den vigtige med strutskørtet. Og hende med de længste fletninger. Og hende, hvis far var bagermester, og som man skulle holde sig gode venner med. For det hændte, at hun havde kager med fra dagen i forvejen. Hvordan mon det går med den lille, søde Oda, hvis mor havde en rulleforretning. Hende var jeg lidt forelsket i, altså hemmeligt. Hun havde i hvert fald to fordele, der passede i mit kram. For det første havde hendes mor jo forretning. Selv om det kun var en rulleforretning, smagte det lidt af fugl. En anden fordel var, at hun var modig som en løvinde. Det er ikke så få øretæver, hun har reddet mig fra. For medens jeg stak af, gik hun selv på de store drenge, så selv de måtte gribe til harens gevær. Det kunne mange gange være ret beskæmmende for dem. Så vidt jeg husker, var der aldrig tale om fedteri og sladder overfor lærerne. Det var lærerinden nu også medvirkende til at forhindre. Hun kunne ikke lide, at nogle talte ondt om andre.

En af mine bedste venner, hvis mor var enke, og som måtte ernære sig ved, at hun gik ud og vaskede for folk, ønskede sig brændende et par rigtige støvler. Træsko var dengang den almindelige fodbeklædning, og støvler eller læderfodtøj hørte med til stadstøjet. Det lykkedes ham at erhverve et sådant par støvler, men der var den hage ved dem, at det var et par damestøvler. Dette kunne dog ikke afholde ham fra at benytte dem. Det så jo lidt særpræget ud, og der var da også nogle, der trak på smilebåndet, men de fik hurtigt gnedet grinet af, når han så på dem. Han var nemlig en af dem, der kvitterede hurtigt og kontant på en fornærmelse. Han havde et par næver, der kunne skabe respekt blandt ligemænd. Nu var han og jeg meget fine venner, og jeg fik ham med hjem, hvor vi fik min far til at tage noget af de høje hæle. Støvlerne kom til at se helt manerlige ud, og han sled dem da også helt op.

Også jeg havde et stort ønske, men det drejede sig om et par langskaftede militærstøvler. Nu var jeg i den heldige situation, at jeg var ven med en af militærskomagerens sønner. Min kammerat skaffede mig et par kasserede støvler, der ganske

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

vist var et par numre for store, men jeg var meget glad for dem, og de blev da også brugt til de ikke mere kunne hænge sammen. Jo, man havde også på den tid sans for, hvad der var smart.

I forbindelse med FDF-turen til Bornholm havde jeg en lille oplevelse med et andet par støvler. De var helt nye, og da det var på slutningen af krigen, hvor der var mangel på alt, var der heller ikke læder til fodtøj. Derfor var mine støvler af en slags pap, der var behandlet på en måde, at det lignede læder. Da vi kom ud for et par dage med regnvejr, gik støvlerne helt i opløsning, og da jeg kom hjem fra turen, slaskede de om benene som de rene laser, og de var helt ubrugelige.

Afslutningen på første verdenskrig satte sit præg på byen. Først kom alle de russiske krigsfanger fra Tyskland. De blev interneret i Horserødlejren, hvor der nu er fængsel. Der spadserede vi børn ud. Jeg har endnu en lille fingerring, som en af krigsfangerne havde lavet af hestehår og små kulørte perler. Jeg gav 25 øre for den. Senere kom der franske krigsfanger - også fra Tyskland. De var taget til fange i begyndelsen af krigen, og de bar endnu røde uniformsbukser og blå våbenfrakker og rød hue. Dem hilste vi med: "Des Bosnien Capot. Vive la France". Det morede de sig meget over. Vi byttede også mad med dem. De havde nogle hårde beskøjter, som vi syntes så lækre ud. I stedet for fik de smørrebrød, som vi løb hjem og hentede. Det var de meget begejstrede for. Jeg fik derimod ikke lov af min mor til at spise beskøjterne, da hun var bange for smitte. Den spanske syge spredtes, og den skulle efterhånden udvikle sig til en voldsom epidemi, og folk døde som fluer. Det der greb os børn var, at også mange af de russiske og franske fanger døde. De blev begravet på Helsingør kirkegård. Vi syntes, at det var så synd. Nu var de sluppet ud af krigens helvede, og så døde de af noget så banalt som spansk syge kort tid før, de skulle hjem, og de skulle ikke opleve at gense deres kære.

En spændende tid var det også, da vi skulle have Sønderjylland tilbage, og vores klassefrøken fra Sønderjylland brugte en stor del af tiden i skolen på omtale af valget i Sønderjylland og på landsdelens historie. Vi sang sønderjyske sange og var i det hele taget meget patriotiske. Valget blev en skuffelse for frøken Christensen. Hun havde håbet på en grænse ved Ejderen.

Den 28. marts 1920 blev jeg konfirmeret i Sct. Olai kirke. Det blev en stor festdag med familie, dvs. tanter og onkler og familiens venner. Jeg var selvfølgelig festens midtpunkt, hvad jeg nød i fulde drag. Nu var jeg kommet i de voksnes rækker med alle de privilegier, der fulgte med, f.eks. at gå med jakkesæt med tilhørende flip og slips. Selve kravetøjet var den såkaldte "klipfisk", et løst skjortebryst. Jakkesættet var alt for stort. Man kunne jo ikke købe nyt tøj hvert år. Der skulle være noget at vokse i. Og man fik lov til at ryge tobak, selv når far så det. Det med tobakken blev der nu ikke så meget af. Da det først var tilladt, var det ikke så spændende mere, og med den lille lærlingeløn blev det for dyrt.

Efter skoleafslutning og konfirmation skulle jeg være til rådighed for arbejdsmarkedet, som det nu hedder. Jeg kom i snedkerlære hos et par ganske unge mestre, der havde ry for at være meget dygtige, og som gik meget grundigt til værks med uddannelsen.

Min debut som snedkerlærling var en skuffelse. I stedet for at gå i gang med polerede mahognimøbler blev jeg sat til at lave min egen høvlebænk. Det betød, at jeg fik udleveret en stor bøgeplanke, som jeg skulle skære til i størrelse, og det skulle ske ved, at jeg skulle skære for fod, dvs. at jeg skulle føre saven lodret. Denne saveform er meget anstrengende, indtil man kommer i træning, og selv da kan det være anstrengende nok. I dette tilfælde, hvor saven var lige så stor som jeg selv, skal jeg love for, at jeg lærte "at skære for fod", bagefter skulle planken høvles lige, altså rettes op, som det hedder. Det var næsten lige så vanskeligt, da bøgetræ er en temmelig hård træsort. Høvlen, jeg brugte, var en rubank, en stor, tung og lang tingest. På den måde var min første tid i snedkerlære temmelig træls. I øvrigt tror jeg slet ikke, at høvlebænken blev færdig. For min ene lærermester var meget alvorlig syg af tuberkulose, og han døde et halvt års tid efter, at jeg var kommet i lære. Min anden læremester opløste værkstedet og flyttede til Esper-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

gærde. Han tog mig med, medens min ældre lærekammerat fik lov at stå læretiden ud på Helsingør Skibsværft.

Det blev en lang vej til arbejde. Der var over syv kilometer hver vej. Jeg kørte på cykel både sommer og vinter, og det kunne godt være en drøj tur i stormvejr. Jeg har oplevet, at søerne slog op om benene på mig, når de overskyllede Strandvejen.

Uddannelsen i min tid kunne godt være streng. Det meste af arbejdet blev udført i hånden, da kun de færreste værksteder havde maskiner. Vi sled i det med høvle og save. Til gengæld var den uddannelse, jeg fik meget alsidig. Jeg lærte både bygnings- og møbelsnedkeri. Vi fremstillede også ligkister, der jo var noget specielt. Der skulle anvendes en særlig fremgangsmåde, når man lavede en kiste. I byerne havde man derfor særlige værksteder eller forretninger, der beskæftigede sig med denne form for snedkeri. Desuden var der bedemænd i byerne. De ordnede alt det praktiske ved en jordefærd. Da min mester havde sin virksomhed på landet, hvortil Espergærde dengang hørte, måtte han selv ordne alle disse ting. Når vi leverede en kiste, skulle vi også anbringe den afdøde i kisten. Og der meldte jeg pas! Jeg var rædselsslagen ved tanken om at røre ved et lig. Jeg nægtede simpelthen at være med. Mester rasede, hånede og lokkede, men intet hjalp. Til slut gav han op, og jeg slap fri. Det var nu en slem tid at komme igennem, for det var flovt, at jeg var en sådan kujon. Da lærlingene fra ligkisteforretningerne, som jeg gik sammen med på Teknisk Skole, hørte om min arbejdsvægring, blev jeg ålet godt igennem. For dem var det hverdagskost.

16 år og lige købt mit første sæt tøj (1923).

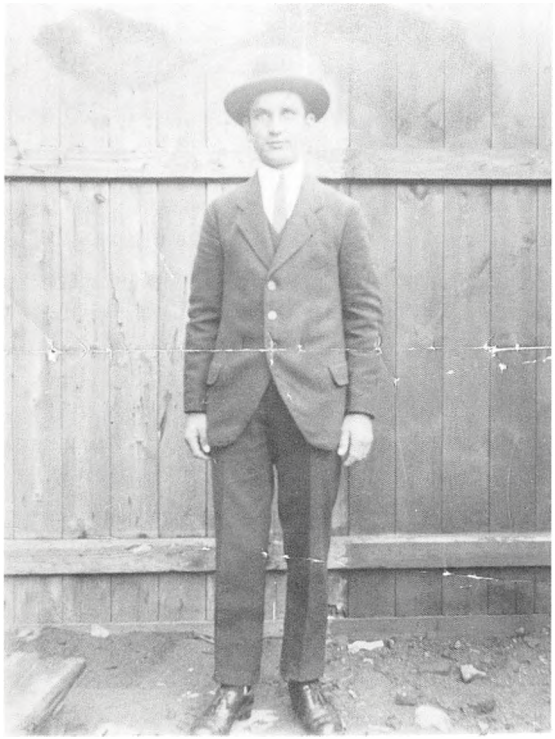

En vinter, hvor der ikke var ret meget arbejde, fik jeg, synes jeg, en lys ide. Oppe på trælageret lå der en del gammelt egetræ. Jeg spurte mester, om jeg ikke måtte lave en egetræssarkofag. Det gik han med til, og jeg gik i gang med det gamle knudrede egetræ, og i løbet af en måneds tid havde jeg lavet en meget smuk kiste med et elegant kehlet låg, med pilastre og med løvefødder. Kisten var brunbejdset og bonet med politur. Jeg var meget stolt af mit arbejde, og der kom mange mennesker for at se den. Selv mester var tilfreds, og det skulle der sandelig meget til, og han lovede mig en dusør, når den blev solgt. Men det regnede han sikkert ikke med, da der ikke stod egetræskiste på den lille fiskerbefolknings pengepung. Tilfældet ville det imidlertid anderledes. Der boede på den tid et gammelt ægtepar i Espergærde. De så meget fattige ud, og de gik altid med hinanden i hånden, hvilket dengang blev anset for at være originalt. De fik forskellige øgenavne. Jeg kunne nu vældig godt lide dem. De hilste altid så venligt, når jeg mødte dem.

Så døde den gamle kone, og om morgenen mødte manden op på værkstedet for at bestille begravelsen. Mester tog ham med ind i det rum, hvor ligkisterne stod, og han styrede lige hen mod egetræskisten og forlangte at få den. Mester blev helt benovet og sagde, at den var meget dyr. Men manden sagde, at intet var for dyrt til hans

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

kone, og det skulle være den og ingen anden. Og den blev det. Mester tog femhundrede kroner for kisten, og jeg var ikke sen til på en mere eller mindre diskret måde at minde ham om dusøren. Og jeg kvitterede med et meget dybt buk, hvad han nok betragtede som en frækhed. Jeg fik jo min gode løn, der på den tid var en halv snes kroner om ugen.

Om sommeren var Espergærde et meget yndet sted for rige københavnere. De havde deres sommervillaer her, og når sommeren kom, flyttede de ind med hele personalet af kokkepiger, stuepiger, kuske og senere chauffører, og der blev liv i den lille fiskerby, og somrene i Espergærde mindes jeg som noget festligt.

Blandt de fastboende var der også flere prominente personer, og da min mester var den eneste snedker på stedet, blev de naturligvis kunder hos os, når der skulle bygges om, eller når husene skulle repareres. Det kunne også være indboet, der skulle repareres.

Folkets hus på Stengade. (Helsingør Bymuseum).

Herved kom jeg til at lære en masse mennesker at kende, og da jeg havde en særlig sans for at komme i kontakt med folk, blev jeg efterhånden en kendt person, når jeg kom rundt i hjemmene for at høvle af en dør, der bandt eller et skab, der skulle have et par ekstra hylder. Et af mine specialer var at reparere ismaskiner. En ismaskine var en træbøtte med håndtag, der skulle drejes rundt under isfremstillingsprocessen. Fra tid til anden tørrede bøtterne ind, og det gjaldt for mig om at banke tøndebåndene fast, så bøtten blev tæt. Det hændte tit, at jeg blev kaldt ud på søn- og helligdage. Så vankede der en ekstra skilling foruden den godbid, som kokkepigen gav mig.

Der var et sted, jeg holdt meget af at komme. Det var hos en stor skibsreder, som jævnligt sendte bud efter mig til forskellige småreparationer. Når jeg kom ud til ham, måtte jeg ikke selv have mad med, men skulle spise frokost sammen med ham. Jeg tror, han har moret sig over mig. Han var en meget rar og kultiveret mand, og vi fik mangen hyggelig snak sammen. En gang, jeg var hos ham, fortalte han om en audiens hos kongen, hvor han skulle takke for en orden, han havde modtaget. Jeg spurgte ham om, hvad han syntes om majestæten. Han syntes ikke så godt om ham, for han syntes, det var forkert, at en konge brugte ord som "s'gu". Jeg gav ham ret i den betragtning.

Der var også en anden type velhavende mennesker, de såkaldte "Gullaschbaroner". Hos dem kom man ofte ud for ubehagelige overraskelser, men dem vil jeg gå let hen over. I det store og hele var det behagelige mennesker jeg kom hos, og min læretid er mig et værdifuldt minde.

Arbejdstiden var fra syv til sytten med en halv times frokost og en times middagspause. Det tog ca. 1 time at tilbagelægge de godt syv kilometer, der var hjemmefra og til arbejdsstedet, og jeg skulle tidligt op. Efter fyraften skulle jeg hjem, vaske mig, spise og skifte tøj. Så skulle jeg på Teknisk Skole fra klokken nitten til to og tyve. Selv om det var en lang arbejdsdag, var aftenskolen ikke nogen belastning for mig, da jeg holdt meget af at tegne. Tegnelæreren, der var gammel malermester, lod mig udfolde mig frit.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Det første år havde vi frihåndstegning og geometri, og det næste år havde vi figurtegning og projektionstegning. Med figurtegning var jeg på hjemmebane. Det havde jeg jo beskæftiget mig med de sidste år i barneskolen. Jeg fik fine karakterer i begge fag på Teknisk Skole.

Projektionstegning er forløber for fagtegning. Dette startede jeg med året efter, og jeg fortsatte resten af læretiden. Desuden havde vi bogholderi, hvor vi opsatte regnskab for en snedkervirksomhed med henblik på, at man selv blev mester. Vi havde også stillære, hvor vi tegnede med tusch, og på den måde fik jeg lært de forskellige stilarter at kende. Aftenskoleundervisningen afholdtes kun om vinteren fra 1. oktober til 31. april. Derfor havde jeg de dejlige sommeraftener til min rådighed. Jeg spillede fodbold og svømmede. Senere gik jeg til brydning. Der gik også en del tid med at "fuske", dvs. lave privat arbejde for venner og bekendte Derved tjente man lidt ekstra penge. Senere kom de små svenske piger indenfor interesseområdet. Vi unge mennesker tog med færgen til Helsingborg og dansede med pigerne i Folkets Park. Eller de svenske piger kom til Helsingør, hvor vi så dansede med dem i Folkets Hus i Søstræde. Vi spadserede også med dem på Strandstien, der dengang gik langs jernbaneterrænet, hvor der nu er opkørsel for bilerne, der skal med færgen til Sverige.

I Folkets Hus eller Arbejdernes Forsamlingsbygning, som den også blev kaldt, kom vi unge meget. Der skete også meget på dette sted. Om sommeren var der sommerrevy her. Her optrådte mange af den tids kendte skuespillere, og byens spidser fik sandelig deres sag for, og publikum jublede. Om vinteren holdt de forskellige foreninger juletræsfest. Der blev holdt karnevaller, maskerader, kaldte man dem. Og der blev holdt diletantforestillinger, hvor man opførte de kendte og populære Casino-stykker.

Pinseballet blev også afholdt her i forsamlingshuset. Vi dansede hele natten, og om morgenen samledes vi på Akseltorv med de forskellige sangforeninger, og så gik det på gå-ben ud til Julebækhuset, hvor man drak morgenkaffe eller nød en pilsner eller to. Så gik man hjem til Helsingør igen. 2. pinsedag gik turen igen mod Julebæk, men denne gang var målet Hammermølleskoven, hvor der var skovfest med alt, hvad dertil hører: Gøgl, karruseller og masser af flirt med de unge piger.

Som rekrut i Den Kgl. Livgarde, 1925.

Tiden omkring min barndom og ungdom var præget af den tekniske udvikling, og man flokkedes for at beundre den enlige bil på vejen, og hestene var meget sky. Man standsede op for at se en flyvemaskine på himlen. Jo, der skete meget i de år.

Min læretid var ved at være slut, og jeg skulle lave mit svendestykke. Det blev en hoveddør til

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

en villa, som min læremester leverede snedkerarbejdet til. Døren blev udført i en amerikansk træsort, pitchpine. Den er meget harpiksholdig og derfor meget holdbar. Døren sidder i huset endnu så mange år efter. Jeg fik karakteren "Hæderlig omtale". Medaljerne var jo forbeholdt lærlinge hos de store mestre. Disse mestre var i reglen også skuemestre, der skulle bedømme svendestykkerne. Så var jeg svend!!!

"3. pinsedag" 1923 var jeg på session og blev erklæret egnet til al krigstjeneste, og den 11. maj blev jeg indkaldt som rekrut i "Den kongelige Livgarde". Et nyt livsafsnit begyndte for helsingørdrengen.

Erik Jørgen Valdemar Appel-Nielsen, født 1906 i Helsingør. Udlært snedker, rejste derefter til Sverige i begyndelsen af 20'rne. Aftjente værnepligt ved Den Kgl. Livgarde. Rådhusbetjent, senere rådhusformand på Københavns Rådhus i 41 år.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Frugtavl og brandsprøjte i Asminderød

af Hans V. Hansen

Når jeg nu som pensionist gennem en årrække har haft rig mulighed for at pusle ekstra i vor lille have og nyde synet og frugten af den, tænker jeg på, hvor megen glæde og gavn sådan et stykke jord har givet os.

Samtidig har jeg også funderet over, hvor meget havedyrkning har betydet i vor familie.

Jeg er født i Asminderød i 1910 i et gammelt, stråtækt hus, der stadig eksisterer. Min far blev født samme sted, ligesom min farmor også så dagens lys her. Altså tre generationer voksede op her i landlige omgivelser med hus og have.

Min farmor blev født her i 1838, tre år efter at min oldefar havde købt huset. Indtil min far solgte det i 1939, hørte der en meget stor frugthave til.

Det er altså ikke fra fremmede, min interesse for have stammer. Min farmor boede på aftægt i vort hjem, indtil hun døde i 1927. Hun var selvskreven barnepige for min to år ældre søster og mig.

Hun var en ganske glimrende fortæller, og hun underholdt os tit med sine egne barndomsoplevelser. Således fortalte hun, at hun som ca. 10-årig sidst i 1840'rne fulgte med de voksne til torvehandel i Helsingør. Den historie blev vi aldrig trætte af at høre.

Dengang bestod Asminderød af omkring 50 huse i et tæt sammenbygget landsbysamfund.

Til alle husene hørte der større eller mindre haver med frugttræer og buske foruden lidt urtehave.

Da den tid kom, hvor frugten - for en stor del røde stikkelsbær - var moden og tjenlig til salg, snakkede byens koner sammen for at aftale fælles torveture.

Børnene blev sendt rundt med forespørgsel til de forskellige om, hvem der havde frugt til afsætning, og hvilke dage, man skulle vælge.

Når aftalerne var i orden, blev der plukket og pakket bær i store skæppekurve, hvorefter der blev bundet tøjstykker over for at skærme dem mod vejstøv.

Efter disse forberedelser skulle man have nogle få timers søvn, inden man allerede ved tretiden skulle begive sig ud på den to mil lange morgenvandring.

Vækkeure havde man ikke, og for ikke at sove over sig, blev det aftalt med en af konerne, at hun skulle våge og gå rundt og kalde de pågældende op til tiden.

Når så de mere eller mindre søvndrukne familiemedlemmer var kommet på benene, gjaldt det om at få morgenmaden overstået. Noget varmt drikke skulle der gerne til, og der blev rodet op i asken på de åbne ildsteder for at få gløderne til at blusse.

Det hændte, at en eller anden havde været ude for det uheld, at gløderne var døet helt ud i nattens løb, så var det bare om at få fat i en træsko og løbe ind til naboen og låne nogle gløder. Det var den hurtigste form for at få ild, tændstikker havde man ikke dengang.

Når morgenmåltidet var vel overstået, gjorde man de sidste forberedelser.

Konerne fik lagt en nakkepude på hals og skuldre, så åget kunne hvile så bekvemt som muligt. Ovenpå de to skæppekurve blev der på den ene fastgjort en madpakke, og på den anden blev der bundet tre målebægre, der skulle bruges ved handelen. Det var et hel-, et halv- pottemål som et pæglemål (en pægl = 1/4 pot). I nogle tilfælde blev konerne fulgt på vej af deres mænd, der så kunne bære åget op over Danstrup Møllebakke og et stykke ind i Danstrup Hegn, men så heller ikke længere.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Asminderødgade. Forfatterens farfar Hans Nielsen til højre klipper hæk.

Mændene havde jo også deres arbejde at passe, og skulle være tilbage til Asminderød til arbejdstidens begyndelse. Farmor fik også en lille kurv at bære på, og hun skulle i øvrigt gå til hånde.

Ved Nyrup, hvor landevejen dengang gik ind gennem landsbyen, var man nået cirka halvvejen, og der blev holdt hvil ved gadekæret. Her gjorde farmor gavn ved at hente drikkevand til mellemmaden.

Med et målebæger skummede hun lidt af urenhederne væk fra dammens overflade og fyldte bægeret til de ventende koner, der sad på række i vejgrøften. Efter endt hvilepause fortsattes mod Helsingør.

Fra Hestens Bakke var der god udsigt ned over byen og havnen, og man diskuterede mulighederne for at få en god handel. Det havde noget at gøre med, hvor mange skibe, der lå dernede. Søfolkene var som regel gode kunder.

Ved den officielle indkørsel til byen ved Svingelporten, passerede man vagten og måtte ofre en gøvring bær til sisebetjenten for at opnå tilladelse til torvehandel. - En gøvring var så mange bær, man kunne holde i sine hule hænder, når hænderne blev lukket sammen.

På øverste del af torvet slog man sig ned langs fortovskanten, hvor man kunne sidde og hvile sig lidt imellem kundernes søgning.

Gik det lidt trægt med afsætningen, blev farmor sendt i byen med sin lille kurv bær for at faldbyde frugten til borgerskabets damer, eller også gik man ned til havnen, hvor man kontaktede søfolkene, dels på skibene og dels ved toldboden.

Når man havde udsolgt, blev der gjort status, om det var gået godt. I så tilfælde blev der råd til en kop kaffe på en beværtning til de sidste mellemmadder. Var det gået mindre godt, måtte man nøjes med en tår vand fra en af byens brønde.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

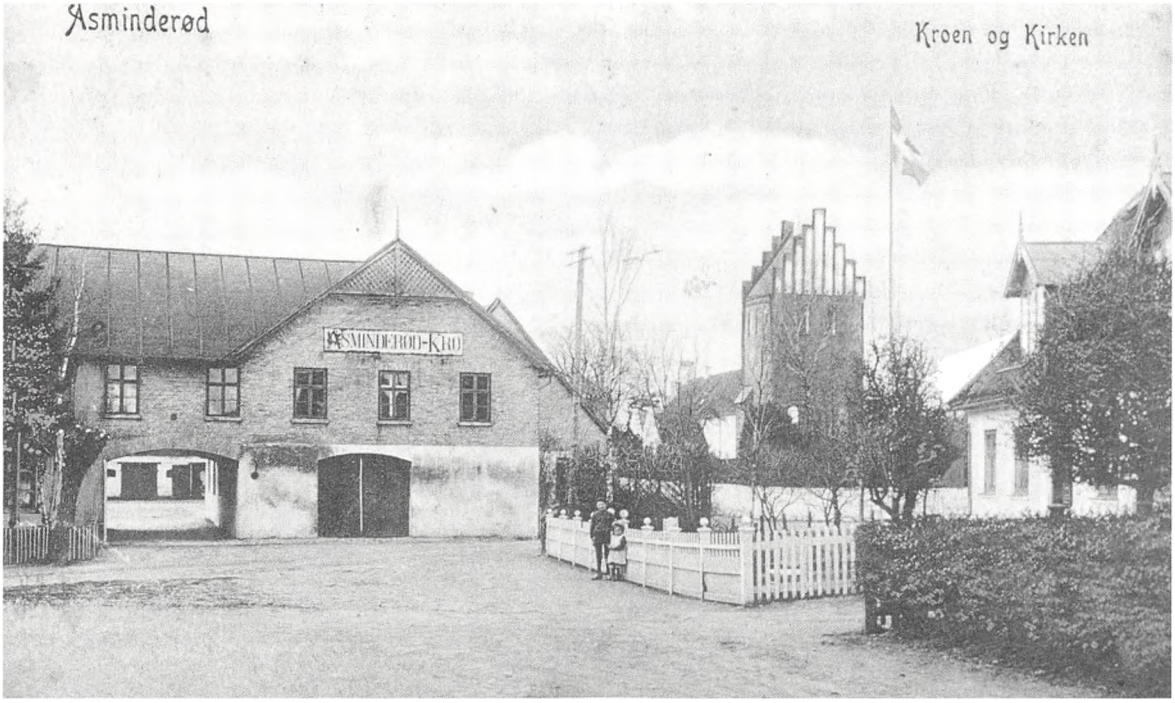

Asminderød kro og kirke. Kroens store have var nabo til forfatterens hjem.

Det hændte også, at man traf en bonde fra hjemegnen. I så tilfælde kunne man måske tinge sig kørelejlighed hjemad. Det var jo altid en gevinst.

Sådanne torveture blev gentaget flere gange i sommerens løb. Farmor fortalte også, at hendes mand, altså min farfar, som døde, før jeg blev født, i sine drengeår var med på torvetur til København. De fem mil dertil blev også tilbagelagt til fods medbringende en trillebør fuld af gråpærer. De gamle var meget nøjeregnende med at skaffe sig udbytte fra haven. Det har jeg flere eksempler på.

Næsten alle dokumenter vedrørende det gamle hus i de godt 100 år, det var i familiens eje, har jeg liggende. Sådan et aftægtsdokument, eller undertagskontrakt, som det også kaldes, fortæller mange ting. Også om den interesse, man viste for udbyttet fra træer og buske.

For eksempel er der nævnt i min oldefars papirer, at han til sin aftægtsbolig har betinget sig et stykke havejord på 10 x 26 alen med derværende fire frugttræer og buske. Et andet sted, hvor det drejer sig om min farfars forhold, er anført et stykke havejord på 15 x 26 alen med de der værende træer og buske samt ret til at placere en stige udenfor dette område for at kunne få plukket frugen af et kirsebærtræ.

I en gammel tid var sammenholdet imellem generationerne større, end man nu kender til. Det var en naturlig ting, at den yngre generation sørgede for de ældre.

Det kan man bl.a. læse sig til i det skøde, ifølge hvilket min farfar overdrog huset til min far. Det var i 1897. Under beskrivelsen af aftægtsboligen - en lejlighed i husets vestre gavl bestående af en stue, en entré, et køkken og et brændselsrum - var der tale om en række løbende ydelser, som aftægtsfolkene havde krav på. Bl.a. "frit hjemkørt og ordentlig opsat i tørveskuret inden

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Mikkelsdag fire læs gode tørv på lange vogne, og inden Mortensdag en halv favn gode bøgefagotter".

Begrebet "lange vogne" skal forstås således, at de stive bøndervogne i gamle dage kunne gøres lange eller korte ved at forskyde den bom, der forbandt for- og bagakselen med hinanden og tilsvarende forsynede vognen med sidefjælle i passende længde. Der var også en bestemmelse om at få brændsel bragt ind og daglig få en spand rent brøndvand sat ind i køkkenet. Lidt kontanter var der også på tale .

Hver Mikkelsdag skulle der ydes aftægtsparret 15,00 kr. og hver den 1ste december 25,00 kr. i kontanter. Endelig skulle der i sygdoms- og svaghedstilfælde ydes fornøden pleje, og ved dødsfald sørges for en hæderlig og anstændig begravelse efter egnens skik og brug.

Dette sidste havde til følge, at den begravelseshjælp, der kom til udbetaling fra Begravelseskassen for Asminderød og omegn, skulle tilfalde den, der bekostede begravelsen.

Farmor fortalte også om dengang, folk fra Asminderød samledes på en bakke uden for byen for at se på Frederiksborg Slots brand i 1859. Når nu talen er om brand, må man vist konstatere, at alle de gamle huse i Asminderød i mange år var forskånet for ildebrande.

I mine drengeår indtil omkring 1922 var der dog en enkelt natlig brand, der foruden "Toftegård" lagde to huse i aske. Da der blev slået alarm, og vi tumlede ud, var alt oplyst af et stort bål fra de brændende ejendomme.

Far skulle møde ved sprøjten, men inden fik han rejst en stige op ad taget på vores eget hus.

Min mor, min søster og jeg fik stillet nogle spande vand op ved stigen, så vi eventuelt kunne hælde vand på taget, hvis vinden skulle bære gnister denne vej. Heldigvis for os bar vinden de mange gnister i modsat retning.

Det blev fortalt, at murermester Peter Jørgensen, der var næstkommanderende i brandkorpset, og som boede i et stråtækt hus overfor kirken, skyndsomt måtte op på sit tag i bar skjorte for at rive brændende totter strå ud af taget. I alle tilfælde reddede han huset.

Brandvæsenet er sådan set et kapitel for sig.

Til at dække kommunens behov for brandslukning havde man først og fremmest en hestetrukken sprøjte stationeret i Asminderød og dertil ude omkring i de små landsbyer små håndsprøjter til at læsse på vogne og transportere rundt sammen med brandspande.

Disse små sprøjter var anbragt i sprøjtehuse bl.a. ved gadekæret i Grønholt og Lønholt samt i den østlige udkant af Langstrup. Der var sikkert også andre steder i kommunen, som jeg ikke kan huske eller har haft kendskab til.

Betjeningen af disse sprøjter var udelukkende baseret på borgerligt ombud. Alle havde pligt til at arbejde med på slukningen i tilfælde af ildebrand.

Men tilbage til Asminderød sprøjte. Den blev kaldt for landsprøjten, formentlig i modsætning til Fredensborg by's håndsprøjte.

Den var udlånt fra Fredensborg Slot og var anbragt i et sprøjtehus ved gadekæret "Grøndammen" i Asminderød. Huset bestod af to adskilte rum med hver sin port.

I det ene rum stod en gammel håndsprøjte, og der blev opbevaret nogle gamle brandspande af læder. I det andet rum stod "den nye sprøjte", flot rødmalet med læderhynder på bukken og med to slangeruller foruden sugeslanger til at lægge ud i vandhuller og damme. Sprøjten, der er fra 1888, befinder sig nu på Teknisk Museum i Helsingør.

Der var et fast brandmandskab knyttet til den. I starten var det folk, der gennem borgerligt ombud blev udtaget til disse stillinger uden nogen form for betaling. Først på et senere tidspunkt blev der ydet et ganske lille symbolsk honorar.

Hvornår dette brandkorps blev oprettet, ved jeg ikke, men min far, frugtavler Lauritz Chr. Hansen kom med i det fra omkring 1908.

I starten havde man ikke anden uniformering end en kasket samt en messingplade på brystet. Den var fastgjort med en kæde omkring halsen og angav vedkommende rang og bestilling i korpset.

Havde man selv en god regnfrakke og et par solide støvler, var man bedre garderet.

Senere blev der uddelt svære gummifrakker

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Asminderød og Fredensborg Brandvæsen 1927.

og læderbælter med karabinhager til at hægte sig fast på stigen med. I bæltet var der også en økse, en strop til at bære slangen i samt et stykke værktøj til at skrue slanger sammen med. De to eller tre mand, der var strålemestre og altså nærmest ilden og derfor udsat for større risiko, fik udleveret kamprydede hjælme. Det øvrige mandskab benyttede fremdeles kasketter.

Efter første verdenskrig fik man fra militære lagre i de krigsførende lande anskaffet gasmasker med tilhørende iltflasker og slanger.

Min far fik også sådan en flaske med tilhørende gasmaske. Den eneste brug, der blev gjort af den, var, når vi drenge skulle prøve den, og vi tappede sikkert det meste af ilten ud af flaskerne.

Desuden blev der udleveret asbesthætter med marieglas for ansigtet og store asbesthandsker. Disse handsker ved jeg, at min far af og til fik brug for.

Transportabel brandstige var der ikke noget af. Dengang påbød brandpolitiloven, at hvert hus skulle være forsynet med en brandstige af passende længde samt en brandhage til nedrivning af mure, der var til fare ved sammenstyrtning. Disse to effekter blev kontrolleret ved det årlige brandsyn, når brandsynsmændene kom rundt for at påse, at alle bestemmelser bl.a. vedrørende kakkelovnens og kakkelovnsrørenes afstand fra brandbare materialer blev overholdt og var i lovformelig orden.

Brandkorpsets leder, vistnok med titel af sprøjtefører, var sadelmager Otto Rydahl. Næstkommanderende var murermester Peter Jørgensen med titel af brandassistent. Foruden ham var der endnu en brandassistent, som jeg ikke kan huske navn på. Der var vistnok tre strålemestre. De to var tømrer Thorvald Jensen og murer Laurits Nielsen.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Så var der nogle brandsvende bl.a. min far og et par brødre, tømrer Vald. Petersen og murer Chr. Petersen. Der var endnu flere, men navne husker jeg ikke. Disse brandsvende skulle sørge for at føre slangerne frem. Desuden var der 6-8 mand til betjening af pumperne. Dette var den mere eller mindre uniformerede del af korpset. Til arbejdet ved pumperne var der fremdeles borgerpligt. Alle, der mødte frem som tilskuere ved sådan en ildebrand, kunne af brandfogeden - det var karetmager Morten Jensen - sættes til pumpearbejde efter tur.

Alarmeringen skete som oftest pr. telefon til sadelmageren. Der var kun få eller slet ingen af dette faste mandskab, der havde telefon.

Når alarmen indløb skyndte sadelmageren sig i uniform. Skulle det gå stærkt, var kasketten nok, Med brug af en meget gennemtrængende trillefløjte og råb om "brand" skyndte han sig ned gennem Asminderød gade til sprøjtehuset. De hjemmeværende brandfolk, der havde hørt fløjten, fulgte hurtigt efter.

Graveren ved Asminderød Kirke, Hans Peter Rasmussen, blev også alarmeret, og snart lød kirkeklokkernes klemten ud over byen og egnen.

Sprøjten var indrettet til forspand af to heste. Som faste leverandører af trækkraft var "Toftegård" og "Asmundshøj" samt præstegårdsforpagteren. Det var ret dramatisk at se, når en af sønnerne fra en af disse gårde kom i løb efter et par fyrige heste belagt med seletøj klar til at spænde for sprøjten.

Det hændte også, det ventende brandmandskab, der havde fået sprøjten trukket udenfor, stoppede en tilfældig forbikørende bonde, og fik hans heste spændt fra vognen og for sprøjten i stedet for.

Det skete, hvis ingen af de faste hesteleverandører ikke var hjemme eller var langt ude i marken på arbejde.

Der var kneben plads til fem mand på kuskesædet. De to sad ryg mod ryg med kost og sprøjteførere. På slangerullerne kunne der yderligere sidde to mand.

Resten af mandskabet fulgte efter i for håndenværende hestekøretøjer eller på cykel.

Byens ungdom mødte også op ved Sprøjtehuset. Kendte man brandstedet og vejen dertil, begav man sig af sted, ellers fulgte man i løb eller på cykel efter sprøjten.

Ved natlige brande supplerede sadelmageren sit alarmeringssystem med at sende sine gamle forældre og en hjemmeboende ugift søster rundt til de nærmestboende brandfolk og banke på disses sovekammervinduer. Som nærmeste nabo til sadelmageren blev vi adskellige gange i tidens løb banket op på den måde.

Det hændte også, at sprøjten blev tilkaldt til støtte brande uden for sognets grænser. F.eks. ved brand på Kvistgård Savværk, på gården "Sindshvile" ved Kvistgård, samt ved en natlig brand på gården "Sandviggård" uden for Hillerød.

Ved sådanne lejligheder blev der ikke klemtet med kirkeklokkerne. Det var jo ikke alarm til byens borgere i almindelighed, men kun til det faste brandmandskab, der skulle følge med sprøjten udensogns.

Af brande, som jeg har overværet var der alene i Fredensborg en række. Der var Jernbanehotellet, Store Kro, gartner Langes gartneri for enden af Gartnerstræde, nu Christopher Boecks Vej. Der var også glarmester Olsens ejendom i Bagerstræde og snedkermester Olsens ejendom og værksted i Jernbanegade. Så var der Fredensborg mejeri. Det jeg husker bedst fra denne brand var, at nogle folk prøvede på at redde indboet ved at kaste alt ud gennem vinduerne. Om det så var gardinstænger med gardiner blev de "reddet". Der var især en, der var meget aktiv. Stående i vindueskarmen løftede han gardinstængerne af og smed dem ud på jorden. Ganske vist brændte de så ikke, man de blev godt jokket til.

Danstrup Mølle, "Endrupgård", "Helledhuset" og "Pax" ved Båstrup hørte også til de brande, jeg var med til. På Lønholt old var det "Højstensgård" og i Sørup brændte "Hegnstrupgård" og 2-3 huse samtidig. Hjemme i Asminderød var der en mindre ildløs i den ene ende af kroen, men der skete ikke så meget. Derimod brændte "Savværksgården" ude på Kongevejen og en lille

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ejendom neden for Krattebjergbakken. Ved denne sidste lejlighed omkom en københavnsk feriedreng, der sov oppe på lofte.

Det påhvilede også brandkorpset at stille vagter til rådighed, når der blev afholdt forestillinger på Asminderød Kro. Det drejede sig både om dilettanter og omrejsende teater.

Da disse vagter skulle have et mindre honorar, som arrangørerne måtte betale, var de ikke lige velsete gæster. Kunne vi drenge få lov til at bære en spand vand op i følge med sådan en brandmand, var der store chancer for at slippe gratis op til scenen.

Somme tider blev der holdt mønstring og øvelse for brandfolkene, og det var gerne under mere muntre former. Far fortalte af og til om en historie, der ligger lidt før den tid, jeg selv kan huske. Det drejede sig om udrykning til Fredensborg Slot. Det var i Frederik VIII's tid. Under et ophold på slottet fandt kongen på, at det ville være godt at vide, hvor hurtigt Københavns brandvæsen kunne komme til undsætning, hvis der blev brand på slottet.

For at finde ud af dette, tilkaldte kongen personligt Københavnes brandvæsen. Det skete ved opringning på telefonen over Fredensborg lokale telefoncentral.

Københavns brandvæsen, der formentlig altid havde en hestetrukken dampsprøjte holdende klar med dampen oppe, ekspederede omgående sådan en sprøjte med mandskab til jernbanen i København og med særtog mod Fredensborg.

I mellemtiden skete der det, at en telefondame på Fredensborg central, der havde lyttet til kongens samtale, på eget initiativ - og i håb om at gøre sig fortjent ved en god gerning - alarmerede sadelmageren i Asminderød med besked om, at det brændte på Fredensborg Slot.

Det resulterede i hurtig udrykning af Asminderød sprøjte, der med forspand fra et tilfældigt

Asminderød brandsprøjte anskaffet i 1897, nu på Teknisk Museum i Helsingør. (Fredensborg-Humlebæk Lokalh. Arkiv).

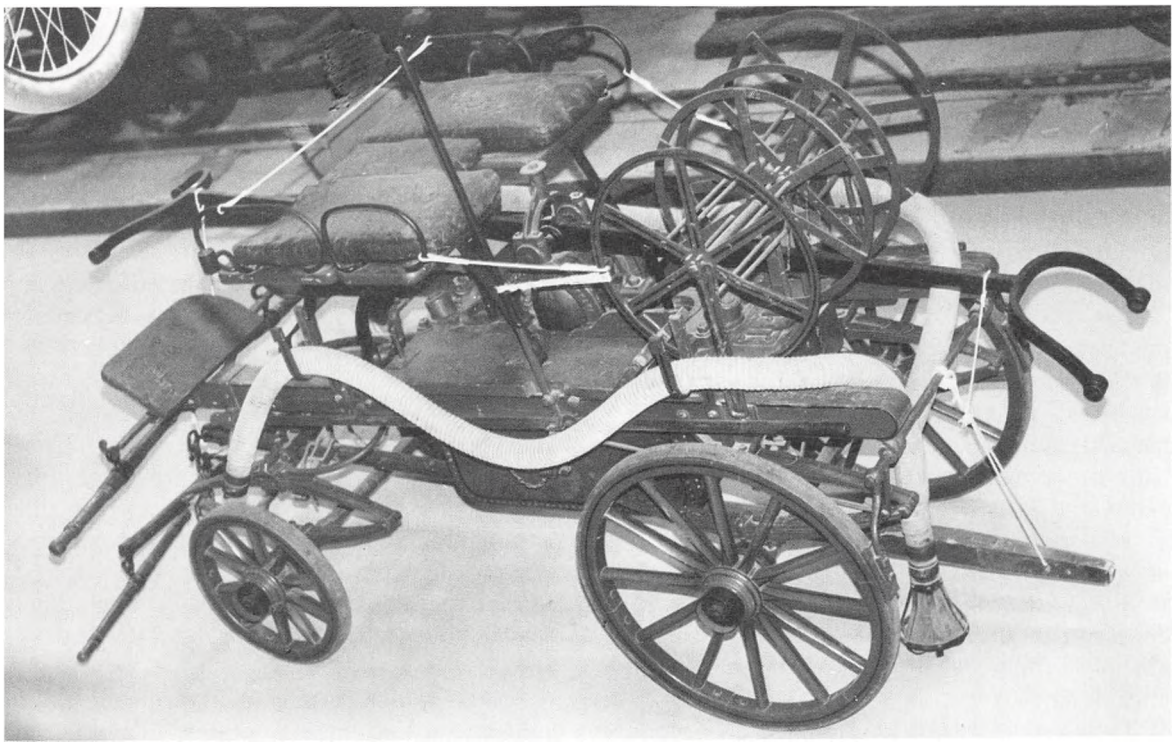

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

bondekøretøj, som man havde stoppet, nu i fuld firspring og med bonden som kusk, ville køre ind på slotspladsen. Her blev sprøjten stoppet af vagten, der ikke kendte noget til ildebrand.

En tililende hoffunktionær forklarede, at man kun havde beordret udrykning fra København, men da nu Asminderød sprøjte var ankommet, blev de bedt om at køre om på ridebanen og afvente nærmere.

Frederik VIII kom ud og takkede de gæve brandfolk fra Asminderød for deres hurtige udrykning og bad dem vente og overvære københavnernes opvisning.

Efter nogen tids venten ankom københavnerne, der efter aflæsning på Fredensborg jernbanestation med prustende heste og røg op af dampskorstenen svingede op foran slottet. Der blev så afholdt en øvelse, der kun omfattede de københavnske brandfolk. De lokale måtte nøjes med at være tilskuere.

Efter øvelsen blev der på kongens foranledning sørget for et traktement til københavnerne.

Mandskabet fra Asminderød fik hver en blank to-krone, og bonden, der havde lagt heste til, fik en fem-krone. Det var efter daværende forhold en pæn tak for beredvilligt møde.

Hvad der skete telefondamen, der havde aflyttet samtalen, vides ikke.

Min far var frugtavler, og i en periode fra omkring 1910 til 1930 var havens udbytte hans grundlag for at ernære familien på en rimelig god måde.

Far ville gerne klare sig uden om tilfældige opkøbere - prangere, som vi kaldte dem, der købte frugt op og selv kørte til Hillerød eller Helsingør torv og handlede. Derfor stiftede han en frugtavlerforening, der sørgede for afhentning af frugt fra de mange større eller mindre haver på egnen.

Man delte foreningen op i distrikter efter egnens landsbyer. Der var vistnok seks. I hvert distrikt traf man aftale med en parcellist - en mindre landmand, der mod en vis betaling pr. pund afhentede frugten en eller to gange om ugen alt efter sæsonen.

De indsamlede varer blev omladet i banevogn på Fredensborg station. Næste morgen tidligt var banevognen klar til tømning på Københavns godsbanegård.

Et par morgenfriske københavnere, som far kendte noget til, stillede meget tidligt og læssede deres hestevogne fulde og kørte til grønttorvets en gros afdeling, hvor frugt- og grønthandlerne skulle supplere deres varelagre op.

Far tog af og til derind for at se, hvordan man klarede sig, og jeg fik lov til at komme med et par gange. Jeg skal love for, at det gik livligt til.

Hvert medlem fik sit eget nummer, der var påført al emballage. For fars's og mange andres vedkommende var det tillige et garantimærke. Kunderne fandt snart ud af, at nogen havde bedre kvaliteter end andre, og de eftertragtede numre gav så bedre priser.

Som stik-i-rend-dreng for far, når der skulle bud med besked om ting vedrørende frugtavlerforeningen ud til de forskellige distrikter, lærte jeg tidligt det meste af sognet at kende. Jeg benyttede mig af småstier og af markveje, hvor der var mulighed for at komme frem på cykel. Der skulle fordeles blanketter til følgesedler, afregningsformularer m.m.

Hvert forår kom der et par banevogne fulde af spånkurve, som medlemmerne havde bestilt, og der skulle aftales tid for afhentning på banen. Det kostede jo penge, at lade sådanne banevogne henstå i flere dage på stationen, så det var bare om at få tømt dem i en fart.

Begrebet evighedsblomster betød en del for os. Hvert forår blev der sået lange bede med disse lyserøde blomster med gul knap i midten.

De foldede sig ud, når solen skinnede, men lukkede sig, så snart det var gråvejr og regn. Bedene blev sået med fire eller fem rækker i hvert, så man kunne nå ind og plukke fra begge sider. Det gjaldt om at plukke dem med så lange stilke som muligt, og kun fine lyserøde blomster. Hvis der ikke blev plukket hver eneste dag i den tid, solen skinnede, kunne der snart stå nogle imellem og blive blege og falmede, og så duede de ikke.

Alle familiens medlemmer var med til plukningen. Solskinstimerne skulle udnyttes. 60

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

blomster i hvert bundt og så i gang med det næste. Far selv plukkede ikke, han samlede bundterne sammen, bandt bast om dem og hængte dem til tørre oppe under stråtaget, der var det idelle sted for at få dem tørret.

Hele taget var indvendig forsynet med ståltråd til ophængning af blomster, og efterhånden som sæsonen skred frem, blev der flere og flere, der til sidst fyldte hele loftet med en festlig lyserød farve.

Hans Hansens far.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Når frugthøst og havearbejde hen på efteråret var slut, tog far fat på evighedsblomsterne. Af de oprindelig 60 stykker i et bundt, blev der nu efter kritisk sortering kun ca. 40 stykker tilbage.

Efter at have talt med flere store blomsterforretninger i København, valgte far at levere sine blomster til en stor forretning på Strøget nær. Kgs. Nytorv. De kunne aftage alt, hvad vi kunne levere i løbet af vintermånederne pakket i kasser og sendt ind med banen.

Når man tænker på livet i det gamle Asminderød, kommer man ikke uden om kirken og grosserer Francis Zachariae.

Det var hans fortjeneste, at kirken fra en svensk godsejerfamilies ejendom blev til en dansk selvejende institution. Om Zachariaes liv og virke er der skrevet meget i årenes løb. I min barndom kom han ofte gående sammen med sin hustru gennem Asminderød gade på vej til sit familiekapel ude ved siden af kirkegården.

Vi børn, der legede på gaden, kendte godt det statelige par, der kom gående, og stoppede gerne op for at hilse respektfuldt på dem, og de gav os ofte et venligt nik.

På deres mange ture gennem byen blev de opmærksom på en lille lyslokket dreng, der sammen med et par andre børn var i pleje i et af de gamle huse hos en ældre kone. Deres interesse for drengen udviklede sig til, at de adopterede ham.

Zachariae var foregangsmand og godgørende på mange måder. Et par af de mindre kendte, vil jeg nævne her.

Det skete engang i Fredensborg, at en ung pige kom alvorligt til skade, idet der gik ild i hendes tylskjole ved et bal på et af byens hoteller.

Der var dengang ikke meget offentlig hjælp at få til behandling af hendes brandsår, og da hendes forældre sad ret smått i det, startede man en indsamling til hjælp for hende. Det var ikke ualmindeligt i sådanne tilfælde.

Ved denne lejlighed var det fru læge Dessau, der udfærdigede indsamlingslister og traf aftaler med nogle unge damer om at samle penge ind ved husbesøg.

En af disse indsamlere var en ældre kusine til mig. Hun fortalte noget om sine oplevelser under indsamlingen. Hun fik til opgave at skulle besøge beboerne på Helsingørvejen og de omliggende villaveje. Det var et velhaverkvarter, og hun regnede med et godt resultat.

Glædestrålende fortalte hun bagefter, at det blev endog et meget fint resultat.

Det første besøg var hos læge Holm, der beredvilligt skrev sig på listen og betalte fem kroner.

Senere på hendes vej nåede hun til Zachariaes villa, hvor en uniformeret stuepige lukkede op for hende. Min kusine gjorde rede for sit ærinde, og stuepigen bad hende vente, medens hun gik op til grossereren for at fortælle om besøget.

Et øjeblik efter kom hun tilbage og sagde, at grossereren gerne ville se listen og samtidig lovede han at ville give et beløb, der var ti gange større, end de hidtil største. Det var læge Holms femmer, så Zachariaes bidrag beløb sig altså til halvtreds kroner.

Min kusine blev helt benovet. Så mange penge fra en enkelt person var næsten ufatteligt. Det var jo en helt anden målestok dengang - i 1920.

Samtidig skulle stuepigen hilse fra grossereren og bede indsamleren gå tilbage til læge Holm og sige, at dokteren ikke kunne være bekendt at nøjes med fem kroner, når Zachariaes gav halvtreds. Denne opfordring turde min kusine dog ikke efterkomme.

En anden oplevelse med Zachariae havde jeg sidst i 1920'rne. Dengang var jeg ansat i Hillerød og Omegns Banks Fredensborg afdeling.

Det var på det tidspunkt, hvor den selvejende institution Asminderød Kirke havde etableret sig med en bestyrelse bestående af tre af Fredensborgs spidser og velhavere. Det var foruden Zachariae, højesteretssagfører G. Shaw og grosserer Hans. H. Sthyr.

Man havde brug for noget driftskapital til kirkens løbende udgifter.

På et bestyrelsesmøde fremkom de to sidstnævnte medlemmer med et forslag om, at kirken skulle optage en kasse-kredit på 3.000 kr. til driftsformål.

Det var en idé, Zachariae var meget imod.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Når han personlig i forvejen havde ofret i tusindvis af kroner på sagen, kunne han da også give yderligere 1.000 kr. kontant, og det burde de to andre bestyrelsesmedlemmer også gøre.

Ved sådan en gestus fra hver af de tre bestyrelsesmedlemmers side ville man have de manglende 3.000 kr. i kassen.

Det var efter Zachariaes mening såre simpelt. Både Shaw og Sthyr blev regnet blandt sognets rigeste mænd, så det skulle ikke kunne volde økonomiske problemer for nogen af dem. Men for de to herrers side var det åbenbart en principsag. En udskrift af bestyrelsens forhandlingsprotokol viste, at man med to stemmer mod een havde vedtaget, at rette henvendelse til banken om oprettelse af en kasse-kredit på 3.000 kr.

Den nødvendige kasse-kredit kontrakt blev udfærdiget i banken med kirken som debitor, og kirkens samlede bestyrelse skulle underskrive.

De to bestyrelsesmedlemmer, der havde stemt for forslaget, indfandt sig straks og skrev under. Zachariae derimod reagerede ikke, da banken meddelte, at dokumentet lå til underskrift. Telefoniske henvendelser til ham frugtede heller ikke.

Da den øvrige bestyrelse blev klar over dette, søgte man gennem længere tid at overtale Zachariae til at afgive sin underskrift.

Det lykkedes ikke, og bestyrelsen stod nu med en lovformelig vedtagelse, som ikke kunne realiseres.

De to bestyrelsesmedlemmer, der udgjorde flertallet, måtte til sidst gå rettens vej. Sagen blev behandlet ved retten i Helsingør og endte med en domsafsigelse, der gik Zachariae imod.

I følge den selvejende institution Asminderød Kirkes love var en flertalsbeslutning i bestyrelsen retsgyldig, og Zachariae blev dømt til at skulle underskrive på kirkens vegne sammen med den øvrige bestyrelse.

Da han fremdeles nægtede sin medvirken, rekvirerede dommeren kasse-kredit kontrakten og forsynede den med en påtegning om, at dommeren i henhold til afsagt kendelse underskrev kontrakten på Zachariaes vegne og med retslig bindende virkning for ham.

Det var altså ikke nogen helt almindelig fremgangsmåde, man måtte gøre brug af for at skaffe kirken den eftertragtede driftskapital.

Det er også Zachariaes indsats ved køb og fredning af Skansebakken her ved Hillerød, der bevirker, at jeg nu på mine gamle dage kan nyde smukke udsigt deroppe fra, når jeg efter blot en snes minutters gang fra min bopæl kan stå deroppe og se ud over landskabet mod min barndoms egn omkring Asminderød og Fredensborg.

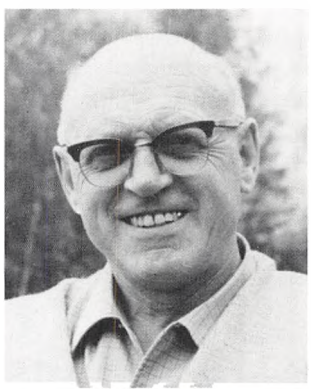

Hans V. Hansen, f. 1910 i Asminderød. Gik i skole i Fredensborg og kom i lære i en bankfilial i Fredensborg og var her i 9 år. Fik i 1934 ansættelse som bogholder og prokurist i handelsfirma i Hillerød, virkede her i 43 år.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Hvor gode var "de gode gamle dage"?

af Carl Johan Bruun Andersen

Jeg er født i januar 1914 og kan tydeligt huske tilbage til 1918 - 4 år gammel, da der i dette år skete nogle meget alvorlige og drastiske ting. Min fader var murer, og da der i foråret 1918 ikke var noget arbejde at få, rejste han til Norge for at få arbejde.

Jeg husker tydeligt, at vi var hele familien ude for at tage afsked ved holdepladsen i Højbjerg Hegn. Vi boede i Nejlinge ved Helsinge. Min moder græd, da fader rejste - men jeg syntes, det var spændende, han skulle til et fremmed land. Han kom hjem igen i eftersommeren 1918 og havde gaver med til alle os børn, vi var syv.

Efteråret 1918 er prentet ind i mit sind, det var dengang den spanske syge drog hærgende gennem hele verden, hvor 20 mill. mennesker døde af denne frygtelige pest. Jeg har for nylig læst, at kun øen St. Helena undgik denne forfærdelige sygdom.

I oktober måned fik min moder den spanske syge, og hurtigt fulgte mine 4 søstre efter, de var alle ældre end jeg. Vi 3 drenge på 4 år, 2 år og 6 måneder, blev ikke syge. I begyndelsen af november blev min fader syg, meget syg. Han blev kørt i hestevogn, hvor han blev lagt i en sort kasse. Det var forfærdeligt, få dage efter døde min fader, 37 år gammel. Min moder og mine søstre kom sig af sygdommen, men det var en forfærdelig tid for hele familien, vi havde mistet vor dejlige gode fader.

Jeg lille mand var med til begravelsen, det står også tydeligt for mig. Det var så koldt, og da jeg kom hjem til moder, som stadig lå i sengen, sagde jeg, at jeg aldrig ville til begravelser mere.

Selvom disse gamle dage ikke var så gode, så var der noget som var meget godt, hjælpsomheden. Da familien lå og var syg, det var lang tid, kom naboerne i Nejlinge på skift med middagsmad til os. Jeg husker, der var to retter mad hver dag. Dem, der lavede det og bragte det, var skovfogeden og 3-4 bøndergårde. Det kan man kalde for hjælpsomhed og at kunne føle med andre mennesker.

Nu stod min moder alene med 7 børn, så det blev en streng tid. Vi var fra 12 år til under 1 år, så der var mange munde at mætte, og meget tøj at skaffe. Det offentlige ydede ikke meget hjælp, moder fik meget lidt enke-penge til os børn, og det dækkede derfor ikke ret meget af et beskedent forbrug. Vort "smørrebrød" var som regel en skive rugbrød med skrabet margarine og lidt sukker på. Vi var taknemmelige for lidt - en pose bolsjer fra Kristian købmand om lørdagen var et stort højdepunkt.

I sommeren 1925, 11 år gammel, kom jeg ud at tjene, på en gård i Mårum. Gården var på 70 tønder land. Der var 2 karle, 1 dreng, 1 pige og familien på gården. Familien bestod af mand, kone og 3 børn. Jeg var der fra 1. maj til 1. november, men der var ikke en eneste dag, hvor jeg var

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Teglværksarbejdere på Petershviles teglværk ved Helsinge 1936. Forfatteren er markeret med en bue.

glad for at være der. Vi fik meget ringe mad. Mange gange fik vi til middag noget stegt, harskt røget flæsk eller salt flæsk. Jeg mindes ikke nogen sinde, at vi fik kød. Det er nok blevet spist i en anden stue, idet familien ikke kunne drømme om at spise sammen med os; vi var jo bare tyende, ikke sådan rigtig mennesker.

Om morgenen kl. 6.00 fik vi noget de kaldte kaffe, med nogle tykke skiver rugbrød til, vi fik aldrig andet brød. Vi fik også te og skummetmælk at drikke, ikke engang på rabarbergrød fik vi andet end skummetmælk. Men når der var basar i præstegården, var det ikke skummetmælk man gav som gave, nej det var 2 junger sødmælk, så der kunne koges noget god chokolade til basargæsterne, man var jo gudfrygtig.

Jeg græd tit mine modige tårer, for den dårlige behandling vi fik. Lang arbejdsdag og dårlig mad. Manden var såmænd flink, men det var konen, der var efter mig. Ustandselig kunne hun finde mig efter fyraften, og der var altid noget, jeg skulle gøre. Dagen var ellers lang nok for mig lille mand, op kl. 5.00, fyraften kl. 18.00 eller senere. Skolen skulle også passes, så der var ikke tid til ret meget ekstra energi-udfoldelse. Men jeg fik fri hver anden søndag eftermiddag, hvor jeg løb hjem. Cykel havde jeg ikke. For alt dette fik jeg også en fyrstelig løn, 100 kr. for hele sommeren. Den følgende tid tjente jeg på fire andre bondegårde, to i Slettelt, en i Valby ved Helsinge og en i Alme. Alle fire steder var betydeligt bedre end i Mårum, men det var stadig slid og slæb fra morgen til aften og fri.. Det betød en arbejdsuge på omkring 75 timer.

Det var efter vore tidsbegreber gammeldags landbrug. Ikke malkemaskine, det var udelukkende med håndkraft, ingen traktor, men i stedet et spand heste, man gik bagefter. Når man havde gået bag en harve fra morgen til aften i løs jord var man godt træt, når man nåede fyraften.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Der var ikke megen komfort for medhjælperne på bøndergårdene. Aldrig værelse med varme, kun koldt vand at vaske sig i. Jeg husker vinteren 1929, hvor der var hård frost og megen sne, fra jul til april, det var en kold vinter, jeg mindes den med gru.

Dengang skulle gårdene stille med en mand til snekastning på vejene. Jeg var kun 15 år gammel, men til snekastning var jeg en mand. Jeg kan ikke huske om gummistøvlen var kommet frem, men jeg havde i hvert fald ikke nogle, så det var med træsko på. Det betød jo, at man var våd om fødderne.

Der kunne fortælles meget mere om livet på landet for tjenestefolk dengang, godt det er blevet langt bedre. De gamle dage var ikke så gode som nogle måske vil gøre dem til. Jeg fortalte i indledningen, at min fader døde i 1918 af den spanske syge. Men min moder giftede sig igen og vi fik et dejligt hjem, hvor vi ikke mærkede, at det var en stedfader, vi havde.

Min stedfader var uddannet som karetmager og snedker, men begyndte som formand på et teglværk. Det betød, at jeg som 19-årig startede som teglværksarbejder i 1933. Jeg ville ellers gerne have været i murerlære, men der i kriseårene 1929-30 var det umuligt at opdrive en læreplads, selvom mine forældre søgte flere steder. Derfor måtte jeg resten af livet arbejde som ufaglært.

Det var et slid at være teglværksarbejder, men en vældig omvæltning med hensyn til fritid. Nu var det 8 timers arbejdsdag, 48 timer om ugen, fri hver søndag hele dagen. Så for første gang siden mit 11. år kunne jeg sove længe, det var jo bare herligt. Hertil må jeg bemærke, at der ikke var noget, der hed ferie, hverken på gårdene eller på teglværket. Ferie for arbejderne kom først, da Stauning gennemførte ferieloven, så vidt jeg husker i 1936. Det første år 4 dage, de følgende mange år 14 dage, det var et godt fremskridt.

Tro nu ikke at det var en glædesløs tilværelse, langt fra, vi var glade og tilfredse. Vi var jo ikke forvænt. Som nævnt et dejligt hjem, et stort hus, nu bliver alle huse jo kaldt villa, men dengang blev vort hjem kaldt den blå villa, 6 værelser, køkken, bryggers og en have på en tønde land. Det var godt, huset var stort, for vi søskende boede hjemme, indtil vi giftede os, så vi holdt sammen i familien og det gav en god tilværelse. Hele familien var glad for at feste hjemme hos os selv med gode venner, dem havde vi mange af, så vi kom derfor også meget ud i andre hjem. Det var meget beskedent, vi kom sammen på, måske oksesteg eller flæskesteg, dengang var flæskesteg finere og dyrere end oksesteg. En øl til maden, vi fik ikke vin dengang, det blev drukket i de højere kredse, men vi havde det godt på den måde.

Vi tog også meget til bal, navnlig på Græsted Kro, hvor der blev holdt mange herlige baller, hvor vi dansede og morede os, drak et par pilsnere og måske et par halve kaffe. Vi skulle jo ikke køre bil hjem, det var cyklen eller vi gik. Det var et godt sted at komme på Græsted Kro. Johan og Jørgine, værtsparret, var dejlige mennesker med et førsteklasses køkken som Jørgine stod for, et køkken, hun var berømt for langt ud over bygrænsen. Der var en del stovte skikkelser i byen. Forsikringsmanden, som var kendt som agent Larsen, blev senere berømt som Larsen-Græsted,

Forfatterens hus i Kvistgård 1953.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

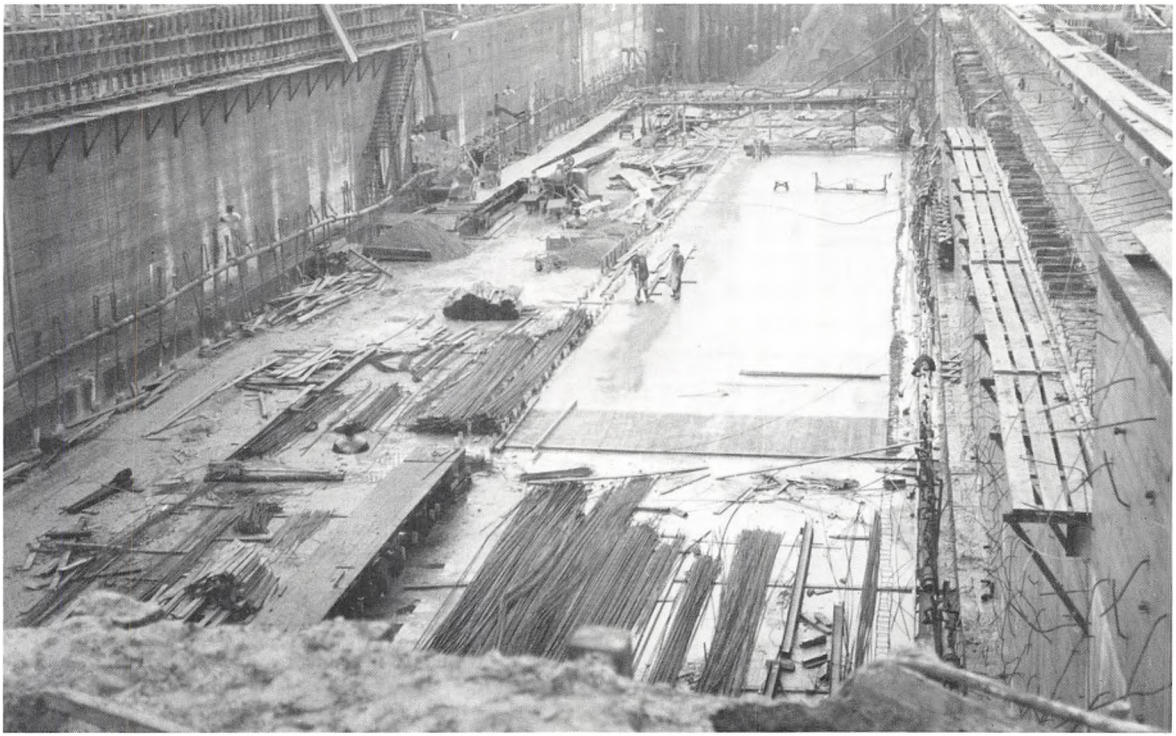

Helsingør værft, anlægning af dok I omkring 1955. (Helsingør Bymuseum).

på grund af hans oplæsning af navnlig Maglekilde-Petersens historier i radioen. En anden kendt skikkelse i byen var Wiibroe-Hans. Han havde Wiibroe-depotet i Græsted, og var en stor kraftig, herlig type, som, når han kom på kroen, ikke holdt sig tilbage for at give en omgang til hele skænkestuen. Det var selvfølgelig Wiibroe øl, og det var vi jo også vant til at drikke.

Der var flere andre festlige mennesker i byen. Der var to med øge-navnene Peter-Sabro og Tyrefægteren. De lavede mange gavtyvestreger sammen. Engang der var bal på kroen, havde de købt nogle breve pebber. De gik så op på balkonen med dette, det skal nævnes, at der altid var mange mennesker på dansegulvet.

Elektriker Petersen morede sig selv og andre med at slukke lyset i salen, og det brugte de 2 pebber-svende til at drysse pebberet ud over de dansende. Der blev et vældigt nyseri til stor morskab for pebber-svendene, og til stor moro for alle andre efterhånden, som historien kom ud.

Der var også den enkeltøjede, han havde glasøje, da han havde fået stukket det ene øje ud som barn. Han var stamgæst på kroen, og som os andre gode venner med kromanden. Men en gang der var fest på kroen, blev den enkeltøjede vred på kromanden og tog hårdt fat i hans næse og trak ham rundt i et par af lokalerne. Jeg trode kromanden skulle eksplodere, men omsider kom han fri, og så blev gerningsmanden sat ud på gaden. Men efter lidt afkøling fik han lov til at komme ind igen. Ham og kromanden gav hinanden hånden på, at de igen var gode venner, og at dette aldrig skulle gentages. Jeg blev selv brugt som vidne på denne aftale, ja Johan kromand var en godmodig mand.

Der var også ægteparret, nogle sagde ikke var gift, men levede på polsk, som man sagde. De var et ældre, men festligt par. De blev kaldt Morgenstjernen og Bøjse-Jens. De var meget gam-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

meldags i klædedragten, det havde måske været nyt og moderne for 30-40 år siden. De kom til bal i gamle danses værn. Jens beholdt altid cykelspænderne på. Han satte spændet stramt ind til benet, så buksebenet stod som en vinge ud til siden. Cykelspænderne blev siddende lige til ballet sluttede, de må have siddet godt fast. Vi grinede jo lidt af dem, men festligt var det. Nu er alle disse herlige typer for længst døde. Jeg har besøgt kromanden og hans kones grav. De sover oppe på den skønne Tibirke kirkegård.

De fleste mennesker arbejdede hårdt i hverdagen, men det tog vi som noget naturligt og selvfølgeligt. Vi var glade for dette at have et arbejde. Dengang talte man ikke om meningsfyldt arbejde, men om at have et arbejde. Tilbage der i 30'rne var arbejdsløsheden meget stor. Understøttelsen var til gengæld meget lille - begyndte med 12 kr. om ugen, kunne så med årene stige til 15-18 kr. og det højeste 21 kr., så arbejdsløshed længere tid betød i høj grad fattigdom og sult.

Efter mange år på teglværk flyttede vi, min kone, datter og jeg selv, ud i nærheden af Helsingør, hvor jeg fik arbejde på skibsværftet. Det betød en anden slags afvekslende arbejde, lige fra at skrabe rust til at lægge gulvbelægning. Det var en god arbejdsplads, hvor man passede sit arbejde og kom til tiden om morgenen. Dem der havde lidt svært ved det, blev som regel fyret først, når der skulle fyres folk, men så var det selvforskyldt.

For at have det godt på arbejdet, måtte man nødvendigvis have humor. Havde man ikke det, kunne det være svært at være der, for de blev jo ekstra "gasset". Men de fleste lærte det efterhånden, og dem der ikke kunne tage det, tror jeg

Dronning Ingrid navngiver "Dronning Ingrid" medens kronprinsesse Margrethe, direktør H.P. Christensen og Kong Frederik ser på. (Helsingør Bymuseum).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hurtigt holdt op. Der er jo før fortalt, hvordan direktører og mestre havde øgenavne - Høstakken, den hvide neger, lækatten, gummirotten, bonde-Frederik o.s.v.

Mange af os arbejdere havde også øgenavne eller tillægsnavne fra landsdelen eller byen, vi kom fra. Der var Holger jyske, Martin Vejle, Holger Hillerød, Verner Ellekilde, Alfred Tikøb, Carl Kvistgård, Carl betjent, uglen o.s.v. Alt i alt en god og frisk arbejdsplads, hvor vi tjente en god løn. En overgang var vi omkring 4000 mand, dertil kom mange underleverandører, så det var mange mennesker, der her tjente til livets ophold.

Jeg fik lejlighed til a't være ude at arbejde for direktør H.P. Christensen. Det var i hans store villa, Skansøre, på Søndre Strandvej i Helsingør. Det var en god oplevelse. Om eftermiddagen blev der dækket kaffebord i haven, hvor direktøren sad sammen med os arbejdere og drak kaffe. Han fortalte oplevelser og historier. Engang fortalte han, at en besøgende havde spurgt, hvor mange der arbejdede på skibsværftet, og så sagde han ca. halvdelen, her var også humor.

Det var synd og skam, at en så stor og god arbejdsplads gik tabt, men det er der jo ikke noget at gøre ved. Der er da også nogle, der endnu arbejder derinde.

Nu har min kone og jeg i flere år været pensionister. Vi har det godt på vore ældre dage, vi er tilfredse med tilværelsen, får en rimelig god pension, så vi klager ikke. Skulle jeg sammenligne fortiden for 50-70 år siden med nutiden, var de fleste mennesker fattige dengang, men mere tilfredse end i dag. Dengang kunne man glæde sig over små ting.

Nu har vi i de sidste 25 år levet i et overflodssamfund, men jo mere overflod, jo mere utilfredse er mennesker blevet, forstå det hvem der kan.

Jeg kunne godt have føjet mere til min sande historie her, men det vil jeg udelade. Bl.a. har vi haft store sorger i familien, men ligesom soluret vil vi kun tælle de lyse timer.

Carl Johan Bruun Andersen, født 1914 i Nejlinge ved Helsinge. Har boet forskellige steder i Nordsjælland, bl.a. Nejlinge, Stellelts Dønnevælde, Kagerup, Gilleleje, Græsted og nu på 37. år i Kvistgård.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Min morfars hus

af Carsten Jacobsen

Der var engang, - en meget lang anrettergang, der fra køkkenet, bagom opholdsstuerne mod Hovedgaden, i hele husets længde - næsten - førte til spisestuen, og min foretrukne udkigspost: Vinduet ved sydvest. 1. sal og 1. parket, når man besteg radiatorrørene og pressede næsten mod ruden. Overfor: Rådhuset og nedenfor: Al verdens vrimmel. - Her var det overblik man fattedes, når morfar undtagelsesvis tillod, at man, efter lukketid tittede ud på al den udvortes spektakkel fra hans ubestridte domæne i undertagen, - banklokalet på det strategiske hjørne i byens hjerte.

Morfar var i 1911, efter jurastudierne i metropolen, kommet her til Hørsholm i det Nordsjællandske som Spare- og Laanekassebestyrer og residerede nu som Landmandsbankdirektør midtbys - i to etager plus loft, - og kælder med gruekeddel og frokoststue for det stærkt voksende personale. Hertil mindre have med 1 stk. acceptabelt pæretræ foruden en hoben stikkelsbærbuske og en prægtig skov af syrener mod Hovedgaden. For enden af hele herligheden et komfortabelt redskabsskur, der endnu rummede et tvivlsomt udvalg af briketter fra de fem forbandede år. Skiftende havemænd havde forgæves forsøgt at overtale morfar til at afhænde guldgruben, - men nej. Direktøren havde ikke for ingenting op- og overlevet 2 Verdenskrige, så brændsel skulle det ikke skorte på hvis, såfremt, ifald. Dog havde pater familias, efter mormors inderste anmodning, ladet sig overtale til, at den diminutive græsplæne blev forsynet med drænrør, - vel at mærke lodret anbragt, så mandshøje rafter ved storvasketid kunne finde fodfæste - og pæretræet få lidt tekstilt selskab, når fru Jensen, Esther, husets trofaste tjenende ånd, havde gnubbet, skrubbet og dampet kælderregionen til em, så køkkentrappen, - p.g.a. den opadstigende luftfugtighed, bedst og udelukkende forceredes pr. bagdel. - Mormor satte helt åbenlyst langt mindre pris på nedturen end den periodevist pensionerende dattersøn, der tillige ved vintertide, ved hjælp af vandfyldte patentsodavandsflasker fra vaskekælderen, forlystede sig med at overise flisegangen fra kælderdøren til briketarsenalet, for herefter at foretage glideflugtsøvelser af hals- og halebrækkende karakter. Efter at hr. have- og fyrpasser ganske uforvarende havde gjort junior selskab, indskærpede mormor dog, at denne bukseopslidende aktivitet omgående slev bragt til ophør, ikke mindst af hensyn til hr. Nielsens førlighed og eventuelle efterladte. Så var man alligevel til mindre fare for sig selv og andre i privaten på førstesalen over banklokalet med dets efter alle forsikringskunstens regler indmurede boks, som morfar og bogholderen morgen og aften åbnede og lukkede med sindrigt konstruerede nøglesæt. - En andagt man kun sjældent fik lov til at bevidne. Også ens hæmningsløse brug af kontorstole som løbehjul fik bankbossen omsider sat en stopper for, og så måtte mormor trækkes med ens opfindsomme iderigdom, - indtil også hun mættedes, og man var henvist til vindueskiggeri fra spisestuen. - Og her var altid liv.

Lige neden for ens radiatorrørsophedede fusser banede trafikken fra København til Fredensborg og Helsingør sig vej ad Hovedgaden og mødtes ved hellen lidt borte, med de mod Rungsted eller Hillerød kørende i en bestandig skiftende puls. Højdepunktet af motoriseret moro udgjordes så absolut af de jævnlige brandøvelser til Fredensborg og Kronborg, når alskens hylende og truttende udrykningsmateriel fra storstaden rundede hotelhjørnet, for så med sand dødsforagt at krydse Bank- og Rådhushjørnet, efterladende ildevarslende ekkoer fra Hovedgadens husfaca-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

"Morfars hus" i hjertet af Hørsholm.

der. - Her kunne det lokale brandkorps slet ikke være med, selvom de stedlige ildslukkere, som vanlig, hidkaldt fra den på Rådhustaget placerede sirene, unægtelig livede gevaldigt op i gadebilledet, ivrigt pedaltrampende, - effektiviteten ufortalt. - Men mestendels gik alt fredeligt til. Bortset fra en enkelt væltet mælkevogn i ny og næ kom de hjulende godt overens. Og så var der selvfølgelig fortovsfolket.

For en pageklippet knægt i knæbukser, højt hævet over gadens tumult, et broget skue af allehånde existenser med hver deres faste plads i lillebyuniverset. Som rådhusbetjent Robert overfor, eller mormors gastronomiske redningsplanke: Viggo, altid "onkel", - stadens ubestridt bedste pølsemand,e eneste af slagsen i øvrigt, eller de ukronede originaler Knold og Tot, på vej fra "Kronhjorten", byens bule, over Ridebanen til stambænken i det østlige hjørne, nogle af de andre farverige, og i et og alt fredelige, figurer med hver deres egenart. Og gangart. Den mest iøjnefaldende af sidstnævnte kategori kaldte morfars bedste ven forfatteren og polyhistoren Aage Marcus altid for "ti minutter i to" efter den pågældendes mildest talt atypiske fodstilling med deraf følgende anormale skridtgang, der gjorde ham let genkendelig på betragtelig afstand. Og så var der selvfølgelig de handlende, som tobakshandler Frederiksen ovre mod hotellet, ved siden af grønthandler Stokholm på hjørnet modsat Rådhuset, hvis nabo ned ad Hovedgaden barber Clausens instrukser fra mormor soignerede ens lokker, og lagde telefonbøger under ens bagdel, så spejlet rigtigt reflekterede vandkæmningen til senere benefice for fotograf Øvereng på Kohave Alle, - og eftertiden velsagtens. Sand tortur, kort sagt. Så var det en ren svir at hente cigarer og aviser hos tobakshandler nr. 2: Maibom på Hovedgaden, eller mælk m.v. hos ismejerist Jørgensen, kaldet Flødebøtten, længere

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

nede på hovedstrøget, når varerne undtagelsesvis, mod sædvane dengang, ikke var blevet bragt, - for slet ikke at tale om at aflægge cykelsmed Pedersen i "Pedalkroen" et besøg pr. eget toptrimmet løbehjul m. nysmurt fodbremse, - når mormor kikkede den anden vej. - Lidt uden for nummer i den merkantile geschæft udgjorde morfars årlige yndlingsaversion: En til højtiden selvbestaltet juletræssælger, der uden smålig hensyntagen til privat ejendomsret og offentlig færdsel, occuperede bankdomicilets pragt-plankeværk med salg til forbipasserende for øje. Lykkedes det ikke den nålestribede bankdirektør og den formastelige at komme på talefod, så kom de dog trods alt på juletræsfod, idet mormor modstræbende, men vanen tro, lod sig overtale til at aftage en forlængst afdanket, loftshøj ædelgran, der inden den fandt sin vante plads på førstesalen, begravede hovedtrappen i et tommetykt nåletæppe, der trods ihærdig renovation, som oftest holdt stand til Sankt Hans.

Ved midsommer slog vindueskarm og radiatorrør i spisestuen ingenlunde til. Her udgjorde den sydvendte altan over banklokalets indgangsparti og trappe den fuldendte platform til overvågning af den årligt tilbagevendende festivitas på Ridebanen overfor. - I behørig tid inden bålafbrænding med tilhørende tam-tam indfandt div. håndværksmestre og kommunalfolk, med til lejligheden udkommanderede assistenter sig, for på bedste beskub at omdanne den til daglig henslumrende hippologiske slotsreminiscens til sommerkåd forlystelsesplads. Og jublen kendte ingen grænser, når den lokale el-installatør kraftigt sekunderet af sin kollega fra radiobranchen, under opsætning af henholdsvis kulørte lamper og seneste skrig i højttalere, mørklagde det meste af kvarteret, - bank og rådhus inkl. - Alt kom dog

Hørsholm Mølle knejser over Lillegade. Tv. tobakshandler Frederiksen og grønthandler Stokholm.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

på plads betids. Også festens clou: Det uovertrufne fyrværkeri fra Artilleriregimentet i Sjælsmark, hvis pertentlige pyroteknikere kunne trække folk langvejs fra, hvilket igen afstedkom beskæftigelse til indtil flere, fra storstaden udkommanderede færdselsbetjente, der dog, situationens harmløshed taget i betragtning, snart opgav ævred, for i stedet at koncentrere sig om afspærringerne til det efterfølgende asfaltbal på Folehavevej mellem politistationen og hotellet, hvor pølsemand Viggo strategisk havde henlagt sin residens, klods op af hotellets udendørs servering og udskænkning. - Som aftenen skred frem gav et skønsomt udvalg af mere eller mindre udvalgte godbidder til bedste, - og forlod man, med voksen ledsagelse, panoramaudsigten på bankaltanen, til fordel for tribunens bagside, forbarmede notabiliteterne sig som regel og nedkom med en autograf til samlingen. Vel tilbage i første sals højde blandede det med spænding imødesete militære ildhav sig så omsider med tilvejrsfarne bålgnister på nattehimlen, og byvåbnets rød-grøn-gule kronhjort tonede sluttelig ildsprudlende, imposant over plænefolket, - i hovedhøjde med de privilegerede altanbesiddere. - Hørsholm lige i øjet! Dengang.

Nu sørger de trafikale myndigheders overdådige sortiment af kulørte lamper for at færdslen afvikles lige til Sankt Hans - døgnet og året rundt. Ellers er hotellet blevet ejerligheder, tobakshandler Frederiksen og grønthandler Stokholm m.fl. er jævnet med jorden, Knold og Tot og byens øvrige stoltheder forlængst gået heden. Hovedgaden transformeret til et "californisk rædselsstrøg" (P. Seeberg), og morfar Holms baglokale er blevet advokatbutik, boksen til arkiv og privaten ovenover er indtaget af den stedlige landinspektør plus det løse. Haven er blomstret op som kontorhus og parkeringsplads, og ingen står nu mere i kø foran bager Mørch overfor, men mere i kø for at spille billard på Hubertus på samme adresse, i rådhusets umiddelbare nærhed. Og om føje tid samles byens viise med Arkitekterne Landsforbund for at afgøre bymidtens fremtid.

Meget har de "nået" - 30 år er gået.

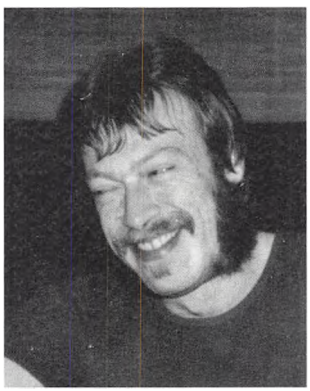

Carsten Jacobsen, f. 1950. Som purk periodevis pensionær i "Morfars Hus". Student fra Rungsted Statsskole 1970. Dansk- og filmstudier ved Københavns Universitet 70-73. Uddannet bibliotekar 1977. - Indfødt hørsholmer -.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Barnsdomsminder fra halvtredserne

af Ulla Jacobsen

Hun var blevet syg i løbet af natten! Om morgenen, da mor var kommet op i børneværelset, havde hun straks set, at lillesøster var utilpas. Mor ruskede i mig og sagde: "Skynd dig at komme i tøjet, jeg går lige et øjeblik".

Fortumlet vågnede jeg nede i benenden af sengen. Da vi ikke havde telefom, gik mor over til naboen for at ringe efter doktormanden. Da hun kort tid efter kom tilbage, pakkede hun lillesøster ind i dynen og bar hende ned i den lune stue. Nu lå hun der - varm og mærkelig rødskjoldet og stille, hvilket i sig selv var mærkeligt.

Efter et par timer venten kom han så endelig - altså doktormanden. Jeg så ham stige ud af bilen - hanke op i tasken og roligt bevæge sig op til huset. Mor tog nervøst imod i døren. I timerne der var gået, var lillesøsters kulør nærmet sig det normale. (Selv mundtøjet var kommet lidt på gled). Efter en venlig, men bestemt undersøgelse bekendtgjorde doktoren, at min søster ikke fejlede det mindste. Febrilsk og hændervridende sagde mor: "Det må doktoren meget undskylde, men i morges, ja, i morges så hun forfærdelig ud, og hun havde også feber". Doktoren forsvandt stor og bred ud af døren. På dørtrinet lod han sig forbarme og sagde venligt: "Farvel frue", lettede på hatten og gik.

Denne oplevelse fra min barndom husker jeg meget tydeligt. Vi er tilbage i slutningen af halvtredserne, og jeg var 7 år gammel. Jeg er vokset op langt ude på landet nærmere bestemt i en lille landsby i Hornsherred - halvøen mellem Roskilde Fjord og Isefjord. Dengang var landsbyen ikke ret stor - bare en snes huse omkranset af marker med nogle få gårde. I midten af tresserne begyndte udstykningen langsomt for så i dag helt at dominere byen.

De fleste familier var dengang temmelig børnerige. 5-6 børn i en familie var ikke usædvanligt. Vi var vist også lige fattige allesammen. Fattige på penge, for ellers havde vi 'alting' - boede i vores egne huse, var tæt på skov og strand, og mødrene gik hjemme og var altid i nærheden, hvis der skulle pustes på et knæ, eller man var 'bleven' sulten, og følte trang til en mellemmad.

I mange af husene boede flere generationer sammen. Hjemme hos os boede i den ene ende af huset min gamle bedstemor. Oprindelig havde huset bestået af 2 lejligheder, så det passede fint, at der var meget plads, for bedstemor fulgte med, da min far overtog huset i slutningen af fyrrerne. Huset havde nemlig været i familiens eje i mange år - inden begyndelsen af dette århundrede, jeg tror, det var i 1915, at min bedstefar købte det, og allerede dengang var det et gammelt hus. Jeg så nemlig for ca. 12-13 år siden en udstilling på Jægersbris bibliotek, hvor der blandt andet var et fotografi af huset, som var taget omkring århundredskiftet. Det så meget faldefærdigt ud, og jeg kunne da også kun genkende det, fordi min far tidligere havde vist mig et billede af huset, som det så ud, inden han selv var begyndt at sætte det i stand.

Jeg besøgte min bedstemor hver dag. Dette glædede hende meget, for hun kom sjældent uden for en dør, fordi hun var 'dårlig til bens'. Der var ikke den store afveksling i hendes dage. Når hjemmesygeplejersken havde været der, læste hun lidt i sin almanak, inden Frederiksborg Amts Avis ankom med posten ved middagstid. For at

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

bedstemor kunne komme lidt ud engang imellem, anskaffede min far en gammel grønmalet rullestol af træ, så vi børn kunne køre hende rundt ude i haven. Dette arrangement brød bedstemor sig ikke om, og hun sad surmulende, imens vi kørte hende rundt på havegangene. Jeg har en svag mistanke om, at det var den friske luft, hun ikke brød sig om.

Min far var den yngste af søskendeflokken, så derfor var de fleste af mine kusiner og fætre meget ældre end jeg. Min faster Sine var som ung pige rejst til hovedstaden, hvor hun havde bosat sig og senere stiftet familie, men næsten hver sommer i min barndom kom hun sammen med de hel- og halvvoksne børn på ferie ude hos Bedste. (Guderne må vide, hvordan de kunne være så mange i de små stuer). Men det kan nok være, der blev fest og glæde, når "københavnerne" ankom - glade, ubekymrede og med et friskt pust fra staden. Vidste vi, hvad tid de ankom, tog jeg og mine søskende opstilling nede ved gadekæret, hvor vi kunne se op på landevejen. Når bussen så gjorde holdt, så vi et virvar af poser, pakker, hatte og blomstrede kjoler vrimle ud af bussen under muntre og glade råb. De næste dage var fulde af skæg og ballade og især forkælelse, hvilket vi unger jo intet havde imod.

Bedste og jeg inden hun blev rigtig "dårlig til bens".

I sommerhalvåret var der meget at lave i den store have. Græsplænen skulle slås, blomsterløg og georgineknolde puttes i jorden, og selve urtehaven skulle graves og tilsås, for at vi senere kunne hente et tiltrængt tilskud af grøntsager til den stramme økonomi. Og vi havde mange afgrøder i haven - æbler og blommer - mange forskellige slags bær - ærter, gulerødder, rødbeder, porrer, løg og kartofler. Jeg husker i øvrigt, at vi havde nogle usædvanlige flotte kartofler de år, men det var kun indtil, vi i 1964 fik et rigtigt toilet med træk og slip indendørs, og det gamle das blev ombygget til brændeskur.

Foruden flere katte havde vi også dværghøns og duer. Nede i hjørnet af den store have havde min far desuden nogle gæs gående. Det var her min forretningssans så småt begyndte at vågne. Alle ved nok, hvordan en flok gæs kan skræppe op og udvise en udpræget form for ejermentalitet. Nå, men fidusen bestod i, at jeg lod mig 'lokke' til at løbe ned i den ene ende af folden og tilbage igen med alle gæssene løbende bagefter. De forreste havde gerne denne ubehagelige vane med at nappe mig bagi, alt imens resten af gæssene i fælles kor fik omverdenen gjort bekendt med, hvad de mente om den slags uvedkommende elementer for mig. For denne vovede bedrift fik jeg 25 øre, som naturligvis forfaldt inden min farlige ekspedition. Men da kun meget få mennesker kunne tåle at se en lille pige græde hjerteskærende, indkasserede jeg ofte en ekstra 25-øre som 'plaster på såret' for gæssenes hårdhændede og ufølsomme behandling. I mangel af penge kunne f.eks. en slikkepind også udgøre betalingen.

Som de fleste andre fædre var min far utrolig flittig og energisk. Tidlig op og afsted til arbejdet. En syge- eller fridag var et ukendt begreb og hørte absolut til undtagelserne. Når han efter en lang dag kom hjem, gik han straks i gang med forskellige ting. Kalke hus, male vinduer - ja efter et stormvejr kunne man ofte finde ham oppe

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

på taget med nål og tråd, hvor han ihærdigt syede stråtaget sammen igen.

Noget af det hyggeligste, jeg kan erindre var, når jeg vågnede meget tidligt om morgenen og hørte min far pusle rundt nede i køkkenet. Så listede jeg forsigtigt ud af børneværelset - uden at vække mine søskende, for det gjaldt nemlig om at komme alene ned i køkkenet og have far for sig selv. Så kunne man sidde der nede i gasflammens skær, godt pakket ind i et lunt tæppe, drikke 'kaffe' med en bid ostemad til, imens vi enten snakkede om forskellige ting, eller bare tav i enig samhørighed. Lidt senere kravlede man tilbage til dynerne igen, hvor der stadig var tid til en lille lur, inden vækkeuret ringede, og det var tid at stå op for at lege eller gå i skole.

Da jeg startede min skolegang, var det på den lille Femhøj skole, som ligger midt mellem Landerslev, Gerlev og Over Draaby. Dengang bestod skolen af et lokale, hvor både første- og anden klasse blev undervist - dog ikke samtidigt. Det var nemlig sådan, at lærerinden, som hed fru Mortensen, underviste anden klasse fra morgenstunden af, og efter sin middagspause så gik i gang med første klasse.

Det er med glæde, jeg husker tilbage på min første skoledag. Jeg var aftenen før kommet sent hjem fra ferie hos noget familie, og om morgenen blev jeg, med et tørklæde for øjnene, ført ud af huset, snurret rundt et par gange - for så at blive ført ind i cykelskuret. Tørklædet blev fjernet, og jeg fik tilladelse til at åbne øjnene. Og der stod hun! Olga, for det var hende, det var. Nymalet (lyseblå) og istandsat. Sikken et pragtsyn. Jeg lod mig ikke mærke med, at det var min brors gamle aflagte begyndercykel, for nu var den min, og den var lige så god som ny. Olga var en vidunderlig cykel. Navnet havde hun fået et par år før, hvor hun, uvist af hvilken grund, pludselig havde ændret kurs fra den lille grusede vej, der løb nedenfor vores have, og var kørt direkte ud i gadekæret med både mand og mus.

Når jeg skulle i skole, fulgtes jeg med flere af mine klassekammerater, der også boede i landsbyen. I al slags vejr cyklede eller traskede den lille flok afsted til skole. Her må jeg nok komme med en indrømmelse, for jeg erindrer netop, at jeg en vinterdag på vej til skole, besluttede mig for, at det var alt for koldt et vejr til at være ude i, (jeg hører til den forfrosne type) og forsøgte at overtale mine kammerater til at vende om. Det ville de gerne i starten, men et af dydsmønstrene fik talt resten til orden, og de fortsatte til skolen (tøsedrenge). Da jeg ikke ville tabe ansigt, var jeg nødt til, som den eneste, at gå hjem til kakkelovnskrogen. Sikken en skideballe jeg fik næste dag af den ellers så rare lærerinde. For rar og dygtig det var fru Mortensen, den ros skal hun have. Jeg husker især, når hun læste op af spændende bøger, og hvordan hele klassen sad musestille og spændt til bristepunktet på grund af hendes fantastiske indlevelsesevne. Af og til blev hun selv revet med, og det var mere end en gang, hvor hun med grødet stemme førte os ind i eventyrets forunderlige verden.

Selvom første og anden klasse havde delt et klasseværelse, bestod Femhøj skole af endnu et rum. Det havde vist stået tomt og aflukket i flere år, men da jeg og mine kammerater var færdig med anden klasse, kom vi ikke op på Sogneskolen, som sædvane var, men en ekstra lærerinde blev ansat, og vi startede så derinde efter sommerferien. Jeg erindrer, at vi følte os meget 'store' i forholdet til de små fra første og anden klasse. Men efter 3 beskyttede år blev vi overført til Gerlev Draaby sogneskole, også kaldet 'den store skole', hvor det i starten var lidt svært sådan lige pludselig at høre til blandt de små.

I fritiden legede jeg meget sammen med mine jævnaldrende. 'Far, mor og børn' og 'fine damer' var vist nogle af de mest foretrukne lege. Det var på det nærmeste små forestillinger, som blev opført, og der blev gået op i rollespillet med en sådan liv og sjæl, at vi sommetider måtte gå hver til sit på grund af gemyttemes uoverensstemmelse. Nogle af de andre favoritlege foregik ude på vejen, som vi engang imellem overmalede på det grusomste, og som kunne få vejmanden til at sende skulende blikke. Jeg tror, han klagede til min far, for flere gange blev jeg sendt ud på vejen med en spand vand og en gulvskrubbe for at skure formastelighederne væk.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

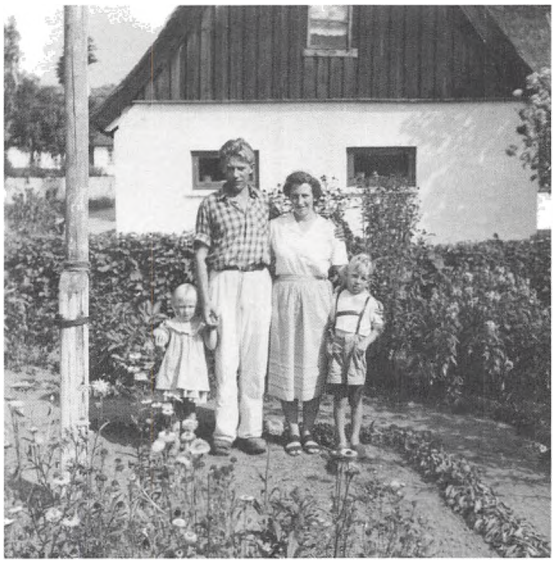

Den lille familie - inden den blev stor.

Om sommeren tilbragte vi børn masser af tid ved stranden. En sådan tur startede gerne ved, at en eller anden løb rundt og råbte noget om en strandtur, og så fik man travlt med at smøre madpakker, lave saftevand, og cyklerne blev pumpet i en vis fart, inden vi samledes for at drage forventningsfulde ud af grusvejen. Inden vi var helt ude ved stranden, kom vi til militærområdet, hvor vi skulle holde øje med, om kuglen var oppe. Var den det, måtte vi ikke cykle ned på vores yndlingssted, men i stedet opholde os et andet sted på stranden. Hvis det var tilfældet, var det ikke uden sure miner, og ærgerlige sad vi mellem sivene og hørte kanonerne brage ud over Isefjorden, mens vi følte os som landsforviste fra 'vores strand'.

Det hyggelige ved disse ture var, at det ikke bare var en familie der tog afsted. Nej - vi børn, som boede nede ved gadekæret fulgtes altid ad. Hvilket jo var dejligt for os små, som ingen storesøster havde til at se efter os.

Det var også om sommeren, der var mulighed for at tjene store penge. Ens lommepenge hørte jo ikke til det helt vilde, så det var rart, når man i slutningen af juni måned gik igang med kartoffelhøsten. De fleste børn i omegnen valfartede til nogle bestemte gårde i området, som ikke havde noget imod at bruge uprofessionel arbejdskraft. Jeg har nok været sådan en 8-9 år gammel, da jeg startede min karriere som kartoffelpige. En dejlig sommermorgen tog min ældre broder mig med op til bonden, hvor jeg blev præsenteret som en yderst arbejdsvillig person, der var klar til at starte straks, såfremt jeg kunne bruges. Bonden stod længe og kløede sig på sin hage, imens han brummede jaaaa, joooo. Den lange ventetid var meget pinsom, og jeg led grusomt under hans vurderende blik. Han havde vist mest lyst til at sige nej, men efter lang betænkningstid sagde han de forløsende ord: "Så lad gå da". Jeg kunne have kastet mig - ikke i gruset - men i muldjorden og kysset hans møgbeskidte træsko af glæde. Men jeg fik hold på mig selv og nøjedes med et høfligt tusind tak, og besluttede at han ikke skulle komme til at fortryde, at han turde tage chancen med sådan en lille klein en som mig. Kors hvor jeg knoklede på, som alle andre i øvrigt gjorde. Glemt var alt pjatteri, nu var det kartofler og penge det gjaldt. Men, hvor var det hårdt at ligge der på knæ, kravlende fremad imens man gravede i jorden og samtidig skubbede den tunge kasse foran sig. Og man gjorde det i al slags vejr, for gik man først hjem, fordi det regnede en smule, skulle man ikke regne med at få lov til at starte dagen efter, så det var bare med at holde ud!

Men der var også lyspunkter. Den første hed frokostpause. Så trak man sig lidt væk fra marken, gerne ind imellem træer og buske, hvor den medbragte madpakke kom frem sammen med saftevandet. Når det grove var overstået, smed man sig på ryggen indtil et puf i siden forkyndte, at middagshvilen var overstået, og at det nu var tid til at starte igen.

Med møje og besvær slæbte man sig hen til sin kasse og fortsatte indtil næste lystige punkt på dagsordenen - nemlig eftermiddagspausen. Denne pause lå ikke på noget bestemt klokkeslet, men blev styret af bondekonen. Hendes opduk-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ken gik som en løbeild imellem os børn. "Nu kommer hun, nu kommer hun", lød det begejstrede råb. Denne glædelige tilstand vi befandt os i, skyldtes ikke kun selve pausen, men især dette at bondekonen medbragte 2 store flettede kurve. I den ene var der kopper og termokander med te - og i den anden hjemmebagt sandkage. Denne te og sandkage (især sandkagen) husker jeg som det dejligste måltid, og det selvom jeg ikke hjemme drak te med undtagelse af, hvis jeg var meget syg. Men at sidde der i kartoffelmarken med en kop dampende te og spise sandkage med møgbeskidte fingre, det var simpelthen det rene svir.

Foruden os børn var der også voksne, der arbejdede i marken, nemlig de professionelle kartoffelkoner. Det var nogle damer fra landsbyen og omegnen, der om sommeren lod sig hverve rundt omkring på gårdene. De var helt utrolig flittige, og antallet af de kasser som de kunne nå at fylde med kartofler i løbet af dagen, fik det nærmest til at svimle for os andre. Og mens vi andre kun fik betaling for det antal kasser, vi havde nået, så var damerne på timeløn, og de har helt sikkert været deres løn værd. Det var i øvrigt me-

Her er jeg - travlt optaget - sammen med nogle legekammerater.

get interessant at betragte disse kartoffelkoner, for til hverdag gik de altid i kjoler, mens de her i marken lignede alt andet, end de nydelige damer de var til daglig. Jeg tror, det var noget af mandens gamle aflagte tøj, de havde på. De lange bukser var lidt for store, bluser og skjorter så underlige forkerte ud på deres kroppe, og nogle havde også en gammel herrejakke til at tage uden på, Det var som om, de også skiftede identiteter med det fremmede tøj, og når de stod der med hænderne i siden og skrævende ben, syntes jeg, at de lignede ridefogeder.

Når vinteren bed sig fast, var det slut med de almindelige lege, men så til gengæld var der jo alle vinterlegene. Sneboldkamp, kælkning og min yndlingsbeskæftigelse - skøjtning på byens gadekær. På det tilfrosne gadekær blev der brugt masser af tid. Længe inden det var muligt at løbe på skøjter, kom børn dagligt forbi med længselsfulde blikke, og endelig oprandt den store dag, hvor isen langt om længe kunne bære. Så blev skøjterne gjort i stand og spændt på gummistøvlerne, hvis man da ikke var så heldig at eje et par skistøvler. Rigtige kunstløberskøjter var noget, man kun havde hørt om.

Men en vinter var der en pige, som kom anstigende med et par hvide kunstløberskøjter skødesløst hængende over den ene skulder. Det var en københavnerpige på juleferie, og med alle ungerne måbende omkring sig, iførte hun sig det før omtalte 'fodtøj', og med en meget majestætisk holdning gled hun ud på isen. Vi var vist et par småpiger, der var enige om - at hun så noget skidtvigtig ud!! (Var der nogen, der sagde rønnebær).

Det gode ved det tilfrosne gadekær var, at det tiltrak 'børn' i alle aldersklasser, også dem som normalt ikke blandede sig mellem de små. Og skønt var det, når de store gad have os med i deres fangelege. Engang imellem var der også lidt romantik i luften, og det var lige noget småpigerne kunne bruge. Vi gik fnisende rundt og drømte om, når det blev vores tur til at blive kurtiseret. Når sneen lå tyk og tillokkende, var det tid til at kælke og det bedste sted til det, var på Skabelsbjerg, det lille 'bjerg' lige uden for Landerslev.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Her samledes børn fra et større område for at kaste sig på kælken og med fare for liv og lemmer suse ned af bakken. Mødte man en knold eller en stub undervejs, kunne nedturen være ret så voldsom og medførte af og til nogle alvorlige knubs, men som regel klarede man den med et fjoget grin til stor morskab for de andre.

Hvor var alting enkelt, dengang man var barn og endnu havde sin barnetro i fuld behold. Den lider jo desværre nogle alvorlige knæk undervejs til ens voksentilværelse, og det selvom alle ønsker og forventninger er blevet opfyldt - og mere til. Jeg husker tydeligt, da jeg som 5-6 årig var på ferie sammen med min familie hos min mormor og morfar og lå oppe i gæsteværelset sammen med mine andre søskende. De voksne sad nede i stuen hver aften og spillede kort, for det var nemlig før fjernsynets tid. Inden jeg faldt i søvn, lå jeg og lyttede til, hvad der foregik nedenunder. Hyggelige lyde som - en svag hosten, dæmpet latter, banken i bordet, stole som skrabede over trægulvet, og sukkerknalder, der blev plumpet ned i kaffen og ihærdigt blev hakket med en teske - trængte op igennem loftet og fik mig til at fantasere, imens jeg langsomt døsede ind i drømmeland. Dengang var mit højeste og inderligste ønske - at blive stor i en fart, så jeg også kunne blive længe oppe om aftenen og spille kort, og sidst men ikke mindst rasle med kaffekopperne.

Ulla Jacobsen, født 1951 i Over Draaby ved Jægerspris. Næstældste af en søskendeflok på seks. Dagligdagen, som jeg oplevede den i halvtredserne, bar stor præg af, at det på den tid var mest almindeligt, at mødrene stadig var hjemmegående.
Som voksen edb-assistent flyttede jeg til Frederikssund, så jeg er stadig i tæt kontakt med min barndoms omgivelser.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Barndomsminder fra et "svundet" Helsingør

af Bente Egholm Johannessen

Af og til undrer det mig, hvor tiden bliver af, og hvor hurtigt der sker forandringer i ens omgivelser. Det er en smule vemodigt at tænke på, hvordan ens barndomsby har forandret sig. Selvom udviklingen selvfølgelig også er for det gode, er mange af de steder, jeg har minder fra, blevet forandret for evigt, og det kan godt være svært at forklare andre udenforstående, hvordan det var dengang, for det er til tider meget svært at forestille sig, hvordan noget har været, når man ikke selv har oplevet det. Derfor er det en god ide at skrive ned, så om ikke andet, findes beskrivelser fra livets gang gennem generationer på tryk, og så er det jo op til den enkelte læser, at glæde sig over det, eller måske ærgre sig en smule over, ikke at have oplevet det beskrevne.

Et minde, som for mig er bevaringsværdigt, og står klart i min indre billedverden, er min såkaldte opvækst i et baglokale i det indre gamle Helsingør, før gågadernes indtog, nærmere bestemt Sct. Annagade nummer 19. Her havde min mormor og morfar gennem en lang årrække, en meget god og velanset, gammeldags, i ordets bedste betydning, grønthandlerforretning. Det var dengang, hvor de vacuumpakkede frugter og grøntsager ikke var opfundet; det ville have været en dødssynd på det tidspunkt. Næh! det var torvefriske varer hver dag, og som følge deraf et stort dagligt spild, kundernes behov kom i første række, og de skulle altid have de bedste råvarer, og betjenes efter alle kunstens regler. En arbejdsdag kunne hurtigt løbe op på 12 timer.

Det var en meget lille, hyggelig forretning på ganske få kvadratmeter. Ud til gaden var der et stort udstillingsvindue, som gik fra gulv til loft, og lige ved siden af vinduet en indgangsdør, hvor der var 2-3 trin ned til fortovet, som jo er meget smalt, da selve Sct. Annagade er en smal gade. Husene på begge sider af vejen ligger helt ud til fortovet. I selve butikken var der en lang trædisk, hvorpå der stod en stor blank vægt, en af disse vægte, hvor der er to flade vejeskåle, der skal være i balance, når vejningen er korrekt. Under disken var der monteret en skuffe, som fungerede som pengekasse. Denne skuffe var det forbudt for børn at røre. Kasser med frugt og diverse grøntsager stod tæt ved siden af hinanden bag disken. Der var en speciel "kølig" duft i forretningen, en blanding af frisk frugt- og grøntsagsaroma. Det er lidt svært at beskrive, men hvis man lugter til et æble eller en appelsin eller anden frugt, fornemmer man en dejlig frisk duft, og denne blanding fyldte lokalet. Bananer og vindruer hang i klaser på kroge på en stang i vinduet, det så flot og indbydende ud. Pladsen var udnyttet til mindste detalje, og afstandene i lokalet var ikke større end, at kunderne selv kunne stå og pege på nøjagtigt det, de ville have.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Baglokalet var større end selve forretningen. Her stod et meget stort gammelt spisebord, som fungerede som arbejdsbord, når der skulle laves kranse, bindes blomsterbuketter m.m. Der var en dør ud til porten, og for enden af lokalet et vindue ud til gården. Under vinduet ude i gården var en stor trækælderlem, og herunder var kartoffelkælderen, og der var altid utroligt mørkt, og lidt uhyggeligt i min opfattelse. I baglokalet var en egen stemning. Selvom min mormor og morfar knoklede fra tidlig morgen til sen aften, var der altid en egen hygge, og tid til lidt skæg og leg.Her foregik alt socialt samvær. Her så og lærte jeg mange ting, bl.a. hvordan man binder kranse af gran, laver juledekorationer og tilmed fik jeg al den frugt, jeg kunne spise, især var vindruerne alle tiders guf for mig. Når nogle af de afskårne blomster var knækket eller beskadiget på anden vis, fik jeg dem, og oprettede mit eget lille "blomsterhospital", hvor ståltråd og bast hjalp de beskadigede blomster på højkant igen, og på den måde havde jeg stor fornøjelse af, hvis de bare holdt en dag ekstra. Basten var speciel, den hang i store bundter på kroge ned fra loftet. Den havde en varm gullig farve, og duftede lidt henad tørret hø, og så var den utrolig slidstærk, man kunne ikke rive den over med fingrene. Fibrene lå på langs; det var nærmest som et bredt millimeter tyndt tånd. Denne bast blev brugt til at binde halmkranse og buketter sammen med. Det var altid meget spændende at se, hvordan morfar arbejdede med sine hænder, og ud af simple råvarer som lysegrønne mospuder, grankogler og svampe m.m. som jeg selv havde været med til at indsamle på søndagsskovturen, fik tryllet de flotteste kranse frem. Til jul var aktiviteten særlig stor. Da skulle der bindes disse spcielle "puder" til kirkegården, som bestod udelukkende af lav, der er gråligblåt, og har et meget flot busket udseende, og der skulle laves adventskranse og juledekorationer. Jeg husker stadig, hvor stolt jeg var af min første juledekoration, jeg havde fået lov til at lave. Den fik lov at komme ud i forretningen og stå på disken, og der var sågar en kunde, der ville købe den. Da var jeg ikke til at skyde igennem.

Sct. Annagade. (Helsingør Bymuseum).

Normalt måtte jeg ikke være i selve butikken, men hvis der var god tid, fik jeg lov til at hjælpe med at fylde kartofler i de brune papirsposer til kunderne, men jeg kunne ikke finde ud af at veje dem på den store blanke vægt, det var umuligt for mig at forstå, hvordan den var indrettet. Men bare det, at jeg fik lov til at komme ud i butikken, var for mig, som at betræde noget helligt. Jeg syntes det var meget spændende, men jeg følte mig mere på hjemmebane i baglokalet. I butikken skulle man jo opføre sig pænt og være stille, ikke tale når der var kunder. I baglokalet kunne der pjattes og leges.

Hver dag kom der store lastbiler med de friske råvarer, så den forholdsvis smalle Sct. Annagade var mere eller mindre spærret, mens disse biler læssede deres varer af; morfar havde ikke selv bil, og kunne derfor ikke selv tage ind på grønttorvet. Der kom bl.a. kartoffelmanden, som altid havde et brunt skindforklæde på, en stor rund glad rødmosset mand, med vognen fuld af kartofler, der blev hældt ind af kældervinduet, som var i fortovshøjde, akkurat som kul blev leveret før hen. Kartoffelmanden hed Pedersen ligesom min morfar, men da han kom ude fra Øerne, hed han i folkemunde Pedersen-Øerne. Bananerne, kan jeg huske, kom i en lastbil med en

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

mørkeblå presenning, hvorpå det stod "Kirkeby Bananer", og det samme ovale mærke var klistret på hver banan. Vindruerne kom i nogle tynde trækasser, og de lå begravet i en masse tyndt strimlet glinsende papir, som havde forskellige farver. Mange af grøntsagerne var dyrket på markerne omkring Helsingør, det såkaldte opland, og blev solgt direkte fra bønderne til de forskellige butikker, eller på Akseltorvet. Morfor kendte alle gartnerne på torvet dengang, så de slog tit en god handel af med hinanden; man respekterede hinanden indbyrdes, og vidste, at man fik præcis den kvalitet, der svarede til den pris, man havde givet.

Varerne fra selve butikken blev tit bragt hjem til kunderne rundt omkring i Helsingør. Der var ansat et eftermiddagsbud, som kørte rundt på en Long John cykel og afleverede varerne, uden at det kostede ekstra. Blandt kundekredsen var der en del stamkunder, som tit bare ringede og bestilte varer, der skulle bringes ud, og her vidste mormor altid lige præcis, hvad den pågældende kunde ønskede og forventede af de varer, de havde bestilt, så klager opstod sjældent. En af disse stamkunder - en ældre dame - havde en lille Pekingeserhund, som elskede halve udstenede vindruer, det var altid sjovt, at få nogle enkelte af de dyre druer og fodre hunden med. Jeg måtte ikke selv tage frugt fra butikken, jeg skulle pænt spørge om lov, men fik hvad der kunne tilkomme mig.

Gården til nummer 19 var måske nok lidt sølle i sit udseende, men her legede jeg med min store dukke "Susi", som mormor selv havde lavet. Den var 1 meter høj og havde min gamle kjole og sko på. Ansigtet og håret var malet på hovedet, og hun havde røde fingernegle. Susi måtte stå model til meget. Når hun havde gået i vandpytter i gården, så sko og strømper var våde, så skældte jeg hende ud. Hvis hun var så fræk at falde ud af vinduet fra køkkentrappen, som var i første sals højde, fik hun også skæld ud. Hendes hår krakkelerede efterhånden, for hun blev ikke behandlet med blid hånd, men jeg elskede denne dukke. Alle de voksne syntes, hun var tudegrim, men det kunne jeg ikke se. Desværre eksisterer hun ikke mere. Derimod har jeg stadig min store bamse "Bongo", som mormor også selv havde lavet. Han er lavet af min mors gamle kaninpels, så han er superblød, og kan brumme, når han bukkes sammen. Ham legede jeg kun med indendøre, så derfor er han stadig bevaret. Jeg havde også en dukkevogn, som nærmest var antikvarisk. Det var en af disse vogne med store hjul, flettet bund og krummelurestyr. Det havde været min mors gamle dukkevogn i 1930. I dag ville den have været et samlerobjekt, men den var totalt slidt op, så den er desværre væk.

Selve gården til nummer 19 var brostensbelagt, og i bunden holdt håndværkerne til, i et faldefærdigt skur med de mest møgbeskidte vinduer, man kan tænke sig; langs hele den ene side af gården var der værksted og kontor til Poulsens blikkenslagerfirma, og langs den anden side lå der gammelt jern og blik. I dag er denne gård sat i stand, og er blevet meget hyggelig.

En gang imellem kigger jeg ind, og mindes de mange timer, jeg har tilbragt der. Køkkentrappen gik fra gården og helt op til loftet. Mormor og morfar boede på 1. sal, i en meget stor lejlighed, der var utrolig lang, den gik gennem hele for- og baghuset. Der var en altan i hjørnet ud til gården, her måtte man kun træde på nogle bestemte brædder, fordi der var nogle, som var rådne.

Når det kedede mig at være i baglokalet eller gården, måtte jeg godt lege på kirkepladsen foran Marie kirke, eller i Hestemøllestræde, hvor der dengang var en hel allé med spanske kirsebærtræer, der, når de blomstrede om foråret, var et helt utroligt smukt syn, og når de smed blomsterne var det som et lyserødt "snevejr". Det var ikke fordi man så så mange mennesker i dette område dengang, men her kunne jeg udfolde min livlige fantasi, og hvis min egen ikke slog til, havde min mormor altid en masse gode ideer til simple lege. Der var ingen legekammerater i det område af Sct. Annagade på det tidspunkt, så jeg lærte at underholde mig selv. En af mine store fornøjelser var "drageflyvning", jeg havde ingen rigtig drage, men her kom mormors kreative ideer mig til gode. For i æblekasserne lå æblerne laginddelt, adskilt af et blåt plaststykke, fyldt med buer, som

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

passede til æblernes runde form, og et lille hul i midten af hver bue. I et sådan plaststykke, som også kunne være af et skumagtigt materiale, blev der bundet et stykke bast i som snor, og med denne "skabning" i hånden, gik jeg over på kirkepladsen, og her satte jeg så min drage op. Når vinden tog fat i den, lettede den fra jorden, men den kunne selvfølgelig ikke flyve rigtigt, til gengæld kunne den larme, når vinden smældede i dette plaststykke, men jeg havde det sjovt, og kunne løbe omkring med den i lang tid, selvom den nærmest kun blafrede hen over de toppede brosten.

Hvis jeg ikke havde lyst til at lege, kunne jeg bare gå tværs over Sct. Annagade og underholde mig i det gamle børnebibliotek, som lå der, hvor bymuseet ligger i dag. Der var en meget hyggelig atmosfære inde. Det virkede ikke særlig stort, når man sammenligner med dagens biblioteker. I stueetagen var der børnebibliotek, og oppe på 1. sal var der bibliotek for de voksne, men deroppe kom jeg aldrig, så jeg ved ikke hvordan, det var indrettet. Jeg mener, at indgangen var omme bagved i den lille gårdhave. Man kom først ind i en lille entre med knager på væggen, og derefter trådte man over dørtrinet, ind i selve lokalet, hvor reolerne stod tæt, fyldt med bøger. Der var bøger overalt, så det var et temmelig mørkt lokale, med en meget intim atmosfære. Dagslyset kunne ikke udnyttes rigtigt, fordi det var små "staldvinduer", som vendte ud mod gaden, så det var nærmest som at komme ind i en hyggelig dagligstue med mange mennesker, der summede omkring, og man følte sig hjemme med det samme.

Da jeg var 6-7 år gammel skete det, at jeg fik lov til at bringe varer ud til kunderne. Det var dem, der skulle afleveres til "Hotel København" og "Naverhulen". Begge var jo naboer til forretningen, så jeg kunne nøjes med at gå på fortovet. I "Hotel København" var der altid gode drikkepenge at hente, for stamgæsterne kunne som regel ikke stå for en lille pige, der var bybud, så der ville jeg gerne aflevere varer, selvklart. Varerne blev afleveret henne ved disken (baren). I dette store lidt mørke lokale virkede luften altid tung og røgfyldt, så når jeg havde fået drikkepengene, skyndte jeg mig tilbage og var rævestolt af min fortjeneste. Pengene skulle omsættes til slik, og det indkøb foregik altid henne på hjørnet af Sct. Annagade og Sudergade hos købmand Christensen, denne lange købmandsbutik, hvor der altid duftede af friskmalet kaffe, med en meget lang disk, hvorpå der var stillet varer, der var afskærmet med glas. Han havde det bedste slik, og man kunne købe for både 2, 5 og 10 øre og syntes, at man fik en masse for pengene. Der lå også en købmandsbutik henne om hjørnet i Sct. Olaigade, der hed "Hos Ulla"; her var der proppet varer ind fra gulv til loft. De stod overalt, og hun havde noget slik, der var lidt anderledes end hos Christensen.

Om lørdagen var det festdag for mig, der fik jeg penge af mormor til at gå hen til slagtermester Mathiasens butik i nummer 13 og købe et stykke med dejlig nylavet flæskesteg med surt og rødkål, det var simpelthen min yndlingsspise. Dette stykke mad indtog jeg så i baglokalet, det var en fast tradition gennem mange år, og glæden var lige stor hver lørdag. Overfor slagterbutikken boede fru Larsen, hun talte med en sjov accent, og hun solgte øl og vand, fra en simpel udstyret butik. Et firkantet lokale, hvor der var stablet øl- og sodavandskasser op til loftet. Det var vild luksus at have penge til at købe en enkelt sodavand.

At læse tegneserier var også en yndet beskæftigelse, og ved siden af "Hos Ulla", et par trin oppe fra fortovet, lå antikvarboghandleren. Her kunne man bytte tegneserier, blade og bøger. Imellem kasser af støvede bøger og gammelt porcelæn kunne man være heldig at finde gamle tegneserier, som man ikke havde læst. Jeg fik det nye Anders And hver mandag af morfar, faktisk indtil jeg var 18 år gammel, og i dag har jeg samtlige fulde årgange; de blev ikke byttet hos boghandleren. Det var kun når man kom i nærheden af et slidt eksemplar af Knold og Tot eller noget i den stil, turen gik op til "bladbyttehandelen".

Når kl. nærmede sig 12 middag, gik jeg tit ned ad Hestemøllestræde, ned til havnen, og stillede mig på hjørnet, eller hvis jeg kunne nå det,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

helt hen ved værftsporten, og her ventede jeg på, at min far skulle komme ud blandt det mylder af mennesker, der skulle holde frokost, og så fulgtes vi ad med hinanden i hånden op til mormor og morfar. Når værftsklokken lød, var det nærmest som om, der blev åbnet for en myretue. Folk myldrede ud i deres kedeldragter, nogle med hjælme på, nogle var møgbeskidte, andre mere rene, men det var altid en lille smule spændende at stå og vente til porten gled op. Al trafik stoppede lige omkring det tidspunkt, for fodgængerne var i overtal et kort øjeblik. Dengang var det porten der regulerede, hvornår man kom og gik, det var ikke nødvendigt med stempelkort, for der var altid en vagt i porten. Og det lille tog "Mariehønen" havde også et "trinbræt" lige udenfor porten.

Når der blev arbejdet i dokken, kunne man høre den monotone banken oppe i forretningen. Der var ligesom en egen hygge ved disse lyde fra kraner, svejsninger, hamren og banken, det hørte ligesom med til gadebilledet, ligesom når Domkirkens klokker slog, så var det nærmest som om de stod i stuen, men det var bare en lyd, der skulle være det, og så selvfølgelig lugten af humle fra Wiibroe. Det var unægtelig et område der summede af produktion, aktivitet og liv.

Nu var det ikke hver dag, jeg var nede hos mormor og morfar, kun når min mor skulle hjælpe til i forretningen op til helligdage og som regel fredag og lørdag. Om fredagen var det kagedag. Der fik vi flødeskumskager fra Møllers konditori til eftermiddagskaffen. Det var en tradition, som blev holdt i arv i mange år. Når jeg ikke var i Sct. Annagade var jeg hjemme og lege med børnene på vejen. Så jeg har aldrig været i institution og føler heller ikke, at jeg er gået glip af noget, fordi de oplevelser jeg havde hos min mormor og morfar har fyldt en del af min barndomstid ud, og jeg lærte at bruge min fantasi i kraft af min mormor, som var meget kreativ og dygtig med sine hænder. Jeg har fået nogle minder, der aldrig vil forsvinde, og det har været helt hyggeligt, at sidde og tænke tilbage på den tid, selvom det faktisk

Hestemøllestræde. (Helsingør Bymuseum).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

kun drejer sig om 25-30 år tilbage i tiden, da jeg i dag er 32 år. Derfor er det også dejligt at gå en tur i det område omkring Sct. Annagade i dag og se, hvor meget man har gjort for at bevare husene og dermed miljøet. Forretningslivet er også så småt ved at blomstre op igen i denne gade, men konkurrencen for de små specialbutikker er i dag næsten umulig. Det er meget svært at hamle op med de store indkøbscentre. Tiderne forandrer sig, selvfølgelig også til det bedre, men med en del omkostniger, så jeg er nu glad for, at have oplevet et lille levn fra "gamle dage". Jeg var jo kun et barn, så jeg oplevede ikke det daglige slid på min krop, som jeg jo i dag godt kan se, det har været. Om man er mere lykkelig i dag end dengang, skal jeg ikke kunne sige, men en ting er sikkert, jeg husker min barndom i Helsingør som en glad og lykkelig tid, hvor de voksne gav sig tid til én, huskede at leve og være mennesker, hvor små ubetydelige ting kunne vække stor glæde. I dag er vi mennesker desværre blevet sværere at gøre tilpas, men mon ikke bøtten vender, så vi finder ud af at komme hinanden mere ved, og ikke mindst på tværs af generationerne, så de kommende generationer også får nogle dejlige minder at tænke tilbage på. Det vil jeg håbe.

Bente Egholm Johannessen, født 1957 i Helsingør. Uddannet hospitalslaborant på Helsingør Sygehus, arbejder nu inden for cancerforskningen i København.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Skolen i Knardrup 1903 til 1922

af Kathrine Amalie Jørgensen

De kommer gående oppe fra hovedgaden.
Dér er den velklædte herre med to stokke, og rundt om hjørnet svinger nu den store glade rødmossede; han kunne godt ligne en bondemand. Ham med de to stokke er snarere departementchef eller bankdirektør.

Christiane Christensen kommer også, men næsten aldrig samtidig med dem, som kommer gående her ved middagstid. Hun kommer vist mest til gymnastik og dans.

Det gjorde jeg også tidligere, og det er såmænd ikke så længe siden, selvom jeg ikke helt kan holde rede på tiden nu, hvor jeg sidder her ved vinduet i spisestuen på Fredtofteparken.

De, der kommer gående derude nu, er ikke plejepatienter, men bor i deres egne huse rundt omkring og spiser her kun. Jeg har ellers ikke noget at gøre med dem. Men der kommer også nogle, som besøger mig. Først og fremmest mine børn naturligvis, men også andre.

Maren har lige været her, Maren Schonnings, min skolekammerat. Vi gik sammen i Knardrup Skole fra 1907. Hendes forældre, - de hed Rasmussen ligesom mine forældre, - købte gården Notholm i Knardrup. Maren hed Maren Christine Marie Rasmussen. Jeg selv hed Kathrine Kirstine Amalie Rasmussen. Mine søskende hed også Aagard, men det havde de glemt at få med på min dåbsattest. Maren var 10 år dengang. Det var jeg også.

I sydsjælland, hvor hun kom fra, var hun nået til 3. klasse i skolen. Men i Knardrup skole var der kun 2 klasser, og så kom hun i øverste klasse. Dér gik jeg sammen med mine ældre brødre Niels og Rasmus, og Maren og jeg kom til at sidde ved siden af hinanden. Man sad ved borde med faste bænke. Der sad seks på række med hvert sit blækhus, og der var vist fire af den slags rækker. Knardrup var en stor by, og vi var vel omkring 20 børn i hver klasse.

Da Maren kom i skolen, havde jeg allerede gået der nogle år. Jeg begyndte, da jeg var 6 år i 1903, hos gamle lærer Andersen. Han var en meget godmodig mand, og hvis børnene ikke rigtig egnede sig til skolearbejdet, fik de lov til at lave noget andet. Min bror Rasmus var ikke glad for det boglige, og det var tit, han bare sad uroligt i timen. Lærer Andersen gav ham så lov til at gå ud og muge under kaninerne eller grave kartofler op i lærerens have, - så var tiden da ikke helt spildt, - og det arbejde skulle jo også laves. Men selvfølgelig lærte Rasmus ikke særligt meget af det, for at muge gødning ud kunne han i forvejen. Vi arbejdede nemlig med i bedriften, fra vi var ganske små.

Også børnene fra de store gårde som Notholm, hvor Maren boede, og vores Kalveholm, som med sine dengang 115 tønder land var det, man kaldte en proprietærgård. (Det meste af jorden er vist nu inddraget under Flyvestation

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Værløse). Vi var med i marken og passede køer. Jeg var kun 6 år, da jeg første gang blev sendt ud at vogte køerne, så de ikke gik ind i naboens kålgård. Jeg ved ikke helt, hvordan sådan en lille pige klarede at styre de kæmpestore kreaturer. Men det må være lykkedes for det meste. Ellers var det jo ingen nytte til, at jeg var det. Unyttigt arbejde og tidsfordriv var ikke nogen, man brugte på Kalveholm. Lige så snart det skønnedes, at man kunne klare et arbejde, blev man også sat til det. Det var derfor dumt af mig, at jeg plagede min fader om at få lov til at prøve at malke. Jeg var syv år, og det skulle kun være for sjov. Men det gik galt. Da jeg havde prøvet lidt, kunne jeg pludselig lige så godt som malkepigerne. Og så måtte jeg efter den dag op hver morgen kl. fire for at malke! Det gjaldt også de dage, hvor vi gik i skole.

I Knardrup gik man ikke i skole hver dag. Om vinteren gik de små fra første klasse i skole to dage hver uge, og de store i anden klasse fire dage. Om sommeren var det omvendt. Da havde de store to dage om ugen og de små fire. Alt var fint tilpasset, så både skolebygningen, læreren og børnene blev fuldt udnyttet i alle ugens seks hverdage. De dage, hvor man ikke gik i skole, skulle man deltage i arbejdet hjemme. Malkningen var før skoletid, så det kunne man nå hver dag. På de dage, man ikke var i skole, skulle man desuden deltage i alt forefaldende arbejde, piger som drenge. Der skulle luges roer og slæbes "jener" (neg) sammen. Der var også en have, som skulle graves, tilsås, luges og udtyndes i, og der skulle plukkes bær og frugt, når den tid var inde. Bagefter skulle man ind og hjælpe med at lave det til syltetøj og saft. Og så var der altid rengøring i det store, store hus, - hvis der skulle blive lidt tid til overs.

Når man sammenligner med de forhold, skolebørnene har nu til dags, skulle man ikke tro, vi kunne lære noget som helst. Man kan også undre sig over, at 20 børn på forskellige alderstrin kunne få noget ud af fællestimerne. Men det kunne vi. Vi børn fra den toklassede, syvårige landsbyskole kan regne og skrive og læse lige så godt som de samtidige skolebørn fra byerne. Jeg kan endda gribe mig i at sammenligne min skrivefærdighed og hovedregning med nutidens gymnasieelevers kunnen. Det skyldes nok, at undervisningen gennemgående var effektiv. Vi var inddelt i hold, hvor et hold kunne have regning og et andet lave skriftlige opgaver. Nogle af fagene behøvede ikke at bygge ovenpå noget, man allerede havde lært. Det gjaldt religion, som dengang hed bibelhistorie, og hvor en del af stoffet var salmevers. Men det gjaldt også geografi og historie. I disse fag blev hele klassen undervist samlet, og børnene kom til at lære stoffet i forskellig rækkefølge efter, hvornår de begyndte i klassen. Nogle lærte om England før end om Tyskland, for andre var det omvendt, men de lærte det lige godt. Der skete jo heller ikke noget ved at lære om Christian den Fjerde før end om Julius Cæsar. Maren, som selv blev lærerinde, siger, at det må have været en meget vanskelig måde at undervise på.

Lærer Andersen holdt op, medens jeg gik i første klasse. Den nye lærer hed Højmark. Han

Forfatteren som 9-årig i 1909.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

var molbo, og så vidste vi jo nok, at vi ikke kunne forvente nogen særlig god undervisning. Men det var nu ham, vi havde i hele anden klasse, og han har altså alligevel, trods sin uheldige herkomst, fået lært os næsten alt det, vi kan. Hr. Højmark havde små børn, som han engang imellem tog med i skolestuen for at passe dem, hvis moderen var optaget af andre ting. Skolebygningen var et bondehus i én længe, hvor læreren boede i den ene ende, så han kunne hurtigt komme tilbage til moderen med børnene, hvis han ikke kunne styre dem samtidig med undervisningen. Men det gik nu som regel meget godt. Udfor lærerboligen var der køkkenhave, hønsegård og kaninbure. Når bønderne stillede sådan et helt lille landbrug med beboelse og det hele gratis til rådighed for læreren, så er det klart, at man nok kunne tillade sig at knibe lidt på lønnen, hvad bønderne vist også gjorde efter bedste evne, selvom vi børn ikke fik noget at vide om sådanne sager. Derimod så vi jo, at der kunne blive taget en skinke fra til læreren, eller en sæk korn. Og korn, det var altid byg. Det kunne også være en høne eller en kanin, eller, når det gik meget højt, en gås til jul.

Udenfor klasseværelset var en legeplads, og dér havde vi gymnastik. Vi brugte ikke specielt gymnastiktøj, men lavede øvelserne i det tøj, vi havde på til de andre timer. Pigerne var i kjoler. Når man tænker på det nu, kan det godt virke temmelig farligt. Kjolen kunne jo hænge i, når man sprang over buk. Og den blev stillet så højt op, så vi lige kunne springe. Men vi var ikke bange. Der skete heller aldrig nogen ulykke ved det, og i øvrigt stod lærerne og tog imod. Vi kunne ikke helt nøjes med undervisningen i klasseværel set, men havde også lektier for. Det var nok ikke så meget, men man regnede dog med, at der skulle bruges mindst en time til forberedelse der hjemme før hver skoledag. Det kunne selvfølgelig kun blive efter opvask. Hvis man havde været i marken hele dagen, og kom lidt sent i gang, kunne det ske, at man stillede uforberedt i skolen næste dag. Den slags var der straf for, men slet ikke på den hårde måde, som man har hørt og læst om, - med lussinger og spanskrør og ferle. Hos os kunne der i værste tilfælde blive tale om en eftersidning. Men også de var sjældne; måske, fordi de gik ud over lærerens fritid. Eftersidningen var så sjældne, at jeg kun kan huske en eneste, som gik ud over mig, og det var, da hele klassen sad efter i bibelhistorie. Min broder, Niels, slap dog fri, for den fedthas havde læst så meget på lektien, at han kunne sige lidt. Da jeg så, hvor godt det gik, ville jeg også prøve om jeg kunne sige noget, der lød rigtig bibelsk, og jeg rakte fingeren op og sagde: "Ja, det er visselig sandt". "Ja, det er meget godt", sagde hr. Højmark, "men det hører bare ikke til dér". Jeg slap altså ikke fri.

Vi havde eksamen med provsten og sognerådsformanden. Der blev stillet et spørgsmål, - måske blev det skrevet på tavlen, og så gik vi en ad gangen op og hviskede svaret i øret på provsten. Bagefter fik vi at vide, hvad det rigtige svar

Forfatterens forældre, proprietær Anders Rasmussen og hustru Karen Sofie Petersdatter omkring 1920.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

skulle have været, men der blev ikke givet karakterer. Måske var det slet ikke børnene, der var til eksamen, men læreren.

Der var to højdepunkter, som vi glædede os mere til end til eksamen. Det var skolens juletræ og sommerudflugten. Juletræsfesten var altid dejlig. Først gik vi rundt om træet og sang, og senere blev der danset. De af børnene, der kom fra indremissionske familier, måtte ikke deltage i dansen, og gik hjem, når den begyndte. Maren var én af dem, der gik. Marens far var vist en af lederne. Han blev kaldt "den store profet" i byen. Men vi andre morede os med alle mulige runddanse og sanglege, - sådan nogle som: "Tyven, tyven skal du hedde...". Der blev også danset to og to, og det var vist særlig der, det syndige lå på lur.

Sommerudflugten var ikke kun for skolebørnene og læreren, men forældrene kom også med, hvis de havde mulighed for det. Så blev der lavet nogle flotte madkurve, og de af fædrene, der havde heste og vogne til stadskørsel, kørte for deres egne familier og så mange, der kunne være i vognen derudover. Der var et godt sammenhold i vores landsby. Selvom det ikke gik så hurtigt som med nutidens transportmidler, kom vi temmelig langt omkring. Jeg tror, vi har været helt i Dyrehaven engang. Farum var et yndet sted med den store kro, skovene og søerne. Der var en båd, som kravlede over vejen fra Furesø til Farum sø. Jeg har været med den, da jeg var omkring 13 år. Inden udflugterne blev der i skolen fortalt om de særlige steder, vi ville besøge på turen. Vi hørte om Klaus Nars Holm i Farum sø og om Kaffehøjen. Ikke i geografi, men i historietimen. Sagnene om stederne passede godt sammen med historieundervisningen. Man var ikke så krævende med hensyn til skriftlig eller arkæologisk dokumentation dengang. Palnatoke og Stærkodder var vores gode bekendte. Når vi havde spist vores fine mad, blev der leget "To mand høj" eller " "To mand frem for en enke", eller måske blot "Tagfat". Leg var ellers noget, der forekom sjældent, mest, når vi var til fødselsdag hos hinanden.

Maren og jeg boede tæt ved hinanden. Vores jorder stødte sammen, og mellem husene var der nok 10 minutters gang. Men vi gik aldrig over til hinanden, hvis der ikke var en særlig anledning. Hver havde nok i sine egne og alle de gøremål, der var der hjemme. Jeg har læst mange bøger, også nogle, der foregår blandt danske bønder før i tiden: Johan Skjoldborg, Jeppe Aakjær og Morten Korch. Alle fortæller om nogle voldsomme forskelle og spændinger mellem gårdmandsfolk og husmandsfolk, og mellem husmænd og landarbejdere. Blandt de sidste var der også forskel på de faste og daglejerne. Der var også store forskelle mellem, hvad en gårdejer og en røgter havde råd til, selvom også nogle af gårdejerne sad hårdt i det. Men der blev ikke gjort forskel på børnene i skolen. Og vi rottede os ikke sammen i kliker efter sociale skillelinier. Jeg var gode venner med alle i klassen, og det var Maren vist også. Vi blev dog ofte mindet om, hvor vi hørte til, for i omtale - sjældent i tiltale - blev vi altid

Forfatteren i andendagskjolen efter konfirmationen i 1911.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

nævnt i forbindelse med forældrene eller gården: Smedens Stine, Pedersens Thora, røgterens Anne-Marie, møllerens Laurits (som både Maren og jeg var forelsket i), Lundstens Niels og Hans, tømrerens Esther og Gerda og Niels. Selv hed jeg vist Kathrine fra Kalveholm, fordi der var flere, der hed Rasmussen.

Med konfirmationen var skolen slut. Vi gik til præst i Slagslunde. Og vi gik virkelig til præst. Der var en times gang hver vej. Cykler var ikke almindelige. Maren og jeg blev konfirmeret sammen i Ganløse kirke i 1911. Jeg blev konfirmeret i hvid kjole, og havde en sort til andendagskjole. Maren var i sort kjole til konfirmationen. Vi var omtrent lige mange i hver farve. Moden skiftede netop i de år. Det foregående år var næsten alle pigerne i sort kjole, og året efter os var de alle i hvidt.

Kathrine Kirstine Amalie Jørgensen, født 1897 i Høveltsvang. Husholdningselev 1916, køkkenchef på Greve Badehotel 1922. Gift 1927.

Efter skolen var der ingen kontakt mellem Maren og mig mere. De solgte Nyholm i 1915 og flyttede til en villa i Vanløse. Den nye ejer havde kun Notholm i kort tid, så solgte han den til storfyrtsinde Olga af den russiske kejserslægt. Vi rejste fra Knardrup i 1916 til Høvælte. Notholm ligger der endnu, Kalveholm også, men det er ikke den gård, vi boede på, for den brændte umiddelbart efter, at vi havde solgt den. Mange år efter mødtes Maren og jeg igen på en udflugt for de gamle i Farum, hvor det viste sig, vi begge havde boet mange år uden at have set hinanden. Siden er vi kommet sammen.

- Nu har næsten alle middagsgæsterne indtaget deres faste pladser ved bordene. Så kommer min flinke sygehjælper og giver mig hagesmæk på og kører mig hen til min plads, som er ved et lille bord, hvor der sidder tre andre i rullestole.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Barndomsminder fra Birkerød

af Grethe Kjærbye

Min farfar og farmor blev født i Birkerød omkring 1860, og boede der gennem hele deres lange liv til de - med få års mellemrum - døde i 1940'rne. Efter nordbanens anlæggelse i 1863 kunne byen kalde sig stationsby, men vedblev dog i mange, mange år at være en lille, stilfærdig provinsby, hvor folk kendte hinanden. Min egen barndom faldt i 1920'rne, så kun fra den tid stammer mine erindringer fra Birkerød, en by jeg overhovedet ikke kan genkende. Ikke mange byer i vort land har ændret skikkelse i så voldsom en grad. Hvor min fars forældres hus lå, står endnu et ældgammelt højt træ tilbage på parkeringspladsen og fortæller mig, at her, lige hetop her, lå deres hjem.

Min farfar - der var håndværker - havde, for en stor del med egne hænder, bygget huset af røde sten med tegltag, beliggende næsten midt i lillebyen, og omgivet af en stor grund. Straks efter deres bryllup i 1885 flyttede de ind. Bekvemmeligheder man i dag tager som en selvfølge var der ingen af, men da jeg, deres første og i mange år eneste barnebarn, begyndte at komme på besøg, havde de fået indlagt elektrisk lys, et stort fremskridt må det have været. På den tid var der endnu mange, der måtte klare sig med petroleumslamper.

Farfar var selvstændig murermester, skønt han kun havde en eneste arbejdsmand til hjælp med de småreparationer, han stadig omkring de 70 år påtog sig, altid iført den karakteristiske stribede murerskjorte, som blev trukket uden på alt det øvrige tøj, dertil store spidsnæsede træsko, hvid kasket + en trillebør med de nødvendige redskaber.

Farmor var hjemmegående, som de fleste koner på landet på den tid. Hun var utrolig arbejdsom, altid beskæftiget, om ikke andet i gang med strikkestrømpen, for farfar gik med hjemmegjorte hoser, og engang troede hun hendes forkælede barnebarn nærede samme ønske, for hun strikkede mig et par lange strømper, som de dog kradsede, jeg får myrekryb endnu ved tanken, og de blev hurtigt lagt væk, så den "spøg" gentog hun ikke.

Haven havde de straks anlagt udfra fornuftsgrunde. Den skulle gerne danne et supplement til de beskedne indtægter. Et ganske lille rosenbed, kantet med klippet buksbom udgjorde prydhaven. Og så måtte de - som alle på den tid - have et lysthus. Syrénbuske blev plantet i kreds, et bord og en bænk anbragt midt i, der skulle man nyde kaffen i fri luft i sommertiden, men jeg mindes ikke nogen sinde at have set det i brug.

De boede klods op ad jernbanen, og som lille har jeg ofte stået og vinket til toget, som det er småbørns skik, og jeg husker, at jeg somme tider blev helt indhyllet i lokomotivets hvide dampsky, hvad jeg fandt morsomt. Jeg stod da altid oppe på højen, hvorfra man over hækken havde

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

frit udsyn til det passerede tog. Højen havde farfar lavet af overskydende jord fra byggeriet. I haven havde de, foruden en køkkenhave, der kun strakte til eget brug og mest bestod af kartofler og grønkål, plantet en mængde frugtbuske: Solbær, stikkelsbær og ribs, men ikke hindbær, det var for besværligt syntes de, men ellers dominerede kirsebærtræerne, der i min barndom var nået op i en meget anselig højde. I bærplukningstiden tilbragte farmor næsten al sin tid på den høje stige, hvor hun med dødsforagt og med plukkekurven forankret i en snor om livet rakte og strakte sig for at nå mest muligt. Inden hun med bismeren vejede resultatet, kom det i spånkurve, ligesom bærrene fra buskene, der jo uden risiko for liv og lemmer kunne plukkes. De allerflotteste kirsebær - de spanske kaldte hun en særlig lækker lys sort - fik jeg min rigelige del af, men ellers blev det meste hentet af en opkøber, der tog dem med til Københavns grønttorv. At sælge dem selv orkede de ikke, og jeg husker at han var flink og pålidelig, kom næsten altid hjem med tomme kurve og selvsagt kontanter, som de dårligt kunne undvære. Egentlig fattige var de nu ikke. Man talte ikke meget om penge, men brug te heller ikke alverden. Deres tilværelse kunne synes lidt grå, fornøjelser var der ikke mange af, dog virkede de ret tilfredse, boede jo i eget hus, kunne klare at betale enhver sit, havde tøj på groppen og sultede såvist heller ikke.

Navnlig farmor var trivelig. Deres foretrukne føde var fedt, saltet flæsk og hvidkål kogt til en suppe, søbemad hed det, en ret jeg afskyede. Dertil store tykke stykker sigtebrød, som farmor altid skar ved at holde brødet ind mod brystet og skære humplerne ind mod sig. Det så farligt ud, syntes jeg, og kniven skulle jeg også holde mig fra. Den var skarp, farfar sleb den på sin slibesten, så den var ganske tyndslidt sine steder. Store spegesild som blev hentet op fra en tønde gefaldt dem også godt. Frisk frugt mindes jeg derimod ikke de spiste, det meste skulle jo også sælges, og da torvevarerne skulle være første klasses var det resterende måske også bedst egnet til syltekrukkerne, hvor det så endte. Et ord som vitaminer var ganske ukendt. Men syge var de i grunden aldrig. Kun gigt må de have kendt til, selv om de aldrig nævnte det, men jeg husker farmors fingre med de fortykkede led, og at farfar som ældre gik lidt besværligt og brugte stok.

Parat til tur til hovedstaten. Farfar med bowlerhat, farmor med "buddingform"-hat. De fulgtes i øvrigt aldrig helt ad. Han gik 3 skridt foran - og stod han stille og ventede - stod hun også stille. Så var de lige vidt!

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Den eneste gang de virkelig havde brug for stedets gamle doktor Møller, var, da deres eneste barn, min far, som 7-8-årig fik difteritis tre gange i træk. "To gange kan nogen klare den, men ikke tredie gang" var al den trøst doktoren gav dem, men nabokonen, der kunne lidt mere end sit fadervor, vidste råd: "Han skal drikke af lagen fra spegesildtønden", sagde hun, en skrap kur, men pletterne i halsen og feberen forsvandt, og deres søn kom til at leve mangen god dag til. Han klarede sig i øvrigt godt i tilværelsen, fik kone og børn og et dejligt hjem, men det er en hel anden historie, så vi bliver på "Skovvej" hos farmor og farfar og går en tur gennem huset, der nok har lignet tusinder af hjem i datidens Danmark.

Entréen var et lille buldermørkt rum, ganske vist havde døren til det fri en kulørt glasrude, men den afgav kun minimalt lys. Det gjorde dog ikke så meget for entréen blev kun brugt til gennemgang, når man morgen og aften kravlede op ad den stejle trappe, der befandt sig dér, og var vejen til sovekammeret på 1. sal.

Næh den egentlige og altid brugte adgang til huset for både dem selv og fremmede, var gennem køkkenet, husets luneste rum, for der stod jo brændekomfuret, hvor man fyrede op daglig, en nødvendighed for at kunne få kogt vand og lavet mad. Man indtog også alle måltider her, men spisekøkken kunne det næppe kaldes af den grund. Farfar sad ved det hvidskurede køkkenbord, hvor de blåmalede underskabe, der rummede køkkentøj af forskellig art, var ret så generende og i vejen for benene. Selv om der var plads, tror jeg ikke de kunne have fundet på at stille et bord derud, heller ikke for farmors skyld, for hun stod - mærkeligt nok - altid op og spiste, måske fordi hun samtidig ofte havde noget at passe på komfuret; satte hun sig endelig, var det på høkassen, et uundværligt møbel, foret med halm i pudebetræk, hvor kartofler, grød o.m.a. kunne koge færdigt, og i alt fald holde sig varmt længe. På væggen over køkkenbordet hang en blåmalet tallerkenrække, hvor det bedste af husets porcelæn var placeret. Så var der den sorte jernvask med

Birkerød hovedgade mellem majplads og jernbanen omkring 1909. (Birkerød lokalh. arkiv).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

afløb, d.v.s. vandet, der blev hældt i den, røg ned i en spand, der var anbragt under den, og jævnligt måtte tømmes. Alt hvad man skulle bruge af vand, blev møjsommeligt hentet ved pumpen på gårdspladsen, et arbejde farmor tog sig af, det var jo kvindearbejde! Og spanden med rent vand og med en øse i, blev sat ved siden af vasken.

Fra køkkenet førte en smal dør ind til spisekammeret, en ringe erstatning for vor tids køleskabe, men man kendte jo ikke andet, og da huset ikke havde kælder, måtte man klare sig på denne vis. Rummet var så stort, at man kunne stå derinde. På et søm på væggen hang ofte spegepølser og måske en røget skinke. Saltning eller røgning var jo den eneste måde kød og fisk kunne holde sig på. Den ene væg var dækket af hylder, forniserede og i kanten havde de alle karduspapir, klippet i sirlige tunger og sat på med tegnestifter, net så det ud, og det gjorde alle krukkerne - eller glas har det nok været - med syltetøjet, og forsynet med etiketter og årstal, også. De stod øverst, dem skulle man jo ikke så tit have fat i, nærmere ved hånden på en bredere hylde havde osteklokken og fedtkrukken deres plads ved siden af 3 store hvide porcelænskrukker med ordene: Mel - gryn - sukker i sort skrift. Måske nogle af de første ord jeg har kunne stave mig igennem, jeg husker dem i alt fald tydeligt.

Nederste hylde - i bordhøjde - var bredere, beregnet til at sætte fra sig på, og her havde en lille vægt med 2 vægtskåle samt en æske med små lodder deres plads. Det var samme model som man så hos købmanden, bare i mindre udgave, og jeg elskede at få lov at lege købmand selv, og få lov at veje mel og gryn af. Alt det rod jeg sikkert har lavet ved slige lejligheder har farmor tålmodigt ryddet op bagefter, tænker jeg. Endelig stod på gulvet et par kæmpestore, brune krukker med syltede asier, dækket af et solidt låg. For udluftning fandtes kun et minimalt vindue, så det var ikke det bedste opbevaringssted for madvarer. Nej så var flueskabet betydeligt bedre. Ethvert hus havde sådan et, altid anbragt på det mest skyggefulde og derfor køligste sted på ydersiden af huset. Det havde bagvæg af træ, de tre andre sider tæt fluenet, så luft og vind, men ikke fluer havde fri adgang, ikke så ringe en indretning.

Fra køkkenet kom man så ind i stuen, ikke den fine, som næsten aldrig blev brugt, men den vi kaldte hverdagsstuen. Her må de have tilbragt aftenerne sammen, men hygge sig i hinandens selskab tror jeg ikke der var tale om. De stod ikke særlig godt til hinanden. Farmor livlig, nok lidt for temperamentfuld til min flegmatiske farfar. Til mig sagde han sjældent andet, når jeg kom, end: "Nåh er det dig Putte" (et kælenavn jeg ikke brød mig om), han forventede ikke svar, og vi talte ikke meget sammen, men jeg erindrer en dag, jeg havde været hos tandlægen og fortalte ham om det, at han gnavent sagde: "Ja bore huller i tænderne kan de, og så skal de have penge for at stoppe hullerne bagefter. Hvis jeg arbejdede på samme facon: Slog hul i en mur for at mure det til bagefter, det kunne være kønt". Jeg gætter på, hans egne tyggeredskaber har været i en ynkelig forfatning, men hans kraftige nedadhængende overskæg skjulte dem jo nådigt.

Møbleringen i hverdagsstuen var egentlig lige så trist som ordet: Hverdagsstuen. Et stort firkantet fyrretræsbord til næsten ingen nytte optog pladsen midt på gulvet. Over bordet hang stuens eneste belysning: En hejselampe med rund, buet glasskærm, fra hvis kant en rad af tætsiddende snore med grønne glasperler hang ned og "stjal" af det sparsomme lys, så farfar, når han sad i sin gyngestol, dårligt må have kunnet se at læse den lokale avis eller almanakken, sidstnævnte kunne han nu nok også både forfra og bagfra, for det var tilsyneladende den eneste bog der fandtes i huset. Når han skulle læse, satte han den pudsigste lille brilletingest med næseklemme fast om næseryggen, jeg har aldrig hverken før eller siden set magen, og den egnede sig kun til stillesidden, for den manglede helt de sidestænger, som farmors og andre folks almindelige stålbriller befæstede dem med bag ørerne. Farmor gav sig ikke af med læsning, hun strikkede jo, og dertil behøvede hun overhovedet ikke lys, mange års øvelse havde gjort sit. Hendes foretrukne plads var nær den store, sorte tromlekakkelovn, der blev fodret med koks, og som i vintertiden kunne brænde over, så

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Hans Christensens træskohandel på Hovedgaden 1931. (Birkerød lokalh. arkiv).

der var nogenlunde lunt at komme ned i stuen en vintermorgen, selv om den somme tider narrede dem og havde været skruet for langt ned om aftenen, så den var gået ud. Var den så fuld af ubrændte koks, var det ikke noget fornøjeligt job at rage det hele ud, at tænde op igen med aviser og småbrænde og først efter en tid hælde koks på igen. Rigtig lunt som i køkkenet mindes jeg ikke der nogensinde var, måske fordi fodkulden - huset lå jo lige på jorden - krøb op ad benene. Det problem klarede farmor ved en skammel til benene, og somme tider stak hun endda først fødderne i en tyk hjemmestrikket fodpose.

Ved bordets ene langside stod chaiselongen, hvor farfar sov til middag med en avis over ansigtet, det gav mere ro, sagde han, selv om den eneste uro nok har været bornholmerens ensartede tikken. Denne - stuens kønneste møbel - er vi nu så heldige at eje. Til gengæld ejer vi heldigvis ikke et skrummel af en buffet (farmor udtalte ordet som det stavedes). Den var brunmalet med et stort spejl i midten, der forvanskede den spejlendes fysionogmi helt grotesk, som det er billige spejles vane. På hver side af spejlet var en høj hylde. Bordpladen dækkedes af en hvid løber med hulbroderi, muligvis broderet da farmor som ung syede udstyr, det gjorde både rige og fattige i de tider.

Midt på bordpladen var anbragt en stor fajancekrukke med rosenmønster, metallåg og metalhank havde den, men her stod også husets virkelige klenodier, et malmstrygejern, hvori lidt ubehjælpsomt var indgraveret: 1798 og bogstaverne J.D., hvad nok skal udlægges: Jensdatter el.lign. Det havde en lem bagtil, hvori man kom gløder til strygning, da Jensdatter havde det, for man kunne se det havde været flittigt brugt. Nu stod det kun til pynt, altid nypudset og skinnende, ligeså meget som den gamle kobberkaffekande med den drejede træhank, der gjorde det selskab.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Men jeg må tilbage til fajancekrukken, for i den opbevaredes farmors hjemmebagte småkager. Den var næsten aldrig tom, men jeg har farmor mistænkt for, at hun, når de ventede mit besøg, der ofte faldt på den samme ugedag, sørgede for at have bagt. Det var tilsyneladende det eneste hjemmebagte på kageområdet, og hvordan de blev bagt forstår jeg egentlig ikke, men tænkte ikke over det dengang, for gas- eller el-ovn var udelukket, men kunne man bage kager i/på et gammeldags komfur? De lignede ikke spor de fine, tynde småkager jeg kendte hjemmefra, store, tykke, ujævne i kanten var de, men de smagte så himmelsk, at jeg får mundvand ved at mindes dem. Desværre tog hun opskriften med sig i graven, men havde hun givet min mor den, var de næppe blevet lavet, de var ikke hendes stil.

Buffeten havde under bordpladen to dybe skuffer og nederst to skabsrum. I den ene skuffe lå alt husets sølvtøj (i anførselstegn), for materialet var gult metal, dækket af et tyndt sølvlag (det blev kaldt to-tårnet sølv), og slid havde fået det gule til at skinne igennem her og der. Alligevel blev der hæget om det, det lå pænt i række og geled, gafler for sig, skeer for sig, placeret på et stykke rødt filt. Den anden skuffe - som man kan kalde deres mindeskuffe - indeholdt utallige breve, hjemmegjorte festsange, julekort o.m.a., småminder fra et langt liv, den var faktisk stoppet til randen, og den brød farmor sig ikke om, at jeg rodede i.

Skabsrummenes hylder indeholdt først og fremmest det fine chokoladestel, en del kopper, sidetallerkner, en stor chokoladekande samt to fine kagefade, alt med guldkanter, der også bar spor af slid, selv om det ikke blev brugt til hverdag. Derudover var skabet optaget af nogle få duge og servietter, men overfyldt var der ikke.

Inden vi forlader dette lidt trøstesløse rum skal nævnes, at det både vendte mod nord og at frugttræerne gjorde stuen endnu mere mørk, selv på en lys dag. Nej så var der rigtignok anderledes i den fine stue ved siden af. Der var ingen dør mellem stuerne, kun et tykt uldgardin, der ofte - i alt fald i fyringssæsonen - var trukket for, man måtte jo holde på varmen i hverdagsstuen.

Stadsstuen havde en karnap mod syd, så solen rigtig kunne få indpas, hvis den ellers havde fået lov, men så snart den viste sig, var farmor der som en mis, hun skulle ikke have de fine møbler til at falme, og skyndte sig at trække gardinerne for. Møblementet herinde var også af en helt anden klasse end i hverdagsstuen. For det første havde de en Biedermeiersofa - de har næppe kendt ordet, jeg heller ikke - men den havde smukt svungne linier, rødt mønstret plysbetræk, og praktiske små rum, et i hvert armlæn, gode til at gemme ting i. Foran sofaen et mahognibord med klapper for enderne, med en rund lysedug, hvor en tom visitkortskål af presset glas til pynt stod. Stuen havde også 3 armstole svarende til sofaen, samt i et hjørne en høj sortmalet piedestal med en plante, der tilsyneladende aldrig ændrede sig, den hed en Aspidistra, tror jeg nok, og var ene om at repræsentere potteplanterne i det hus. I et andet hjørne af stuen var - på en høj hylde - anbragt Thorvaldsens kristusfigur i biscuit. Den havde det ikke så godt, for engang, nok ved en hovedrengøring, havde den mistet et par fingre, selv om den som sagt i det daglige stod på et sikkert sted.

Men denne figur var nok det nærmeste de havde med kristendommen at gøre; at gå i kirke lå dem meget fjernt. Dog talte farmor ofte henført om de gode år hun havde tjent i præstegården som ung, og jeg har såmænd hendes skudsmålsbog liggende, hvor præsten, der hed E. Begtrup, med egen hånd meddeler: "At Kirstine Nielsen har tjent os fra 1. maj 1880 til 1. maj 1884", og yderligere ligger der løst i bogen en anbefaling, hvori står: "Kirstine Nielsen har tjent os i 4 år og i den Tid taget Del i al Husgjerning. Hun er et tro og pålideligt Tyende, villig og hurtig, ligesom hun har Sans for Orden. Vi tør anbefale hende som en brav Pige. Birkerød Præstegaard, 9. marts 84. (sign.) E. Begtrup".

En sådan skudsmålsbog findes jo forståeligt ikke for farfar, til gengæld har jeg hans Skattekvitteringsbog for 1916/17. Af den fremgår, at han for 1. termin har indbetalt i skat kr. 10 + 66 øre. Men også dengang steg priserne, for i 1926 er ydelsen nået op på kr. 35 + 12 øre.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Det var et lille sidespring, for vi var ikke færdige med møbleringen. Opad væggen modsat sofaen stod et lille nøddetræsbord, vel nærmest i jugendstil, i alt fald med allehånde udskæringer og snoninger. På det stod så meget nips og familiefotografier - flest billeder af min far som barn og ung - at det næsten ville være umuligt at anbringe mere. Over bordet - i bred mahogniramme - hang et kobberstik, som nok ville være penge værd i dag. Det ligger lidt i tåge for mig, hvad motivet var, men i alt fald var det noget med et helt kompagni soldater, og der stod noget med Classens have under det. Af yderligere vægudsmykning var kun et par portrættegninger - brystbilleder, men i naturlig størrelse - af farfars far og mor. Hun med sort hue, der dækkede håret, han med ring i ørerne, hvad jeg følte mærkeligt. Da jeg var barn, var der i alt fald ingen mænd, der gik med øreringe. Når de har ladet sig tegne, kan de økonomisk ikke have været blandt de fattig-

Fotografen har fået dem anbragt i Biedermeiersofaen i den fine stue, i deres bedste tøj. På væggen tegningerne af farfars forældre - og i midten et stort spejl, der har indganget fotografens ben.

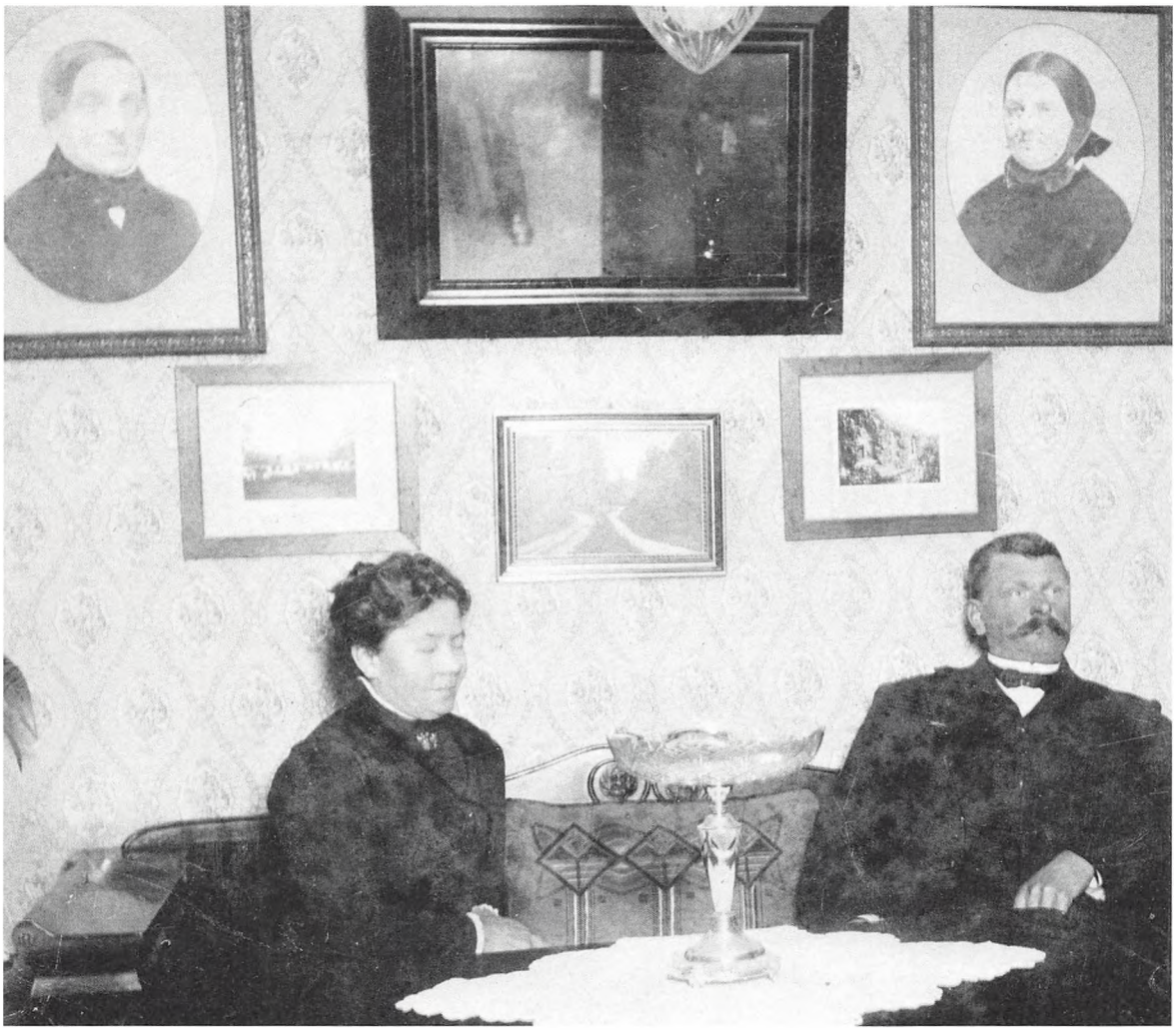

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ste. I øvrigt ligger deres hjem mærkeligt nok stadig i Birkerød. Huset hedder "Busketten", er bygget 1828, og befinder sig så nær den gamle kirke, at deres have stødte op til kirkegården.

Hvert år, når der blev gjort hovedrent, fernisserede farmor overalt, hvor man kunne komme til det. Men medens det hurtigt blev slidt ned de fleste steder, holdt det sig flot og skinnende i stadsstuen, fordi der var lagt en løber af filt i den bane, man altid gik, når man skulle til og fra 1. sal, og andre steder i stuen blev der jo sjældent trådt. Når man åbnede den hvidmalede dør med messinghåndtaget, var man ude i den mørke entré, og kravlede man så op ad den stejle trappe med de åbne trin, nåede man først en lille repos med 2 døre, den ene førte til et lille kammer, der nu aldrig blev brugt, men havde været min fars i hans barndom og ungdom. Den anden dør var til sovekammeret, hvor der var en lidt ubehagelig ram, sødlig lugt af mennesker, for man luftede ikke gerne ud, navnlig ikke om vinteren, hvor der her på grund af manglende opvarmningsmulighed og ditto isolering nærmest må have været frostvejr. Til gengæld var de hvidmalede fyrretræssenge rigeligt forsynede med varmende dyner, både underdyne og en cementtung overdyne. Hver seng havde ved siden et lille natbord med underskab, hvor natmøblet havde sin plads, og på en slags servante var anbragt et stort vandfald, en sæbeskål, en stor tung kande, og en skål til farmors hårnåle. Ved siden af stod toiletspanden til det snavsede vand. Alt vand måtte jo hentes ved pumpen, og bæres op eller ned ad trappen. Belysningen var pover. En enkelt pære i en snor midt i loftet, kranset af en flad glasskærm. Hyggeligt var der just ikke. Det pynteligste var nok tapetet med lyserøde blomster blandt grønne ranker. Midt på en af væggene var en lille dør, ligeledes tapetseret, men lidt medtaget af alle de gange den havde været åbnet. Den førte til et loftsrum, pulterrum eller hvad man vil kalde det, hvor spær og tagsten var synligt fremme. Herinde lå i stabler - sirligt bundtet - årgang på årgang af Illustreret Familie Journal, fra sidst i forrige århundrede til et stykke ind i dette. Det var en beskeden luksus, som de havde tilladt sig gennem årene. Hvis jeg

Vinterparti fra Birkerød Hovedgade omkring 1910. (Birkerød lokalh. arkiv).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

plagede, hentede farmor en årgang - altid kun én ad gangen - med i stuen, hvor jeg kunne forlyste mig med at læse om "Buster Browns eventyr", men med besked om at holde orden i bunken. Ellers var loftsrummet hovedsagelig opbevaringssted for garderoben. Vintertøjet om sommeren, sommertøjet om vinteren. Man passede på sit tøj dengang, havde det i mange år, og luften, der var fuld af naftalinduft fortalte, at der nødigt skulle gå møl i det. Farmor havde kun én fin kjole jeg kan huske, foran var der en lyslilla satinindsats, kantet med sorte blonder, og den var fodlang som alt hendes tøj. Ben var ikke noget man viste frem i de tider. Skulle hun ud og være i fint tøj, bar hun en frakke i gråt uldstof, og med en slags slag indbygget foroven. Og selv om kjolen var af tyndt stof og frakken måske ikke altfor varm, havde hun jo sin klokke, en hjemmestrikket slags underkjole, ligeledes gulvlang; havde hun hørt om nutidens tangatrusser og nylonstrømper ville hun have korset sig.

Til det pæne overtøj hørte en kæmpemæssig hat, a la buddingform med en slags sløjfe foran. Den blev altid fast forankret med en hattenål, lang som en strikkepind, så den kunne føres gennem hårknuden øverst på hovedet, hvor hendes lange, i øvrigt kraftige hår var samlet i det man kalder portnerkonefrisure.

Farfar havde engang været garder, og det glemte han aldrig, var hele livet stolt af det, havde bl.a. et stort foto med alle hans årgangsgardere samlet, og når han skulle i garderforeningen til den årlige fest, trak han i det mørke klædestøj, hvorunder han bar en blød hvid skjorte uden flip. Den stive, løse flip måtte - med farmors assistance - befæstes bagefter. Udenpå skjorten kom "klipfisken", det var et stivet skjortebryst med bændel til at binde om livet og i nakken. Når det var gjort kom turen til "skorstensrørene", de brede løse manchetter ved håndleddene, en besværlig og tillige ubehagelig påklædning må det have været. Urkæden tværs over hans brede mave må ikke forglemmes. Var man velhavende havde man guldurkæde, der endte ved en lomme, hvor "krydderen", det store, solide ur befandt sig. Farfars var kun af sølv, men bedre det end ingenting.

For landliggere var Birkerød et ideelt opholdssted. (Birkerød lokalh. arkiv).

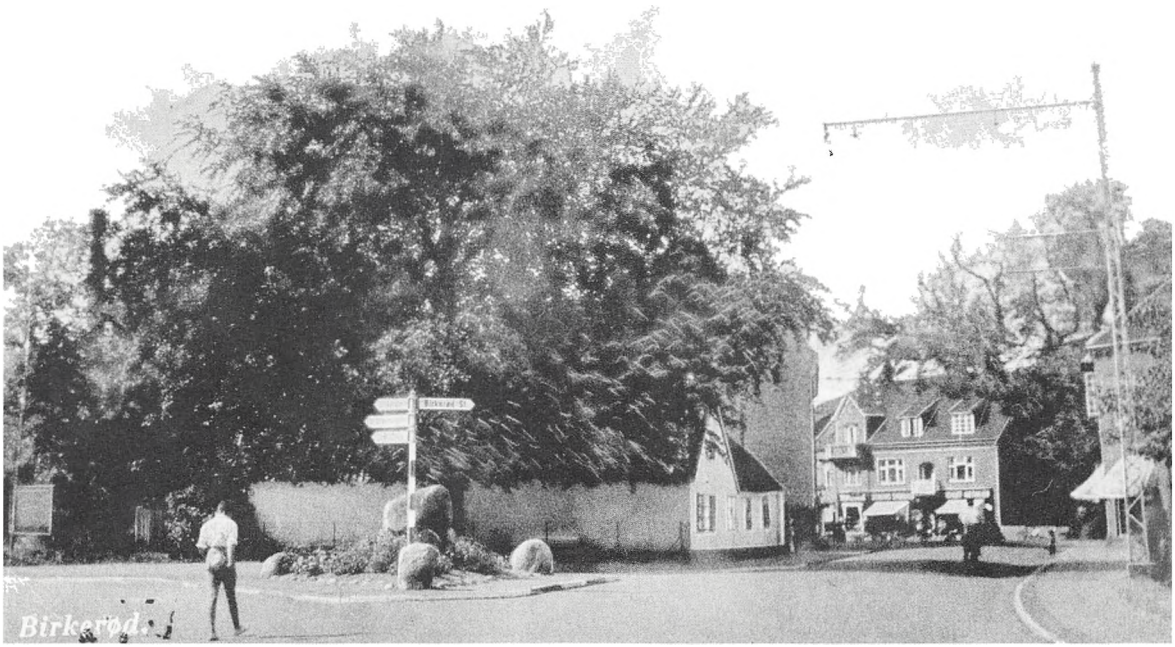

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Landliggere i Farum omkring 1915. (Farum lokalh. arkiv).

Når han gik af sted huskede han også bowlerhatten og den sølvknappede stok. Overtøj har jeg derimod aldrig set ham med, gad vide om han havde en overfrakke? Hårdfør var han givet.

Et såre nødvendigt rum, som ingen kan undvære, har jeg indtil nu ikke nævnt, men heller ikke glemt. Det lå bare i et lille hus for sig, også et muret hus, hvori den første fjerdedel, den nærmeste, var das'et. Appetitligt var det, så meget som sådan et nu kan være, for farmor sørgede for at brædtet var rent og skuret, og at der altid på et søm hang sirlige avispapirfirkanter parat til brug. Krukken med klor stod i vindueskarmen, for at brede en formildende duft over rummet. Yderligere gav farfar hvert forår væggene en gang hvidtekalk.

De sidste tre fjerdele af huset udgjorde redskabsrummet. Også et nødvendigt sted, for farfar havde jo en del murerværktøj, og haveredskaberne skulle gerne stå indendørs om vinteren sammen med stigen. På grunden lå endnu en bygning - en del større end den med das'et - men anbragt i den fjerneste ende af haven. Det var vaskehuset. Hvorfor nu anbringe det så ubekvemt et sted? Nok fordi man i en del år om sommeren lejede beboelseshuset ud til "rige københavnere", som de sagde, og så boede man selv i vaskehuset. Her indrettede man sig nogenlunde bekvemt i det ret rummelige værelse, der lå bag selve vaskerummet, og havde plads til både senge, bord og stole, samt kunne - om end primitivt - lave mad og vaske op i vaskerummet. Denne udlejning var nu hørt op før min tid. Men med denne afstand havde både lejerne og ejerne det for sig selv. Tilligegav denne ordning dem en velkommen ekstra lille indtægt, og Birkerød var jo et ideelt opholdssted, nær hovedstaden og dog landlig idyl.

Foruden at være deres sommerhus havde vaskehuset jo en i høj grad nødvendig funktion. Her foregik storvasken. Som farmor - også godt oppe

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

i årene - klarede alene. Og vi - i vaskemaskinens tidsalder - kan næppe forestille sig, hvor anstrengende en vaskedag må have været. Farmor har fortalt, at på vaskedagen, ca. 1 gang om måneden, stod hun særlig tidligt op for at nå det hele. Hentede vand ved pumpen, hældte det i grukedlen sammen med grøn sæbe (hvorfor hun sagde grøn forstod jeg ikke, for mig at se var den brun), tændte op under kedlen, kom deres linned, som havde ligget i blød i soda fra dagen før, i grukedlen, hvor det kogte en tid. Så fiskede hun med en lang tilspidset træstang, der kun blev brugt til det samme, tøjet op, stykke for stykke, gnubbede det længe og energisk på et rillet zinkvaskebrædt, (hun har næppe haft hud på hænderne efter den tur). Derpå blev tøjet stykke for stykke skyllet grundigt i et par baljer koldt vand, der stod parat. Det var tilsat blånelse, som man købte i en lille pose, og det kunne næsten ikke undværes, for det gav vandet en klar blå kulør, som så igen gav tøjet en eftertragtet hvidhed. Vridemaskinen, et apparat, der blev spændt fast i kanten på et af skyllekarrene, og som havde 2 gummivalser + et håndtag til at dreje på, kom derpå i gang, og tøjet blev drevet gennem valserne, så det overskydende vand pressedes ud. Nu var det klar til tørring. Helst på snore i haven, men var vejret ikke til det, blev der trukket snore i vaskehuset. Efter sådan en dag er farmor nok gået tidligt til ro. I de fleste hjem var storvasken noget, der foregik på denne måde, kun med den betragtelige forskel, at alle der havde råd sendte bud efter en vaskekone. Det var som oftest halvældre kvinder, der må have været fuldstændig nedslidte af det job dag efter dag, men sådan var det nu. Var vasken så overstået, d.v.s. at tøjet var rent og tørt, kom sidste akt, der også var strengt nok, og der har jeg da somme tider som stor pige gjort mig nyttig, for det krævede, at man var to personer. Det var rulningen, der forestod. Rullen befandt sig i et hjør-

Genforeningsfesten 1920 på Hovedgaden. (Birkerød lokalh. arkiv).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ne af vaskehuset. Den var nærmest formet som en stor træseng med et solidt håndtag for hver ende, "sengebunden" var fyldt op med store sten for at give den tyngde nok. Hvert stykke linned blev lagt fint sammen, og derpå rullet glat om 2 rullestokke, anbragt under "sengebunden" og man trak nu frem og tilbage mange gange til tøjet forsigtigt kunne hives af stokkene, forhåbentlig glat, og 2 nye stykker lægges på til samme procedure. Nok var livet i de gode, gamle dage, måske mere enkelt end i dag, men det havde rigtignok sine trælse sider, ikke få endda.

Står man i vore dage ved køen i en af tidens supermarkedsgiganter og ser de mere end bugnende indkøbsvogne, kan man komme til at tænke på, hvor små indkøbsbehovene var i farfars og farmors tid, og går tanken videre til de indkøbsmuligheder de havde, bliver forskellen mellem før og nu helt overvældende.

Det er jo en helt anden verden, der omgiver os i dag, hvor bl.a. teknik og økonomi har vendt op og ned på tilværelsen. Ja, der findes vel næppe noget andet tidsrum i vor historie med lignende voldsomme ændringer. I adskillige århundreder gik fremskridtene kun fremad med sneglefart.

Dog trods alt, selv med tidens forurening som det truende "spøgelse", kan man stadig - også ved byen Birkerød - opleve de samme skove og smukke søer i en natur, der meget ligner den min farfar og farmor dagligt havde for øje.

Grethe Kjærbye, født 1922. Bor nu i Espergærde efter et langt liv rundt om i Danmark som præstekone.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

"En halvtredser fra Halsnæs"

af Doris Larsen

Når man bare er otte år gammel og sidder øverst på et flytteles, ser verden uendelig stor ud. Efter en strækning på små 100 km, placeret på den stribede sofa bag på ladet af den flyttebil, som skal føre mig og min familie til nye omgivelser, kravler jeg bogstaveligt talt ned til mit nyt hjem. Ikke fordi turen har været skrækkelig slem, bedstefar er jo med, og harmonikaen har fået lov at holde for med hans forskellige valse, polkaer og skillingsviser, men øm bliver man jo og en smule rundtosset kan vel heller ikke undgås. Endelig er vi fremme ved den længe omtalte flække, landsbyen Torup, her et godt stykke ude på det Halsnæs, som på landkortet rager ud i Kattegat i det nordlige hjørne af Sjælland. Om det er et symbolsk navn, der har lagt grund til betegnelsen, er da muligt, i hvert fald er både hals og næse på denne landtange strakt så langt frem, at man både mærker sus og blæst og på en særlig måde fornemmer den herlige friske hav- og tågeluft selv her tre kilometer inde bag Nøddebo og Hald Strand. En hel anderledes og stor forandring fra det tætte og fyldig-tunge skovområde ved Sorø.

Alt dette blev meget hurtigt min oplevelse, men en sætning fra denne "landgang" fra den gamle Ford-lastbil lyder endnu i mine ører - min mors prompte kommentar: "Vi vender om straks!" Synet af den lille gule knaldhytte, der skulle være hjem og bolig for mor, far, 5 børn og delvis en bedstefar, var for meget af det gode. Eller snarest det modsatte.

Beskrivelsen af herligheden havde givetvis haft et ekstra tak af optimisme ved muligheden for fast arbejde på Stålvalseværket i Frederiksværk. Det var i 1950, hvor rygterne om denne store solide, men uhyre farlige arbejdsplads, gik viden om. Far, som i mange år havde arbejdet som murerarbejdsmand, fik her job ved Stålværkets hedeste plads, nemlig ved ovnene, og i tiden herefter skulle vi ofte se ham komme hjem med svedne øjenbryn, udaset efter enten en hård formiddag, eftermiddag eller nattevagt. Denne skiften af arbejdstider krævede sin mand. For far i bogstabeligste forstand. "Syv år for Rakel", kunne man måske sige. Han blev narret og fik kun Lea, for nu at bruge et billede fra Skriften. Egentligt havde tanken jo været, at det skulle være vejen frem til drømmen om en arbejders bedre status. Efter at have oplevet ægteskabets første år i de berygtede 30're med endeløse lange perioder af arbejdsløshed og knoklende hårdt arbejde, hvor det bød sig, havde far set frem til en ny, rolig og stabil fremtid. Ikke i sus og dus, det være sig langt fra, men alligevel. Tanken om eget nyt hus lå langt fremme, og efter få år syntes muligheden inden for rækkevidde. Skifteholdsarbejdere har jo masser af tid. De kan alligevel ikke få ordentlig ro om dagen til søvn. At denne form for fysisk og psykisk mishandling af sin eksistens på en eller anden måde hævner sig før eller siden, fik far da også snart at føle. Hver en fritime kunne lægges i det store slæb, det var at være selvbygger. Som for så mange andre var det bare at gå i gang med skovl og spade, sav og hammer, mørtel, sten og grus. Endnu er det muligt at genkalde sig lyden af blandemaskinens håndtrukne skramlen og ramlen, og det lerfedtede småstenede område klistrende sig over og under alt, der kom inden for det sprøjtende uhyres magt.

Statslån og egen arbejdskraft var om ikke mulighedernes marked så dog en mulighed og i vort tilfælde den eneste. Syv år efter tilflytningen til

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Torup kirke.

Torup blev drømmen til virkelighed, men i takt med virkeliggørelsen og husets rejsning svandt fars kræfter mere og mere ind. Den almindelige skranten med mavebesvær, bekymringernes følgesvend, mærkede vel egentlig kun han selv og mor i starten, men et halvt år efter indflytningen i det færdige hus på "Kirkely"s jord gik far ned med flaget. Kun fjorten dage fik han i alt på sygehuset i Frederiksværk med overflytning til Hillerød sygehus, før han påskelørdag morgen i 1957 gav op over for kræftsygdommens livtag. Mor ringede hjem fra Hillerød sygehus. D.v.s. vi selv havde ingen telefon, men hvad var så mere nærliggende end at give vores nabo og meget afholdte sognepræst besked om at gå over og fortælle mig og min lillesøster, de mindste i flokken og eneste hjemmeboende, om det næste træk i vores families livsrytme.

Rytmen var blevet brudt af en lang og skæbnesvanger pause. For far var melodien døet ud, og for os andre var det som at overbetone en fermát, for nu at blive i tonesproget. Den overdrivelse af pauseeffekt, som får en til at tvivle på, om vi er stoppet, eller om stykket har endnu en sats.

For en femtenårig er mødet med døden hos ens nærmeste et traume. En uforklarlig følelse af uretfærdighed og uvirkelighed, iblandet en ubændig trang til at fortælle og genopleve, samtidig med fortrængningens evne. Vores præst i Torup var fortræffelig. En elskelig person på min fars alder, og "Flid" og far havde været gode venner. Flid, som var hans kones slående kælenavn til sin husbond, levede fuldt op til denne betegnelse. Om det så var derfor, han havde fået dette navn påhængt, eller om det var en sindrig udledning af efternavnet Fledelius, kommer ud på et. Men ingen borger på Halsnæs, der har kendt ham, vil næppe kunne fortrænge erindringen om duften af hans cigar, den herlige blanding af hu-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

mor og respekt, hans dygtighed til at gennemskue og evnen til at fortælle knaldgode historier. Den med "Uglerne i mosen" er uden tvivl blevet inspireret af de mange ugler, han måtte have som natlige tilsynsmænd i de store træer på kirkegården direkte ud for hans sovekammer. Endnu husker jeg de voksne snakke meget om de eskapader, det medførte, når nattesøvnen blev fortrængt af en gennemtrængende, ildevarslende tuden på skift med kirkeurets slag.

Når jeg husker det så godt, hænger det uvægerligt sammen med min færden i Torup præstegård tidligt og sent. Da vi flyttede til Torup var jeg som otteårig et selvskrevet bytte til højtlæsning og underholdning for datteren Bitter. Bitter var endnu et af de luner, jeg tilskriver fruen i hust. I hvert fald hvad angår navnet. Alt, der på nogen måde kunne omskrives, forkortes eller på anden måde udtrykkes med større inderlighed, hjertelighed og varme, var fru Fledilius' helt suveræne ekspertise. Alle, der betrådte hendes vej, fik et nyt navn på stedet. Vi vænnede os til den form, for vi vidste, at den udsprang af et sjældent stort og varmt hjerte. For mit indre øre hører jeg stadig katten, "Tottivatti", blive kaldt ind om aftenen med en byge af superopfindsomhed, som gjaldede over hele landsbyen.

Blandt alle de vidunderlige minder, jeg har fra dette hjem, er en have, som i mine øjne var på linie med Paradisets. En herlig boltreplads med Kærlighedsstien, Nøddestien og mange andre snurreagtige passager, der slyngede sig under hasselnød og rødbøg, æble- og kirsebærtræer ned til sidste åbenbaring, den yndigste blomsterhave med fliser anlagt omkring bassinet med de store åkander og siv. Et lille stenkast derfra var så vores, "min" gynge. Ikke en almindelig gynge, som i vort eget rønnebærtræ hjemme, men en himmelstige så høj, så rødbøgens krone svævede som en teltbardun fra et cirkus over os, når vi gav den alt, hvad vi kunne. Her i denne herlighed kunne jeg gå og komme som jeg ville, med eller uden kompagni af legesyge smårollinger, og her var de rigeste muligheder for udfoldelse af fantasiens livligste blomster.

Som tiden går, er det naturligt, at man bliver forfremmet. I mit tilfælde fra læsesøster til serveringsdame. Det skete ved et præstekonvent. Det fine ord blev jeg aldrig dus med, men en del af Nordsjællands gejstlige aflagde med jævne mellemrum en samlet visit, hvilket foregik i konfirmandstuen i kælderen. Her blev der serveret middag m.m., hvilket betød, at det meget yndige og fornemme spisestel blev taget i brug. I mine øjne var det meget kongeligt, og stadig ser jeg de små gule håndmalede erantisblomster, som måtte bukke hovederne slemt, da jeg ved en forfærdelig fejlvurdering på næstøverste trin taber en totalt overfyldt bakke med hele herligheden. Ned af alle trapper flakser samtlige tallerkener, fade og sovseskåle for til sidst at finde ro på kældergulvet som et pulveriseret blomsterbed. Det sidste hvilested blev skraldespanden, men endnu mærker jeg fornemmelsen af et hjerte, der næsten stoppede af angst og fortvivlelse. Mit eget. Jeg vidste, hvad det kostede at slå bare hanken af en kop derhjemme. Ikke absolut i kroner og ører, snarere i særdeles håndfast overført betydning. Det var en kostelig affære, og man havde at se sig for og passe på. Jeg ved ikke, hvad der var størst, angsten for følgerne, når mor fik det at vide, eller fortvivlelsen over, hvad jeg havde forvoldt.

To minutter efter braget stod præstefruens mor, den elskelige gamle Besta, og tog sig til panden, som om det svimlede for hende. Et dybt suk af ærgrelse og medlidenhed med det smukke porcelæn, og vel også med familiens pengepung, undgik ikke at gøre mig endnu mere forfjamsket og rådvild, og hvad andet var at gøre end at vende ansigtet mod væggen i angst og gråd. Åndsnærværelse til at få samlet den knuste herlighed op, havde jeg absolut ikke, men hele bataljen endte et øjeblik efter, da fruen i huset, hidkaldt af spektaklet, stor og værdig, trådte ind, gik direkte hen til den uheldige helt, lagde armen om min skulder og sagde kort og godt: "Her græder vi ikke over døde ting, sig ikke et ord om det hjemme!" Fra det øjeblik steg hun i mine øjne til næsten det overjordiske. Jeg har aldrig glemt hende for denne spontane storhed. Et helt igennem typisk træk for en kvinde af hendes format. Jeg elskede hende for det, og jeg har aldrig sene-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Torup Præstegård.

re hen i livet grædt over en knust kop eller død ting.

Livet har meget andet, der kræver vore tårer. Det havde jeg forlængst opdaget. Allerede flere år tidligere, efter at jeg var startet på Torup skole, var der opstået en situation, som i mine barneøjne havde givet anledning til bekymring. Min skolevej var vel stort set ikke længere end et par kilometer, men på den vej lå Røjlegården. Deres kæmpe hund var slem nok, men som en yderligere prøvelse af mit mod gik der forfærdelige røverhistorier om et stort træ, der stod ved indkørslen. Dets store krone kunne være udmærket til læ for regn og rusk, men en gren så stor som en kæmpes arm strakte sig helt ud over vejen, og i børns galoperende fantasi og ubændige trang til farlige eventyr var jeg blevet aldeles rædselsslagen for, om denne arm en dag skulle brække af og gøre det af med mig. Jeg var absolut hverken træt af livet, ej heller af skolen endnu, hvilket vel også havde været for meget at forvente af en andenklasser. Jeg overlevede da også hver dag, velsagtens i kraft af en god veninde som følgesvend, der desværre ved næste års skolestart måtte efterlade mig til eget forgodtbefindende, da skolegangen var sådan indrettet, at flere klasser var slået sammen. Det medførte, at vores skema og mødetider ville blive forskellige, når hun, som var ældre end jeg, skulle op i en ny klassesektion. Under alle omstændigheder var der her et uløseligt problem. Vi kunne ikke følges ad mere.

Gode råd er og var dyre. Enten det nu var velovervejet eller ej, så havde man som barn dengang i mange hjem en vej opad, sådan at forstå, at det endnu ikke var gået af mode at bede aftenbøn, og ved mit fadervor sneg jeg en listig bøn ind om hjælp. Jeg hjalp lidt med formuleringen, sådan at det blev letforståeligt, hvordan det bedst kunne klares. Hvis jeg simpelt hen fik lov at springe en klasse over, kunne jeg stadig følges

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

med min veninde Ruth, hvis navn forøvrigt betyder ven, og det ville være nok til at bringe mig i sikkerhed. Hvad den slags i virkeligheden kunne afstedkomme, havde jeg ikke modenhed til at reflektere over, men jeg havde en mormor, som jævnligt sendte små kristelige skrifter, "Kirkeklokken", med beretninger bl.a. om, at Gud hørte ens bøn og også hjalp børn, så jeg følte mig ret godt hjulpet nu. Ganske roligt glemte jeg alt, der truede forude. Tro eller ikke tro, jeg vil nærmest mene, at en helt afslappet barnlig tillid afgjorde sagen. Jeg tænkte ikke en døjt mere på min sindrige bøn og glemte endda, at jeg havde formastet mig til at foreslå Gud den slags narrestreger. Glemte alt om frygt for træ, hund og skolevej, og jeg stillede mig naturligt i den række, der på skoleårets første dag skulle marchere ind i 3. klasse. Glemte, ja, indtil jeg nåede udgangen fra fællesmorgensangen med klasseanvisninger o.s.v.

Jeg mærker en hånd på min skulder. Overlærer Axel Andersen siger mig navn og beder mig vente et øjeblik, til alle har passeret. I de sekunder slår mit hjerte en koldbøtte, og som en tindrende klar tanke ved jeg, hvad han om lidt vil sige. Der er ingen frygt for knuste ruder eller urolig opførsel denne gang, og da han omstændigt prøver at forklare og forsvare, at han har set det klogest at lade mig springe en klasse over og gå ind i og op til 4. klasse i stedet for, er jeg ganske og aldeles klar over, at her var overlæreren blot kommet under den øverstes indflydelse. Indtil det øjeblik havde det nemlig absolut kun været en hemmelighed imellem mig og mit Fadervor!

At bo på landet betyder også, at grænserne må udvides en smule, om man skal nå længere frem. For min del blev skolegangen alligevel kort. Efter 5. klasse bliver en optagelsesprøve til Mellem- og Realskolen i Hundested afgørende for, at jeg de næste 5 år bliver et af de utallige togbørn, som H.F.H.J., Hundested-Frederiksværk-Hillerøds Jernbane, bliver transportør af. Allerede ved det bliver verden betydelig større. De børn, som har tilbragt så megen tid af deres barndom i tog til og fra skole, kan snakke med om det. Atmosfæren og duften bølger stadig igennem hukommelsens genkaldelseskupé. Når Rasmussen, Davidsen eller Andersen er togfører, er vi straks klar over systemet. Vi er alle trygge, som var det vore beskyttere på den vej, som forfattere skriver lange essays om, "Min skolevej". En tryghed, der er en følge af præcise anvisninger, men med en lune og hygge, som kunne opvarme selv de meste knagfrostkolde kupéer, vrantne unger og morgensure kontorfolk.

Mødet med Hundested skole var en omvæltning, men egentlig ikke afskrækkende. I efterkrigstidens barakker havde vi mellemskolebørn så vores undervisning og halve liv. For mit vedkommende fra 1953-1958. Til tonerne af lærer Reiches violin fik vi den afveksling, som sangtimer kan give en verden af fysik, dansk, matematik og alt det det andet boglige. Ja, afvekslingen kunne endda bruges til noget konstruktivt såsom at opfostre et sangkor, som med flere stemmer kunne optræde til kirkelige højtider. Min egen sopran husker jeg specielt sat på prøve i "Kornmodsglansen", som til gengæld satte mine drømme i sving og min opmærksomhed i timerne på en endnu større prøve. Jeg så det sungne som billeder, der bølger forbi mit indre øje. Det guldgule korn, klar til høst på Dyssekildegården, med min gode gamle bedstefar som høstmedhjælper. Hvor forsommeren havde budt på adskillige timers havearbejde i præstegården, kom eftersommeren med høstens travlhed, og endnu var det kun i begyndelsen af mejemaskinernes indtog. Der kunne stadig bruges gamle pensionister, ja, alle hænder var vel i grunden velkomne.

En aften er særlig knyttet til Dyssekildegården. Da står vi ved vores soveværelsesvindue på loftet med næserne trykket flade. Kæmpeflammer slå mod himlen, og røgen vælter op og bølger faretruende over den lille landsby. Torup er vågen. Dyssekildegården brænder. Lyden og lugten af dyr og flammehøj ild, den knitrende bragende lyd fra flammer og faldende mur- og træværk gennemtrænger og overvælder alle sanser. Angst og afmagt fylder luften, men også det får en ende. Spændingen, som kriblende har krøbet omkring i os natlige tilskuere, tager af og siver lidt efter lidt ud til en blanding af fryd og

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Dyssekilde station i Torup.

ærgrelse over, at forestillingen er ovre. Ingen mennesker kom vist noget særligt til, men man undgik ikke de mange andre grusomme ting, som en gårdbrand udsætter en for, og et kæmpe oprydnings- og opbygningsarbejde forestod, og nye grise kom i stalden som erstatning for nattebrandens bytte.

I tiden derefter blev grise en fast bestanddel i min morgenandagt. De havde en græsmark at snøfte rundt i, direkte op til den sti, som bag vort hus førte til stationen. Når fru Jørgensen, den meget venlige samvittighedsfulde og præcise stationsforstander på Dyssekilde station, gik ud og hejste signalet til venstre, var klokken slået. Da spurtede jeg ud af døren med skoletaske, trøje og madpakke. Så var der tre minutter at tilbagelægge grisestien på, og selv om der var en lettere indhegning af ståltråd, følte jeg næsten, at jeg sprang over og siksakkede grisetryner i takt med et fadervor, der kunne nås at remses af før samme sidste udkald. Jeg tror, at vejret altid var godt, da jeg som skolepige på Halsnæs i halvtredserne startede morgenen sådan. Jeg ser altid for mig en glødende sol i øst, der lyser over markerne mod Melby Mølle til Frederiksværk, ja, helt til Anisse på den anden side af Arresø, hvor den hvide kirke uendelig langt ude stikker op som en varde mod den morgenblå himmel. Samme grisesti blev senere adlet, da den blev betrådt af to elskende, der i deres pure ungdom gik deres første sværmeture af den vej.

Vort hjem i Torup blev forladt af min familie ved halvtredsernes udløb. Og dog, noget blev tilbage. I bogstaveligste forstand på kirkegården. Først med min far i 1957 i en alder af kun 51 år. Nogle år efter fulgtes han af sit lille barnebarn på knapt tre. Mor opgav at klare udgifterne til det nybyggede hus. Solgte og flyttede, men vendte da også tilbage til Torup, da hendes tid var forbi. Nu ligger de alle tre under det pragtfulde store

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

rønnebærtræ lige under præstens soveværelse. Når træet i september drysser de orangerøde bær ned over gravstedet, bliver det som et knipletæppes kærtegn, der svøbes omkring i et net af minder om et liv på godt og ondt, i glæde og sorg, med gråd og latter, men hvor den røde varme farve danner grundtonen i mit barndoms livsmønster.

Jeg selv fik mange år efter halvtredserne i Torup. Kører jeg forbi på de kanter, er alt stort set, som det var. Fra Rørkjærsgårds mødding ved svinget i Hågendrup står alting igen krystalklart, når lugten og synet slår en i møde. Duften af muld og mark følger helt op forbi Dyssekildegården. Økologisk landbrug nu, men hvor længe? Den gamle kirkegårdslåge er den samme, præstegården, "Paradisets have", men der høres ingen kalden på "Tottivatti" af præstefruens her lige stemme, der er ingen sværmerier på nøddestien mere, den groede vist til efter mig, men livet er det samme trods alt. Nye mennesker er kommet til, men endnu er nogle af de gamle tilbage. Fra "Solvang" sælger Thøger og Dagny stadig æg og kartofler og har altid et godt ord med på vejen for den, som giver sig tid at stoppe, og ved udgangen af kirkegården står stenen stadig på en ung mands grav med inskriptionen: "Jeg lever, og I skal leve".

Jeg tager min cykel og kører videre. Glad for mit voksenliv og glad for min rod og mine rødder, som strækker dybt ned i Halsnæs jord. "En halvtredser fra Halsnæs er ikke det værste, man har", siger min elskede, og jeg skimmer lige ned ad grisestien, idet jeg passerer hækken til Dyssekilde station. Jeg skal hjem og fortælle min historie.

Udsigt mod Melby.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Doris Larsen, f. Rieks-Pedersen, i 1942 ved Sorø. Opvokset i Torup på Halsnæs. Realeksamen Hundested Skole 1958. Uddannet som kontorassistent på Det Danske Staalvalseværk, Frederiksværk. Gift 1960.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

En købmandsdrengs erindringer i Hillerød fra 1928 til 1932

af Mogens Larsen

Kommende fra et ganske almindeligt hjem, 7 1/2 år i kommuneskole grundet tidlig indmeldelse, derfor det ekstra halve år.

Trods forholdsvis gode evner og karakterer og lærernes opfordring, ønskede faderen ikke, at sønnen skulle læse videre og spilde tiden på det pjat; man skulle arbejde for føden.

Valget man gav en 14-års dreng var følgende: Barberlærling (en onkel var barber i byen), kontor eller købmand, det kunne alle blive i 1928.

Det blev altså det sidste. Der blev oprettet en lærekontrakt med en af byens gode købmandsforretninger, hvor forældrene selvfølgelig handlede. Man købte på bog, det vil sige, man havde en lille bog hvor alle de købte varer ført ind. Man betalte så hver den første, helst hele beløbet, men var man solid, kunne større indkøb deles over nogle måneder, uden at man betalte renter.

Lærekontrakten var et kapitel for sig. Et meget højtideligt dokument, hvert efterfølgende ord er taget direkte fra denne lærekontrakt skrevet 31. oktober 1928 og påtegnet af politimesteren i Hillerød 2. november s.å. Læretiden var 4 år og lærlingen havde en prøvetid på 3 mdr. "Principalen skal efterhånden lære lærlingen kolonialfaget så fuldstændig som muligt, han skal såvidt muligt holde lærlingen til på forsvarlig måde, at deltage i såvel den almendannende, som den i faget vedrørende handelsskoles lærlingeklasse". (Det med handelsskolen vender vi senere tilbage til).

"Principalen skal såvidt det står i hans magt, tillige værne og våge over lærlingens opførsel, sædelige forhold, og værne ham mod umoralsk påvirkning. Lærlingen skal vise Principalen troskab, lydighed og ærbødighed og på bedste måde yde sin medhjælp ved det forefaldende arbejde".

Angående lønnen var følgende indført i kontrakten: "Lærling får til skolerekvisitter, sygekasse, hjælp til kost og logi - første år 15 kr. månedligt, andet år 20 kr. månedligt, tredie år 25 kr. månedligt og fjerde år 30 kr. månedligt, som udbetales månedsvis bagud".

Folk i 1990 vil uvægerlig sige, at dette er løgn, men det er 100% korrekt og tænk så på, at arbejdstiden var følgende: Fire hverdage fra 7 morgen til kl. 18 plus en halv times rengøring efter lukketid. Fredag fra 7 morgen til kl. 20 plus en halv times rengøring efter lukketid og lørdag fra 7 morgen til kl. 21 plus en halv times rengøring efter lukketid. Der var daglig 1 times middag.

Det gav en månedlig arbejdstid på 275 timer, altså en timeløn første år på knapt 6 øre, som efter kontrakten skulle bruges til bl.a. skolerekvisitter. Ja, det var læretid dengang.

I forretningen var følgende personale ansat. En udlært kommis, en andet års lærling, som for resten senere gik fra faget og blev en kendt restaurations- og selskabs-pianist, undertegnede som yngste lærling og stik-i-rend-dreng. Endvidere en kusk som passede lager, hest, vogne. Af disse var der 2, en lukket kassevogn til udbringning af varer og en flad arbejdsvogn til kørsel af kul, koks, foderstoffer og lignende.

Købmanden opholdt sig daglig i forretningen fra kl. ca. 9 morgen til lukketid. En daglig arbejdsdag for yngste lærling startede på følgende måde. Hjemmefra kl. 6.30 om morgenen for at

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Købmand Johannes Larsens forretningsfacade mod Slotsgade. Foto omkring 1932.

hente nøglen til forretningen hos købmanden, der desværre boede i modsat ende i byen. Derefter lukke forretningen op kl. 7 og vaske gulv, hvis ikke det var gjort aftenen før.

Trods alt kom man ind i en helt anden forunderlig verden. Der var utrolig mange forskellige ting, man skulle sætte sig ind i, der blev handlet med grovvarer, kul, koks, kolonial, ost, delikatesser, maling o.s.v. Der fandtes så at sige ingen færdigpakkede varer, alt skulle vejes og pakkes med håndkraft. Man brugte ikke poser med korsbund, lærlingen skulle lære at lave bunden i en almindelig flad pose, ved at stikke de to hjørner ind, så man dannede en firkantet bund i posen. Til bolcher lavede man et kræmmerhus; salget her var gerne 5 og 10 øre. En ting, der var vanskelig at lære, var salget af brun sæbe, der kom i jernspande med 25 kg. Man brugte en sæbespade og et stk. pergamentpapir. Her skulle så et kvart , et halvt eller et pund sæbe placeres, vejes og pakkes ind. Alle bestillinger og priser var i forhold til pund og gram.

Jeg startede den 1/11 og allerede fra den 15/11 skulle man helst have juletravlt og arbejde over, gerne hver aften. Dette overarbejde bestod for en stor del af følgende: Pille rosiner, det vil sige stilken skulle fjernes, herfra opstod øgenavnet "Rosinpiller" for os lærlinge.

En anden ting, der tog utrolig lang tid, var følgende: Kunderne indleverede deres forskellige bageopskrifter, hvor man så vejede de forskellige gram mel, krydderier, sukker o.s.v., mærkede det med dels kundernes navn dels kagernes navn, alt efter hvad de forskellige afvejninger dækkede.

I juletravlheden var der fast tradition for følgende: De to første lørdage i december fjernede man indgangsdøren i forretningen og indsate en hel glasrude i dørpartiet samt pyntede hele forretningen med diverse julevarer, nødder, appelsiner, konfekt, knallerter, julepynt, chokolade, marci-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

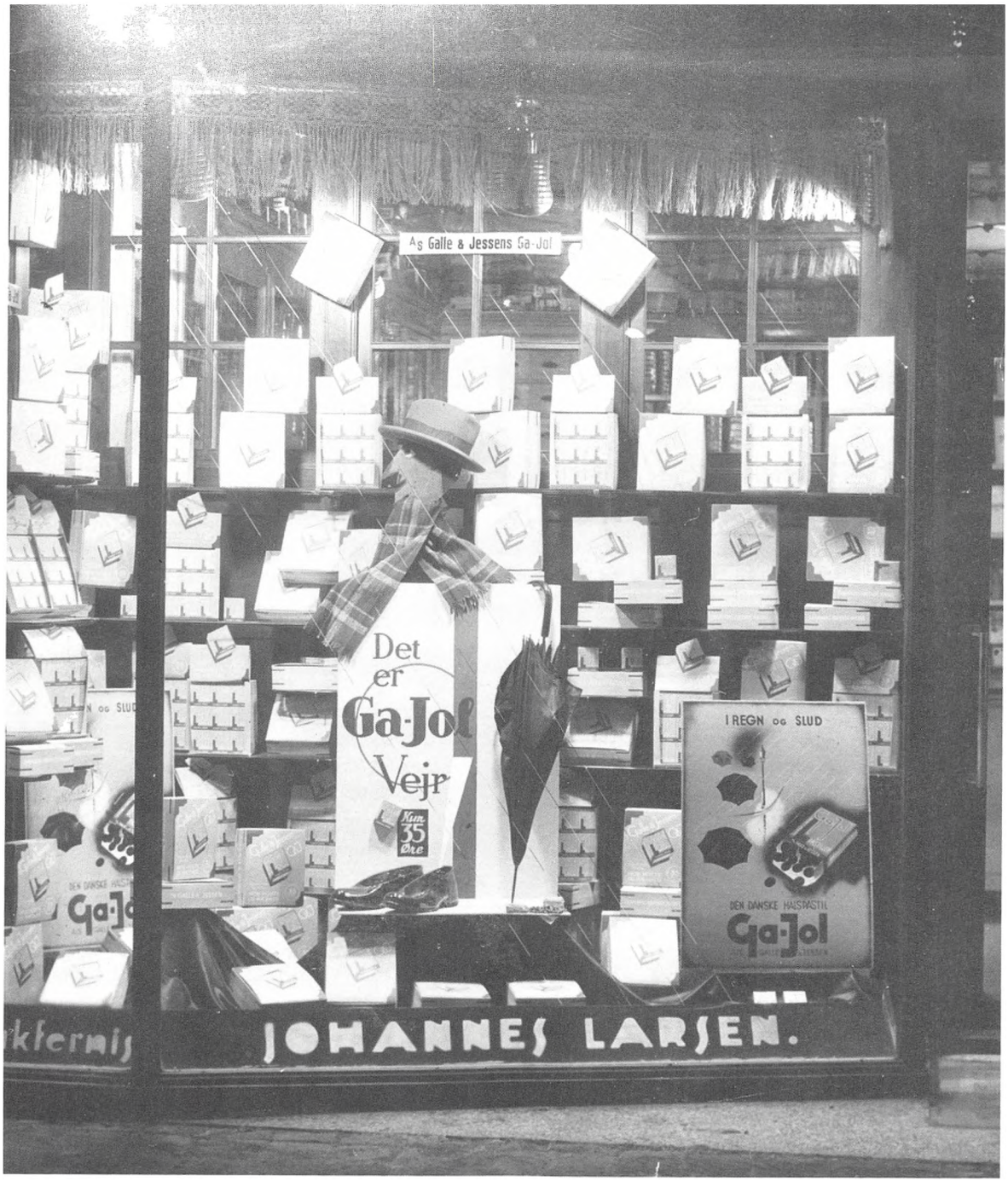

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

panfigurer o.s.v. Dette blev lavet lørdag aften og nat efter normal lukketid kl. 21. De to sidste søndage før jul var forretningen åben fra kl. 16 til 20 og juleaften var der åbent til normal arbejdstid, f.eks. lørdag til kl. 21. Penge for overarbejde eksisterede ikke, men en julegave til 15-20 kr. fik vi.

Handelsskolen var en helt speciel oplevelse for mig, fire hverdage om ugen fra kl. 19-21. Første år gik fint med en flink lærer, andet år fik vi en ret kolerisk lærer, der efter kort tid forlangte, at nu skulle vi have en masse hjemmeopgaver. Med den arbejdstid vi havde, var det jo ikke lige sagen og første gang vi fik disse opgaver, nægtede jeg ret bestemt at lave dem. Jeg spurgte pænt og høfligt, hvornår vi skulle få tid til hjemmeopgaver, når vi enten var på arbejde eller i skole.

Det faldt bestemt ikke i god jord, og jeg blev smidt ud af skolen omgående. Det var en meget slukøret lærling, der stillede i forretningen dagen derpå; det var jo kontraktbrud og kunne medføre bortvisning fra lærepladsen. Principalen tog det nu forholdsvis roligt, måske fordi jeg allerede fra starten havde haft et godt øje for vinduesdekoration og senere fik forretningen flere firmapræmier for specialvinduer, som jeg pyntede.

Følgende påklædning i forretningen var påkrævet: Bukser, vest, skjorte, slips og en kort hvid trøje. Selvfølgelig skulle man være ren og velfriseret. Lærlingen måtte aldrig stå ledig, om ikke andet kunne man tørre støv af.

Pakker skulle man lære at pakke fint ind, 15-20 forskellige ting i en pæn velformet pakke med bånd om.

I dette afsnit følger lidt om det daglige arbejde, samt hvad man handlede med. Lager og kælder lå nede i gården. På lageret var alle kolonialvarer plus en kaffebrænder, det var en stor tromle, hvor der blev tændt et gasblus under.

Købmanden stod selv for blandingen af kaffen, hvor især java- og mokkakaffe var fremtrædende. Rio og Santos kaffen fra Brasilien kom i anden række. Yngste lærling drejede så tromlen, indtil kaffen var brændt og hele kvarteret duftede af kaffe.

I kælderen foregik følgende: Der var ostelager, hvor store runde oste lå på hylderne til lagring. Disse oste skulle vendes en til to gange pr. måned. Spegesild måtte ikke være i forretningen, det lugtede. Det resulterede i, at yngste lærling for eks. en lørdag aften løb 15-20 gange ned over gården, hentede en til to eller flere sild. Sildene måtte kun tages med fingrene ellers gik de i stykker, saltlage var godt for hænderne, især når det var frostvejr. I kælderen tappede man følgende: Petroleum på en liter flasker samt dunke, fernis m.m., tørrelse hel eller halve flasker, lakfernis (Blankas i en liters dunke) samt sprit og eddike.

Kul og koks var helt specielt, fire-fem gange årligt fik vi en hel banevogn med kul og koks hjem. Der var ca. 200 hl i banevognen. Med et hektoliter-mål i hestevognen kørte vi så på banen, målte 15-20 hl op og kørte disse direkte ud til kunderne, hvor der blev læsset af på lofter og i kældre. Heldigvis var der kun et enkelt sted, hvor koks og kul skulle på 4. sal.

I forbindelse med dette, en lille speciel episode. Mine forældre skulle have sølvbryllup, man spurgte om det kunne lade sig gøre med et par timers frihed af hensyn til middagen om aftenen. Det kunne det ikke, for vi kørte koks den dag! Jeg kom hjem kl. 18.30 sort som en neger, men fik et stk. palmolive sæbe (25 øre) for at kunne blive ren til sølvbrylluppet.

Selvfølgelig var der sure stunder, men også mange glade timer, hvor vi to lærlinge lavede nogle festlige løjer, når vi var alene i forretningen. Blandt andet vort højtalersystem. På begge butiksvinduer var der trækruder. Vi havde et meget langt paprør, stak det ud gennem trækruden, og så fik den ikke for lidt. Engang havde vi et vindue, hvori der kun var håndsæbe lød det: Frue De kan ikke gå forbi vort duftende tilbud, eller til en sød pige: Hvor er De smuk, kan vi træffes i aften, eller en lille sang "Titte til hinanden" eller "Så kold den lille hånd er". En slåskamp med friske negerkys gik vi heller ikke af vejen for.

Priserne var beskedne, jeg husker ti stk. cigaretter til 35 øre, da de skulle stige til 40 øre, ville alle holde op at ryge, det var for dyrt. (Det skete dog ikke).

At dyrke sport var ikke velset. I læretiden ud-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

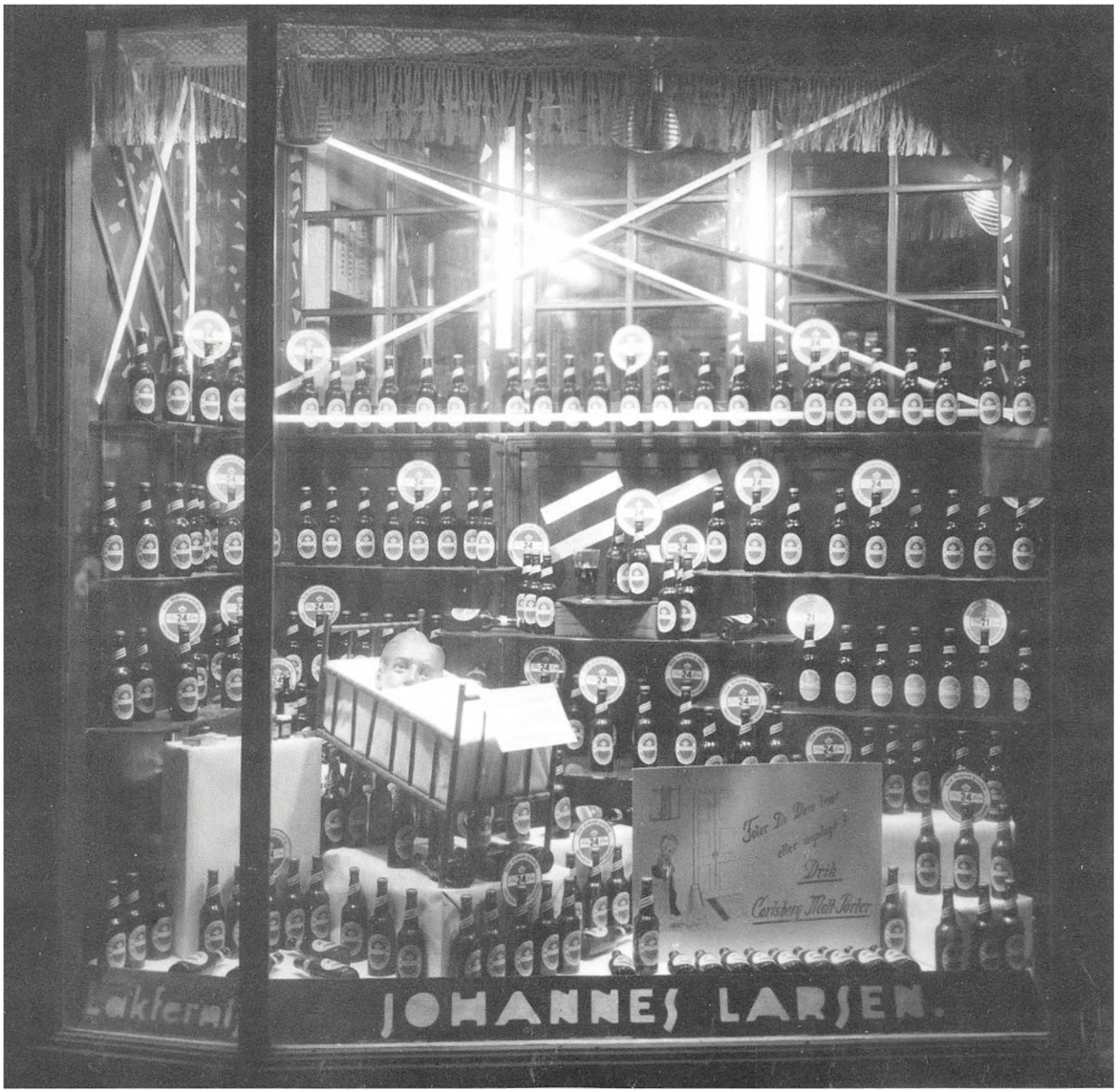

Forretningen fik flere firmapræmier for specialvinduer, som jeg pyntede.

viklede jeg mig til en ret stabil cykelrytter, og skulle en søndag deltage i det kendte stjerneløb i Roskilde. Lørdag aften kl. ca. 22 stillede min far i forretningen og spurgte høfligt, om jeg snart kunne gå. Vi arbejdede over, så det blev taget meget unådigt op, og værre blev det, da jeg styrtede i løbet om søndagen og ikke kunne arbejde i otte dage. Jeg fik så den besked, enten at holde op som cykelrytter eller som lærling, og med tidens moral blev det lærlingen, der sejrede.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Trods alt gik tiden, jeg husker en stående sætning fra købmanden, når en kunde forlod forretningen. Hvad har du solgt denne kunde? Det var ikke salg, det kunden selv bestilte, men hvis vi viste kunden nye varer eller huskede på ting, kunden måske havde glemt, var det salg, man måtte dog aldrig presse kunden til køb.

Da jeg havde været i lære ca. 2 år, kom en ny lærling, som overtog meget af det sure slid, bykørsel, ordreoptagelse på landet, hente spegesild i kælderen o.s.v. Efter 3 års læretid kom så chancen til en bedring, kommisen ville rejse og ældste lærling var udlært og ville ud som spillemand (desværre). Købmanden foreslog følgende: Jeg skulle fortsætte som første mand, gage forhøjet fra 30 til 50 kr. pr. måned, og vi skulle ansætte en ny lærling til. Det var selvfølgelig en fjer i hatten for mig, samt en lønbesparelse for købmanden. Det blev et glimrende samarbejde, og læreplads-sen var helt i orden efter datidens forhold. Det resulterede da også i, at jeg blev i forretningen ca. tre år efter læretidens ophør.

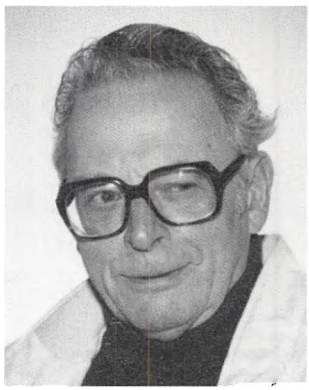

Mogens Larsen, født 1914 i Hillerød. Døbt, konfirmeret, gift i Frb. Slotskirke. 7 års skoletid i Hillerød Kommuneskole, udlært kommis og dekoratør. Beskæftigelse siden 1938, kaffedetail og en gros bl.a. fremstilling og salg af kunst-kaffe, metalstøberi og jernhandel samt tørvekørsel. Siden 1983 medvirkende ved Hillerød Kræmmermarked.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Min barndoms dage

af Tove Merete Larsen

Jeg er født den 5. marts 1931 i Asserbo ved Frederiksværk. Min far var ansat ved Statsskovvæsenet, hvor han virkede i 38 år. Jeg var den yngste af en børneflok på 10 piger, skriver ti piger. Det var noget af en flok set med nutidens øjne og i dag er det sikkert svært for menneskene at forstå, hvordan en far og mor i det hele taget kunne få sådan en flok i vej, men vi havde det godt. Det var jo krisetider, men vi har aldrig manglet noget. De ældste var jo gifte og havde fået børn, da jeg blev født, så vi var jo ikke hjemme på een gang, kun 2-3 stk., så var der altid en kjole eller et par bukser (lange), som mor fik til os andre. Det syede hun så om og jeg fik de fineste kjoler. Om sommeren gik jeg altid i stivede bomuldskjoler, fint strøget. Det der med, at de blev stivere var fordi mor sagde, at de var nemmere at vaske og holde rene. Om vinteren syede hun af det fineste blomstrede velour med lange ærmer. De var så dejlig varme og af de lange bukser blev der syet skibukser til mig. Det kunne også være stof eller klæde fra en gammel frakke, der blev vendt og blev den først vendt, blev bukserne meget fine, ja som nye, husk på det var uld, ikke noget med kunststoffer. Det fandtes jo ikke den gang, så alting blev fint strøget og presset med et gammelt strygejern, som først blev varmet på det store støbejernskomfur, som var i køkkenet og som varmede kolossalt op! Vi havde ikke elektrisk lys, så vi brugte petroleum på lamperne, som vi piger hentede hos købmanden i nogle cirkelformede dunke med korkprop. Der kunne være 5 liter i, så det var noget at slæbe på, for vi gik 3 km til købmanden efter det og 3 hjem igen. Vi havde også et gammelt skur, vil jeg kalde det for i dag, 25 m fra stuehuset, det var toilettet. Ingen bad, det klarede vi ved køkkenvasken ieller i zinkbaljer, når vi skulle i bad. Vandet hentede vi ude på gårdspladsen, hvor der stod en vandpumpe og under den et stort trækar, som i hvert fald om sommeren skulle være fyldt, så der blev fyret op i den store gruekedel i vaskehuset, og så blev der ellers lavet alt det mad - blodpølse, medister, sylte og hvad det nu kunne være. Alle tarmene rensede vi selv, skyllede dem, vendte dem og skrabede dem, gav dem lidt salt og skrabede dem til de var så fine som dem, man på visse steder kan købe i dag. Skinken blev røget, det foregik på et lille røgeri på Strandvejen mellem Frederiksværk og Kregme. Jeg har 2 gange hentet skinken, når den var færdig - så fik jeg lov at låne mors cykel og cyklede 5 km i 25 graders frost og tilbage igen, det var såmænd ikke noget at snakke om. Når den så kom hjem, blev den hængt op ad skorstenen til 1. sal og der var mad længe i den skinke.

Til det statsskovhus hørte 12 tønder land, som far dyrkede ved hjælp af en gammel plov og en gammel jernharve. Der avlede vi alt, hvad vi skulle bruge til os selv og dyrene lige fra kartofler, roer, hø og korn, så vi var selvforsynende. Jorden var og gik hele sommeren med, når kornet skulle tærskes. Så slog de forskellige husmænd - 4-5 stykker - sig sammen og lejede et tærskeværk - det var sådan set også den eneste luksus. Kornet på marken blev slået med le som så blev pindet og sat i fine traver til det skulle køres ind. Så spændte far for og han og mor kørte ud. Far stak kornnegene op til mor og hun lagde dem fint på vognen. Vi unger hjalp såmænd ikke så meget til selv om der var nok at gøre. Man kan jo sige, at min mor havde 2 arbejder: Først ude i marken og så bagefter madlavning og vask. Vi fik altid kød til middag, en enkelt gang fisk, men altid 2 retter mad hver dag. Hun malkede jo også køerne. Om sommeren fik vi altid rabarbergrød inden vi skul-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

le i seng eller tykmælk, det er en gammeldags form for ymer, der var bare den forskel, at på den tykmælk man hældte i store lerfade var der 2 cm tyk fløde på. Den spiste vi med rugbrød, der var nulret i stykker og så sukker på - det var dejligt.

Min fars arbejde var i skoven, den passede sig selv om sommeren, men om vinteren var der meget arbejde og det var strenge vintre med megen sne og bidende frost. Der var ingen moderne hjælpemidler. Det var en økse og en sav + en stor sav, som to mand betjente. Grenene blev barket af med øksen og de store træstammer, (kævler) som vi kaldte dem, blev trukket ud til vejen af en hest, som blev spændt til nogle jernkæder omkring stammen. Så blev det savet i passende stykker og stablet pænt op i en lang række, alle i samme højde og bredde. Hver stok blev slået med en lille hammer med et nummer på som lavede fordybninger i træet og det blev solgt og inddelt i rummeter. Her hjalp jeg min far meget, da skoven og naturen altid har og stadig interesserer mig meget. Der var så fint rent i skovbunden dengang. Alt hvad der kunne brændes blev plukket op, ris og kogler blev samlet, vi brugte det i den føromtalte gruekedel i vaskehuset. Det var tørt og godt, men ellers blev vi jo tildelt brænde fra skoven, det indgik som en del af betalingen for arbejdet plus huset, som var tjenestebolig. Der var meget brænde, som min far kløvede til os selv, når det altså var fritid. Det blev også lagt i fine stabler og det havde vi til at bruge om vinteen i den store brændeovn i stuen.

Så kommer vi til jagtsæsonen, som var et helt kapitel for sig med enorme begivenheder. Det var kongejagten. Der var en bunke folk, såkaldte klappere, som drev vildtet frem mod dem som skulle skyde: Skovriderne i deres flotte uniformer, skovfogeder i ditto og så de kongelige. Kong Christian den Tiende og kronprins senere kong Frederik den niende, altså dronning Margrethes far og farfar. Det var meget flot, og når vildtet var skudt, blev det lagt på rad og række: Kronvildt, dåvildt, harer, ræve og fasaner i nydelige rækker. Efter jagten spiste de kongelige med følge, det foregik i vores fine stue, som ellers kun blev brugt til fine lejligheder, men man må jo sige, at den anledning var fin! Der er nok ikke mange almindelige mennesker, som i sin barndom har haft så fine gæster, som jeg har oplevet. Jeg har derfor også avisannoncer fra den gang klippet ud og gemt, og de har fulgt mig i mine gemmer lige siden.

Grunden til at jeg kunne hjælpe min far så meget i skoven var, at vi i de første skoleår kun gik i skole hveranden dag, altså fra vi var i første klasse og til tredie klasse. Det var i Asserbo skole, senere blev den nye skole bygget i Melby og så gik vi hver dag de 6 km frem og 6 tilbage året rundt. Vi gik hjemmefra kl. 7 og om vinteren var det stadig mørkt, og det var det også, når vi kom hjem, men det var en dejlig tid, som jeg gerne ville gøre om. Der var en vis charme over det og det er minder, som jeg absolut ikke ønsker at være foruden. Det var landet i bogstavelig forstand den gang, så absolut uden forurening af nogen slags og alle var tilfredse, i hvert fald dem, som jeg kom i berøring med. Man var taknemmelig for lidt, for den mindste detalje. Den tilfredshed har senere fulgt mig igennem hverdagen og jeg ville ønske, at mange mennesker skulle have haft sådan en barndom på landet.

Tove Merete Larsen, f. 1931, Asserbo ved Frederiksværk. Ud at tjene som 14-årig, uddannelse på husholdningsskole, ansat på forskellige plejehjem.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fra tiden under første verdenskrig i Alsønderup

af Karl Nielsen

I august 1914 var jeg godt 5 1/2 år. Min ældste bror Niels blev indkaldt til Sikringsstyrken, da regeringen mobiliserede militæret. Jeg husker, at han kom hjem med ny kasket på.

Senere blev Sikringsstyrken udstationeret på gårdene. Således havde vi artilleri på Brudegaard, to mand på fuld kost og logi og to heste på foder.

Mandskabet var københavnere, begge gift og havde familie. En sporvognskonduktør og en tidligere betjent. Sidstnævnte passede to heste med seletøj, sadel og hovedtøj. Den anden, der var konstabel, skulle passe kanonen sammen med to mere. På gården blev de fast optaget i familien. Hvor længe indkvarteringen varede ved jeg ikke. Til en fastelavn havde de fastelavnsridning og slog katten af tønden nede ved Ærtelandsgården og hold fest i forsamlingshuset. På Lønsgård i Harløse havde de øvelsesplads og mødested. Når de om eftermiddagen kom fra øvelse holdt de til ved Brugsen. Selv om det var småt med lommepenge, var priserne vel også små på øl og cigaretter. Den gang var det københavnere, der røg cigaretter.

De hed vistnok Hansen og Olsen. Olsen kunne underholde familien ved at læse op af Maglekilde Petersens historier. Han lavede også legetøj til mig.

Forholdene var uden vore dages bekvemmeligheder. De boede i karlekammeret ved hestestalden med stengulv af mursten. Når korporal Møller kom, kunne de godt spille kort der. WC'et var ude ved møddingen med to huller uden skillerum. Koldt vand ved posten. De kunne vistnok få varmt vand i køkkenet til at barbere sig mig.

Hillerød var garnisonsby med husarer med heste. På et tidspunkt, det har nok også været til fastelavn, var jeg med far og mor til opvisning af husarene i det gamle ridehus på Hillerødsholm.

Når de skulle møde på øvelsespladsen havde de to heste at sidde på. Sporvognskonduktøren var ingen habil rytter, i alt fald ikke i begyndelsen, så det havde de nok lidt sjov med. At stille op for mangler eller ikke i orden, blev nærmest betragtet som straf, måske uden grund.

På et senere tidspunkt blev de skiftet ud med et par jyder. Den ene var ude og pløje med militærhestene, og da de nåede grøften var de villige til at fortsætte, de var ikke vandt til at vende om, når de nåede forpløjningen.

Knud, min anden bror, var som husar under en øvelse sendt af sted med en melding. Da den var afleveret red han vild og kom hjem på Brudegaard, hvor hest og mand fik en ekstra forplejning og hvil. Han blev hjemsendt da krigen sluttede. En tid var han også udstationeret på en gård i Ll. Skensved på Stevns.

Der var ingen radio eller fjernsyn, derfor blev der trykt og udleveret løbesedler i Hillerød om krigens afslutning den 11.11. kl. 11 i 1918.

Det var gode tider for handelsmænd. Der var mangel på varer, da produktionen var for lille, især på grund af tørke og en lille høst i 1917.

"Den lille Jensen", kreaturhandler og siden gårdslagter, kørte på motorcykel. En dag var far kørt i skoven efter brænde. Jensen vidste der var

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

"Sikringsstyrken på Brudegård, vistnok Hansen og Olsen".

kreaturer til salg og opsøgte far i skoven. Han købte en ko og en tyr til levering i Hillerød for fast pris efter vægt. Da der var mangel på varer og priserne stadig steg, var det nemt at sælge, og handelen gav gode penge.

Teknikken er gået frem siden min barndom. Det første jeg husker, ca. 1914, var da der blev lagt rør fra vandposten ved brønden og ind i stalden. Ved at stoppe den laveste tud på posten kunne man pumpe vand direkte ind i krybben til køerne, med håndkraft naturligvis.

Det næste var da der kom selvrensende tærskeværk fra Nordsten, endnu uden halmpresser og avneblæser.

Kraften og energien kom fra hesteomgangen til en, to eller fire heste eftersom vi skulle skære hakkelse, tærske eller lave langhalm til at tække tag med.

Lidt senere, antagelig omkring 1916-18, fik vi selvbinder til tre heste. Forud var i brug slåmaskine og aflægger. Før den tid samlede man mandskab blandt landsbyens håndværkere til hjælp i høsten.

Efter en brand blev der bygget nyt stuehus i 1882 med kælder, som var et mørkt rum i nordsiden, beregnet til mælkerum.

Kildevæld mejeri overtog arbejdet med mælken i 1888 og far var med fra begyndelsen som leverandør nr. 25.

Køerne har altid givet meget arbejde, der skal meget foder til både vinter og sommer. I 1880 begyndte man at dyrke rodfrugter, de første var gulerødder. Senere kom roerne, sået med en torækkers maskine, som kunne laves om til radrenser for en hest. Inden man lærte at bruge hakkejern lå man ned og lugede og tyndede.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Siden har man fået mange maskiner til at høste roer og kartofler med. Malkemaskinen er et kapitel for sig. Før kunne en familie leve af at passe en besætning på 25-30 køer. Nu kan en ugift mand passe 40-50 eller mere, og tjene en stor løn.

Da hestene blev udskiftet med først en og siden to traktorer var det en stor omvæltning af arbejdet i marken, med meget mindre mandskab til det samme arbejde.

Mejetærskeren var en revolution hvad høsten angår. Før leverede vi ca. 50 svin om året. Nu er det normale 800 eller 1.000 stk. om året og i staldene er kommet meget automatik og al mulig teknik.

Elektriciteten kom i store dele af nordsjælland i begyndelsen af 1920'rne og gav muligheder både ude og inde. De gamle petroleumsmotorer var ikke så driftsikre. Lys gjorde også en pige overflødig om vinteren til at passe lygten og lampen ude og inde. Elektriske komfurer var i begyndelsen for dyrt at bryge. Støvsugeren blev hurtigt indført, men støv findes stadigvæk.

Har vi så fået det bedre? Jah, arbejdet er blevet lettere, men kræver mere indsigt og dygtigere mandskab.

Økonomien er blevet mere kompliceret og farlig. Små fejltrin kan blive farlige og give uheld, der er skæbnetunge for fremtiden. Et dødsfald kan blive afgørende for fremtiden. Et

Brudegård, oliemaleri af N.P. Jakobsen 1892.

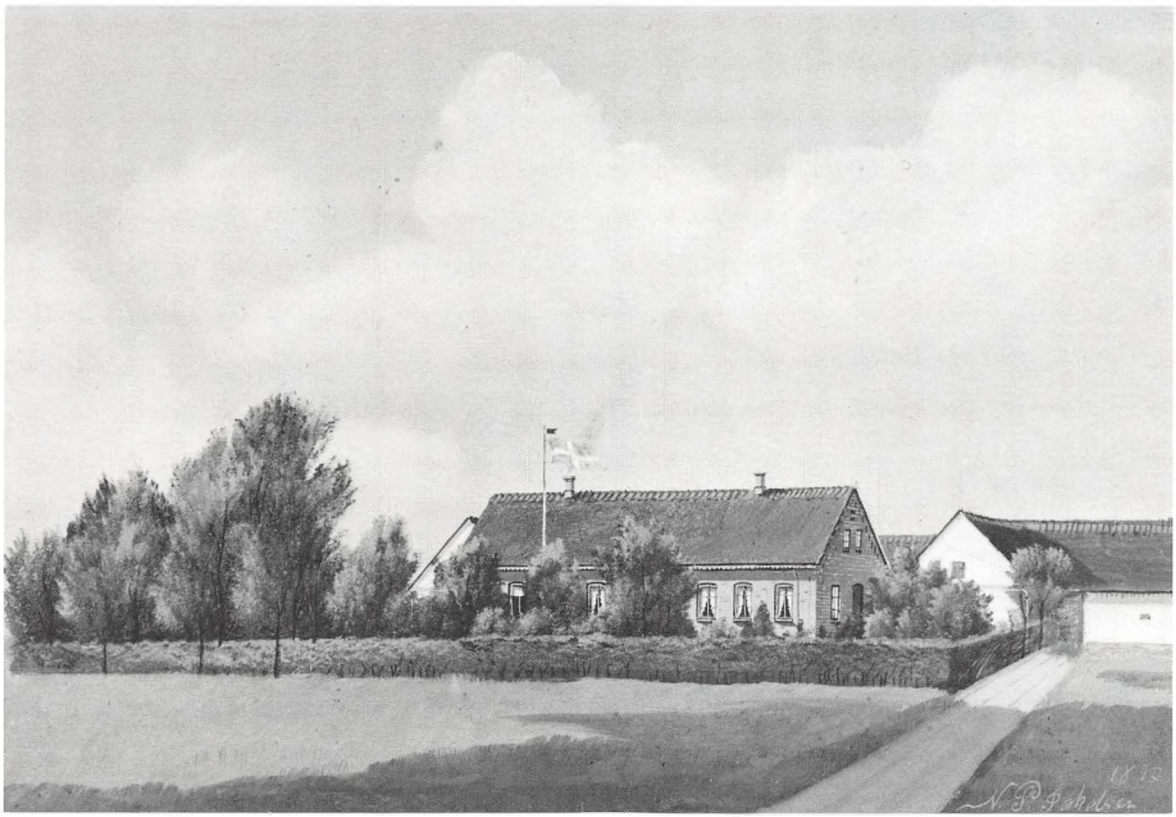

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

landbrug i tiden før 1930-40 kunne dårligt drives uden en dygtig husmoder eller husbestyrinde med folkeholdet på det tidspunkt. Økonomien er et ømt punkt.

En lønmodtager kan normalt regne med samme indkomst næste år. Det kan en landmand ikke regne med på grund af høstudbytte og vejrlig.

Ferie er et problem.

Det kræver sin mand, at passe en bedrift som man ikke kender, med maskiner og installationer der kræver et vist opsyn for at se om det fungerer, som det skal.

Karl Nielsen, født 1909 på Brudegård i Alsønderup. Møllersvend 1927. På højskole 1929, hvorefter karl på forskellige gårde. Landbrugsskole 1934. Køber Foleberggård i Lynge 1936, driver gården til 1973. Aktiv i forskellige landboforeninger. Død 1990.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Dengang jeg var snekaster

af Aksel Sørensen

I en tid, hvor vi om vinteren beklager os, hvis veje og fortove ikke er ryddet for sne, når vi skal færdes ude, kunne det være interessant at se tilbage til en tid, hvor vi var nødt til at se lidt anderledes på vinter og sne.

Vinteren 1942 var noget særligt. Jeg mindes den som meget usædvanlig med kulde og meget sne. Nok mest fordi jeg personlig var meget involveret i disse snemasser.

December og januar måned var forløbet ret almindelige med sne og frost i moderate mængder. Men omkring 1. februar begyndte vinteren for alvor at melde sig.

Der faldt ret meget sne, og samtidig blev det blæst, så sneen føg sammen i driver og lukkede vejene, hvor der var bakker og skråninger. Og da kunne man tale om ufremkommelige veje.

Nu må man huske på, at dengang havde man jo ikke disse moderne snerydningsmaskiner, vi ser i funktion i dag. Næh, på den tid var man ikke engang motoriseret, men hestekræfter var der selvfølgelig. Den kommunale sneplov til landevejene var en, der var lavet af træ og trukket af tre heste. Den havde form som et stort V, og kunne bagtil indstilles i bredden, alt efter som det passede til forholdene.

Det var husmand Martin Rasmussen fra Harreshøj, der lagde heste til. Desuden var der to arbejdsmænd med til, ved hjælp af en lang styrestang bagud, at holde sneploven nogenlunde lige på vejen. Denne sneplov kunne holde vejene farbare, når der var et moderat lag sne, men hvor der var større mængder føget sammen i driver, kunne den selvfølgelig ikke klare det. Det er så her, jeg kommer ind i billedet.

De arbejdsløse, ja dem var der også nogle stykker af dengang, blev sendt ud at kaste sne som det hed. Deraf navnet snekaster.

Området var på den tid inddelt i distrikter med hver sin snefoged, hovedsagelig valgt blandt omegnens landmænd. Disse snefogeder indkaldte mandskab til snerydning, når det var nødvendigt. Før i tiden var det blandt naboer, husejere og gårdejere, som havde pligt til at møde med en mand, vistnok endda uden betaling.

Men i 1942 blev mandskabet rekrutteret blandt de arbejdsløse på det lokale fagforeningskontor, hvilket her var hos Julius Mathiasen. Og man fik udbetalt tarifmæssig løn for arbejdet.

Jeg var bygningshåndværker, og i det fag var der ikke meget at bestille om vinteren. Jeg var altså arbejdsløs og gik til kontrol på det stedlige fagforeningskontor. Da der blev brug for mange snekastere, blev jeg også sendt ud og skulle møde hos gårdejer Knud Nielsen i Jonstrup, som var snefoged i det område.

Jeg skulle jo bruge en god skovl og gik til brugsen, den lå oppe ved møllen dengang, og købte en. Der var to størrelser at vælge mellem, og jeg tog selvfølgelig den største. Jeg var ung og stærk, 24 år, og mente at til sne var det bedst med en stor skovl, der kunne tage noget med sig, så vi snart kunne få ryddet de veje.

Det kom til at tage 2 måneder

Ja, der gik faktisk 2 måneder, før vi var færdige.

Nå, jeg stillede med min skovl, godt påklædt. Det var dog begrænset, hvad jeg havde af farmt tøj dengang, en strikket sweater og en almindelig jakke. Et par gode varme træskostøvler havde jeg

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

dog, og en såkaldt skihue, der var blevet meget populær i krigsårene, hvor vi jo havde flere ret strenge vintre.

Denne snefoged havde distrikt i Jonstrup-området, fra Guldsmedevej igennem Jonstrup til kommunegrænsen ved Søbækrenden. Ad Saanevej hen til Frederik Nielsen og ned ad Fiskedamsvej til Robert Bendtsen. Guldsmedebakken blev ryddet sidst. (Vistnok fordi snefogeden var lidt på kant med ejeren af Guldsmedegård!)

Vi var et sjak på 6 mand. Det var Johannes og Gunnar fra Tinkerup, Lars Peter fra Gurre, Svend Larsen fra Tikøb og Peter Andreasen fra Jonstrup, og så mig. Desuden, noget af tiden, snefoged Knud Nielsen, men han bestilte ikke noget. Skulle vel være en salgs arbejdsgiver, men i det store og hele passede vi os selv og vor snekastning. Vi gik så i gang med at grave os igennem snemasserne på de lukkede veje. Det er jo sådan med sammenføget sne, at det er noget fast, så man med skovlen skærer det ud i ret ensartede blokke, kaster dem ud til siden, og på den måde bliver man ved, til man er færdig med den bakke og fortsætter så med den næste.

Vi kom vel igennem vort vejstykke i løbet af ugen, men så traf det sig så heldigt - eller uheldigt - hvad man nu vil, at det om søndagen igen blev snestorm, og om mandagen kunne vi så begynde forfra. Og sådan gik det et stykke tid. Dag efter dag gravede vi os igennem snedriverne. Når vi var færdige, ja sommetider ikke engang det, blev det snestorm igen, og jo højere de opgravede volde blev, desto mere sne var der plads til på vejen. Nogle steder blev volden så høj, at vi måtte stå i 2 lag og smide sne op.

Det kunne nu godt være lidt træls at gå og grave i den sne dag efter dag. Og koldt var det også, blæst og frost, men vi blev trofast ved, man havde vel et forhold til, og ansvar for sit arbejde. Jeg husker en dag, vi gik og gravede os igennem bakken op til Jonstrup. Det blæste og sneen føg os om ørene. Vi havde halstørklæde bundet op om ørene, nogle havde øreklapper på (Lars Peter og Svend). Så pludselig hører vi brandbilen komme tudende igennem snefoget. Der var så meget sne på vejen, at den ikke kunne køre længere og måtte stoppe der. Brandmændene sprang ud, tog noget værktøj med sig og travede over marken op til den formodede brand i Saane. Det var dog kun en skorstensbrand, så der skete ikke nogen katastrofe ved den lejlighed.

Men vi kunne da ikke lade brandbilen stå dér, så vi gik i gang med at rydde så meget sne for den, så den kunne køre videre. Svend satte sig ind ved rattet, vi andre skubbede på og det lykkedes at få den ind på marken og køre den over til "brandstedet", hvor de brandbilløse brandmænd overtog den.

Men der var da også mange dage med klart vejr og solskin, og da kunne det være helt rart at gå der. Og solbrændte blev vi. Utroligt så brunende virkning solen har på den tid af året, når det samtidig er kold skarp blæst.

Da kunne det ske, at vi blev overstadige, og en af os tog til købmanden og købte en flaske "Pullimut", en dansk portvin. Det blev der drukket en del af i de år, hvor det udenlandske efterhånden var udgået. Så tog vi den lidt med ro, nød det gode vejr og den friske kolde luft. Syntes at livet alligevel var dejligt, vi havde godt solidt arbejde - der var ikke udsigt til tøvejr foreløbig - der var ingen der jagede med os, vi kunne gå stille og roligt og kaste sne. Fik vi ikke åbnet vejen den dag, så måske den næste.

Når det blev tid til at spise den medbragte madpakke, gik vi op til Søbækgård. I kostalden, på fodergangen foran køerne, sad vi og spiste vor mad. Dér var lunt og godt, og på dén gård var der renlighed og orden, så det at sidde og spise i stalden hos køerne generede ikke os. Køerne vænnede sig til os, og jeg tror, de ligefrem så frem til dette indslag i hverdagsrytmen. De lå eller stod og tyggede drøv, imens vi gumlede klemmerne i os.

Sådan gik den ene dag efter den anden. Vi skar snedriverne ud i pæne, nogenlunde ensartede blokke, tog dem på skovlen og kastede dem ud til siden. Møjsommeligt fik vi gjort vejen farbar, først i ét spor, dernæst i det andet, og begyndte så forfra igen.

Nu var der jo ikke så meget trafik på vejene i de år, slet ikke ret mange biler, men færdslen fo-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Snekastere i Tikøb. Forfatteren t.v.

regik i nogen grad med hest og kane. Og ellers masede man sig igennem på cykel eller på sine ben.

Og så midt i det hele fik vi det berømte "Isslag". Det havde sneet en del om søndagen og også blæst en del, så nu var vejene igen lukkede med sne. Imidlertid indtraf en mildning i de øvre luftlag, så det først blev tøsne og derefter regulært regnvejr. Men da der stadig var frost ved jorden og et stykke op i luften, blev regnen til is, når den faldt til jorden.

I to døgn regnede det, og islaget oven på sneen blev tykkere og tykkere. Alt udendørs blev dækket af is, luftledninger og master blev meget tykkere, træer og buske blev tynget til jorden. Store grene brækkede af træerne, ledninger knækkede og faldt ned. Selv masterne knækkede som tændstikker. Der var kaos overalt.

Det var umuligt at færdes ude, tykt, glat islag overalt. Og forsøgte man at køre i kane, oplevede man, at hestens hove trådte igennem isen, hvis skarpe kanter skar hestens ben til blods.

Vi kunne selvfølgelig ikke komme ud til vores arbejde så længe det regnede, og først da det var holdt op, kunne vi begynde at rydde vejene. Det var så skovlen på nakken og forsigtigt bevæge sig ad Jonstrup til. Det var vanskeligt at gå på de isglatte veje, at cykle var helt umuligt, men selv Lars Peter kom gående ude fra Gurre. Et par stykker kom med hakker for at prøve på at hakke igennem islaget. Ja, det var en drøj omgang. Flere steder var der jo igen blevet høje driver, så der var virkelig noget at gå i gang med. Jeg har aldrig senere oplevet en sådan vinter, selvom der selv-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

følgelig har været flere strenge i de forløbne 47 år. I løbet af nogle dage indtraf dog en mildning i vejret og islaget skørnede, så det var til at grave i med spade og skovl.

Og således gik dagene. Vi var efterhånden kommet et stykke hen i marts, foråret nærmede sig, solen varmede mere og mere og hjalp os med at håndtere sneen. Og til sidst smeltede sneen næsten hurtigere end vi kunne skovle den af vejen. Men da der endnu kom snebyger, måtte vi stadig ud med skovlen og rydde vejen. Jeg tror, at vi var de sidste snekastere i Tikøb-området.

Snekasterjobbet nærmede sig sin afslutning. Vores sjak var også svundet lidt i antal, jeg tror vi var tre eller fire, der holdt ud til den bitre ende, og vi blev enige om, at vi havde fortjent en form for afslutningsgilde.

Vi gik til købmand Næhr, der havde forretning i kroen. Han havde endnu nogle flasker stående af den gode, udenlandske vin, madeira, portvin og den slags. Men hvor skulle vi holde festen. Vi blev enige om, at Robert Bendtsens drivhus måtte være stedet. Der havde vi før sidet og spist vores mad, når vi var i nærheden. Der var fyr i en lille kakkelovn, fordi han drev grene frem til blomstring, til salg på torvet i Helsingør.

Der, i drivhuset, var der lunt og godt at sidde. På kasser eller omvendte urtepotter, imellem duftende kirsebærblomster og påskeliljer, festede vi og drak de ædle vine - ikke noget "pullimut" ved den lejlighed - takkede hinanden for godt samarbejde i det forløbne to måneder. Og drog så hjemad.

Dog var vi lige et smut inde i krostuen, når vi nu alligevel kom dér forbi, og hvor tjener Strøbæk lavede os en dejlig varm æggetoddy. verden var endnu ikke gået helt af lave.

Jeg husker at jeg skulle ind på fagforeningskontoret i Helsingør og betale kontingent. Og jeg kom i hvert fald derind. På cykel. Hvordan ellers? Der var ikke andre muligheder. For jeg husker også, at kassererens unge datter, der tilfældigt var med sin fader på kontoret den aften sagde til mig, at jeg var usædvanlig smuk-solbrændt. Og det blev jeg vist nok lidt stolt af.

Det var så enden på det sneeventyr.

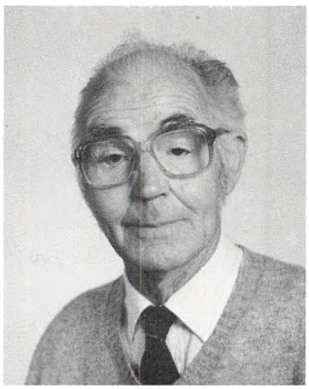

Aksel Sørensen, født 1918 på Vapnagaard ved Helsingør. Barndomshjem, hovedsagelig Hestehavehus i Gurrevang, hvor faderen var skovløber. Udlært som tømrer-snedker i 1938. Siden 1944 boet på en lille landejendom i Tikøb. Har skrevet erindringsbogen om "Mit liv med skoven", 1988.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Hverdage i Hillerød 1950-54

af Egon Sørensen

Forelskelse - forlovelse - bryllup. Dette var det vedtagne mønster da vi var unge. Min kone og jeg fulgte også disse traditioner, anderledes kunne det ikke være.

Jeg var portør på centralsygehuset i Hillerød 1950. Og sidst på sommeren ankom den pige, som senere skulle blive min kone. Hun kom rejsende fra Bornholm, hvor hun havde haft et sommerjob på et badehotel i Sandvig.

Hun startede som gangpige, og vi fandt hurtigt sammen. Juleaften 1950 blev vi forlovet, og sommeren efter ville vi giftes.

Men det var et problem. Centralsygehuset havde den mærkelige politik, at portørerne ikke måtte være gift. Grunden til dette, fandt vi portører aldrig rigtigt ud af. Det kunne være en frygt for et større lønkrav. Måske mente man også, at gifte folk ikke kunne affinde sig med vores vagtordninger.

Problemet var nu ikke så alvorligt for os. Min forlovede var træt af at være gangpige, og jeg var heller ikke så begejstret for portørjobbet. Ikke for arbejdets skyld, men mere for den, i dag helt uforståelige, hakkeorden som var rådende da.

Først på sommeren 1951 sagde vi da begge vore pladser op. Min pige rejste hjem til sin far på Fyn, og måneden efter skulle jeg så komme, hvor brylluppet skulle stå. En juli-eftermiddag fulgte jeg hende til toget, og da det var forsvundet mellem træerne, på sin vej mod København, gik jeg ud på Nordre Jernbanevej.

Nu skulle vores fælles tilværelse snart begynde, men en del ting skulle ordnes først. Allerførst måtte jeg skaffe mig et værelse, bare til den måneds tid, jeg skulle være alene.

Jeg gik tilbage til ventesalen og købte Frederiksborg Amts Avis, der måtte vel være annoncer med ledige værelser? Og det var der. - Værelse til leje for enlig - Teglgårdslund. Det var jo fint. Bare ned under viadukten og ud langs søen. Jeg startede min gamle cykel og kørte afsted.

Jeg fandt frem til huset. Indgangen var omme bagved. Jeg ringede på, og døren blev åbnet af en pæn, ældre dame. Jeg fremførte mit ærinde, og damen bød mig inden for. Hun viste mig ind gennem køkkenet, blåmalet efter den tids mode, og videre gennem endnu en dør, til et værelse bag køkkenet. Dette værelse havde oprindelig været hendes soveværelse, men efter hendes mands død, ville hun leje det ud. En dør førte fra værelset ind til hendes stue, men den var blokeret af en skænk, oplyste hun med et hurtigt smil.

Værelsets pris var 65 kr. om måneden. Jeg slog til med det samme, og efter at have fået udleveret en nøgle, tog jeg afsked.

Så gjaldt det et arbejde! Jeg havde arbejdet et stykke tid i Sverige, efter min soldatertid. Dengang opdagede jeg, at kunne man ikke finde arbejde andre steder, så skulle man blot ringe til et teglværk, så havde man arbejde med det samme.

Jeg tænkte. - Gad vist om det er det samme her?

I telefonboksen på torvet, støvede jeg den lasede telefonbog igennem og fandt numrene på Hammersholt Teglværk og Hillerød Teglværk. Jeg ringede til det sidste. En mandsstemme meldte sig. Jeg spurgte, om der var noget arbejde at få. - Hvor gammel er De? spurgte manden. Jeg oplyste, at jeg var 24, og havde været en sommer på et svensk teglværk, for nogle år siden. - De kan begynde i morgen, klokken halvsyv! Så let gik det.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Efter at have været sygehusportør i et par år, så var det en barsk overgang, at komme på et teglværk, et rigtigt gammeldags teglværk, som de fleste teglværker var dengang.

Man lavede tagsten, hollandsk model, på en såkaldt revolverpresse. Navnet kom af maskinens konstruktion. Den virkede som en tromlerevolver, forstået på den måde, at underformene, seks i alt, var fastspændte på en sekskantet tromle. Når overformen havde trykket en tagsten af den lerklods, som var klasket på underformen, så drejede denne tromle sig en sjettedel omgang, og overformen kunne gå ned og trykke igen.

Desuden lavede man håndstrøgne mursten om sommeren. Dette foregik i de åbne tørrelader, som lå spredt rundt på teglværkets areal. Men om dette, meget hårde arbejde, mere sidenhen.

Jeg nævnte den barske overgang fra portørarbejdet til teglværket. Jeg husker en ganske bestemt dag, lige i starten. Jeg blev sendt op på toppen af et mægtigt lager af brunkulssmuld. Bunken var placeret bag et højt plankeværk, med et tag af bølgeblikplader.

Jeg skulle skovle dette sortbrune, stærkt støvende stads, ned mod en åbning i plankeværket. Herfra kørte brænderne det så, ad en lang, stejl bro, op på ovnen, hvor de fyrede med det.

Det var en stegende hed juli-dag, og blikpladerne, lige over mit hoved, var brændende varme. Sveden rendte i stride strømme ned over mit ansigt og bare overkrop.

Da det blev fyraften, stirrede jeg på mine bare arme og bryst. Jeg var fuldstændig dækket af et tykt lag brunkulsstøv, ligeså mine bukser Da tænkte jeg. - Hvad er det egentlig du har rodet dig ind i her? Kontrasten mellem min hvide portørjakke og rene hænder, og det jeg da stod og så på, var temmelig voldsom. Men et bad under teglværkets brusere, vaskede da min hud red.

Min søgen efter en lejlighed, havde stadig ikke givet noget resultat, muligvis på grund af min manglende erfaring. Bortset fra et enkelt tilfælde, hvor der en dag havde været en annonce på en treværelses lejlighed på Jespervej. Men prisen var 75 kr. om måneden. Jeg kan huske jeg tænkte. - Ja, ja, der skal da være grænser for, hvor meget man skal give i husleje. Naivt, når man tænker på de 65 kr. mit værelse kostede. Ak ja, hellige ungdommelige enfold.

Juli måned svandt mere og mere, og datoen for vores bryllup rykkede "faretruende" nærmere. Vanskelighederne ved at etablere sig og skabe et hjem, når man blev gift, var efterhånden ved at gå op for mig.

Den eneste mulighed, som jeg i min tidnød kunne se, var at spørge min værtinde, om vi måske måtte bo på mit værelse, når vi nu blev gift. Det hele skulle jo gerne være klart, når vi vendte tilbage fra Fyn, som nygifte.

En dag tog jeg mod til mig og spurgte. Min værtinde tøvede kun et øjeblik, så sagde hun ja. - Tak, sagde jeg, vistnok synlig overrasket over så let det gik.

- Men så må vi jo have nogle klare aftaler, om jeres brug af køkkenet, fortsatte hun. - Men det kan jeg jo tale med Deres kone om. - Ja, jo, mumlede jeg, forfjamsket over at høre hende sige - Deres kone. Det var jo unægtelig temmelig uvant for mig.

Nu fik jeg travlt. Problemet med et sted at bo, var løst, midlertidigt. Nu skulle jeg købe møbler, og alle disse gøremål var jo fuldstændig nye for mig, men min forlovede havde givet mig "fuldmagt" til at ordne dette.

Medens jeg var portør, havde jeg sparet en smule op, og af ugelønnen på teglværket, var der også blevet lidt til overs, så jeg var i besiddelse af den fantastiske sum af 500 kr. I amtsavisen var der dengang hele kolonner af små rubrikannoncer. Alle fra samme møbelhandler. Hvert stykke møbel havde sin egen, lille annonce, og fælles for dem alle var, at de endte med, - gerne afbetaling.

Jeg drog af sted med mine 500 kr.

En sovesofa var det første. Rustrødt betræk med antydning af store blomsterhoveder. Så et spisebord med hollandsk udtræk. Det var første gang jeg stiftede bekendtskab med denne møbeltekniske finesse. Bordpladen var skinnende blankpoleret nøddetræ. Til dette, fire spisestuestole. En skænk og et klædeskab, tofløjet, kaldte man det, fuldførte mit indkøb.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Luftfoto af Teglgårdslund - Hammersholtvej. (Lokalhistorisk Arkiv, Hillerød).

Møbelhandleren lagde sammen. Han nåede til den formidable sum af 3.200 kr.

Jeg tror nok jeg sank mundvandet en ekstra gang, da jeg hørte dette tal. Men nu kom jeg så til det allerværste, trods de mange annoncer med - gerne afbetaling. Jeg måtte jo nu spørge, om jeg kunne få alt dette på afbetaling. For mig var det jo et vældigt indkøb. - Jeg har 500 kr., som jeg vil betale nu. Kan jeg få resten på afbetaling? Så var det sagt. Tænk hvis han sagde. - Næ, næ.

Men manden tog det med den største sindsro. - Ja, selvfølgelig. Hvor meget skal vi så sætte det månedlige afdrag til?

Så stod jeg der. Hvad i alverden skulle jeg svare. Hvad forventede møbelhandleren? Men han hjalp mig ud af kniben. - Skal vi sige 50 kr.? spurgte han.

Jeg var hurtig til at sige ja. 50 kr. var nok det højeste beløb, der passede mig.

Således blev det da. 500 kr. ud, tilbage blev så 2700 kr. plus et ukendt rentebeløb. Men bare de 2700 kr. divideret med 50, ja, så var jeg jo oppe på 54 måneder. Fire og et halvt år - og så renterne!

Nå, disse tal rystede mig ikke, de virkede næsten abstrakte den aften. Det eneste der betød noget var, at jeg havde købt møbler, vores første møbler, og at vi havde et sted at sætte dem, selv om det foreløbig kun var et enkelt værelse.

De kom et par dage efter. Dengang skulle man ikke selv i gang med unbrakonøgle, for at samle sine nye møbler, som man undertiden skal i dag. Næh, det var gedigent lavet, selv om det var fabriksmøbler.

Jeg fik det hele sat på plads. Klædeskabet stillede jeg foran døren ind til værtindens stue. Så var der dobbelt spærring - og lydisolering, troede jeg. Vi vil senere se, at dette ikke var tilfældet.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Da alt var på plads, stoppede jeg min forbrændte pibe, satte mig i soveværelset, og nød synet af vores fremtidige hjem.

Jeg var faktisk helt stolt af mig selv, og det jeg havde udrettet.

Brylluppet blev holdt. En dejlig fest med de livsglade fynboer, og et par dage efter vendte vi tilbage til Hillerød, og tog vores nye hjem i besiddelse.

Jeg var naturligvis meget spændt på min kones reaktion. Hun var ovenud tilfreds. Det var den dejligste stue, hun endnu havde set, sagde hun.

Det føromtalte regnestykke med de 54 måneders afdrag, gik vi begge let hen over. Vi var jo unge, nygifte og fremtiden lå ubrugt foran os.

Men der var jo praktiske ting, der meldte sig med det samme. Et begreb som kostpenge var ukendt for os. Men vi havde den opfattelse, at alle havde afsat et bestemt beløb til denne nødvendige post. Spørgsmålet var bare, hvor meget? Hvor meget var nødvendigt, og hvor meget havde vi råd til? Vi lyttede til mere erfarne folk, og fandt frem til, at 60 kr. om ugen nok ville være passende, både til vores forbrug og, ikke mindst, til vores indtægt.

Min kone havde arbejdet siden hun, som fjortenårig, var kommet ud at tjene på en gård, og nu glædede hun sig ganske naturligt til, som gift kone, at kunne gå hjemme og passe vort eget. Dette mønster var vi vokset op med, og havde ingen tanker om at bryde det. Vi lærte siden, at denne livsform ikke rigtigt var tilfredsstillende, hverken økonomisk eller trivselsmæssigt for hende. Men altså, i starten var vores indtægt min ugeløn på teglværket, på timeløn, som jeg startede på, 141 kr.

Lommepenge blev der slet ikke sat noget af til, ikke til nogen af os.

Min kone røg vel 10-12 cigaretter om dagen, dem købte hun ud af kostpengene. Jeg selv røg udelukkende pibe, så de lommepenge brugte jeg altså.

Jeg havde hos købmanden på hjørnet af Teglgårdslund og Hammersholdtvejen fundet en pladetobak, der hed Bounty. Det var en lille papæske, der indeholdt et vist antal plader, jeg husker ikke hvor mange. Men fordelen ved denne Bounty var, for det første, at den var billig, og at pladerne den indeholdt var nemme at dele ud med så og så mange pr. dag. Hver morgen, inden jeg kørte afsted til teglværket, lagde jeg dagens ration af plader i en lille blikæske. Når denne æske var tom, ja så var der altså ikke mere røg den dag, for en æske Bounty skulle holde en uge.

Men en dag på teglværket skete der en "katastrofe". Vi havde sat os og skulle holde en rygepause, min makker og jeg. Det vil sige, jeg skulle ryge, min makker, en gammel mand fra Gadevang, tog sig en pris snus.

Jeg må nu lige fortælle, at jeg på det tidspunkt, var blevet flyttet op på loftet, som vi kaldte det. Loftet var oppe på ovnen. Her skulle den gamle mand lære mig at fremstille de mange forskellige specialsten, som alle måtte fremstilles i hånden, altså håndstrygning.

Dette loft var dækket af et tykt lag støv, og af fint, tørt sand, som vi brugte i vores arbejde.

Da vi nu sidder der, tager jeg min blikæske frem og åbner den - og taber indholdet på gulvet, ned mellem sand, støv og lerklatter. Jeg blev helt paf, men den gamle mand grinede, ikke hoverende, men det var normalt vel kun til at grine af.

Han anede jo ikke, hvad der var sket. At min tobak til resten af dagen nu lå i sandet og støvet. Afhængig af min pibe, som jeg var, skrabede jeg tobakken sammen så godt jeg kunne. En del sand og støv fulgte med, men jeg tror da nok, jeg reddede det meste.

Dette var jo kun en lille, dum episode. Men når man tænker på, at det næsten er fyrretyve år siden, og alligevel står så klart i min erindring, ja så får man et ganske godt billede af forskellen på hverdagen dengang og nu.

Jeg kan også nævne en lille ting fra en overenskomstforhandling.

Vi lavede i håndstrygeriet blandt andet en rygstensmodel, ryg 6. Stykprisen for at stryge disse sten, var 11,8 øre. Vi forlangte denne pris sat op til 12 øre. Ikke så meget for de to tiendedel øre, men som vi sagde til hinanden, det er da nemmere at regne med.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Dette beskedne krav blev afvist. Man mente vi tjente godt nok på den gamle pris.

Da vi senere nåede frem til tressernes løbske løninflation, tænkte jeg tit på disse 0,2 øre, som vi ikke kunne få.

Da vi blev gift i 1951, var der stadig en del rationeringsmærker gældende. Jeg husker ikke hvilke varer der stadig var rationeret, det var ikke noget problem i vores lille husholdning. Men jeg husker, at vi fik koksmærker. Tolv hektoliter fik vi mærker til den første vinter. Jeg hentede ellers hver fredag aften en sæk brunkul hos Julius Larsen i Slotsgade. Med lidt forsigtighed kunne man godt cykle med sådan en sæk bagpå. Det var med denne sæk brunkul, som med min Bountytobak, den skulle vare til næste fredag.

Men nu havde vi altså mærker til tolv hektoliter koks. Min kone og jeg sagde, næsten i munden på hinanden, - ja, det er jo meget godt, men så mange hektoliter koks har vi slet ikke råd til at købe på en hel vinter.

Nogen af vore nærmeste venner, var blevet gift kort før os. De boede i noget vi kaldte havehuset. Det var et lille træhus, som lå i baghaven til et hus i Hillerøds udkant. Dette træhus var uden nogen form for isolering, og bestod blot af eet rum. Et primusapparat i den ene ende, var skærmet en smule fra. Her boede de med deres få måneder gamle dreng. For det første havde de, som vi andre, ikke ret mange penge at bruge på brændsel, og for det andet, så var det en håbløs opgave at varme dette utætte træhus bare nogenlunde op. Den unge kone tog da, i en særlig kold frostperiode, straks om morgenen drengen og puttede ham i barnevognen. Hun travede på tværs gennem Hillerød, ud til min kone. Her var der i hvert fald varme, og her kunne hun så vaske og ordne knægten.

Jeg fortalte tidligere, at jeg stillede vores klædeskab foran døren ind til værtindens stue, og mente blandt andet at dette ville lydisolere lidt mere. Men det gjorde det bestemt ikke!

Jeg må lige fortælle, at min kone både talte og lo meget. En aften, eller jeg må hellere sige nat, var tiden løbet ganske fra os. Vi lå der i mørket på sovesofaen, og vi, eller rettere min kone, snakkede og lo - en hel del, tror jeg nok. Så spurgte hun på et tidspunkt - hvad er klokken? Inden jeg nåede at reagere, lød det klart og tydeligt fra den anden side af den omtalte dør. - Den er to. Der var ellers to unge mennesker, der fik travlt med at få hovederne ned under dynen. Spruttende af grin, men også en smule skamfulde. Dels over det sene tidspunkt, men også ved tanken om, at værtinden åbenbart kunne følge ganske godt med i vores gøren og laden.

Når jeg nu har fortalt om denne tildragelse, så må jeg også fortælle lidt om den dyne vi gemte os under. Vi købte den allerede medens vi var på sygehuset. Dyner var dengang svære at få fat på, og meget dyre. Men en dag så vi en annonce i et blad. Et firma i Skagen averterede med fine, billige dyner. Vi skrev straks efter en.

Dynen kom, og den var blød og dejlig. Dynevåret var ganske vist noget tyndt, gennemsigtigt noget, men det tog vi os ikke af. Vi var jo, som alle andre, vænnet til de mærkeligste krigsvarer, af alle mulige kvaliteter.

Da vi så var blevet gift, blev dynen taget op af sin pose, og taget i brug. Men efter en ganske kort tid, begyndte det bløde fyld i dynen, at klumpe sig så sært sammen. Løftede man et knæ under dynen, ja så havde man kun det tynde, gennemsigtige stof over knæet.

Vi spøgte med vores såkaldte dyne, og siden, da vi fik bedre sengetøj, sprættede vi af nysgerrighed dynen op, spændte på hvad det var for noget underligt noget, der var inden i. Det var optrævlede klude, det man ellers kalder twist.Vi havde megen morskab med at finde stumper af laksefarvet kvindelige underbeklædningsgenstande i det sammenklumpede dynefyld.

I januar måned 1952 fik jeg en voldsom forkølelse. Men en god social ordning som sygedage, eksisterede ikke dengang. Blev man hjemme fra arbejdet, ja så fik man altså heller ikke nogen penge, så enkelt var det.

Altså fortsatte jeg med at køre på teglværket. Jeg fik det imidlertid værre og værre, men udsigten til et ukendt antal dage der hjemme, med deraf følgende huller i ugelønnen, skræmte mig, så jeg blev ved.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Men en aften der hjemme, blev feberen så høj, så jeg begyndte at tale i vildelse. Så tog min kone affære. Der var ikke telefon i huset, vi boede i, så hun løb afsted for at finde en. Hvor hun fandt den, ved jeg ikke, men hun fik da ringet til doktor Nordby, som vi kendte fra sygehuset. Han var reservelæge på medicinsk afdeling, da vi var der, men var nu startet som praktiserende læge i Hillerød.

Nordby kom, som han altid gjorde, uanset tidspunkt. Korrekt påklædt i sort vinteroverfrakke, slips og det hele.

Efter en kort undersøgelse, sagde han - De må ud på "Bjerget" Sørensen. Vi må have Dem undersøgt for lungebetændelse. Nu kører jeg hjem, og så bestiller jeg en ambulance.

I min febervildelse, fattede jeg kun svagt, hvad der foregik, men postyret havde vækket vores værtinde, og sammen med min kone, kørte hun med i ambulancen til sygehuset. Og gudskelov for det, for sygehusets første reaktion var en mistanke om meningitis!

Dette slog selvfølgelig min kone helt ud, og derfor var det godt, at hun havde den ældre og mere erfarne dame ved sin side.

Da de ud på natten skulle hjem til Teglgårdslund, var der faldet et tykt lag sne, og min kone måtte indrømme, at hun ikke havde penge til en bil hjem. - Ved De hvad, fru Sørensen, sagde vores værtinde. Lad mig nu kalde hende fru Kristensen, hvad hun for øvrigt også hed. - Det er holdt op med at sne, og der er jo ikke så langt hjem. Skal vi ikke gå? Vi har vist godt af at klare hjernen lidt i den friske luft.

Så gik de da, de to kvinder, den purunge og den ældre, gennem den hvide, nyfaldne sne, hjem til Teglgårdslund. Deres samtale på denne tur fik jeg senere refereret af min kone. Den skal ikke gengives her, men den var meget værdifuld for min kone i hendes oprevne sindstilstand.

Lykkelig den, som i en presset situation, har et varmhjertet menneske at støtte sig til. Min kone glemte aldrig denne nattetur hjem fra sygehuset.

Men alt gik godt. Efter et par dage, havde sygehuset fået svaret på deres prøver. Det var ikke meningitis, men lungebetændelse, som doktor Nordby havde sagt.

Dengang blev man ikke sendt hjem fra sygehuset, så snart man kunne stå på sine ben. Lungebetændelsen skulle først være fuldstændig væk. Derefter skulle der gå endnu nogle dage, inden en udskrivelse kunne komme på tale.

Da dagen endelig kom, spurgte reservelægen på medicinsk afdeling, doktor Svane hed han, - skal De så i gang på teglværket igen? Om han kendte noget til et teglværk, tvivler jeg på, men han havde nok en anelse om, at det ikke var det letteste sted at arbejde.

Jeg svarede, lidt tøvende, - jah, jeg kommer vel til at vente en uges tid måske? Jeg håbede nok på, at han ville sige, jeg var klar med det samme. Han kikkede lidt på mig, så sagde han, - Næh, jeg vil nu hellere sige to uger.

Der var efterhånden gået en god måneds tid, siden jeg blev syg, så min kone havde været på skattekontoret i Nyhuse kommune, som det hed dengang. Hun måtte ud for at bede om udsættelse med en forfalden skatterate, Der var jo ikke noget der hed kildeskat, så de forfaldne rater skulle betales, uanset om indtægten svigtede. Skattekontoret tog det pænt, mod en aftale om en afdragsordning, så snart jeg begyndte at arbejde igen.

På teglværket havde vi en ordning, hvorefter vi betalte to kroner om ugen til en fælles kasse. I tilfælde af sygdom, fik vi så udbetalt tre kr. pr. sygedag. 18 kr. om ugen. Hvad der var tilbage i denne kasse, når vi nåede jul, blev så udbetalt med samme beløb til alle, som en slags juleopsparing. Dette var en meget god ordning, som fungerede fint i mange år.

Men disse 18 kr. var altså den eneste indtægt, vi havde i den tid jeg var syg. Jeg tror nok vi kunne have fået 45 øre pr. dag fra sygekassen. Vi fik aldrig undersøgt dette, så jeg ved ikke, om det var rigtigt.

Vi var unge mennesker, og både min kone og jeg havde altid været meget glade for at danse. Det kunne ske, vi en aften hyggede os med jævnaldrende venner, som var i samme situation, rent økonomisk, som os. Een kunne finde på at spør-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Hillerød Teglværk. Foto 1990. (Nordsjællands Folkemuseum).

ge, om vi havde lyst og råd til at ofre en tikrone en lørdag aften, så vi kunne gå ud for at danse.

Hvis tikronesedlen kunne afses, var vi nemme at overtale. Så gik vi på hotel København eller Kronprinsen og morede os. Dette lyder vanvittigt i vore dage. At gå ud og more sig for tyve kroner, fire voksne mennesker. Men det kunne virkelig lade sig gøre dengang. Det kunne blive til en øl til hver af os to mænd, og en citronvand til vore damer. Det sad vi så og sparede på hele aftenen, medens vi dansede af hjertens lyst til et af de lokale orkestre.

Jeg lovede tidligere at fortælle lidt om håndstrygning af mursten. Mere naturligt ville nok have været at fortælle om det håndstrygningsfag, som jeg selv lærte til bunds på ovnloftet. Men for det første er dette et temmelig omfattende emne, og for det andet så er håndstrygning af mursten et speciale, som er uddødt nu. Ja, jeg ved godt, at man senere vistnok på nogle jyske værker har taget det op igen, men da under nogle langt mere moderne former, selvom selve strygningen er foregået på samme måde. Men mange af de ting, som gjorde dette arbejde så barsk og hårdt, er blevet ændret. Under den form, som jeg lærte det at kende, er det stærkt på vej til at gå i glemmebogen. Derfor vil jeg skrive om det her.

Dette arbejde kunne kun foregå om sommeren. En smule nattefrost kunne ødelægge mange tusinde af de nystrøgne sten på ene eneste nat.

Man startede derfor i det allertidligste forår. Arbejdet foregik i de åbne tørrelader i begge sider. I tagets rygning, var en såkaldt rytter med skodder, som kunne åbnes og lukkes nedefra. Disse skodder skulle så kunne give en slags turbolens, til gavn for tørringsprocessen. I siderne havde man presenninger, som kunne rulles op og ned efter behov.

Håndstrygningen foregik ved et stort lavt bord med hjul på de to ben. Strygeleret lå i en

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

stor bunke på dette bord, lidt til højre for strygeren. Dette ler var af en speciel blød konsistens, tilberedt i en lille separat sump, som var nogenlunde centralt placeret i forhold til de forskellige tørrelader. Lige foran sig havde strygeren murstenformen liggende. Det var en træform som rummede enten to eller tre sten, afhængig af hvilken lade man var i, da trestensformen krævede bredere tørrereoler, hvorfor vil man senere forstå.

Men tilbage til murstensformen. Denne lå på et underlag af læder, som havde den egenskab, at det, når det var vådt, tillod formen at glide ubesværet.

Lige til venstre for dette underlag, var der et aflangt trætrug, fyldt med vand, og til venstre for dette, et par hyldeknægte, som lapbrædtet lå på. Lapbrædtet var et tyndt brædt, hvorpå der kunne ligge to mursten. I trestensladerne var disse brædder så lange, så der kunne ligge tre sten, derfor skulle reolerne hvorpå disse brædder med stenene på, skulle ligge, være bredere.

Håndstrygeren startede med at dyppe sin form i vandtruget, og derefter lægge den på læderpladsen. Så skar han med kanten af sine hænder, som hele tiden også skulle være godt fugtige, en lerklump ud af bunken på bordet.

Allerede her begyndte rutinen at være absolut nødvendig. Når han førte sine hænder ned gennem lerbunken, skulle han sørge for, at lerklumpen han skar af fik en ganske speciel størrelse og facon. Der skulle være ler nok til en mursten, absolut ikke for lidt, men helst heller ikke for meget. Og den skulle have en slags elipseform med de smalle sider op og ned. Når klumpen var skåret af, løftede han den en smule i vejret, og i samme bevægelse lagde han sin ene hånd ovenpå klumpen, hvorefter han slog den ned i murstensformens ene rum.

Hvis lerklumpen ikke havde den helt rigtige facon og størrelse, og hvis hånden, der lå ovenpå, ikke lå rigtigt, og slaget ned i formen ikke var præcis, ja så ville murstenen uvægerligt mangle et eller flere hjørner. Og fylde manglende hjørner ud med en ekstra klat bagefter, duede ikke. Det er, og var, netop den håndstrøgne stens styrke, at den var strøget i et hug, så der ikke fandtes nogen lagdeling i leret, hvilket kan forårsage frostsprængninger eller tørrerevner.

Den næste sten i formen blev slået i, det overskydende ler blev skrabet af formen med en lille brædestump. Netop af hensyn til dette skrab med brædestumpen, måtte lerklumpen man formede med sine hænder ikke være større end nødvendigt. Skulle man skrabe overskydende ler af formen, fra måske over 5000 sten om dagen, ja så måtte man lære at økonomisere med sine armkræfter.

Når det overskydende ler var skrabet af, så tog strygeren om de to håndtag, der var på formen, et i hver ende og skød formen sidelæns ud over vandtruget, lod den venstre side falde ned, videre ind over lapbrædtet, hvor han igen drejede den med fladen nedad. Så lagde han formen på lapbrædtet, løftede den forsigtigt op, og de to glinsende våde mursten gled ud af formen, og lå på lapbrædtet.

Processen gentog sig. Formen blev dyppet i vandtruget, hænderne skulle følge med, da de skulle være våde, for at kunne skære ned gennem lerbunken, og formen lagdes igen på læderpladen.

Her kan jeg nævne en af de ting, som jeg mente var faldet væk, da man genoptog håndstrygeriet af mursten under mere moderne former. For udenforstående vil det jeg nævner måske i første omgang synes at være en bagatel, men vent lidt.

Som skrevet dyppedes træformen og hænderne efter hver tømning i vandtruget. Forestil Dem nu håndstrygeren i de, undertiden, næsten frostkolde forårsmorgener, hvor hans hænder ustandselig skulle ned i det iskolde vand. Samtidig skulle de gerne være smidige og følsomme, ellers kunne han ikke udføre strygningen på rette måde. Leret, som hans hænder også skulle i konstant berøring med, var lige så koldt som vandet. Mange seneskedebetændelser, og senere gigtlidelser kan mange gamle håndstrygere sikkert takke, navnlig det kolde vand for. Så vil man måske tænke, at det måtte være muligt at starte med varmt vand om morgenen.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Håndstrygning af sten på Hillerød Teglværk omkring 1956. Karl Jørgen Larsen fra Gadevang (tv.). Artiklens forfatter Egon Sørensen (th.).

Ja, teoretisk var det muligt, at hente et par spande varmt vand til at starte på. Men det hjalp kun såre lidt. For det første blev dette vand meget hurtigt koldt, og for det andet, så var der faktisk et ret stort vandforbrug, hvilket vil sige, at der ret hurtigt skulle fyldes mere vand i vandtruget, og det blev uvægerligt koldt vand. Man skal være klar over, at strygeriet altid foregik på akkord, og næsten altid et godt stykke fra den varme vandhane. Afhentning af varmt vand, var absolut ikke indregnet i prisen, og ingen af de tre mænd, der var med i akkorden, kunne hente vand uden at de to andre måtte stå og vente. Altså kørte man med det iskolde vand. På de moderne teglværker, som

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

har taget denne produktion op, har man sikkert installeret varmt vand ved strygestedet, ligesom det hele sikkert er foregået i lune, lukkede lokaler. Forhold som ligger milevidt fra gamle tiders åbne tørrelader.

Foruden håndstrygeren, var der disktrilleren og lapdrengen.

Når strygeren havde lagt de nystrøgne sten på lapbrædtet, så blev dette brædt snuppet af lapdrengen, gerne en ung mand under atten år. Han løb så ind mellem reolerne, og skød brædtet ind på en hylde. Det skulle gå stærkt, for inden strygeren var klar til at aflevere de næste to sten, så skulle han være tilbage, lægge et tomt brædt parat og strø en smule tørt sand på det. Stenene skulle kunne glide på brædtet, når de, under tørringen begyndte at trække sig sammen, derfor dette sand.

Disktrilningen står for mig, som noget af det hårdeste arbejde jeg har været ude for på teglværket. På sin vis mere end selve strygningen.

Man trillede med en flad trillebør, uden forsmæk og sidefjæle. I den særlige sump, som æltede strygeleret hentede man sit læs. Læssede det klistrede ler på børen med en skovl. Alene det skulle der både øvelse og gode arme til.

Så tog man trilleselen på. Den gik fra det ene håndtag, over skulderen, skråt ned over ryggen til det andet håndtag. Uden denne sele kunne man simpelthen ikke køre trillebøren, så tung var den. Så startede man afsted ad de smalle stier, som gennem årenes tril var dannet i græsset. De strakte sig, som et vejnet ud til alle tørreladerne. Trillebørerne havde naturligvis gennem årene fulgt den nærmeste vej, men det var ikke altid denne vej var lige jævn. Frost om vinteren, eller andre ting, kunne have dannet større eller mindre ujævnheder på stierne. Det man skulle gøre var at få god fart på trillebøren, således at der var fremdrift nok til at klare småbakker og huller.

Når man så nåede frem til laden, hvor strygebordet stod, skulle der ekstra fart på, for det sidste stykke foregik op ad et brædt, op på selve bordet, hvor læsset skulle tippes af. Gik man i stå på det sidste stykke op ad trillebrædtet, ja, så ville der ske een af to ting.

Enten ville man vælte, og det var det mest sandsynlige, ellers måtte man køre baglæns ned igen, og det var dette, som var næsten umuligt at gøre. Væltede man, så skulle det spildte læs samles op igen, og det sinkede arbejdet. Desforuden skulle man høre på spydige bemærkninger fra de to andre. Ja, man kunne let komme ud for, at strygeren ikke ville have det spildte læs op på bordet, det kunne være fyldt med småsten, træsplinter fra lapbrædder, og stumper fra tørre mursten. Altsammen noget, som håndstrygeren ikke brød sig om, at hans hænder skulle komme i berøring med. Hvis han kasserede det, så var man straks et læs bagefter. Vi havde en tørrelade vi kaldte bakkeladen. Den lå noget højere end de andre, hvilket betød, at køreturen på den sidste del af trillet, gik op ad bakke. Den tur kunne kun de færreste klare, uden et kort pust undervejs, hvilket der faktisk ikke var tid til.

Jeg vil lige nævne, at en god håndstryger skulle kunne klare mellem 5 og 6.000 sten på en dag. Ganger man dette tal med vægten af en nystrøget sten, ja så når man frem til en vægt mellem 15 og 16.000 kilo. Denne vægt skulle strygeren altså stå og svinge med i løbet af en dag. Intet under, at det krævede gode armkræfter - og træning.

Der kunne skrives meget mere om livet og arbejdet på et teglværk dengang.

Ringovnen har jeg kun nævnt i anden forbindelse. Men skulle en beskrivelse af denne gamle ovntype, og arbejdet i og med den været blot nogenlunde fyldestgørende, så ville der være stof nok til en mindre bog. Det samme gælder lertilberedningen, tagstenspressen, tørringen af tagstenene, og alle de mange forskellige gøremål i forbindelse med denne produktion.

Jeg ville også gerne skrive om de mange specialsten, som blev fremstillet ved håndstrygning på ovnloftet, og som jeg selv lærte til bunds gennem ca. tolv år på loftet.

Og sidst, men ikke mindst, de mange gode arbejdskammerater, hvoraf langt de fleste havde været på værket i en menneskealder.

Alt dette ville være spændende emner, som jeg desværre må lade ligge i denne forbindelse.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Hillerød Teglværk. Foto 1990. (Nordsjællandsk Folkemuseum).

En anden gang - måske. Efter 24 år på Hillerød teglværk er der minder nok at øse af.

Men tiden gik. Efter ni måneder i Teglgårdslund fik vi en to-værelses lejlighed i teglværkets hovedbygning. Lejligheden lå på anden sal, den var kakkelovnsfyret, men ret stor. Der var en stor stue, syntes vi, soveværelse, køkken og entre. Det var simpelthen lykken, selv om den var gammel og med gammeldags lokum i gården.

I denne lejlighed blev begge vore børn født.

Vi fik forøvrigt lejligheden på betingelse af, at jeg ville lære at stryge mursten. Det kneb allerede da med at finde folk, som kunne denne kunst, og som ville.

Af den grund lærte jeg at stryge mursten. Det blev dog kun til en sommer. Næste forår opgav man af forskellige grunde, at starte denne produktion op igen.

Som årene gik, blev tiderne en lille smule bedre, selvom det gik langsomt. Men hvor var det dog dejligt, en kold vinteraften, efter en ind-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

købstur til byen på cykel, at komme ind i stuens varme. Kakkelovnen stod i sit hjørne og glødede gennem sit marieglas. Ungerne legede på gulvet og i sofaen ventede min kone med kaffe.

Eller en fredag aften. Det havde været lønningsdag, og på disse fredagsaftener bød min kone tit på en kotelet. De kostede vist 5 kr. stykket. Det var et festmåltid.

Senere, når børnene var kommet i seng, satte vi os tilrette i hver sin stol. Der var hørespil i radioen hver fredag aften, og vores glæde ved disse hørespil var fuldt på højde med vores dages oplevelser foran TV - måske større.

Det var lykkelige tider.

Vi var unge og raske og nærede ingen frygt for fremtiden. Kendte ikke til stress og jag - eller statussymboler.

Og, trods alle vore goder i dag, som vi naturligvis ikke vil undvære, er der så ikke noget, der er tabt på gulvet undervejs?

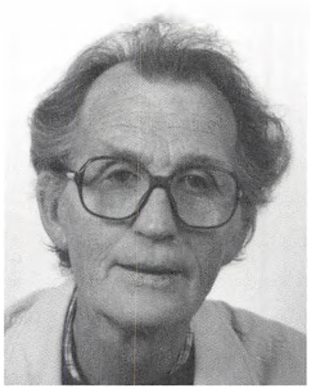

Egon Sørensen, født 1927 i Nørre Hyllinge i Hornsherred. Tjente efter skoletiden på forskellige gårde indtil soldatertiden. Efter denne gift, arbejde på Hillerød Teglværk i 24 år. Har skrevet børnebøger og børnedramatik til TV.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Erindringer fra årets gang i Farum omkring 1915

af Ellen V. Valtelen

Da jeg er af årgang 1909, og derfor fylder 80 år, kan jeg huske så langt tilbage, at jeg i august 1914 hørte kirkeklokkerne i Farum ringe for at meddele krigens udbrud. Den krig, der varede til 1918.

Det blev en tid med rationeringsmærker på mange dagligvarer. Da min far var slagter, havde vi mange kødmærker, men tiderne var beskedne. Da vi havde meget affald fra slagtningen, lavede min mor sæbe. Noget var til eget forbrug, og re-

Mit barndomshjem omkring 1915. Mine 4 brødre og jeg står ved rækværket, medens min mor kigger ud fra vinduet.

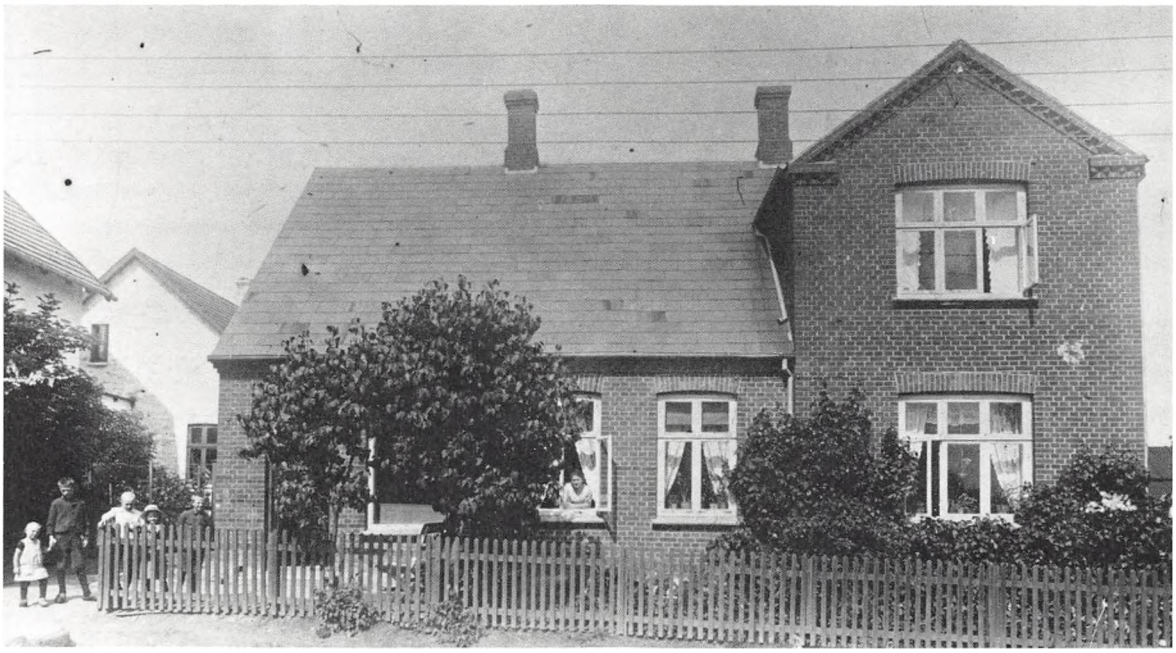

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Travlhed hos bager Lehm på Hovedgaden omkring 1915. (Farum Lokalh. arkiv).

resten blev solgt. Efter slagtning blev oksehuderne saltet og foldet pænt sammen. Derefter blev de kørt til garver Husted i Hillerød.

Når efteråret nærmerede sig, slagtede man ænder, som blev plukket omkring en zinkbalje i køkkenet. Havde man ikke fået plukket helt rent, brugte man harpisk, som blev smurt på for bagefter at blive skrabet væk. Ænderne blev slagtet til en vildthandler i Griffenfeldtsgade ved navn Wårså, og det skulle være prima varer.

Og i den forbindelse er der en lille episode, jeg husker så godt. Det var, når der var en høne, der lå på æg, og vi tog dem ind og lagde dem i et lunt vandbad. Var der liv i dem, bevægede de sig engang imellem, og vi kunne høre et svagt "pip". Dem, der ikke duede, gik til bunds.

I krigstiden havde vi også indkvartering af menige soldater, der stod vagt ved Fiskebækbroen. Jeg tror, at de var delvis på egen forplejning, da de kom med rugbrød, jeg tror de kaldte det karmisbrød og en pølse som tilbehør.

Den daglige levemåde var ret beskeden. Til frokost kogt sild med fedtebrød eller kartofler, og så spiste vi resten af de varer, der ikke blev solgt i butikken. Så det var et blandet måltid, som min mor var ret så utilfreds med.

Den daglige rengøring var med kost og spand. På tæpperne blev der strøet afkogte theblade. Når de havde suget støvet, blev de fejet af. Det støvede i hvert tilfælde ikke.

Jeg erindrer, det var en stor dag, da vi fik lagt el-lys ind. Så var petroleumslampens tid forbi.

Vinterens glæder var naturligvis at løbe på skøjter og køre i slæde. Jeg husker min slæde

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

som nærmest et bræt, og det gik strygende ned ad den lille bakke med et råb som "af banen derne-de, der kommer en rødbede". Morsomt var det også, når bønderne ude fra markerne kom køren-de i deres store slæder, og vi fik lov til at stå på mederne. Mere ulykkeligt var det, når vejene var isbelagte og en hest faldt.

Vinteraftenerne gik med læsning, kortspil og mange andre spil.

Endnu medens det var vinter, var der også lidt privat selskabelighed med en lille middag med efterfølgende kaffe, hvor damerne sad med deres håndarbejde. Herrerne spillede kort, et spil der hed "napolitan". Når de havde det for varmt, lag-de de gerne deres løse manchetter. Ofte blev de glemt, og så måtte jeg afsted og aflevere dem - og helst hos de rigtige.

Når talen er om spil har jeg en lille sjov ople-velse: Jeg var ca. 8-9 år, og jeg havde en drøm om at lære at spille klaver. Men det lå det lidt tungt med. I nærheden af mit hjem boede en fa-milie, som havde et staffelformet klaver. Der havde jeg hyppigt min gang. Så skete det herlige for mig, at familien skulle rejse til Amerika for nogle år, og de tilbød mig at låne klaveret. Så jeg fik lært at spille, og jeg spiller den dag i dag. Det var en virkelig oplevelse. Når det var isvinter, og der var is på søen, isede vi selv. Med en issav skar vi store firkanter ud af isen, som blev kørt hjem og lagt i tørvekuler, for at blive brugt til fer-ske varer i sommerens løb. Det var et strengt ar-bejde.

Men glæder var der også - især det store fore-ningsjuletræ, hvor medlemmerne selv lavede alt julepynten. Og så var der den årlige diletantfore-stilling, der altid var fornøjelig.

Så slutter vi vinteren og foråret er på vej med nye oplevelser.

Ude på vores mark boede en gammel kone, som syede kludesko til hele familien. På min

Købmand Carl Jensens forretning omkring 1915. (Farum lokalh. arkiv).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

vandring dertil var jeg fascineret af moserne, hvor frøene kvækkede og viben havde sin rede i krattet. Og her så jeg de store træk af storke på op til 25-30 fugle i hver på vej til deres redepladser på gårdene og kirkerne for at føre slægten videre.

I mange år havde vi en omvandrende blikkenslager, der gik fra hus til hus og reparerede folks kedler og tagrender. Så var det forår.

En anden fornøjelse var, når der kom en lirekassemand, der spillede de nye melodier. Jeg husker især en; "Der er så fagert ved Sjællands kyst".

Dengang var det også en oplevelse at få en cykel. Jeg kan endnu huske min fryd, da jeg så den stod i gården. Den blev til hårdt arbejde og til fornøjelse, idet jeg kørte ud til landliggerne med varer - og dem var der mange af. Jeg erindrer de to frøkener Manions og Fenger, som havde været lærerinder for prinserne. Når de kørte til byen var det i en jombe forspændt en lille islænder. Det var et kørt syn.

Vores nabo, en propriotær, lejede hver sommer sit hus ud. En sommer var det til grundlæggeren af Anton Bergs chokolader, som dagligt kom og lånte vores telefon. Så reddede jeg mig altid nogle lækkerier. Senere var det til en københavnsk overlærer og hans tre flotte døtre. Når de gik deres daglige tur, var det som et kongeligt skue. Ligeledes havde vi tegneren "Georg Tormer" fra Familie Journalen som gæst og den blinde Can Cohen Haste, som var lærer på Blindeinstituttet. Ja, det var mode at bo i Farum dengang; også forfatteren Frank Jæger var fastboende i en årrække.

Så går sommeren på hæld, og det bliver efterår, hvor der i mange år blev afholdt et stort marked i Hillerød. Min far kørte i hestevogn derned og handlede. Det var en festdag for nogle. De købte køer skulle trækkes hjem. Dertil havde man de såkaldte "kodrivere". Min far havde altid en, der hed Storm. En sølle fyr. At det har været en streng tur, er der meget, der vidner om. Dyrerne lagde sig og var svære at få på benene igen, og ofte blev det langt ud på aftenen, inden han nåede hjem godt sulten og tørstig, og ofte drivvåd. Han fik så lov at sove på høloftet, men først måtte han aflevere sine tændstikker.

Også dengang havde vi brug for varme. Det meste af huset var jo uopvarmet. Værst var det om aftenen, når vi nærmede os sengetid. Så blev nogle mursten omviklet med avispapir, det var vores varmeovn, når vi skulle afsted til værelserne.

Så slutter mine oplevelser.

Ellen V. Valtelen, født 1909 i Farum. Skolegang i den kommunale skole med afgang fra 4. klasse. Uddannet i handelsbranchen. Kom i 1948 til Frederiksværk, hvor hun var medejer af "Hotel Frederiksværk" til 1965.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Frederiksborg Amts Historiske Samfund

Årsberetning 1989/90

Beretningsåret har i høj grad været præget af indsamlingskampagnen "Fortæl din historie". Nøjagtig 352 besvarelser blev indleveret til Historisk Samfunds sekretariat. Omfangsmæssigt varierede historierne fra minimumskravet på 4 A-ark til flere hundrede maskinskrevne ark. Historierne indkom fra hele landet og sågar også Italien og Norge. Hovedparten var selvsagt fra amtet.

Emnemæssigt spændte historierne tilsvarende uhyre vidt, hvilket også var hovedintentionen. Generelt må det siges, at der var mange virkelig gode, interessante og spændende historier, som tidsmæssigt rakte tilbage til begyndelsen af århundredet, ja endog før århundredskiftet, idet enkelte af de indleverede historier har taget udgangspunkt i hvad beretningsskriveren har fået fortalt af forældre og bedsteforældre. Emnerne var tilsvarende mange: Barndomsoplevelser, beboerne i en etagejendom i mellemkrigsårene, om arbejdet i et slotskøkken, gårdliv, barndommens gade, livet i en lille grønthandel, kampen for at få lov til at beholde et lille landbrug, lege i 1960'erne, om sorg og glæde, gøgl og cirkus i 1920'rne for blot i flæng at nævne nogle ganske få emner, som er blevet taget op, og som måske også kan give et indtryk af beretningernes emnemæssige spændvidde.

Bedømmelsesudvalget har forståeligt nok haft mere end vanskeligt ved at skulle finde frem til blot tre vindere blandt ikke færre end 352 besvarelser på tilsammen henved 5000 sider. Vel vidende at absolut retfærdighed næppe ville kunne ske fyldest al den stund, det nødvendigvis måtte være en helhedsvurdering, der måtte lægges til grund for prioriteringen, skete udvælgelsen efter bedste evne og på grundlag af et grundigt stykke arbejde med omhyggelig gennemlæsning, notater, vurderinger, drøftelser og fornyet gennemlæsning inden en hemmelig pointgivning i bedømmelsesudvalget gav det endelige resultat.

Medlemmer af udvalget var Henrik A. Bengtsen, Poul Korse, Eva Deichmann, Erik Buch Vestergaard, H.C. Jarløv, Flemming Beyer og Kenno Pedersen. Som allerede omtalt i pressen blev vinderen af førstepræmien på 10.000 kr. Svend Jørgensen med historien om "Hakkedreng på Fredensborg Slot - og meget andet". Andenpræmien på 5.000 kr. blev tildelt Erik Appel-Nielsen, som havde indleveret "Et erindringsbillede af barndom og ungdom i Helsingør". Hans v. Hansen modtog tredjepræmien på 3.000 kr. for sin historie om "Frugtavl og brandsprøjte i Asminderød samt nogle af en rigmands gode gerninger". Vinderhistorierne vil blive offentliggjort i årbogen 1990. Også årbogen 1991 vil efter planen komme til at omfatte beretninger fra indsamlingskampagnen.

Efterfølgende er alle de mange beretninger blevet gennemlæst af en medarbejder ved Helsingør Kommunes Museer med henblik på en redaktionel indholdsbeskrivelse, som vil være nødvendig i forbindelse med anvendelse af de forskellige historier, hvad enten de skal offentliggøres eller arkiveres som kulturhistoriske dokumenter til vore efterkommere.

Alle beretninger som emnemæssigt ligger uden for Frederiksborg Amt, vil i den nærmeste fremtid blive oversendt til relevante museer og arkiver. Dette gælder forsåvidt også beretningerne som relaterer sig til amtet, men her vil der formentlig gå lidt længere tid, idet Historisk Samfund vil satse på, eventuelt i samarbejde med

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

amtets museer og arkiver, at publicere flest mulige historier i de kommende år.

En dybtfølt tak skal i denne sammenhæng rettes til Wiibroes Bryggeri A/S i Helsingør for den store velvilje man herfra har vist indsamlingskampagnen. Wiibroes Bryggeri har således ikke alene stået for hele annonceringen af kampagnen, de tre fornemme pengepræmier og den kasse årgangsøl som hver enkelt af de 352 bidragydere har fået for deres ulejlighed, men har også ydet 5.000 kr. i økonomisk støtte til den begyndende publicering. Frederiksborg Amtsråds udvalg for Undervisning og Kultur har tilsvarende støttet udgivelsen af årbogen med 15.000 kr., ligesom Unibank, Helsingørregionen, har bevilget 1.000 kr.

Historisk Samfunds generalforsamling den 25. oktober 1989 var henlagt til foredragssalen i den ene af de to gamle staldlænger ved Frederiksborg Slot. Generalforsamlingen blev afviklet behørigt og på rimelig kort tid, hvorefter Frederiksborgmuseets ny leder, museumsdirektør Mette Bligaard fortalte indlevende om restaureringen af slottets interiører. En stor oplevelse, som de kun henved 30 deltagere i generalforsamlingen kan glæde sig over, og de mange, som af den ene eller anden grund ikke nåede frem den aften, må have til gode.

I samarbejde med Helsingør Museumsforening havde Turudvalget den 19. maj arrangeret en udflugt til Gurre Slotsruin, Sct. Jacobs Kapel og Tikøb Kirke. Forårsturen, der var særdeles begunstiget af et strålende solskinsvejr blev på glimrende vis ledet af museumsformidler Poul Korse, som levende og inspirerende fortalte de henved 60 deltagere om de enkelte lokaliteters historie. Om turens mere eksakte historiske indhold skal jeg i denne sammenhæng blot henvise til Turudvalgets rapport.

Ældre årgange af Frederiksborg Amts Historiske Samfunds årbøger har som bekendt gennem en del år kunnet erhverves gennem Frederiksborg Antikvariat. Grundet en uenighed om hvilke årgange Historisk Samfunds eget sekretariat har måttet sælge, er samarbejdet pr. 1. juli 1990 ophørt. Herefter foregår salget af såvel nye som ældre årgange af årbøger alene gennem sekretariatet. Beholdningen af årbøger og særbøger, som i øvrigt tidsmæssigt strækker sig fra 1913 til dato, omfatter henved 4000 eksemplarer og fylder selvsagt en hel del, men tynger også såvel direkte som indirekte. En anselig kapital ligger også bundet i denne betragtelige lagerbeholdning, hvilket bestyrelsen selvfølgelig vil søge at nedbringe mest mulig i den kommende tid.

Selvom Historisk Samfunds økonomi næppe kan siges at være ringe, så må det erkendes, at balancen mellem de basale indtægter i form af kontingenter og udgifterne er ugunstig. Skal den vigende tendens i medlemstallet samtidig vendes, kræves nødvendigvis nye tiltag, som med nogen sandsynlighed også vil kræve ressourcer i form af pengemidler. En kontingentforhøjelse er derfor blevet drøftet i bestyrelsen, som har fundet det hensigtsmæssigt at bibeholde det nuværende medlemskontingent på 80 kr., men samtidig besluttet, at der fremover vil blive opkrævet et særskilt beløb til dækning af forsendelsesomkostningerne i forbindelse med årbogen - 20 kr. En stor og vigtig hjælp med henblik på at øge medlemstallet vil det afgjort være, hvis alle medlemmer personligt agiterede for Historisk Samfunds ide og virke blandt familie, venner og bekendte. Den personlige kontakt er ubetinget den bedste. Vi kunne måske på den måde måske fordoble medlemstallet til bedste for alle historieinteresserede.

Sluttelig vil jeg sædvanen tro rette en varm tak til vore mange trofaste støtter - medlemmerne - Kulturministeriet, Frederiksborg Amtsråd, Unibank og Antikvarboghandler Carl Julius Petersens Hjælpefond, samt Helsingør, Hillerød, Græsted-Gilleleje, Stenløse, Slangerup og Karlebo kommuner, som har imødekommet ansøgninger om tilskud/køb af årbogen. Endelig vil jeg sige mine kolleger i bestyrelsen hjertelig tak for altid positivt og berigende samarbejde i den forgangne periode.

Kenno Pedersen

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Tur til Gurre og Tikøb

lørdag den 19. maj 1990

Under ledelse af museumsformidler Poul Korse, Helsingør, og i samarbejde med Helsingør Museumsforening foretog foreningen en tur til Gurre Slotsruin, Sct. Jakobs kapel og Tikøb kirke.
Turen havde ca. 60 deltagere. Ved slotsruin indledte Poul Korse sin rundvisning med at afspille bånd med sange om Gurre indsunget af kgl. operasanger Tony Landy. Det mindre kendte Sct. Jakobs kapel daterer sig måske længere tilbage end selve slottet og er først blevet udgravet omkring 1839. Tikøb kirke er en teglstenskirke fra tidligere middelalder, restaureret 1942 og igen nymalet 1989. Der sluttedes med kaffebord på Tikøb kro.

Tur til Birkerød omegn

lørdag den 22. september 1990

Under ledelse af leder af Birkerød lokalhistoriske arkiv Tormod Hessel og i samarbejde med Birkerød lokalhistoriske forening og trods forholdsvis ugunstigt vejr gennemførtes med ca. 50 deltagere en tur til Sandbjerg Østerskov med oldtidsminder og cypresser, til Vor Frue Kloster på Høsterkøbvej, til Jægerhytten i Eskemose skov og endelig til Birkerød kirke, hvor sognepræst Jesper Stange fortalte. I Vor Frue kloster fortalte priorinden, søster Margarita om klostret og dets 16 beboere, benediktinernonner. Jægerhytten mindes fordi det var her - måske - at Struensee og dronning Caroline Mathilde holdt nogle af deres hyrdetimer.
Med disse 2 ture har FAHS indledt et praktisk samarbejde sammen med lokalhistoriske foreninger og med fortrinsvis lokale turledere.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Regnskab 1/4 1989 til 31/3 1990

Indtægter:	*1990*	*(1989)*
Medlemskontingent	45.445,00	46.245,00
Tilskud:		
Tipsmidler	10.400,00	0,00
Kommuner	6.050,00	14.660,00
Frederiksborg Amt	16.000,00	6.000,00
Sparekassen SDS	1.000,00	1.000,00
Carl Jul. Petersens Hjælpefond	5.000,00	5.000,00
Salg af årbøger	4.057,33	9,950,80
Renter	8.067,53	8.855,96
Indtægter i alt	96.019,88	91.711,76
Udgifter		
Honorar	0,00	0,00
Trykning	43.900,00	53.329,80
Forsendelse incl. porto	9.669,65	9.549,93
Moms-medlemmer m.v.	8.919,73	9.941,36
Udsendelse af årbog i alt	62.489,38	72.821,08
Møder og foredrag	4.828,48	1.099,65
Opkrævning af kontingenter	3.535,81	3.415,29
Kontorartikler, porto, kørsel m.v.	8.629,56	8.461,79
Kontingent Lokalhist. Fællesfore. m.v.	1.968,80	1.877,20
Løn	6.268,12	4.816,35
Gaver	0,00	459,74
Medlemsblad	8.083,72	8.021,50
Udgifter i alt	95.803,87	100.972,60
Årets overskud/ underskud	216,01	-9.260,84

Status pr. 31/3 1990

Aktiver	*1990*	*(1989)*
Sparekassebeholdning	120.936,55	119.587,19
Fondsbeholdning	0,00	0,00
Girobeholdning	450,39	1.069,34
Tilgodehavende moms	0,00	92,26
	121.386,94	120.748,79

Passiver			
Skyldig moms		422,14	0,00
Egenkapital pr. 1/4 1989	120.748,79		
+ årets overskud	216,01	120.964,80	120.748,79
		121.386,94	120.748,79

Foranstående driftsregnskab og status har vi gennemgået og fundet i overensstemmelse med foreningens bogføring. Beholdningernes tilstedeværelse har vi konstateret.

Helsingør, den 12. juli 1990

Åse Gedde *S. Riis-Vestergaard*

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Bestyrelsen

Formand: Museumschef Kenno Pedersen,
Helsingør Kommunes Museer,
Hestemøllestræde 1, 3000 Helsingør,
tlf. 49 21 00 98 eller privat 49 21 12 15.
Kasserer: Bankdirektør Bent Laurents,
Unibank,
Prøvestenen 4, 3000 Helsingør,
tlf. 42 22 44 66.
Cand.mag. Henrik A. Bengtsen,
Kofod Anchersvej 46, 3060 Espergærde,
tlf. 42 23 43 31.
Adjunkt Knud Christoffersen,
Kornvænget 151, 3650 Frederikssund,
tlf. 42 31 65 15.
Arkivar Anna Esbech,
Ølstykke Bibliotek, 3650 Ølstykke,
tlf. 41 17 86 00 eller privat 31 86 56 02.
Forstkandidat H.C. Jarløv,
Fuglvangsvej 44, 2830 Virum,
tlf. 42 85 02 01.
Museumsformidler Poul Korse,
Nordlandsvej 15, 3000 Helsingør,
tlf. 42 22 03 18.
Bibliotekar Eva Deichmann,
Snerlevej 62, 2., 3000 Helsingør,
tlf. 42 10 21 15.
Museumsinspektør Flemming Beyer,
Nordsjællands Folkemuseum,
Helsingørsgade 65, 3400 Hillerød,
tlf. 42 26 43 79.
Stadsbibliotekar Erik Buch Vestergaard,
Kongevejen 54, 3000 Helsingør,
tlf. 49 21 46 04.
Alle henvendelser vedr. medlemsskab skal rettes til:
Tenna Bülow,
Stjernegade 6, 3000 Helsingør,
tlf. 42 10 08 43.
Leder af turudvalget:
Forstkandidat H.C. Jarløv.

SEKRETARIAT
SALG AF SAMFUNDETS BØGER

Tenna Bülow, Stjernegade 6, 3000 Helsingør
tlf. 42 10 08 43

også salg af ældre årgange

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ISBN: 87-87415-28-3

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK